

Paýhas çeşmesi

Türkmenistanyň Prezidenti GURBANGULY BERDIMUHAMEDOW:

– Biziň milli mirasymyza halkymyzyň milli buýsanjy, milli häsiýetleri, milli ynanç-ygtykatlary, mahlasý, türkmenleriň ruhy älemi siňipdir. Bu milli mirasyň gözbaşy dünýäniň dörän ilkinji gününden gözbaş alyp, XXI asyrdaky – türkmen halkynyň bagtyýarlyk eýýamynda öz ösüşiniň ýokary belentliklerine ýetdi.

TÜRKMENISTANYŇ YLYMLAR AKADEMIÝASY
MILLI GOLÝAZMALAR INSTITUTY

Paýhas çeşmesi

Aşgabat
Türkmen döwlet neşirýat gullugy
2016

UOK 894.361

P 20

P 20 Paýhas çeşmesi. – A.: Türkmen döwlet neşirýat gullugy, 2016.

Mirasa sarpa goýmak, Watany özgertmek ýylynda neşir edilip, halka hödürlenilýän bu ýygyndy ata-babalarymyzyň pähim-paýhasy siňen dürdäne sözlerini öz içine alýar. Atalar sözi we nakyllar halkymyzyň durmuşyny, pähim-paýhasyny, pelsepelerini, dünýägaraýşyny, synçylygyny, watançylygyny hem-de ahlak ýörelgelerini, türkmen diliniň söz baýlygyny özünde jemleýän nesilleri terbiýeleýji söz sungatydyr.

**TÜRKMENISTANYŇ PREZIDENTI
GURBANGULY BERDIMUHAMEDOW**

TÜRKMENISTANYŇ DÖWLET TUGRASY

TÜRKMENISTANYŇ DÖWLET BAÝDAGY

TÜRKMENISTANYŇ DÖWLET SENASY

Janym gurban saňa, erkana ýurdum,
Mert pederleň ruhy bardyr köňülde.
Bitarap, garaşsyz topragyň nurdur,
Baýdagyň belentdir dünýäň öňünde.

Gaytalama:

Halkyň guran Baky beýik binasy,
Berkarar döwletim, jigerim-janym.
Başlaryň täji sen, diller senasy,
Dünýä dursun, sen dur, Türkmenistanym!

Gardaşdyr tireler, amandyr iller,
Owal-ahyr birdir biziň ganymyz.
Harasatlar almaz, syndyrmaz siller,
Nesiller döş gerip gorar şanymyz.

Gaytalama:

Halkyň guran Baky beýik binasy,
Berkarar döwletim, jigerim-janym.
Başlaryň täji sen, diller senasy,
Dünýä dursun, sen dur, Türkmenistanym!

KALBA – YNAM, KÖŇLE – YLHAM

Hormatly okyjylar!

Medeniýet adamzat ýaşaýşynyň gözbaşydyr, döwürleri we nesilleri baglanyşdyrýan gymmatly baýlykdyr. Gözýetmez, uç-gyraksyz ummany ýatladýan bu gymmatly hazyna özünde dünýä halklarynyň özboluşly aýratynlyklaryny jemleýär, adamzady doganlaşdyrýar, şol bir wagtyň özünde-de geçmiş bilen şu günü hem-de geljegi birleşdirýän ruhy köpri bolup hyzmat edýär. Medeni ösüşleriň, beýik özgerişlikleriň sallançagy bolan Türkmenistanyň ylma, bilime, edebiyata, sungata goşan ummasyz goşantlary türkmen halkynyň dünýäniň medeni ösüşindäki ornunyň aýratyndygyny aýdyň görkezýär.

Çölde, dag eteklerinde, gurap giden derýalaryň hanalarynyň ugrunda, gowaklarda duş gelýän türkmen halkynyň medeniýetiniň gadymylygyna şaýatlyk edýän, dabarasy daglar aşan şäherler, köşki-eýwanlar Beýik Biribaryň nazar salan mukaddes topragymyzyň ilkinji ylymlary we bilimlari, medeniýetleri hem-de sungatlary özünde jemleýän gadymy mekandygyny ykrar edýär. Taryhy asyrlaryň jümmüşine uzaýan ar-

heologik tapyndylar, iki müňýyllyk ýazuw çeşmeleri, Gerodot, Strabon, Aristotel, Gomer, Owidi, Wergili, Ksenofont, Ptolemeý, Arrian, Marko Polo, Belazury, Hamawy, Ibn Esir, Tabary, Beýhaky, Istehri, Kazwini, Salar Baba kimin meşhur taryhçylaryň, syýahatçylaryň ýazgylary, halkymyzy dünýä ýüzünde ylymly-bilimli, dana milletleriň biri hökmünde tanadýan, ýakyn-u-alyş, goňşy-garyndaş halklaryň medeniýetleriniň, edebiýatларыnyň baýlaşmagynda mynasyp ornunyň bardygyny tassyklaýan subutnamalar – geçmişň şöhratly ýaňlary her bir adamy çuňňur oýlandyrýar.

Türkmen topragy gadymy döwürlerden bäri gözəl tebigaty, hoşgylaw, hormat goýujy we ylalaşykly ilaty, şirin aýdym-sazy, durmuş gurluşy hem-de ynsanperwer ýörelgeleri, joşgunly toýdur baýramlary bilen özüne bendi ediji güýç-gudrata eýe ülkedir.

Gözelligi, nepisligi, öwşün atýan reňkleri bilen göreni haýrana goýýan halylar halkymyzyň ruhy ahwalydyr. Wepadarlygy, ýyndamlygy, zer çayılan deýin kümüş bedeni bilen milli buýsanjymyza, ýakyn syrdaşymyza öwrülen bedewlerimiz uçar ganatymyz, ösüşlerimiziň badydyr.

Durmuş gözelliklerini bütin durky bilen kabul eden halkymyzyň dünýä bilen ýaşytdaş naýbaşy gymmatlyklary zähmetsöýerlik we hoşniýetlilik, sahylyk we myhman-söýerlik, watansöýüjilik we ynsanperwerlik, arassa ahlaklylyk, päkniýetlilik ýörelgelerimiziň gözbaşydyr. Watany, halky söýmegiň, dostluga, birek-birege hormat goýmagyň ylham çeşmesidir.

Gündogar bilen Günbataryň, Demirgazyk bilen Günürtanyň arasynda ynsanperwer gatnaşyklaryň döremegine öz täsirini ýetiren milli medeniýetimiziň altyn hazynalary Ýer ýüzünde millet hökmünde tanalmagymyzyň we hormatlanmagymyzyň esasydyr, hiç bir düşündirişi talap etmeýän bakylyk mertebämizdir, ýüreklere mähir paýlaýan jadylaýjy mukamdyr.

Milli mirasymyz ähli döwürlerde, ähli eýýamlarda bolşy ýaly, biziň günlerimizde hem halklary birek-birek bilen dostlaşdyrmagyny dowam edýär, kalba – ynam, köňle – ylham paýlaýar. Müňýyllyklaryň dowamynda sünnälenip, kämillik derejesine ýetirilen baý medeniýetimize, şöhratly geçmişimize, tanymal şahsyýetlerimize häzirki döwürde aýratyn belent sarpa goýulýar, parahatçylyk we ynsanperwerlik ýörelgeleriniň gözbaşy hökmünde ýokary derejedäki täze halkara gatnaşyklaryny ýola goýmaga ýardam berilýär. Şonuň üçin hem, döwlet syýasatynda, nesil terbiýesinde akyly-paýhaslylygyň ajaýyp sazlaşygy bolan mirasymyzy, beden we ruhy tämizligini, ahlak arassalygyna aýratyn ähmiýet beren pederlerimiziň asyly ýörelgelerini hemişe-de özüme nusga edinýäris.

Berkarar döwletimiziň bagtyýarlyk döwründe halk hakydasynda müdimilik orun alan milli mirasymyzyň egsilmez ruhy güýjüne, ýedi yklymda hoşniýetlilik we dostluk tuguny parladan ata-babalarymyzyň baý tejribesine daýanyp, Garaşsyz, hemişelik Bitarap Türkmenistan Watanymyzy kuwwatly döwlete öwürmegiň röwşen ýolunda beýik geljegimize gönükdirilen tutumly işleri

amala aşyryýarys, maddy we ruhy gymmatlyklarymyzy, döp-dessurlarymyzy many-mazmun taýdan has-da baýlaşdyryýarys. Şu nukdaýnazardan 2016-njy ýyly Mirasa sarpa goýmak, Watany özgertmek ýyly diýip yglan etmegi makul bildik.

Eziz okyjylar!

Milli miras ynsan kämilliginiň gözbaşydyr, nepisligiň hem-de gözelligiň altyn täjidir. Merdana pederlerimiziň döreden mirasy jemgyýetimiziň ruhy çyragydyr, adamzadyň aňynda baky ýaşayan beýiklik nusgasydyr. Türkmen halkynyň algoritm taglymatyny esaslandyran Muhammet Horezmi, taryh, astronomiýa, geologiýa, geografiýa ylmlarynda gymmatly eserleri döreden Abu Reýhan Biruny, lukmançylyk ylmyň beýik alymy Ibn Sina, ylmlaryň ägirt uly ensiklopediýasyny döreden Fahreddin Razy, küşt oýnunyň nazaryýetini esaslandyran Abu Bekr Muhammet As-Suly, döwrüniň meşhur obserwatoriýalaryny esaslandyran Abdyrachman Hazyny, Muhammet Haraky, Omar Haýýam ýaly görnükli şahsyýetleri dünýä bagyş eden beýik milletdigine göz ýetirenimizde – aňyrsy görünmeýän, adamzat taryhynyň jümmüşine siňip gidýän geçmişimiz bilen söhbetdeş bolanymyzda kalbymyzy täsin buýsanç hem-de guwanç duýgulary gurşap alýar.

Milli mirasymyz gözbaşyny daş ýazgylaryndan alyp gaýdýan edebiýat bossanymyzdyr, çuň many-mazmunly ajaýyp sygyrдыr dessorlardan bina bolan söz mülküdir. Döwürleriň üýtgäp, nesilleriň çalşyp durmagyna gara-

mazdan Kesäyi Merwezi, Abu Sagyt Abulhaýyr, Ýusup Balasagunly, Ahmet Ýognakly, Hoja Ahmet Ýasawy, Mahmyt Zamahşary, Ýunus Emre, Mahmyt Pälwan, Jeleleddin Rumy, Burhaneddin Rabguzy, Kutp, Horezmi, Ymadeddin Nesimi, Ýolguly Enisi, Muhammet Babyr, Baýramhan, Abdyrahymhan, Jahansa Hakyky, Döwletmämmet Azady, Magtymguly Pyragy ýaly beýik akyldarlarymyzyň sözi – saza, daşy – düre öwürýän ylhamydyr.

Asyrlardan asyrlara, nesillerden nesillere geçirilip, kämil derejä ýetirilen ajaýyp dessanlarymyz, özüne bendi ediji erteklerimiz, rowaýat-tymsallarymyz, şorta sözlerimiz we ýomaklarymyz, nakyllarymyz we matallarymyz, mährem zenanlarymyzyň, gelin-gyzlarymyzyň gözəl şygryýeti bolan hüwdilerimiz hem-de toý aýdymalarymyz, monjugatdylarymyz hem-de lälelerimiz halkymyzyň taryhy hakydasydyr, durmuş mekdebidir.

«Oguznama», «Gorkut ata», «Görogly», «Şasennem-Garyp», «Zöhre–Tahyr», «Saýatly–Hemra» kimin milli öwüşginini, milli gymmatyny, milli ruhuny ýitirmän biziň günlerimize gelip ýeten dürdäne eserlerimiz halkymyzyň edebi pelsepesidir, şirinden şeker dilimiziň many öwüşginlerine baý sözlük gorudyr. Oguz hanyň, Adybeg soltanyň, Jygaly begiň, Göroglynyň watansöýüjilik, ynsanperwerlik, adalatlylyk, halallyk hakyndaky öwütleri, Gyratyň duýgurlygy hem wepadarlygy milletimiziň ruhy dünýäsine düşünmegiň özboluşly açarydyr, ynsan kalbyny lertzana salýan gudratdyr.

Pederlerimiziň pähim-paýhasyndan syzylyp şu günlerimize gelip ýeten parasatly sözleri halkymyzyň

durmuşyny, ykbalyny, sözüniň hem-de sazynyň şirinlik gymmatyny özünde jemleýän hazynamyzdyr, gözelligiň göwher gaşydyr. Durmuş hadysalary, watançylyk, edermenlik, ynsanperwerlik, ygrarlylyk, edep-terbiýe ýaly ahlak gymmatlyklarynyň esasynda döredilen atalarymyzyň paýhas çeşmesi biziň günlerimizde täze ideýalar, täze garaýyşlar bilen baýlaşyp, ýaşamagyny dowam etdirýär, gül açýar.

Gadymy medeniýetleri dikeltmek, dünýä halklarynyň medeniýetleriniň köpdürlüliginini gorap saklamak biziň döwrümiziň örän uly ähmiýetli wezipeleri bolup durýar. Türkmen topragy öz gadymy medeniýetiniň maddy subutnamalary bolan taryhy-medeni ýadygärliklere örän baýdyr. «Gadymy Merw», «Köneürgenç», «Nusaý» taryhy-medeni goraghanalarynyň ýadygärlikleri bilen bir hatarda «Görogly» şadessany hem Birleşen Milletler Guramasynyň Bilim, ylym we medeniýet meseleleri boýunça guramasy bolan ÝUNESKO-nyň Bütindünýä-medeni mirasynyň dürdäneleriniň sanawyna girizildi. Täsin taryhy-medeni mirasymyzy gorap saklamak we geljek nesillere ýetirmek maksady bilen Beýik Ýüpek ýolunyň ugrunda ýerleşen taryhy-medeni ýadygärliklerimizi, milli medeniýetiň, şonuň ýaly-da dünýä medeniýetinde seýrek duş gelýän hadysa hökmünde ajaýyp haly göllerimizi, küştdepdi ýaly joşgunly tanslarymyzy Bütindünýä mirasynyň sanawyna tapgyrлаýyn goşmak boýunça dowamly işler alnyp barylýar.

Bu bolsa Türkmenistan döwletimiziň ykdysadyýeti ösdürmekde, ylymda, bilimde, medeniýetde gaza-

nan üstünlikleri, ynsanperwer ugurlar boýunça halkara hyzmatdaşlygyny ösdürmekde öňegidişlikleri bilen dünýä jemgyýetçiligindäki ornuny ýokarlandyryar.

Mähriban okyjylar!

Siziň eliňizde ussat hatdatlar, bezegçiler, zer çäýyjylar tarapyndan nepislik bilen ýazylan, ýokary çeperçilik bilen bezelen golýazma çeşmelerinden alnan maglumatlary – milli baýlygymyzy özünde jemlenýän ajaýyp kitap. Kitap ynsanyýetiň baş baýlygydyr, sermaýasydyr, döwürleriň, nesilleriň we medeniýetleriň arasyndaky arabaglanyşygy özünde jemleýän bilimler çeşmesidir. Kitapsyz öý ýüreksiz beden ýalydyr. Ol ynsana hormat goýmagy öwredýär, bagtyýar durmuşda ýaşamagyň ýoluny salgy berýär, Watana, halka bolan beýik buýsanjy terbiýeleýär. Nesillerimiziň watansöýüjiligiň we ynsanperwerligiň belent ruhunda terbiýelenmegine ýardam berýän Türkmenistanyň Ylymlar akademiýasynyň Milli golýazmalar instituty tarapyndan taýýarlanan, Türkmen döwlet neşirýat gullugy tarapyndan neşir edilen şeýle kitaplaryň höwrüniň köp bolmagyny tüýs ýürekden arzuw edýärim!

**Türkmenistanyň
Prezidenti**

**Gurbanguly
BERDIMUHAMEDOW**

Adam edebinden, ýurt tugundan tanalar

WATANÇYLYK WE GAHRYMANÇYLYK ÜNDEWLERI

Türkmenistanyň Prezidenti
GURBANGULY BERDIMUHAMEDOW:

— *Watan iň beýik mukaddeslikdir.*

– A –

Ata Watan aman bolsa, reňki-roýuň saman bolmaz.

* * *

Atany söýen, Watany söýer.

* * *

Atyny ýamanlanyň, ýol biýr jezasyn,
Ilini ýamanlanyň, ýat biýr jezasyn.

– B –

Barmagy «başga» diýme, bilegi – bir,
Ili «başga» diýme, dilegi bir.

* * *

Batyr aty bilen batyr, at batyry bilen at.

* * *

Batyr başdan, ýüwrük aýakdan.

Batyr bir öler, gorkak – müň.

Batyr köpde ýow gaçyrar, pähim köpde – daw¹.

Batyr söweşde belli, ýüwürük – ýaryşda.

Batyra «batyr» diýmezler, jan saklana «batyr» diýerler.

Batyra ýarag nä hajat.

Batyrдан ölüm hem eýmenermiş.

Batyrlyk bilekde däl, ýürekde.

Batryry batyr eden gylyç bilen bilegi,
Ýamany ýaman eden gara ýürek dilegi.

Batryry men-menlik öldürer.

Batryryň ýumrugy-da ýarag.

Batryryň aýbyny açma, syryny ýaýma.

Batryryň bezegi – ýüzüniň ýarasy.

¹ Daw – dawa, jenjel, uruş.

Batyr ýarasyz bolmaz.

Bozulan işi batyr düzeder.

- D -

Derýanyň ýolsuzyndan gork, ýigidiň – arsyzyndan.

Dost agladyp, duşman güldürme.

Dost – dost, mamla – rast.

Dost arasyňy söz bozar, ýer-ýurdy – suw.

Dost atan daş baş ýarmaz.

Dost başa gözlär, duşman – aýaga.

Dost baýyňa iş düşende tanalar.

Dost – dostuň aýnasy.

Dost geňeşde belli, semiz – ýörişde.

Dosta «bolar» diýme, «ýagşy» diý, duşmana «ýagşy» diýme, «göreris» diý.

* * *

Dosta bereniņi sorama,
Goņša bereniņi dileme.

* * *

Dostsuz bašym – duzsuz ašym.

* * *

Dostdan sözüň gizleme.

* * *

Dost naharyny duşman ýaly iý, duşman naharyndan
asla datma.

* * *

Dost – ekiz, duşman – sekiz.

* * *

«Dostuň» (duşmanyň) tilki bolsa, gapanyň gurulgy
bolsun.

* * *

Dostuň – ýüzüňe, duşmanyň – zzyňa.

* * *

Dostuň dost bolsun, hasabyň – dürs.

* * *

Dostuň geldi – baýram boldy.

* * *

Dostuň müň bolsa-da az, duşmanyň bir bolsa-da köp.

* * *

Dostuňa syryňy berme, onuňam özge dosty bar.

* * *

Dostuňy saklama – nepden galmasyn,
Duşmanyň saklama – syryň bilmesin.

* * *

Duşman seni tanamanka, sen duşmany tana.

* * *

Duşman syryňy ogurlar, dost hataňy dogrular.

* * *

Duşman syçaňça bolsa, güýjüň arslança bolsun.

* * *

Duşmana janyňy berseň hem, syryňy berme.

* * *

Duşmany urmak gerek ýa-da ondan ýyrak gerek.

* * *

Duşmanyň güldügi – syryňy bildigi.

* * *

Duşmanyň sowgadyna seretme.

* * *

Dik durup ölmek dyza çökenden gowy.

- Ä -

Är dogan ýerini küýsär, it – doýan ýerini.

* * *

Är baksa dag eýmener.

* * *

Är başyny eger, emma dyzyny epmez.

Beýik gemiſe ſayatlyk edýän ritonlar

Är boýnunda gyl arkan çüýremez.

Är itse dag süýşer.

Är kişi kine saklamaz.

Är kişi öz öýüne gonak¹.

Är kişi töwekgel gerek.

Är kişini gylç öldürmez, söz öldürer.

Är lebizden, koý bogazdan.

Är malyna ilçi men, ogul malyna ýalçy men.

Är sylanan ýerinde eziz.

Är ýigidi ýowda gör.

Är ýigidiň göwnünde eýerlenen at durar.

Är ýigit özi üçin dogar, ili üçin öler.

¹ Gonak – myhman.

Är ýörese dag döner.

Är yzyna är düşse, duşman gonjuna gor düşer.

Ärden ogul dogsa ýagşy, ata ýolun kowsa ýagşy.

Äre etseň hezzeti, är hezzetlär başyňy, namarda
etseň hezzeti, it çekelär läşiňi.

Äre gaýgy ýoldaş bolmaz.

- G -

Geňşdaryň bolmasa, al-da telpegiň bile geňş.

Geňşene giň dünýä, dalaşana dar dünýä.

Geňşli don gysga bolmaz.

Geňşli salamat bolar.

Geňşli toý dargamaz.

Geňşli toý uzak gider.

Geňşli ýerde kemlik ýok, geňşsiz ýerde – deňlik.

Geñeşsiz iş, lezzetsiz – aş.

Geñeşsiz durmuş toýdan soň dargar.

Geñeşsiz işiň puşmany köp.

Geýmäge keten ýagşy, ölmäge – Watan.

Gury arkasyndan öl ýanar,
Mert arkasyndan il guwanar.

Güýçlüden güýçli çykça, güýçli ýere girer.

Gowy dost gara günde belli bolar.

Goç çaknyşygyna goç çydar.

Göçen ýurduň gadryny gonaňda bilersiň,
Ýagşy ýaryň gadryny – ölende.

Gögermedik ekinden ýer örtener, oňmadyk başçy-
dan – il.

Göreş – bir abraý.

* * *

Göreşde ataň bolsa-da ýyk.

* * *

Görülmedik illerden eşdilmedik gep çykar.

* * *

Guş – ganaty bile, ýigit – aty bile.

* * *

Gyşdan aldym malymy, ýagydan aldym ilimi.

- H -

Haram döwletiň höziri bolmaz, agzala iliň – wekili.

* * *

Haýwan ysgaşa-ysgaşa, ynsan soraşa-soraşa.

* * *

Haýyr dile goňşyňa, rysgal gelsin aşyňa.

* * *

Hemsaýam – balsaýam.

* * *

Her kim öz ýurdunda handyr-soltandyr.

* * *

Her kimiň ojagynyň ody özi üçin yşrar¹.

* * *

Her kimiň öz jaýy özüne Müsür.

* * *

Her kimiňki özüne – Aý görüner gözüne.

¹ Yşrar – ýanar.

Her ýurduň awuny öz tazysy bilen awla.

- I -

Içigaranyňky özüne, garagoluňky iline.

Içim özümi ýakýar, daşym – halky.

Il ile sygar, öý öýe sygma.

Il – iliň aýnasy.

Il agasyz bolmaz, don – ýakasyz.

Il aglak bolsa, doňuz depä çykar.

Il agzy – çuwal agzy.

Il agzy – keramat.

Il agzyna bakan aç galmaz.

Il agzyna elli arçyn biýz ýetmez.

Il agzyny ýygyp bolmaz, çelek agzyny – bogup.

Alp Arslan Türkmen

Il bilen gelen toýda-baýram.

Il bilen kesilen barmak awamaz.

Il çalan surnaýyň sesi uzakdan geler.

Il dälirese dälire, il gudurasa gudura.

Il dälirese, molla gider, molla dälirese, nirä gider?

Il dälisini çöle atmaz.

Il geçen köprüden, sen hem geç.

Il gözi – terezi.

Il igenji ilden çykarar.

Il ile goşulsa – döwlet, bölünse – mähnet.

Il ile söýener, dag – daga.

Il ogrusyz bolmaz, dag – börüsiz.

Il oňlasa, atyňy soý.

* * *

Il ortasy – gök çemen.

* * *

Il ugruna eşek ürkmüş.

* * *

Il ýumrugyny datmadyk öz ýumrugyny batman saýar.

* * *

Ilçä ölüm ýok.

* * *

Ilden çykrsa, it hem aglar.

* * *

Ilden çykrsaň çyk, nyrhdan çykma.

* * *

Ilden tama edeniň bilen ryzk açylmaz.

* * *

Ile döwlet geler bolsa, bagşy bilen ozan geler,
Ilden döwlet gider bolsa, töre bilen tozan geler.

* * *

Ile sygan – il bolar.

* * *

Ilim abat – özüm abat.

* * *

Ilim-günüm bolmasa, Aýym-Günüm dogmasyn.

* * *

Iliň agzy bir bolsa, dagy goparar.

Iliň akyly bilen akyly bolup bolmaz.

Iliň aýby – gülki, öz aýbyň – ölüm.

Iliň bereni – dadymlyk, Hudaýyň bereni – doýumlyk.

Iliň güýji – siliň güýji.

Ilini sylan bal iýer.

Ilini sylan beg bolar.

Ilini ýamanlan gyrda öler.

Ilki özüňi düzet, soň ile at dak.

Itden utanmasaň hem, eýesinden utan.

Iti gylyksyz, ili biliksiz.

- J -

Jomart aşda belli, batyr – söweşde.

Jomart baryny berer, namart – ýaryny.

- K -

Kagyzdan gala bolsa, almasy bela bolar.

* * *

Kanagat baý eýlär, nebis har eýlär.

* * *

Kethudasyny gör, kendini al.

* * *

Kämil ynsan kemalyndan belli.

* * *

Kiçini uly saýmasaň, ol seni kiçi saýar.

* * *

Kiçisi bolmadygyň, ulusy bolmaz.

* * *

Kişi eli bilen gowurga gysymlama.

* * *

Kişi eli bilen ot gorsama.

* * *

Kişi gaýgysy ir girip, giç çykar.

* * *

Kişi günäsi kişide durmaz.

* * *

Kişi kişä gyz görner.

* * *

Kişi maslahatyna çakylyksyz barma.

* * *

Kişini kemsideniň özi näkes.

Görogly beg Türkmen

* * *

Kişiniň öýünde gapyny çalgylama.

* * *

Kişiniň özüne garama, sözüne gara.

* * *

Kişiniň palawyndan öz çorbaň ýagşy.

* * *

Kowum-garyndaşyň bile iý-iç, ýöne alyş-beriş etme.

* * *

Koý ýylynyň rehneti, il-ulusyň bereketi.

* * *

Köl balygy – il baýlygy.

* * *

Kömekleşen ýow basar.

* * *

Köne dost – eýerli at.

* * *

Könesi bolmadygyň, täzesi bolmaz.

* * *

Könesini harlan hor bolar.

* * *

Könesiz täze bolmaz, ýamansyz – ýagşy.

* * *

Könlüni uly tutan ýerde döwlet bolmaz.

* * *

Köp gulan bir agsagyn bildirmez.

Köp ýagşynyň içine bir ýaman sygmaz.

Köpe çapan azdan galar.

Köpe geňeş, bildigiňi et.

Köplüğe daş atylmaz.

Köplük bolup atylan daş uzak gider.

Köplükde hylwat sorma.

Köpüň agzy bir bolsa, biriň agzy ýapylar.

Köpüň dilegi köl bolar.

Köpüň köjesi gaýnamaz.

Külден depe bolmaz, gardan – oýuk¹.

Kyrkyň içinde janyňy gaýgyran kapyr.

- L -

Lebzini ýuwudan – kapyr.

¹ Oýuk – çelgi.

- M -

Maslahat bilen atylan daş uzak gider.

Maslahat bilen tutulan toý dargamaz.

Maslahatly biçilen don gysga bolmaz.

Maşgalada agzybirlik bolsa, hazyna gerek däl.

Men bizar – il bizar, il bizar – Hudaý bizar.

Mert elinden köp iş geler, namartdan hiç iş bitmez.

Mert Hudaýdan görer, namart – ýoldaşdan.

Mert serini berer, syryny bermez.

Mert söweşde belli, dana – geňeşde.

Mert özünden görer, namart – ýoldaşyndan.

Mert ýigitden mert dogar.

Mert ýigitler saçak açar – at alar.

Mert ýigitler supra ýaýar, a:t alar.

* * *

Mollaly oba – musulman, ussaly oba – abat.

* * *

Müň işçiden bir başçy.

* * *

Müň nesihatdan bir serenjam.

* * *

Müň ýyldyzyň şöhlesi bir Aýyňkyça bolmaz.

* * *

Müsürde şa bolandan, Kenganda geda bol.

* * *

Myhman az otursa-da, köp synlar.

* * *

Myhman birinji gün – gyzyl, ikinji gün – kümüş, üçün-
ji gün – mis.

* * *

Myhman geler işikden, rysky geler deşikden.

* * *

Myhman islänini iýmez, bolanyny iýer.

* * *

Myhmana söwüş soýmak ärlikden däl, barlykdan.

* * *

Myhmana ýyly çörek bilen garpyz berme, sowuk
çörek bilen sogan.

* * *

Myhmany atar, başyňy gutar.

Myhmany erkine goýdugyň, oňa sylag etdigiň.

Myhmanyň gelmegi özünden, gitmegi öý eýesinden.

Myhmanyň itine-de «Tur!» diýme.

Myhmanyň öňünde aş goý, iki elini boş goý.

Mylaýym kişi salamat gezer.

- N -

Namarda barandan keremli daga bar.

Namarda bir iş müň oý getirer.

Namarda zar bolandan gara derýa gark bol.

Namardyň dünýäsi dar.

Namardyň gany çyksa, jany çykar.

Namardyň ýalagyny ýalandan, merdiň işigini syr.

Namart – aş üstünde, mert – iş üstünde.

Oguz han Türkmeniň ogullaryna wesýeti

Namart sözüni jomart diňlemez.

- Nesip, nireden gelyañ?
- Agzaladan.
- Nesip, nirä barýañ?
- Agzybire.

Näçe aç hem bolsa, merde ýüz tut.

- 0 -

Oba göçjek diýip, odunyňy tüketme.

Obadaşym – babadaşym.

Obasy abadyň, kowumy-da salamat.

Oda gelen aýalyň otuz agyz sözi bar.

Odun diýeniň çöp bolar, çöpläberseň, köp bolar.

Ody gozgasaň öçer, goňşyňy gozgasaň göçer.

Ody ölçermez, kesewisini köydürer.

Ody özüne bas, ötmese kesekä.

* * *

Osal bolsañ asarlar, ýuwaş bolsañ basarlar,
Ortamiýana bolsañ, il agasy ýasarlar.

* * *

Ot belasyndan, suw belasyndan.

- Ö -

Öýe gelene öýkäni aňdyрма.

* * *

Öýe o:t girdi, gut girdi.

* * *

Öýi – öwlyä, aýaly – müjewür.

* * *

Öýi arkasynda, çemçesi bilinde.

* * *

Öýkäň öý ýaly bolsa-da, öýüňe gelende aýtma.

* * *

Öýüm bar – ülkäm bar, daýym bar – dünýäm bar,
atym bar – kuwwatym bar.

* * *

Öýüm kepbe bolsa-da, nanym ketde bolsun.

* * *

Öýüň işi öýden uly.

* * *

Öýünde ýok köjelik, nämäňe gerek hojalyk?

* * *

Öz arrygyn har eden kişi arryyna zar bolar.

* * *

Öz aýby – arkasynda, kişi aýby – öňünde.

* * *

Öz borjuny ödemedik öküner, il ýanynda dili gysga sakynar.

* * *

Öz ekeniň doýumlyk, kişi bereni dadymlyk.

* * *

Öz elim, öz ýakam.

* * *

Öz eşidesiň gelmeýän gepiňi özgelere-de aýtma.

* * *

Öz gadryny bilmedik, il gadryny näbilsin.

* * *

Öz içiňde ýatmadyk gep halkyň içinde-de ýatmaz.

* * *

Öz öýüm, çorbaly gözüm.

* * *

Öz öýüm – ölen düşegim.

* * *

Öz öýüň bosagasy – jennet.

* * *

Öz öýüne gulluk eden uly ile beg bolar.

* * *

Öz saçyň özüňe agyrlygy ýok.

* * *

Öz töründe özi töre.

* * *

Özge ýerde soltan bolandan öz iliňde oltaň¹ bol.

* * *

Özi adam bolana biziň öýde aş bolar,
Özi adam bolmadyga biziň öýde daş bolar.

* * *

Özüň nähili bolsaň, ilem şonuň ýaly.

* * *

Özüň özüňe baha berme, il saňa baha bersin.

* * *

Özüňde bolmadyk, älemde ýok.

* * *

Özüňden beýigi göreniňde pikir et, pesi göreniňde
şükür et.

* * *

Özüňi süýt bil, dostuňy – gaýmak.

* * *

Özüňkiň bir gapdaly aýy-da bolsa, bir gapdaly süýji.

- S -

Sahy malyndan geçer, mert – janyndan.

¹ Oltaň – aýakgabyň aşagyna ýamalýan gön, teletin ýama.

Sarydyr-surudyr, saryýagdan durudyr,
Garadyr-guradyr, il içinde töredir.

Söweş günü goç ýigitde müýn bolmaz.

Suw ýygnanyp köl bolar, köp ýygnanyp – il.

Syr açandan il gaçar.

- Ş -

Şäher daşy galaly, ýigit başy belaly.

Şir hümmeti bilekde, är hümmeti ýürekde.

- T -

Tagtym – bagtym.

Täk eliň sesi çykmaz.

Towşana dogduk depe, kimlere doýduk depe.

Toý görki – bagşy, öý görki – goňşy.

Türkmen goşy dura-bara.

Türkmen goşun alybam bolmaz, salybam.

Türkmen oňmaz gününe şükür eder.

Türkmenegabaragy.

Türkmeni dürtmeseň duýmaz.

Türkmeni göçürjek bolsaň, gapdalyndan göç geçir.

Türkmeni urma-sökme, geplet.

Türkmeniň adyl kazysy – atan bijesi.

Türkmeniň kiçisi bolandan, itiň güjügi bol.

Türkmeniň özge gaýgysy bolmasa, düýesi ýaban çöker.

- U -

Uruşda gandan gorkan jandan aýrylar.

Uruşman aýrylan uýalman goşular.

Urmaly duşmany – etdirmeli puşmany.

Uzakedaky dogandan ýakyndaky goňşy ýagşy.

- W -

Watan gedaýy – kepen gedaýy.

Watanyň tüssesi ýat iliň odundan ýagşy.

Wepaly dost ýyl görmese-de, ýat bolmaz,
Biwepa dost bir gün görmese, ýat bolar.

Wepasy ýoguň, haýasy-da bolmaz.

Wepasyz dostdan wepaly it ýagşy.

- Y -

Ygrar imanyň kildi.

Ygrary bolmadygyň, imany bolmaz.

- Ý -

Ýagy gaýdansoň, batyr köpeler.

Ýamanyň zyýany iline ýeter, göribiňki – özüne.

* * *

Ýan goňşym – jan goňşym.

* * *

Ýaryndan aýrylan ýedi ýyl aglar, ýurdundan aýrylan
– ölinçä.

* * *

Ýeri ýokda, Watan ýok.

* * *

Ýigidi ar öldürer, düýäni – serwer.

* * *

Ýigidiň pesi pesligini daýysyndan görer.

* * *

Ýigidiň sözi – ýüregiň dogany.

* * *

Ýigit göre-göre batyr, at çapa-çapa ýüwürük.

* * *

Ýigit – işe, garry – aşa.

* * *

Ýigit – söweşde, garry – geňeşde.

* * *

Ýigit aryp bolsa, aslyny sorama.

* * *

Ýigit aýbyn gyz açar, ädik aýbyn – suw.

* * *

Ýigit diýeniň yssyly-sowukly bolsun.

Ýigit diýerler – janyn gidirer, jomart diýerler – malyn gidirer.

Ýigit garrasa, dişden düşer, bürgüt garrasa – güýçden.

Ýigit garyp, namysa baý.

Ýigit gowusy – burunlak, at gowusy – erinlek.

Ýigit göre batyr, at çapa ýüwrük.

Ýigit görki – hünär.

Ýigit läşine tüýkürder, ýüzüne tüýkürtmez.

Ýigit ýörişinden aňdyrar, gyz – garaýşyndan.

Ýigit öler – jan galar, at öler – meýdan.

Ýigit ulalsa, jeň başlar, gyz ulalsa – heň.

Ýigit ýa doly gerek, ýa-da – däli.

Ýigit ýa erinlek gerek, ýa – burunlak.

Ýigitlik – meslik, garrylyk – susluk.

Ýigitlik bir uly olja, ony mydam tutup bolmaz,
Garrylyk bir gara derýa, ýüzüp ony ötüp bolmaz.

Ýodany yzlasaň, ýola elter, ýoly yzlasaň – ile.

Ýolbars ýaly batyr bol, tilki ýaly hilegär.

Ýüwrük – ozar, ýiti keser, ile ar getir bir ýeser.

Ýüz namart bir merdiň ýerini tutmaz.

Dutarly natýurmort

EDEP-TERBIÝE WE AHLAKY ÜNDEWLER

Türkmenistanyň Prezidenti
GURBANGULY BERDIMUHAMEDOW:

— *Halk döredijiligi – milli ruhuň altyn
hazynasy.*

- A -

Adam alasy içinde, haýwan alasy daşynda.

* * *

Adam aşda belli, at – daşda.

* * *

Adam balasy – iliň lälesi.

* * *

Adam bar – gep bar, arpa bar – çöp bar.

* * *

Adam bar – gözden gyzar, adam bar – sözden.

* * *

Adam bardyr, adamynyň nagşydyr,
Adam bardyr, haýwan ondan ýagşydyr.

Adam bir ýaşar, edebi – iki.

Adam dilinden tapar.

Adam doga ýaman däl, dura ýaman.

Adam edebinden tanalar, ýurt – tugundan.

Adam eli hem abat, hem bibat.

Adam görki – akyl, söz görki – nakyl.

Adam gulagyndan iglär.

Adam hem düzer, hem bozar.

Adam işden ölmez, igençden öler.

Adam namartlasa, aty-da aýagyňny ýitirer.

Adam şatlansa-da hiňlener, gamlansa-da.

Adam saýdym eşegi, gapa ýazdym düşegi.

Adam ynanmaz sözi düz bolsa-da, sözleme.

Adamdan emel gutulmaz.

Adamyň eti haram bolsa-da, lebzi halal.

Adamyň gahary – ýylanyň zäheri.

Adamyň hormaty özüne bagly.

Adamyň iki gözi terezi.

Adamyň ýuwhasy ýylanyň ýuwhasyndan beter.

Adamyň ýüzüne gara-da, halyny sora.

Adamynyň özüne bakma, sözüne bak.

Ady güwälik, sözi dogalyk.

Ady ilde, orny törde.

Adyl däl kişiniň aýagy synyk, gözi sokur.

Agam bir hatyn aldy, dawany satyn aldy.

Aganyň ala gözi, ýeňňäniň aýy sözi.

* * *

Agaryp öňe-de düşme, garalyp soňa-da galma.

* * *

Aglasy gelen oglan atasynyň sakgalyny oýnar.

* * *

Aglaşman dynan ýok, ýykylman galan ýok.

* * *

Agşam nanyny az iý, gýş gamyny ýaz iý.

* * *

Agyly biriň maly bir, antly dostuň jany bir.

* * *

Agyry girende batmanlap girer, çykanda mys gallap
çykar.

* * *

Ah diýeniň işi bar, ýüreginiň çiş i bar.

* * *

Ajalsyza ölüm ýok, ata-enä dözüm ýok.

* * *

Ajyň maksady doýmak, dokuňky gaýmak.

* * *

Ak göwünliň aty armaz, dony tozmaz.

* * *

Akyly gözel bolsun, özi gözel bolmasyn.

* * *

Akmagyň tobasy bolmaz, ýamanyň – obasy.

Akmak – akyllynyň rysgaly.

Akyl oýdan dörär, gözellik – boýdan, tekep birlik – maldan.

Agsak – ädimsek, sakaw – sözlemsek.

Agşamlygyny tapan ertirligini gaýgy etmez.

Agyz – bir, gulak – iki, bir sözläp, diňle iki.

Agyz bir bolsa, göwün jem bolar.

«Agza geldi» diýip, diýiberme, «öňe geldi» diýip, iýiberme.

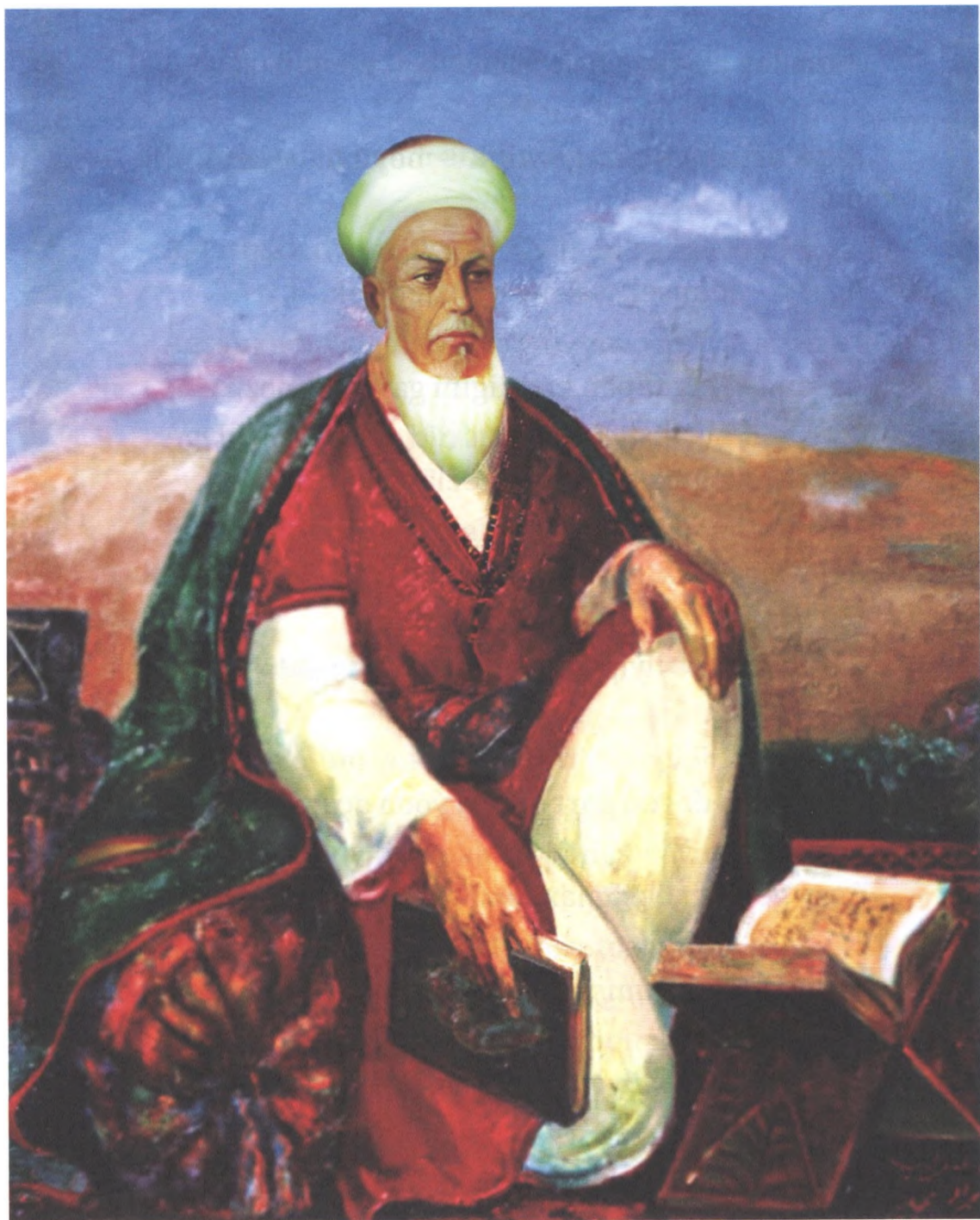
Agzy gana degen gurt ol oba ýoda açar.

Agzy gepden boşamaz, sözi söze ogşamaz.

Agzy gowşak ýumşak arar.

Agzy gulply sandygy diş açmasa, dil açar.

Agzy gysyk bolsa-da, baý gyzy geplesin.

Akylidar Döwletmämmet Azady döredijilik äleminde

Agzy tagam tanamaz, han palawyna at dakar.

Agzy ýaman il bular, aýagy ýaman gol bular.

Agzynyň aýdanyny gulagy eşitmez.

«Ah» diý, «wah» diý, öz gamyňy özüň iý.

Ajal ýetmän jan çykmaz, bahyl baýdan nan çykmaz.

Ajaly ýeten tilki, hinine bakyp uwlar.

Ajaly ýeten ýylan ýol üstüne çykar.

Ajy günleri süýjä öwürýän sabyrdyr.

Ajy sorag berip, süýji jogaba garaşma.

Ajygan guduzlandan beter.

Ajygan ölmez, alňasan öler.

Ajysy bolmadygyň, süýjüsi bolmaz.

Ak düýäni gördüňmi? Göremok, şondan gowusy ýok.

Ak gireni bilen aň girmez.

Ak maýa çökmese, boz maýa gaýmaz.

Akar suw çeşme bolsa, ýatyp içme,
Asylzada köpri bolsa, basyp geçme.

Akar-akar, öz adyny kişä dakar.

Akmaga ýüz berme, nadana – söz.

Akmaga akyl öwretseň, düýpsüz guýa suw guýan
ýaly.

Akmaga iş buýursaň, ol saňa akyl berer.

Akmaga toý kân, utançsyz – hezil.

Akmagyň – dilinde, akyllynyň – elinde.

Akmagyň aty çykça, özüni töre saýar.

Akmagyň jogaby – ümsüm oturmak.

Akmak – işi seni ýakmak.

* * *

Akmak akmak däl, akmaga «akmak» diýen akmak.

* * *

Akmak aranyňy bilmez, köse garranyňy.

* * *

Akmak aýak üstünde garrar.

* * *

Akmak bent baglar, akylyly ýap gazar.

* * *

Akmak çynyňy aýtjak bolup, syryňy aýdar.

* * *

Akmak elini işleder, akylyly – kellesini.

* * *

Akmak myhman öý eýesine hödür eder.

* * *

Akmak özüni bildirer, töweregini güldürer.

* * *

Akmak pälinden myrat gözlär, segparaz¹ – it ýala-
gyndan.

* * *

Akyl är döwletden düşse-de, hormatdan düşmez.

* * *

Akyl et, pikir et, pisindiňe syganyňa ynan, syg-
madygyna ynanma.

* * *

Akylla – yşarat, akmaga – kötek.

¹ Segparaz – ite çokunýan, ite sygynýan.

Akylla bir söz besdir, akmaga müň söz hebesdir.

Akylyly – getirer, akmak – ýitirer.

Akylyly – öwrener, akmak – öwreder.

Akylyly aşa ýakyn, akmak – daşa.

Akylyly aýal başa garar, akmak aýal – ýaşa.

Akylyly diýseň akmagy, başa urar tokmagy.

Akylyly dostuny öwer, kemakyl – aýalyny, samsyk – özüni.

Akylyly gelin öý diker, akmak gelin öý ýykar.

Akylyly haýra hemradyr, akmak – şere.

Akylyly iş – ganatly guş.

Akylyly işi bilen, akmak dişi bilen.

Akylyly işine ynanar, akmak – düýşüne.

Akylly işlär, akmak onuň hözirini görer.

Akylly ogul başdan biler,
Akmak ogul – başa gelende,
Tokmak ogul – hiç haçan-da.

Akylly ogul hem edep, hem talap.

Akylly ogul – hümmetli, akylly gyz – gymmatly.

Akylly oýlanýança, tentek işini bitirer.

Akylly ýigit ile ýetirer, akmak ýigit ýoly ýitirer.

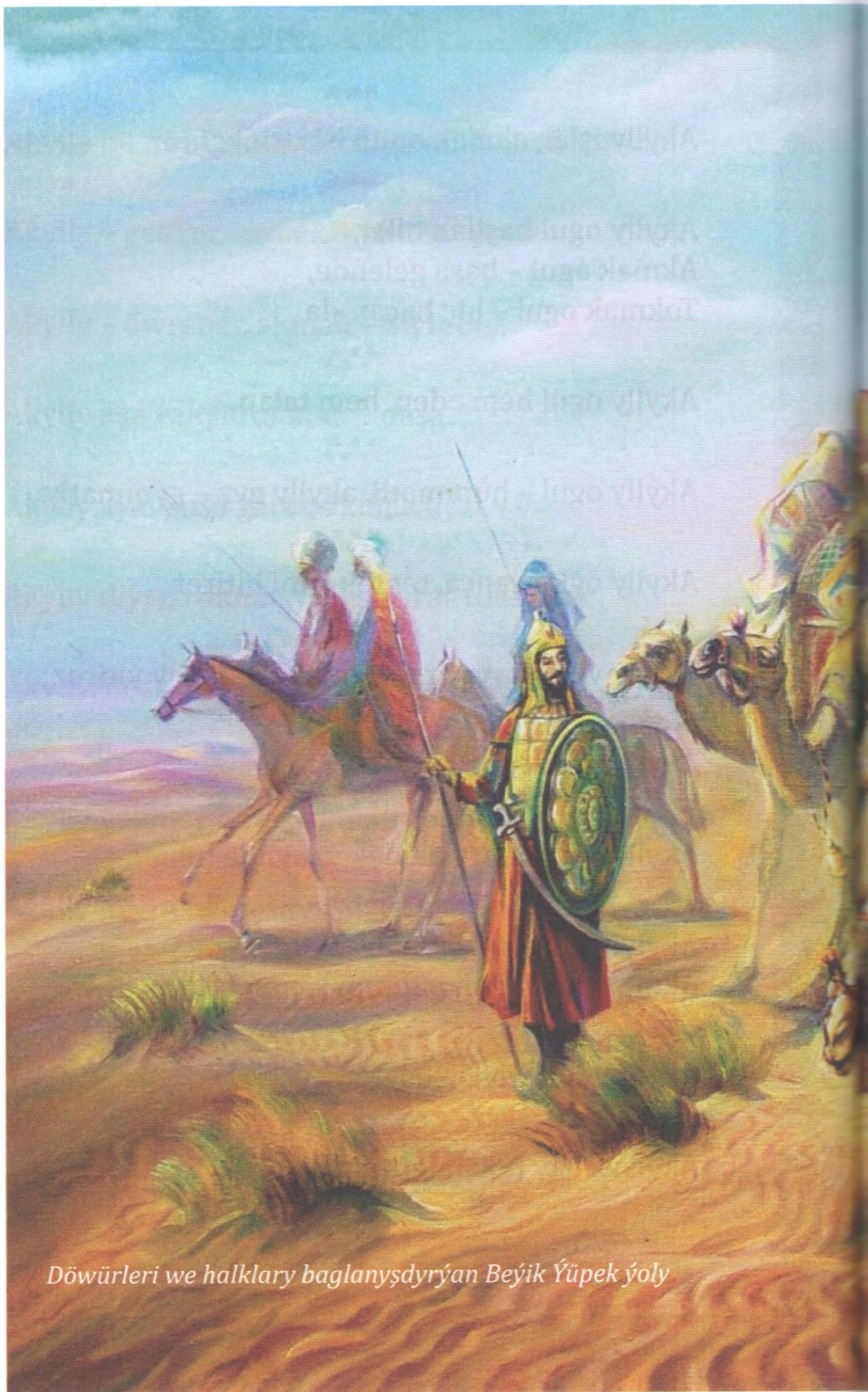
Akyllynyň aty armaz, dony tozmaz.

Akyllynyň gadyry akmak ýanynda bilner.

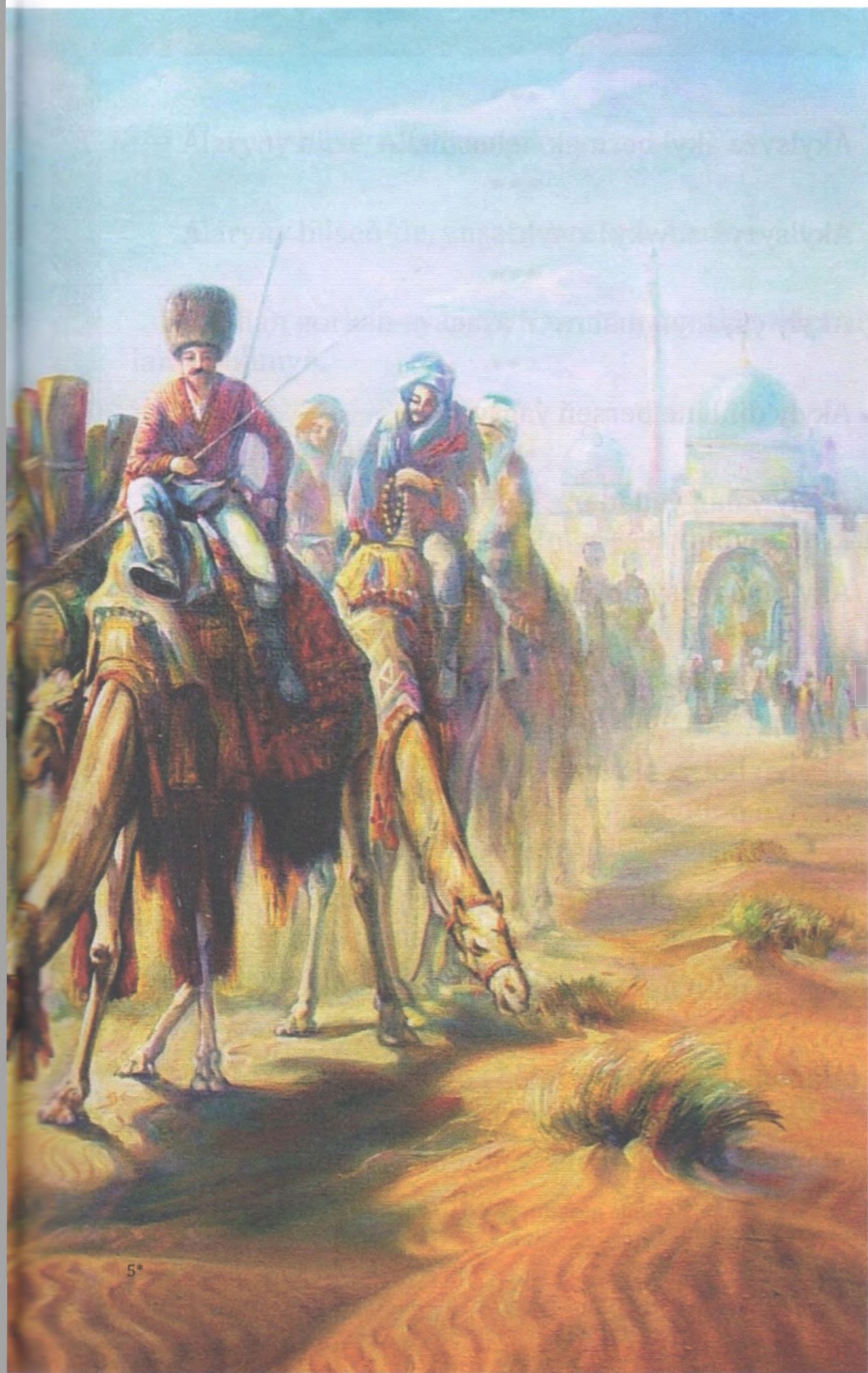
Akylyň işinden göwnüň söýüner,
Akmagyň işinden pähmiň käýiner.

Akylsyz batyrlyk – bagtyň ýatyrylyk.

Akylsyz baý bolandan, akyly gedaý bol.

Döwürleri we halklary baglanşdyrýan Beýik Ýüpek ýoly

Akylsyz aky bermek hebesdir.

Akylsyznyň zowky¹ artyk.

Akylly çaşanyň mähneti² aşar.

Akylly diňläne berseň ýagşy.

Akylly ýalan ýadadar.

Akyllyň bahasy bolmaz, terbiýäniň – çägi.

Akyllyň bolmasa, ýer diňle.

Akyllyň bolsa, akyla eýer,
Akyllyň bolmasa – nakyla.

Alahekek öz dilinden bela galar ýa-da öler.

Alagan elim beregen.

Alanyňa begenip, bereniňe gynanma.

Alanyňa ýaman diýme, müneniňe – çaman.

¹ Zowk – keýp, hezillik, inçe duýgy.

² Mähnet – azap, kynçylyk, zähmet.

Alaryny bilse, Allasyna garamaz.

Alaryňy bilseň-de, ynsabyňy elden berme.

Alladan gorkan aýagynyň dyrnagyny alar, ilden uýalan – golunyň.

Alňasan är öler.

Alty ýaşar ýoldan gelse, altmyş ýaşar aldyndan çykar.

Altyn-kümüş daş imiş, arpa-däne aş imiş.

Alysdan eşitseň, dabarasy dag aşan ady bar, ýanyna barsaň, çykar-çykmaz jany bar.

Aljagyna gyrgydyr, berjegine gargadyr.

Aljyran aýal ärine «aba» diýer.

Aljyranyň aňy bolmaz.

Alkyş bilen är gögär, ýagmyr bilen – ýer.

Alkyş gyzyldan gymmat.

Almazak-da, bermezek, berse ukusy gelmezek.

Altmyşda – agta, ýetmişde – nogta.

Altyn agyzdan altyn söz çykar.

Altyn alma, alkyş al.

Altyn görüp azma, kümüş görüp gyzma.

Altynyň agzy bir bolsa, asmandakyny gaýdyrar,
Altmyşyň agzy ala bolsa, agzyndakyny taýdyrar.

Alybilse, Allasyny gözlemez.

Alynça şirin-şeker, alanson – eşek deper.

Aňly adam – aňlar, aňsyz adam – geňlär.

Aňmaza düýe görünmez.

Aňsadyňa bakan gyz dograr.

Aňtan – ýeňer.

Arslanyň agzyndan aw almarsyň.

Arryk halyny bilse ýykylmaz.

Arwananyň¹ ýagşysy az iýer, köp ýaşar,
Arwananyň ýamany köp iýer, az ýaşar.

Ary bolsun – baly bolsun.

Arykdan ätle, yzyňy ýatla.

«Aş» diýseň, hapyr-hupur, «iş» diýseň, gulak ýapyr.

Aş atana aş at, daş atana – daş.

Aşa ýaman bolma – asarlar,
Aşa ýuwaş bolma – basarlar.

Aşsyz – sahy, gylyçsyz – batyr.

Aslyny unudan atasyny atar.

Assa gaçan namart.

Assa ýörän alys gider.

¹ Arwana – düýäniň bir görnüşi.

Beýik söz ussady we serkerdesi Baýram han Türkmen

* * *

Asyl aýal öýüne bezeg.

* * *

Arkalaşyk iki başdan, biri daşdan, biri içden.

* * *

Arpa-bugdaý aş eken, altyn-kümüş daş eken.

* * *

Aşsyz öý bolsa bolar, goşsuz öý bolmaz.

* * *

Aşy harlama – gusdurar, äri harlama – busdurar.

* * *

Aşyň bolmasa, gaşyň bolsun.

* * *

At aýlanyp gazygyny tapar, är aýlanyp ilini tapar.

* * *

At toýnagyn taý basar.

* * *

At ady bilen, ýigit ody bilen.

* * *

Ata barynda – ogul ýaş, aga barynda ini ýaş.

* * *

Ata-enäniň garrysy bolmaz, asyl parçanyň – könesi.

* * *

Ata razy – Hudaý razy. Ene razy – pygamber razy.

* * *

At alsañ – ýorga bilen ýöriş al,

Aýal alsañ – akyl bilen huş al.

At basyşyndan belli, är – bakyşyndan.

At başyna iş düşse, agyzdyrygy bile suw ier,
Är başyna iş düşende, ädigi bile deňiz geer.

At apanyňdan gedik, eýeriň gaşyndan berk ýapyş.

At gylygyndan iýmini artdyr,
Gyz gylygyndan – sepini.

At münen atasyny tanamaz, aýal alan – enesini.

At – münenden, görk – geýenden.

At münmedik at münse, apa-apa öldürer,
Don geýmedik don geýse, kaka-kaka tozdurar.

At münüp, atam gomlap, at üstünde satan sallap.

A:t ýagşy, dünýä gelen zat ýagşy,
Gadyr bilmez gardaşdan, gadyr bilen ýat ýagşy.

At ýaly bilen owadan, zenan – say bilen.

At ýamany ahyryny bozar.

At ýortuşda belli, gurt – ýyrtyşda, är – göreşde, batyr
– söweşde.

Ata dünýäsi ogla gönezlik.

Ata-enesini tanamadyk, Taňrysyny tanamaz.

Ata gören ýol keser, ene gören don keser.

Ata malyna göz diken nowasyz galar.

Ata ogly ata çeker.

Atadan ogul önse – eýgilik, ata ýoluny tutmasa –
geňlik.

Atam öýi meýdandyr, gaýyn öýi zyndandyr.

Atam öýünden alanym baýymak däl – magtanmak.

Atyň aýagyna nal kaksañ, eşek hem toýnagyny götär.

Aý ýüzli gyzym bolandan, aýy ýüzli gelnim bolsun.

Aýagy ýaman köl bular, dili ýaman – il.

Aýagym gysga bolsa-da, taýagym uzyn.

Aýak ýüwrügi daşa deger, dil ýüwrügi – başa.

Aýakda bolandan agyzda bol.

Aýalyň emelsiz bolsa, iňňä özüň sapak ötirsiň.

Aýalyň horany¹ – Hudaýyň urany.

Aýbymy enem aýtmasa-da, aýna aýdar.

Aýdyjy akmak bolsa, diňleýji dana gerek.

Aýdyp etdirip bolmasa, urup etdirip bolmaz.

Aýdymсыz Gün batmaz, zähmetsiz gün ötmez.

Aýgyra jul ýyrtmak aýyp däl.

Aýtdy-aýtdy bilen ýar aýrylar.

Aýtsaň – söz, aýtmasaň – düz.

¹ Horan – iýermen.

* * *

Aýtsañ gep bolar, aýtmasañ – dert.

* * *

Aýypсыз adam bolmaz.

* * *

Aýypсыз dost yzlan dostsuz galar.

* * *

Az – uky, ýaz – uky.

* * *

Az – arjaň, hassa – gaharjaň.

* * *

Az gürle, uz gürle.

* * *

Az iliň danasy gepläp-gepläp däli bolar,
Köp iliň dälisi gepläp-gepläp, dana bolar.

* * *

Az iýen – arassa, köp iýen – hassa.

* * *

Az iýen tebib gözlemez.

* * *

Azabyny men çekdim, aldy gitdi gurrumsak.

* * *

Azajyk aşym, gowgasyz başym.

* * *

Azajyk derdi aş basar, agyr derdi – iş.

Bilimiň ilkinji ädimleri

Azajyk sözliniň göwni rahat bolar.

Azal sapyny aç hem bolsaň sypdyrma.

Azap çeken nep tapar, hasap eden – gep.

Azapsyz iş oňdurmaz.

Azapsyz nan ýme, ýamasyz don geýme.

Azaşanyň aýby ýok, gaýdyp yzyn tapansonň,
Açylanyň aýby ýok, özi bilip ýapansoň.

Az-azdan işleseň – ussa bolarsyň, işlemeseň – hassa.

Azyrganan aç galar.

Azyň azançysy bolandan, köpüň gazançysy bol.

– B –

Bahyl baryny bermez, ýok garap durmaz.

Bahyl bazara gitse, şum habar getirer.

Bahyl jennet görmez.

* * *

Bahyldan daş sorandan, jomartdan aş sora.

* * *

Bahyldan gyşyň güni garam dileme.

* * *

Bahyldan pul almak – petirden gyl almak.

* * *

Bahyly sahylygyň bilen uýalt.

* * *

Bahylyň bagy gögermez, gögerse-de miwe bermez.

* * *

Bahylyň jaýy jähennem, sahylyň jaýy jennet.

* * *

«Bar» diýip aşma, «ýok» diýip çaşma.

* * *

Bar – ogşadar, ýok – gagşadar.

* * *

Bar baryny aýdar, ýok – zaryny.

* * *

Bar gaçagy tutsa bolar, ýok gaçagy nätse bolar.

* * *

Bar, okaram, gel, okaram, barmasaň-gelmeseň, orta
ýolda döwül, okaram.

* * *

Barara gapysy ýok, ýapynara – ýapysy.

Barara ýeri ýok, batara köli.

Barjak ýeriňe kesek atma, çykan gapyňy batly ýapma.

Barly aýganda iýer, garyp – tapanda.

Barly bilen dalaşma.

Barly bolsun, barsyz bolsun – öýüň bolsun,
Gyňyr bolsun, gyşyk bolsun – äriň bolsun.

Barly bolup, baýlygyňa guwanma,
Garyp bolup, garyplygňa uýalma.

«Barly men» diýip buýsanma,
«Ýoksuz men» diýip kemsinme.

Barlykda «dok» diýme, ýoklukda «ýok» diýme.

Barlynyň ady ýowuk¹, ýoklynyň ýüzi sowuk.

Barlynyň eli titremez.

Barýan gapyň müň bolsa-da, ýatjak gapyň bir bolsun.

¹ Ýowuk – ýakyn. Bu nakyl «Barlynyň ady dilden düşenok» diýen many-
da gelyär.

* * *

Baryny beren uýalmaz.

* * *

Baryny bermedigiň ýüzi gara.

* * *

Başa bela iki barmak dilden geler.

* * *

Başa dil getirenini el getirip bilmez.

* * *

Başa düşen işi başarmak gerek.

* * *

Başa düşmez ogul-gyz, başa bela getirer.

* * *

Basany aýlyk, götereni ýyllyk.

* * *

Başarana hyşa gulpagam saz.

* * *

Başarmajak işiňe ýapyşma.

* * *

Başarnyk – baýlyk.

* * *

Başy zor baý bolar, aýagy zor – gul.

* * *

Başyň amanka, malyňy tükelle.

Beyik söz ussady Abdyrahym han hanan

* * *

Başyňa erre¹ goýsalar-da, dogry sözle.

* * *

Baý malyny bahyl gysganar.

* * *

Baýramda açdan ölen, jöwzada doňup galan.

* * *

Baýyň azgyny, possun geýer ýaz güni.

* * *

Baýyň güni «waý», garybyňky – «haý-da-haý».

* * *

Baýtal taýyny depmez.

* * *

Baýyň ogly barga oýnar,
Begiň ogly ýorga oýnar.
Bidöwletiň çagasy
Gagyldadyp garga oýnar.

* * *

Bazar görki – bakgal, ýigit görki – sakgal.

* * *

Bedasyla barynçaň, boý oturgyn ölinçaň.

* * *

Bedasyla jepa çekme, gury ýere tohum sepme.

* * *

Bedene semrärp, batmana ýetmez.

¹ Erre – byçgy.

Bedew at menzil keser.

Bedew atlar semiz bolar, goç ýigitler tämiz bolar.

Bedew jul içinde belli, göwher – kül içinde.

Beg başyňy bendi etme.

Beg berse betine bakmaz.

Bek gapa bela gelmez.

Bekli gapyny sabyr açar.

Bela – basan ýeriňde.

Bela gula barmaz, gul bela barar.

Berip-alyp görmedik, berse ukusy tutmaz.

Berk bolsa daşyň, amandyr başyň.

Berk bolsa daşyň, taýýardyr aşyň.

Bermejegi berip utandyr.

* * *

Bermezden – aşly, urmazdan – gylyçly.

* * *

Bermezek Taňrydan – irmezek awçy.

* * *

Betlagam äre barýançaň, gazylygy göre bar.

* * *

Bezenmeýänden aýal bolmaz, öwünmeýänden – är.

* * *

Bidert bilen dertleşseň, syryň ýere döküler,
Dertli bilen dertleşseň, gapyrgalaň söküler.

* * *

Bidöwlet oglumdan – döwletli gyzym.

* * *

Bidöwletde algyň bolmasyn, bege – bergiň.

* * *

Bidöwlete bir gün sähet, iş etjege her gün sähet.

* * *

Bidöwlete Hudaý köpi bermez, azy-da ol almaz.

* * *

Bidöwleti bidöwlet ýarym gije tapar.

* * *

Bidöwleti ýagy çapsa, döwletlä habar geler.

* * *

Bidöwletiň agzy aşa ýetende burny ganar.

Bidöwletiň çagasy asmandaky Aýy dilär.

Bidöwletiň etegine gowurga guýsaň, etegi bilen sowyr.

Bidöwletiň iki gezimi bar, biri ekin-dikinde, birem ýygym-düýrümde.

Bidöwletiň ogly bolýançaň, döwletliniň guly bol.

Bidöwletiň ogul-gyzy baş-da bolsa, ýaş ýaly,
Döwletliniň ogul-gyzy ýaş-da bolsa, baş ýaly.

Bidöwletler ukuda, goç ýigitler bukuda.

Bigadyr gardaşdan aşna döw ýagşy.

Bihaýa bil baglasa, perişde ýoldan çykar.

Bihuda iş edilmesin, ötgür gylyç gädilmesin.

Bikärden Taňry bizar.

Bikemal ýoldaşdan taýak ýagşy.

Bikemalyň gülküsi – akmaklygyň ilkisi.

Bilbil besledik, garga çykdy.

Bilegi ýogynyň emeli köp.

Bilen bilenini işlär, bilmedik barmagyny dişlär.

Bilene – dag, bilmedige – ýag.

Bilene – hikmet, bilmedige – rowaýat.

Bilmez geplär gepini, döwer otyr çöpüni.

Bimamla mylaýym gerek, güýji asgyn şelaýyn.

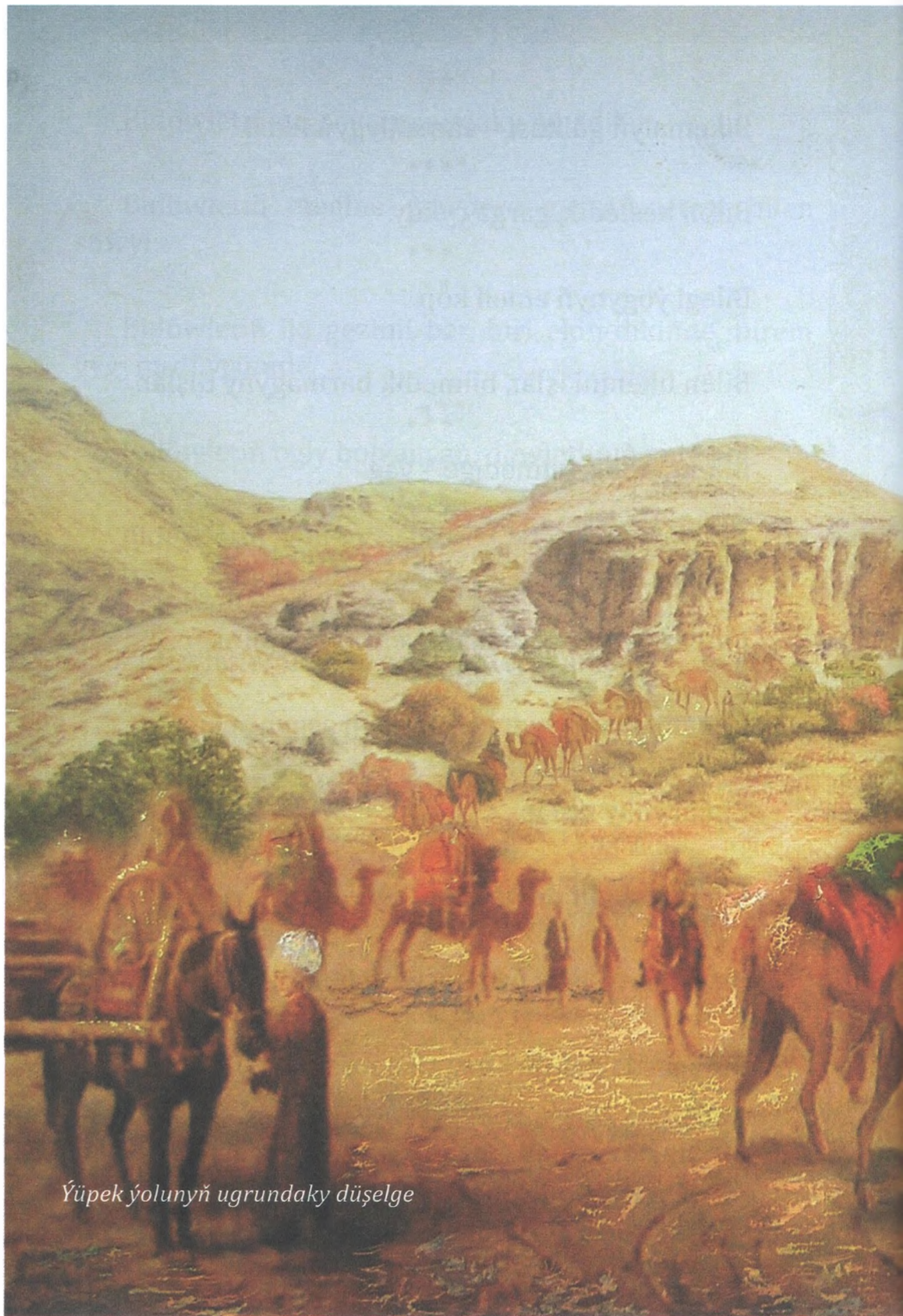
Bimaryňky timar.

Binamysa günde baýram, günde toý.

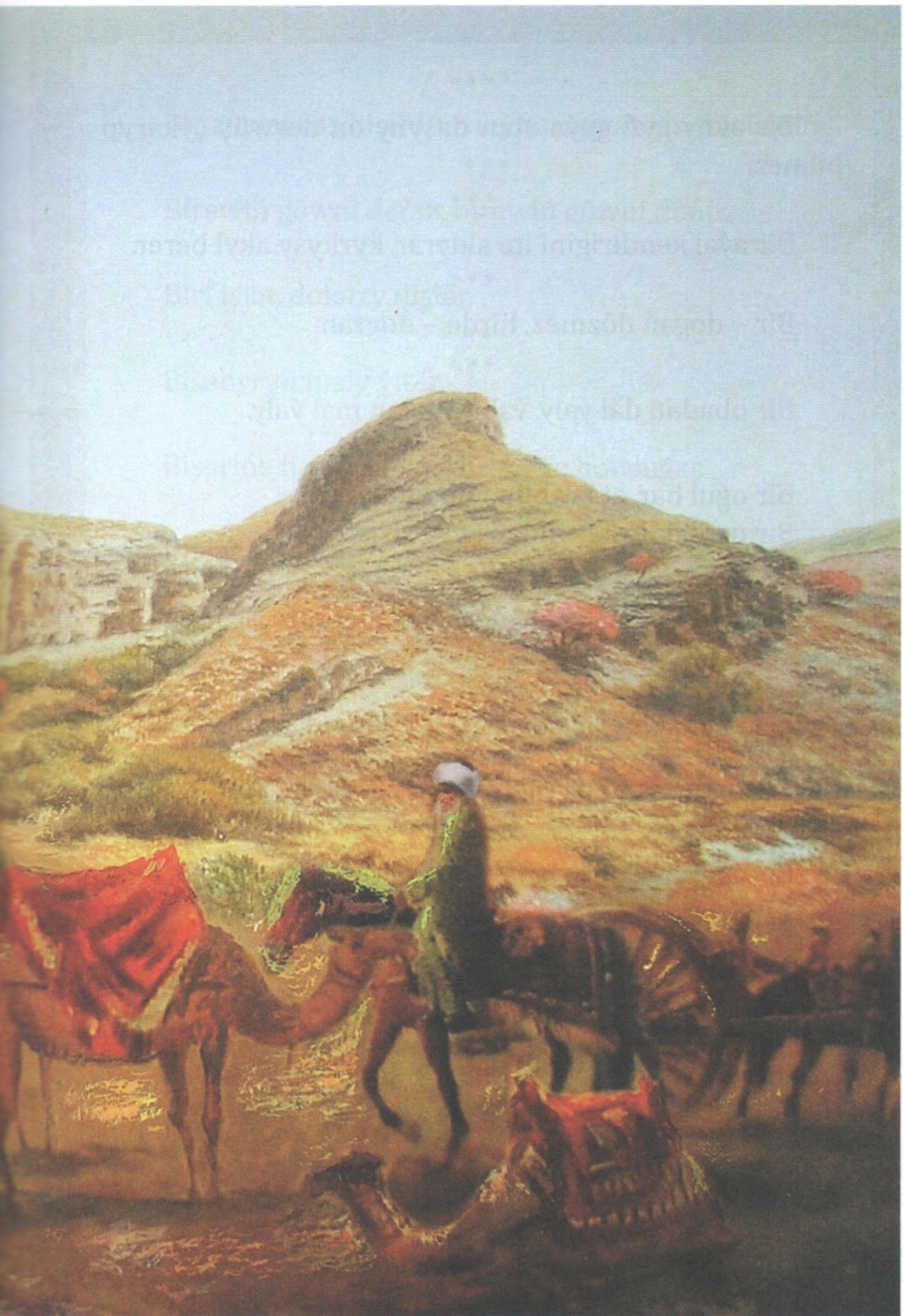
Bir adamyň gözi ýaman, bir adamyň – sözi.

Bir agaçda gül-de biter, tiken-de.

Bir ajy doýurmak – haj.

Ýüpek ýolunyň ugrundaky düşelge

* * *

Bir akmagyň guýa atan daşyny on derwüş çykaryp bilmez.

* * *

Bir aýal kendirigini ite aldyrar, kyrkysy akyl berer.

* * *

Bir – dogan dözmez, birde – dogran.

* * *

Bir obadan däl ýaly, ýaban galan mal ýaly.

* * *

Bir ogul bar, atasy bilen bir zatdyr,
Bir ogul bar, atasyndan zyýatdyr.

* * *

Bir samsyk baş akyllyň agzyny alardar.

* * *

Bir sözle, iki diňle.

* * *

Bir tutam ýetmese, güýjüňden gör.

* * *

Bir ýagşylyk müň belany gaýtarar.

* * *

Bir ýamanyň zeledi, müň ýagşa deger.

* * *

Bir zadyň gulpundan tutduňmy, güýjüm ýok diýme.

* * *

Bir zerräniň gadryny bilmedik, müň zerräniň gadryny bilmez.

Bir zuwala aş bişirdim, myhmany atdan düşürdim.

Birewiň göwni deňiz, birewiň göwni doňuz.

Biri işlär, dokuzy dişlär.

Bisabyryň maly ýiter.

Bişerine howlukmaz, düşerine howlugar.

Bite gahar edip, ýorganyňy oda berme.

Bitmezden bit al.

Biwagt gelen myhman oturmaga jaý tapmaz.

Biwagt gygyran horaz gazana düşer.

Bogazy bogmasaň, bogaz düýäni ýuwudar.

Bokurdak dar hem bolsa, garyn giňdir.

Boljak oglan bögünden¹ belli.

¹ Bök – gylyk-häsiýet.

Bolsa bäs, bolmasa ýigrimi bäs.

Bolsady ekseň, käşgädi gögerer.

Boýy bir garyş, dili iki garyş.

Boýy uzynyň, akyly gysga.

Boýuňam ortasy ýagşy – toýuňam.

Börä ýok diýme – gelniň bar,
Ogra ýok diýme – ogluň bar.

Bugdaý nanyň bolmasa, bugdaý sözüň ýokmudy.

Bulutdan çykan Gün ýakar, ýaşmakdan çykan – dil.

- Ç -

Çaga çaltyň bir elini baglar, çamanyň – iki elini.

Çaga ýaşlygyndakyny unutmaz, kel – başyndakyny.

Çagany – ýaşdan, edebi – başdan.

Çagany pully-da etme, pulsuz-da tutma.

* * *

Çagany söýgüleseň, beti¹ gatar, uruberseň, eti gatar.

* * *

Çagany taýak bilen ursañ, ulalansoň ol seni damak bilen urar.

* * *

Çabga öňünden ýyldyrym çakar, kine aýdylyp gahar çykar.

* * *

Çagyrylan myhman – gadyrdan.

* * *

Çagyrylan ýere bar, irinme, çagyrylmadyk ýerde görünme.

* * *

Çagyrylan ýeriň daşy ýok.

* * *

Çagyrylmadyk myhman süpürilmedik ýerde oturar.

* * *

Çak-çak eden çagala², çapak³ islöp suwda öler,
Alafa⁴ islän bezirgen, alys gidip gyrda öler.

* * *

Çakmak çaksaň, ot ýanar, yhlasa kuwwat gonar.

* * *

Çakylyksyz baran soraşman gaýdar.

¹ Bet – ýüz.

² Çagala – guş ady.

³ Çapak – balygyň bir görnüşi.

⁴ Alafa – olja.

Beýik Seljuk döwletiniň hökümdary Soltan Sanjar

Çakylyksyz toýa barma, hödürsiz tagam iýme.

Çakyny bilmeşň, balam zähere döner.

Çala eşiden çatma ýykar, öte eşiden – öý.

Çala molla – din zyýany, ýaman aýal – öý zyýany.

Çalpaw aýak suw bular.

Çaly çopan tanar, ýalňyşy – çeper.

Çaman ördek ir uçar.

Çaryga bakma, ýürege bak.

Çatyk öküziň arasyna düşme.

Çaýsyk ýola sygmaz, akylsyz – go:la.

Çemçe bilen aş berip, sapy bilen göz çykarma.

Çemçeläp ýygnanyňy çanaklap dökme.

Çeniň barka çemçäni çek.

Çirkinçiden¹ hatyn bolmaz.

Çopan islese, serke sagyp süýt berer.

Çörekli oylan söýmäge ýagşy.

Çybygy wagtynda bükmesen, ulalansoň bükdürmez.

Çyn dost bähbit gözlemez.

Çyn dost geňeşde belli, batyr – söweşde.

Çyn ýagşynyň gahary bar, ýamany ýok.

Çyny ýalana dolama, duryny laýa bulama.

Dagy-daşy ýel bozar, adam arasyny – dil.

Damaryna görä, gan al.

Damja suwdan tal çykar.

Daň ýeri agaranda, ogrynyň gözi garalar.

¹ Çirkinçi – gykylykçy.

* * *

Dana duşmandan gorkma, akmak dostdan gork.

* * *

Dart – üzme, it – ýykma.

* * *

Daşyndan görmäge akmak-da bir adam.

* * *

Daýyly oglan dartyk, ülüşli paýy artyk.

* * *

Daýym, ýedi ýerinden gaýym.

* * *

Degene – deg, degmedige barmagyňy batyrma!

* * *

Degjek taýak gizlenip geler, degmejek taýak – gezelip.

* * *

Degimsiz degim degse, gündiziň günü çyra ýakar.

* * *

Degimsiz degim degse, ýylda geçisini iki gyrkar.

* * *

Dek gezen dok gezer, telek gezen taýak iýer.

* * *

Dek kişi dâli bolmaz.

* * *

Dek oturan başyňy depirjik äre berme.

* * *

Deňinden galan deňnenä ýaramaz.

Deňizde balyk söwdasy bolmaz.

Deňleşen depe aşmaz.

Deňňenä deň şärik.

Depä çyk-da seret, haýsy tarap köp bolsa, sen hem
şoňa.

Depme gapymy, deperler gapyňy.

Dertli bilen dertleşseň, bar derdiňi paýlaşar,
Bidert bilen dertleşseň – dert üstüne dert goşar.

Dälä däli diýseň, arpa boýy öser.

Dälä ýel ber, eline pil ber.

Däli gözünden tanalar, serhoş – sözünden.

Däli özüne bat biýr, ýygan odunyna ot biýr.

Däli toýa bolmaz, gezegen – indege.

Däliden dogry habar.

* * *

Dälini taýak ýola getirer.

* * *

Däliniň gazanany bezenenine ýetmez.

* * *

Däliniň özi aýdar, özi goýar.

* * *

Didara doýma ýok, mähre – ganma.

* * *

Dil – akylyň açary.

* * *

Dil – bela, diş – gala.

* * *

Dil – gybatda, gulak – tamda.

* * *

Dil – gylyçdan ýiti.

* * *

Dil – maýa, dil – zaýa.

* * *

Dil – ýüregiň açary.

* * *

Dil akyldan ozup ýöremez.

* * *

Dil bar – bal getirer, dil bar – bela getirer.

* * *

Dil bar – düzer, dil bar – bozar.

Alymlaryň söhbedi

Dil bilen bolan zor bilen bolmaz.

Dil bilen degirmen tartma.

Dil bilen orak orsaň, bil agyrmaz.

Dil bir beladyr – uçyr, göz bir derýadyr – geçir.

Dil bir öl ýere biten zat, nämäni diýmez.

Dil bir süňksüz et, ýagşyny hem diýer, ýamany hem.

Dil düwnüni diş çözmez.

Dil ýañylar, dogrusyny diýer.

Dil ýüwrügi başa deger, at ýüwrügi – daşa.

Dilde ygtyýary ýoguň, ilde ygtybary ýok.

Dilden gelen elden gelmez.

Dile diş gala, göze – gaş.

Dile geldi – bile geldi.

* * *

Dili uzynyň ömri uzyn.

* * *

Dili gyzanda aýdar, ýüzi gyzanda ýaşyrar.

* * *

Dili kelte – salamat, dili uzyn – melamat.

* * *

Dili süýjiniň dosty köp.

* * *

Dili uzyn bolanyň agzy ýapyk galmaz.

* * *

Dili ýamanyň güni-de ýaman.

* * *

Diliň hapa bolsa, depe saçyň dim-dik.

* * *

Diliň oňurgasy ýok.

* * *

Dilini saklan başyny gutarar.

* * *

Dosta aýtdym sözümi – duşman bildi syrymy.

* * *

Dostuň könesi ýagşy, donuň täzesi ýagşy.

* * *

Dogan – donumyň daşy, perzent – ýüregmiň başy.

* * *

Dogan aý – dogralan ýag.

Dogan bile dogan tapyşar, ýada bela ýokuşar.

Dogan bolsaň, dogryňy aýt.

Dogan dogana galadyr, gadyryny bilmese beladyr.

Dogan dogana tabşyrylar ýa-da bile ýabşyrylar.

Doganym – doly çuwalym.

Dogra dogry diýmeseň, mamlany nätjek.

Dogry agaç ýerde ýatmaz.

Dogry dost kinesiz bolar, bolşuňy ýüzüňe diýer.

Dogry giden dolanar.

Dogry söz ajy bolar.

Dogry söz daşy deşer.

Dogry sözliň dosty ýok.

Dogryňy aýt, rahat ýat.

* * *

Dok diýip, tilkä barma, aç-da bolsa gurda bar.

* * *

Dokabilmez – garyşlar, egrebilmez – gulaçlar.

* * *

Don biçerler ýeňli-ýanly, dost tutarlar öňli-soňly.

* * *

Don tapmak – asan, dost tapmak – müşgil.

* * *

Donsuzyň dogany ýok, malsyzyň – dosty.

* * *

Doýan ýeriňde doklugyňy siňdirme.

* * *

Döwletli – aş üstüne, bidöwlet – käýiş üstüne.

* * *

Döwletli ogul – ojagyň gory.

* * *

Döwletli ýap gazar, bidöwlet bent beklär.

* * *

Döwletliden döwlet ýokar, bidöwletden – mähnet.

* * *

Döwletlilik – agzybirlilik, bidöwletlik – agzalalyk.

* * *

Döwletliniň iti ýatmaz.

* * *

Döwletliniň çagasy säher turar – heň eder,
Bidöwletniň çagasy säher turar – jeň eder.

Türkmen halkynyň beýik söz ussady we akyldary Magtymguly Pyragy

Döwletliniň ýerinden ýap geçer,
Bidöwletiniň ýerinden – ýol.

Düýe ýaly boýuň bolandan, düwme ýaly akylyň bolsun.

– E –

Edebi kimden öwrendiň, biedepden.

Edebiň ýagşysy – salam bereni,
Ýakynlyk ýagşysy – baryp-geleni.

Eden işi görünmez, gören düýşi ýorulmaz.

Eden işini ozdurmaz, oturan ýerini gyzdyrmaz.

Edeni bergi, göreni görgi.

Edeniň alnyňa geler.

Edep başy – dil.

Edep bazarda satylmaz.

Edep – bergidir, bermedige – görgüdür.

* * *

Edep bilen bagt tapylar, sabyr bilen – tagt.

* * *

Edepli ile ýarar.

* * *

Ederini bilmeze, ýagy ne hajat.

* * *

Edip beren ýeňňemden, edep beren ýeňňem.

* * *

Egilene egil – maňlaýyň ýere degýänçä,
Gaýşarana gaýşar – ýeňsän ýere degýänçä.

* * *

Egilmedige bükülme.

* * *

Eglen başy gylyç kesmez.

* * *

Eglenenden tama et.

* * *

Egri ärden dogry it ýagşy.

* * *

Egri kesewi el köydürmez.

* * *

Egri otur-da, dogry sözle.

* * *

Ejem eli ak pamyk.

Ekilmedik ýerde gögerme.

El bilen eden işiň aýby ýok.

Eli uzynyň dili uzyn.

Elli gepden – belli gep.

Ellide il täzelener, kyrkda – gazan.

Emel ýetse nadana, özün urar her ýana.

Emeliň seresi – güýç.

Ene gezer, gyz gezer, garyp öýün kim düzer.

Ene sözüni ýaşlykda tut, ata sözüni – başlykda.

Eneden hiç kim köýnekle dogmandyr.

Enem öldi – darajygy maňa galdy!

Enemde bolsa dilärin, aýamda bolsa ýalaryn.

Eneli guzy guýrukly, ataly oglan ýürekli.

Enemi gören mähriban, atamy gören gadyrdan.

Enesi öwen gyzdan gaç, ýeňňesi öwene gujak aç.

Enesini gör-de gyzyny al, gyrasyny gör-de – biýzini.

Enesini sekize satar, guzusyny dokuza alar.

Enesiz gelin ýuwaş, eneli gelin bibaş.

Ergeneksiz eklenen, terbiýesiz saklanan.

Erşine görä argajy, ýüpüne görä sarmajy.

Erkek damaklysy öý diker, aýal damaklysy öý ýykar.

Erkek daşdan getirer, aýal – içden.

Erkek demirdir, aýal kömürdir – ahyry ereder.

Erkek doganyňy görüp gaýdarsyň,
Aýal doganyňa berip gaýdarsyň.

Erkek ýoldaşyndan belli, aýal boýdaşyndan.

Essi¹ bar ilden çykmaz.

Essi giden gam ýygar.

Essiň barka, etegiňi ýap.

Et ganly gerek, ýigit – janly.

Et ýarkasyz bolmaz, toý – öýkesiz.

Etekte ýerim bar diýme, çölde – malym.

Eýer degenini eýesi bilmez, at biler,
Aga-ininiň azanyňy özleri bilmez, ýat biler.

- Ä -

Är akmagy toý bozar, aýal akmagy – öý.

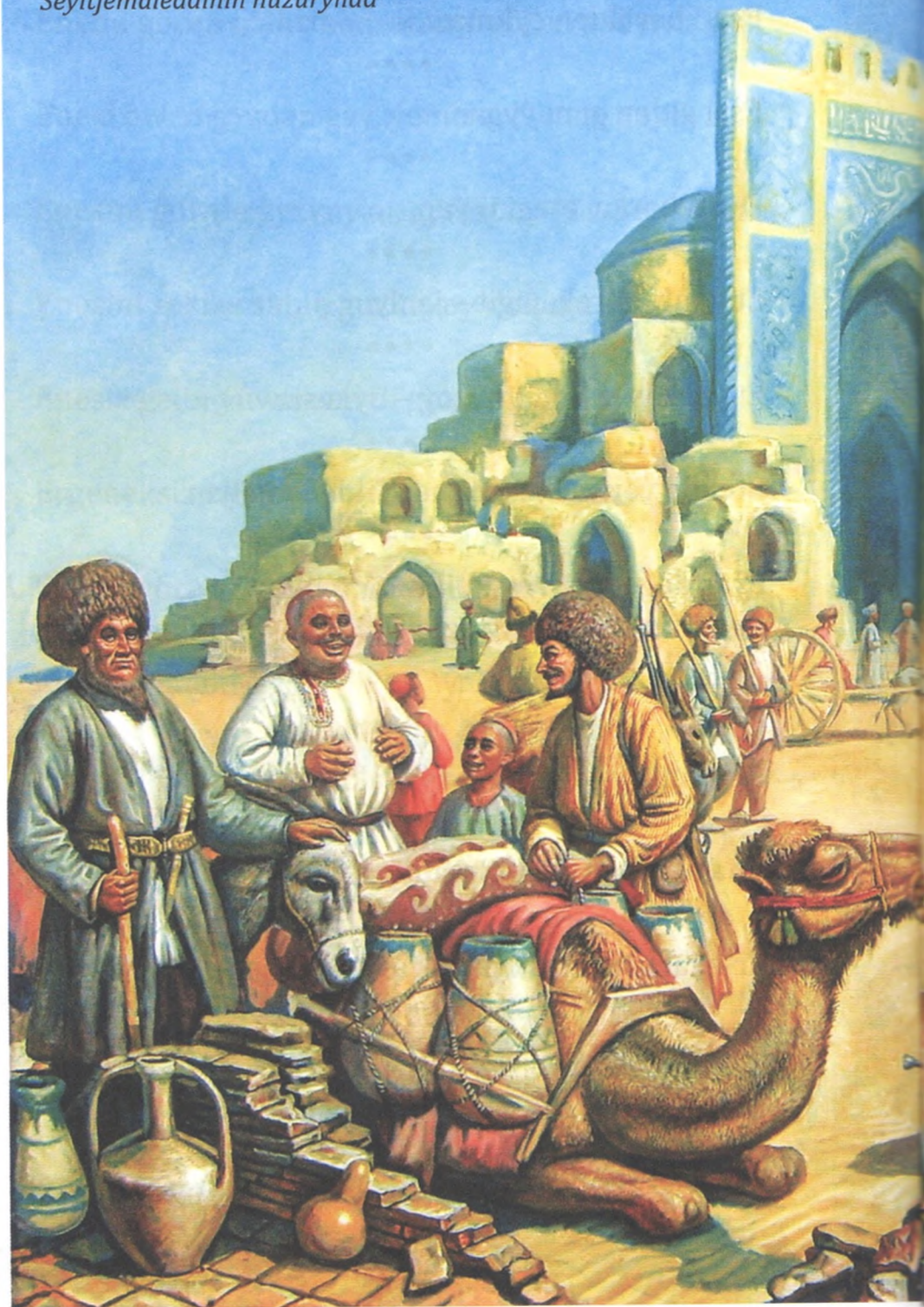
Är alany il alar, är almanygy – sil.

Är-aýal uruşar, akmak arasyna düşer.

Är-aýalyň urşy – ýaz gününüň ýagşy.

¹Essi – ýagdaýy, haly, aňy.

Seýitjemaleddiniň huzurynda

* * *

Är aýtmaz, aýdanson gaýtmaz.

* * *

Är dogry – ýol dogry.

* * *

Är-aýal urşar, myhman gelse barşar.

* * *

Är – azapda, altyn – otda.

* * *

Är – ilde, ogul – bilde, dogan kaýda?!

* * *

Är aty bile magtanar¹, öküzi bilen işlär.

* * *

Är aýypсыз bolmaz.

* * *

Är getirer, aýal bitirer.

* * *

Är gorkan ýerinden, at ürken ýerinden.

* * *

Är görki sakgal, bazar görki bakgal².

* * *

Är ýakan ojak külli bolar.

* * *

Äri – är edýän-de aýal, gara ýer edýän-de aýal.

¹ Magtanmak – öwünmek.

² Bakgal – dükançy.

Äri ýok aýal dul, aýaly ýok är gul.

Ärim aldy – älem aldy.

Äriň göwni ýüpekden, bir düwülse çözdürmez.

Äriň özi öýde otursa-da, hyýaly daşarda; aýalyň özi daşarda ýörse-de hyýaly içerde.

Är gezse rysky açylar, aýal gezse – aýby.

Är malyňa dözmese, ady çykmaz.

Är sylan an ýerde hormatly.

Är güýji syrynda, söz güýji çynynda.

Är toplar – aýal saklar.

Är törde synly, aýal – görde.

Är ýagşysy goş tapar.

Är ýagşysy ile geňeşer, aýal ýagşysy – äre.

Är ýigide iki namys – bir ölüm.

Är ýigit il aýbyn açmaz.

Ärden aýrylsaň-da, ilden aýryлма.

Äre bakdym – ýere bakdym.

Äre bardym – är meniňki, gapydan girdim – tör meniňki.

Äri är bolanyň aýaly şir bolar,
Äri är bolmadygyň aýaly gara ýer bolar.

Ärim är bolsa, çöregim dulda.

Ärim är bolsun, ädigi bile depsin.

«Ärim urmaz» diýme, oglanym – siýmez.

Äriň ärligini bilmedik, Taňrynyň birligini bilmez.

Ärlikde horluk ýok.

Ätiýaçlylyk ýigidiň ýaraşygy.

* * *

Ätiýaçly ogluň enesi aglamaz.

- G -

Gadyry bara Ýemenden sowgat geler.

* * *

Gadyry başganyň garşylanyşy başga.

* * *

Gaharyn ýuwdan batyr.

* * *

Galsa göwün tapylmaz, çyksa – jan.

* * *

Galpyň gazany gaýnamaz, gaýnasa-da baýnamaz.

* * *

Gamşy gowşak tutsaň, el gyýar.

* * *

Gan bilen giren jan bilen çykar.

* * *

Gapy gezeniň müň-de bir gapysy bar.

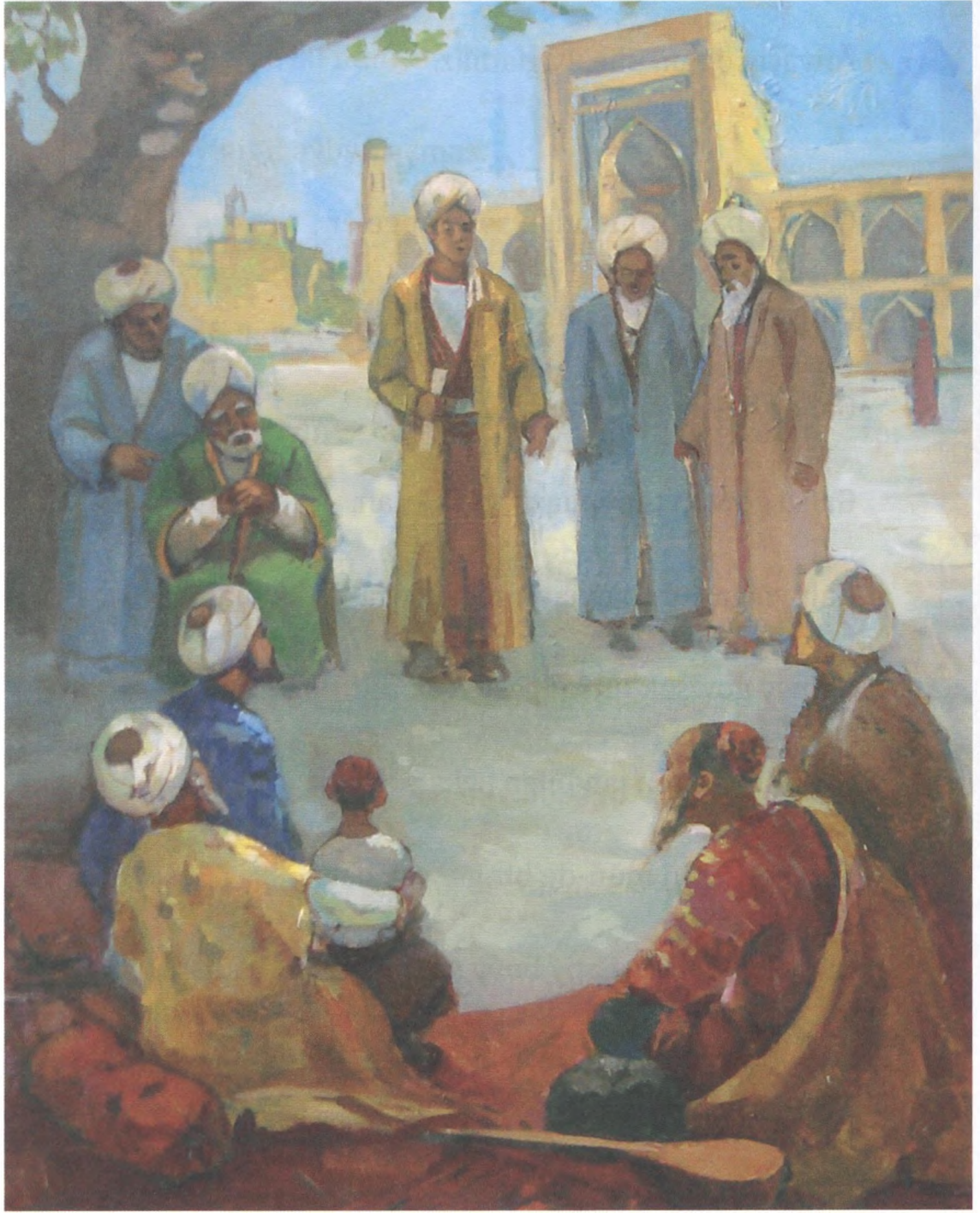
* * *

Gapydan gelene gapy boýy söz sözleme.

* * *

Gara goýunda guýruk bolmaz, saknyk¹ aýalda –
hamyrmaýa.

¹ Saknyk – geleňsiz, ýalta.

Şahyr bilen düşüşyk

Garakçy topardan aýrylany sanjar.

Garamygyň¹ dänesi bolynçaň, bugdaýyň samany bol.

Garaşanyň wagty ötmez, howluganyň işi bitmez.

Garda ýatan ölmez, unda ýatan öler.

Garga Bagdada baryp gelse-de, hiç kim diýmez gaz gelýär!

Garga gagyldap gaz bolmaz, kempir bezenip – gyz.

Garga gaza öýkünse, ganaty synar.

Garga müň gygyrsa-da, ýaz bolmaz, gaz bir gygyrsa, ýaz bolar.

Garra gülen özüne güler.

Garrasaň, garçgaý sal.

Garşydan şemal össe, guzaýdan² gar aýrylar,
Arada rakyp gezse, söýgüli ýar aýrylar.

¹ Garamyk – ownuk danelije meýdan ösümligi.

² Guzaý – dagaň, depäniň Gün düşmeýän tarapy.

Garyba baryňy aýama, dostuňa – janyňy.

Garyba derýadan suw ýetmez, dagdan – kölege.

Garyba hemme eşik ýaraşar.

Garyba it hem ýagy, bit hem.

Gawunyň çüýrügi ýere siňer, gepiň ýaramazy – ýürege.

Gaýynenem – hazynam, getirip goýar ýanymda.

Gaýyn öýi – zyndan, ataň öýi – meýdan.

Gaýynene zalym bolsa-da janymdyr, hemem gara gö-zümdir.

Gazana ýanaşsaň, garasy ýokar, ýamana ýanaşsaň – belasy.

Gazanany gazanda.

Geçi mälär – suw ißer, oylan aglar – gün geßer.

Geçi süýdünden sargan bolmaz, ýüňünden – ýorgan.

Geçme namart köprüsinden, goý, aparsyn suw seni,
Ýatma tilki saýasynda, goý, aparsyn ýow seni.

Gelende myhman ýagşy, gidende – bagşy.

Gelene «Hoş geldiň», gidene «Hoş bargaý» diýerler.

Gelin agzyny ýaşar, sesi sekiz öýden aşar.

Gelin betin ýaşyrar, sesin dagdan aşyrar.

Gelin bolmasak hem, gädikden garapdyk.

Gelin düşse yrakdan, gatnaşygy düz bolar,
Gelin düşse ýakyndan, gatbar-gatbar söz geler.

Gelin gelegen boldy, oba gezegen boldy.

Gelin geler ýanyña, doga kylar janyña.

Gelin ojaga çeker.

Gelişdiren aşyny iýer, gelişdirmedik – başyny.

Gelişmedigiň gelni ogurlyk eder.

* * *

Gelmek – myhmandan, ugratmak – öý eýesinden.

* * *

Gelni gelende gör, sepini – gerende.

* * *

Gelni syna gelesi ýyl¹.

* * *

Gep diýseň gap-gap, iş diýseň bitap.

* * *

Gerdişli sözi gelin aýdar.

* * *

Gerek däl aş-tabak, zerury gaş-gabak.

* * *

Gerek deregi ýykar.

* * *

Gerekli daşyň agramy ýok.

* * *

Gerekmezi sakla gerek bolynça.

* * *

Germeligiň germegin – gelen ýeriň bellidir,
Asmalygyň asmagyn – asly-nesliň bellidir.

* * *

Geýimi täzelikde aýa, abraýyňy – ýaşlykda.

* * *

Gezegen aýaga daş deger.

¹ Gelesi ýyl – bu ýerde geljek ýyl, bir ýyldan soň diýen manyda.

Gezegen gyzdan gelin bolmaz.

Gezegen it süňk tapar.

Gezegeniň indegi bolmaz.

Gezen – derýa, oturan – gümra.

Gezmek – ömürden, ýatmak – ölümden.

Gämä münüp, gämiçi bilen dawa etme.

Gidene – ýol, galana – ýurt.

Giň bolan giň ýaşar, il bilen deň ýaşar.

Giň bolsaň kem bolmaz, saglykdan özge dem bolmaz.

Giň könelp ýyrtylar, dar – sozulyp.

Gireňde gapydan girip, çykaňda penjireden gitme.

Girme kişi bagyna, girseň girer bagyňa.

Girmeziňden öň çykmagyňy oýlan.

Sygryýet aşşamy

Giýew kowsa – gapydan gaç, ogul kowsa – törüne geç.

Giýewiň töründen ogluň bosagasy ýagşy.

Gizlin söýgi – görkli, äşgär söýgi – merkli.

Gobsunan guş uçman oňmaz.

Goç ýigidiň ýagşysy köp diňlär, az sözlär.

Goç ýigit söweşde belli.

Gola geldi, ele geldi.

Goldan gaçan – gonjuma.

Gorkagy kowalasaň, batyr bolar.

Gorkagyň batyrlygy dilinde.

Gorkagyň gözi uly, akmagyň – sözi.

Gorkajyk oglanyň enesi aglamaz.

Gorkak at saýasyndan ürker.

Gorkak gidende magtanar, batyr – gelende.

Gorkak kölegesinden gorkar.

Gorkak öňürti urar.

Gorkak taýaga bolmaz.

Gorkýan bolsaň pişikden, näme çykdyň deşikden?

Gorkynyň ölüme peýdasy ýok.

«Goş» diýilmän, goşana gyssyrylma.

Goşa gylyç bir gyna sygmaz.

Goňşyň hyklasa, sen – çokla.

Gotur elden ýokar, bela – dilden.

Gotur goluňda bolmasyn, ýaman – ýanyňda.

«Gowy görýär» diýip baryberme, «berýär eken» diýip alyberme.

* * *

Gowy adama sylag etseň, ýa aýdar, ýa gaýdar.

* * *

Gowyny ýada berme – haýypdyr, ýaramaza-da berme – aýypdyr.

* * *

Goýmadygyňy göterme.

* * *

Goýna gurt daranda, iş ýakmazyň içi agyrar.

* * *

Goýny bolmadygyň, pyçagy ýiti bolar.

* * *

Guda gudalaşandaky dek bolsun, gelin gelenindäki dek.

* * *

Gudalygyň gadyry, barmakda hem gelmekde.

* * *

Gujurly ýürek daş ýarar.

* * *

Gulak eşidip doýmaz, göz – görüp.

* * *

Gulak eşitse, köňül biler.

* * *

Gulakdan giren ýaman söz, ýürege ýetip buz bolar.

* * *

Gulluk etseň gerege, seni ýetir çörege.

Gurt bilen iýer, goýun bilen aglaşar.

Gurt çagasyndan ekdi bolmaz.

Gurt çagasyňy gundasaň-da durmaz.

Gurt degmän, goýun geçmaz.

Gurt garrasa, awy gaçar.

Gurt gören itiň agzy bir bolar.

Gurt saýasynda arslan ýatmaz.

Gurt ümürli güne guwanar.

Gurt ýok diýme – mal kastynda,
Ýagy ýok diýme – ýer astynda.

Gurt ýüzi – mübärek.

Gury agajyň egildigi – döwüldigi,
Är ýigidiň uýaldygy – öldügi.

Gury saçaga doga ýok, menden saňa – nowa.

Zöhre bilen Tahyr bag içinde seýranda

Gury söz gulaga ýakmaz.

Guş ganaty bilen uçar, guýrugy bilen gonar.

Guş ganatyndan kireý islemez, gulan – toýnagyndan.

Guş görki – per, dost görki – syr.

Guş uçuşyndan belli, akmak – söz açyşyndan.

Guş uýasynda¹ näme görse, uçanda şony eder.

Guş uýasyny tapsa, söz eýesini tapar.

Guşgun guýrukda, uýan agyzda.

Guşluk gelen gonak ýatman gider, öýle gelen gonak gitmän ýatar.

Guşluk günü gyzdymadygy, ikindi günü gyzdymaz.

Guşuna görä duzagy.

Gutarylan işden gül ysy geler.

¹ Uýa – höwürtgе.

Gutlukly öýden gury çykma.

Guty geleniňki goşadan geler.

Guwanmagyn görküňe, talaň düşer durkuňa.

Guý owjuma, guýaýyn owjuňa.

Guýmasaň – guýulmaz, kesmeseň – ganamaz.

Guýrukly ýyldyz günde dogmaz.

Guýusyna görä nowasy.

Göçenini go:l biler, gonanyny – ýel.

Gök gürlemän ýylдыrym çakmaz.

Gönezliksiz süýt uýamaz, ýok akyl kyrkda goýalmaz.

Göçjek diýip, odunyňy ýakma,
Guýy görüňdi diýip, suwuňy dökme.

Gördügiňi – ört, görmedigiňi – sözleme.

Göreniņi dost diýme, soňundan puşman iýme.

Göreniņi gizleme, bilmedigiň sözleme.

Göreniņi goýup, eşideniňe ynanma.

Göribi görenden, görüňi gör.

Göribiň garny dok bolsa-da, gözi aç.

Görk – agyzdan, görmek – egingden.

Görk toýda gerek, akyly – öýde.

Görklini görüp alynçaň, söýeniňi sorap al.

Görmän-görmän küti boldum, baryny görüp – ýiti.

Görmez arkasy güýçli.

Görüm ýeňňe bolsa, göreji – baldyz.

Görümiň näme bolsa, göreltäň şol.

Görümsiz kümüş görse, guduz açar.

* * *

Görümsiziň ogly boldy, çekip göbegin ýoldy.

* * *

Görünýäni bir dokuz, görünmeýäni on dokuz.

* * *

Görüp alma, bilip al.

* * *

Görüp oturma, köýüp otur.

* * *

Göwni açygyň – ýoly açyk.

* * *

Göwnünde kiri baryň, içinde syry bar.

* * *

Göwre garrasa-da, göwün garramaz.

* * *

Göwün şatlygy – ömür zyýatlygy.

* * *

Göwün sygsa, göwre sygar.

* * *

Göwün ýetse, gol ýeter.

* * *

Göwünsiz aýaldan kössüz ogul dogar.

* * *

Göz garrar, göwün garramaz,
Är garrar, heňnam garramaz.

Göz geçir weli, dil geçirmez.

Göz görmese, ýüz utanmaz.

Göz göze düşende, mähir oýanar.

Göz göze düşende, ýüz uýalar.

Göz göze yssy, dil dile myhman.

Göz ujundan gözleme, gözüňe zeper ýeter,
Dil ujundan sözleme, özüňe zeper ýeter.

Gözden daş düşen, göwünden hem daş düşer.

Göze bela gülden geler, başa bela – dilden.

Gözeli kemis öldir, ýigidi – namys.

Gözenegi başganyň göreni başga.

Gözi doýrup bolmaz.

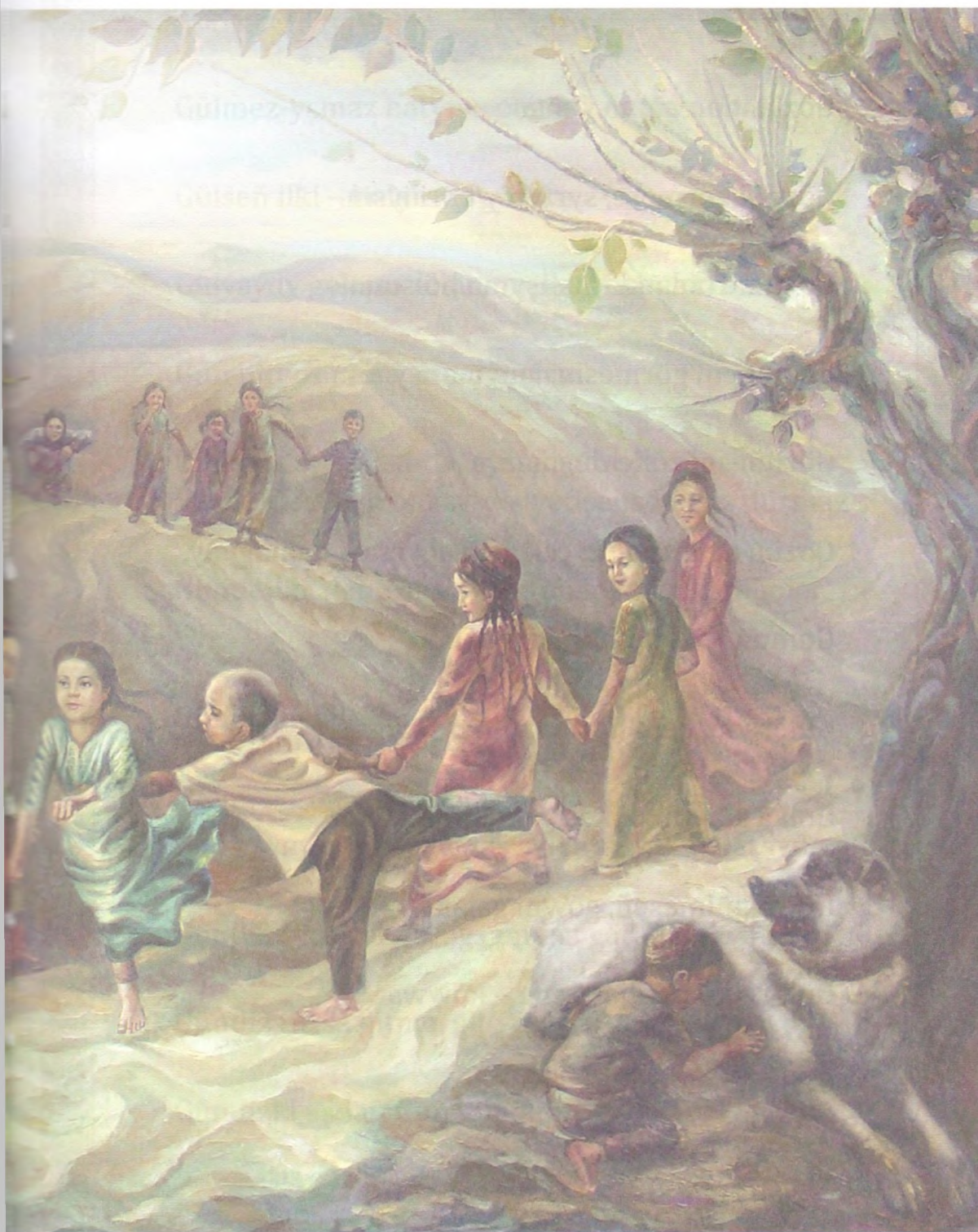
Gözi görmedik kişi gözündäki gyldyrgana düýe
diýermiş.

Aýterek – günterek...

Guimez y maz

Guiseñ illal - Anelir

* * *

Gözländen aňtan ýeňer.

* * *

Gözüm görmese, syrtymy böri iýsin.

* * *

Gözüme bolandan, gaşyma bolsun.

* * *

Gözümem görmesin, janymam ýanmasyn.

* * *

Gözüň – gözüňe duşman.

* * *

Gözüň agyrsa eliňi çek, içiň agyrsa – damagyňy.

* * *

Gumuň içi – humuň içi.

* * *

Güler ýüz hem hormat, hem sowgat.

* * *

Gülkä göwün böker, gam biliňi büker.

* * *

Gülkä gülmeşň, göwni galar.

* * *

Gülki – jana rahat, tene – kuwwat.

* * *

Gülki göwün güli.

* * *

Gülki soňy – agy.

Gülmez-yşmaz hatyn – otsuz-ýalynsyz odun.

Gülseň ilki – bolarsyň gülki.

Gülýaýdy gelmez elinden, iller durmaz dilinden.

Gün birem bolsa, günüň aýry.

Gün parlap çyksa-da, gyşyň günü ýaz durmaz,
Süýnüp-sarkyp baksa-da, ýetişensoň gyz durmaz.

Günde bir gep eşitmese, gulak ýa galkan bolar, ýa –
ýelken.

Günde mezil – jana hezil.

Gündiz aşyny goýy et, suw içirer, dok bolarsyň,
Gije aşyny suwuk et, daş çykarar, sak bolarsyň.

Gündiz çyra ýakan, agşamyna garaňkyda oturar.

Gündiz tüssä gitme, gije yşyga.

Gündizki aşdan Gün tamakin.

* * *

Güni hoş geçene Taňry-da hoş bakar.

* * *

Günlük ýola aýlyk azyk.

* * *

Günlükçi ýaly gazan, beg ýaly iý.

* * *

Günümi Alla geçirsin, agramyny ýer götersin.

* * *

Günüň köýse-de, hakyň köýmez.

* * *

Gür – baş getir, seýrek – çäç.

* * *

Gürrüň süýji, samança ýok güýji.

* * *

Gürrüňdeşiň güň bolsa, gepe-söze ne hajat.

* * *

Güýç ýetmese, emel bar.

* * *

Güýçli bile göreşme, ýüwrük bile ýaryşma.

* * *

Güýçlüden gül ysy geler.

* * *

Güýçlini güýçli bilmedik Taňryny bir bilmez.

* * *

Güýçliniň gepi mamla.

Güýçliniň guýrugy degirmen darta.

Güýji asgyn şelaýyn gerek, bimaza – mylaýym.

Güýji ýetmez görgä galar.

Güýjüň ýetmeýän daşa el urma – zora düşersiň.

Güýz göksüz bolma, ýaz aksyz.

Gybatsyz söz gyzmaz, utançsyz – ýüz.

Gyl düwün tutmaz, däli – öwüt.

Gylyç – keser, gol – öwüner.

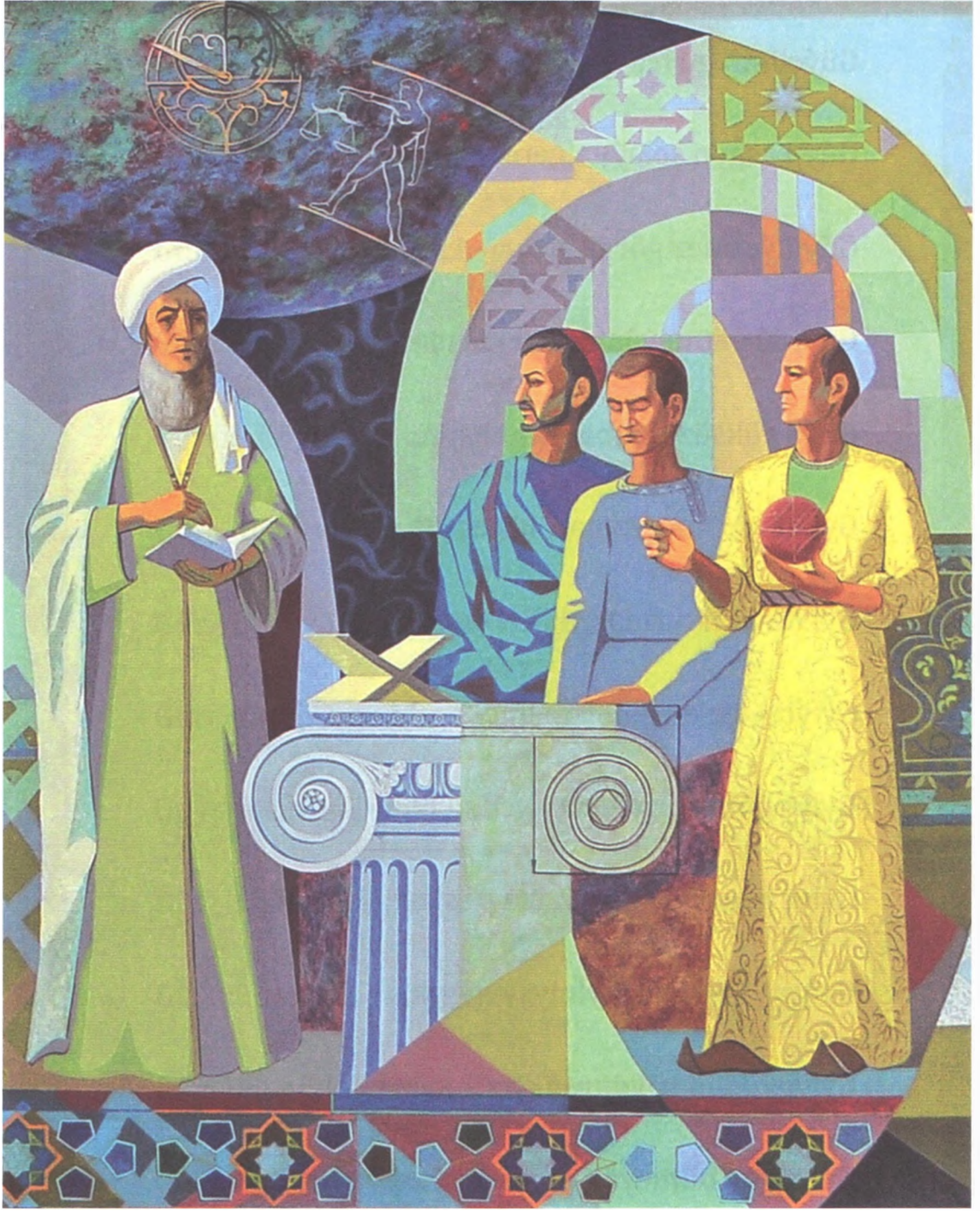
Gylyç göterip gelen gylyçdan öler.

Gylyç gynynda köp ýatsa poslar.

Gylygy gyşygyň, kylmyşy gyşyk.

Gylygyndan söýdüren gyz – gyzyldan.

Gylygyny bilmeýän atyň syrtyndan ötme.

Halypa-şagirtlik mekdebi

* * *

Gylykly är han görner.

* * *

Gylykly horaz ýumurtgadan gykylyga başlar.

* * *

Gylykly özünden belli, gylyksyz – gözünden.

* * *

Gylyksyz aýalyňa myhman ýanynda lak atma!

* * *

Gyrda ýagmyr ýagsa, ojakda töňňäniň başy şatyrdar.

* * *

Gysganjyň atan oky özüne deger.

* * *

Gysyrsyraýan aýaldan gork, ýazsyraýan – gyşdan.

* * *

Gyz alsaň – kynykdan, at alsaň – ýüwrükden.

* * *

Gyz bar – nep getir, gyz bar – gep.

* * *

Gyz çaganyň altysy, är oglanyň ýarpysy.

* * *

Gyz edebi – il edebi.

* * *

Gyz eneden görüm görmese, öwüt almaz.

* * *

Gyz göwni gyzan gazan.

Gyz göwni ýüplükdir – boýalyp ýüpek bolmaz,
Ýigit göwni ýüpekdir – çigilse çözüp bolmaz.

Gyz gözelligi sandykda.

Gyz güldi, men güldüm – ýüreginiň syryn bildim.

Gyz – gylygy bilen, ogul – edebi bilen.

Gyz gylygyndan söýdürer.

Gyz kepbeden çykar, tüsse – omçadan.

Gyz syryny hossary biler.

Gyz ulalsa, haýa gider, igin alyp gaýa gider,
Ik bilen ikbaşy owarram-la, ýöne ömri zaýa gider.

Gyz ýetişip gyraga gider, ogul ýetişip – yraga.

Gyz ýetişse dilli bolar.

Gyza altyn tagt dileme, barmak boýda bagt dile.

Gyza – çümmük, hamyra – ýumruk.

* * *

Gyza erk berilse ýa dowulça barar, ýa surnaýça.

* * *

Gyza – gujak, goýna – pyçak.

* * *

Gyzda – haýa, gelinde – şerim.

* * *

Gyzgyny gyzgyn basar, sowugy – sowuk.

* * *

Gyzly gapy dynuw bilmez.

* * *

Gyzly gyzyldan doýmaz.

* * *

Gyzly gyzyla gyzar.

* * *

Gyzly öý – gyzyldan halka.

* * *

Gyzly öý – soltanly öý.

* * *

Gyzly öýe kyrk at baglanar.

* * *

Gyzly öýe rehnet ýagar.

* * *

Gyzly öýüň iti dynmaz.

* * *

Gyzlygym – soltanlygym, gelinligim – zyndanlygym.

* * *

Gyzlykda gyzyl gyz, nädip ýaman aýal bolduň.

* * *

Gyzmalyk özüňe bagly, mylaýymlyk – sözüňe.

* * *

Gyzy baryň näzi bar, ogly baryň – döwleti.

* * *

Gyzy kim söýmez, gymyzy kim içmez.

* * *

Gyzy saklap bilmesen, gün bolar, ýüpegi saklap bilmesen – ýüň.

* * *

Gyzy söýsen däli bolar, ogly söýsen – doly.

* * *

Gyzyl dil – jan zähmeti, abraý – är kuwwaty.

* * *

Gyzyl dili gyssaň, maza berer, gysmasaň – yza.

* * *

Gyzyl müň ýyl ýatsa-da, zeň bolmaz.

* * *

Gyzyl oduň uýany bolmaz.

* * *

Gyzyl ýaly gadyrly boljak bolup, kesekden bigadyr boldum.

Gyzyl ýüzli ýigidiň gyz uýasy bolmasyn,
Gyz uýasy bolsa-da, gyzyl ýüzi solmasyn.

Gyzyla gaplasaň hem, gyz atasy öýünde galmaz.

Gyzylndan – gymmat, suwdan – arzan.

Gyzym – gyzylly halkam.

Gyzym öýde, gylgy daşarda.

Gyzym, saňa aýdaýyn, gelnim, sen düşün.

Gyzymy çykaryşan, gyzylymy ýaşyryşan.

Gzyň bogazy kyrk bogun bolar.

Gzyň boýy ýetdi, çawy¹ gitdi.

Gzyň görki ýedi ýetmeziniň üstüni ýapar.

Gzyň gözelligi göz bile gaşda, ýigdiň gözelligi
akyl-da-huşda.

Gzyň özi çuwalda, sepi – sandykda.

¹ Çaw – owaza, şöhrat.

Kämelligiň ýolunda

Gyzyň ysy – gülň ysy.

- H -

Habar okdan tiz gider.

Hajy saýanymyň goltugyndan haç çykdy.

Hak bakdy, halk bakdy.

Hak bendesi haka çapar, ýaman öz pälinden tapar.

Hak diýen haly¹ galmaz.

Haky aýtsaň urarlar, hoşamaty söýerler.

Hakykat egler, töhmet döwler.

Hakykat ýerinde karar tapar.

Hakykaty tyg kesmez.

Hakykatyň güwäsi özünde.

Halamarsyň towuny, tapmarsyň ondan gowyny.

¹ Haly – boş.

Halky ýersiz goýma, hor bolarsyň,
Gatygy ýersiz dökme, zar bolarsyň.

Haly bardan han bolmaz, mekrudan¹ – halal.

Hammama giren derlemän çykmaz.

Han azsa, iline deger, aýal azsa – ärine.

Har bakan har tanar, zergär – zer.

Haram aşdan pir datmaz, tilki sarkydyňy – şir.

Haram keýpiň hasaby bar.

Haram sözler dilinde, yslam durmaz ilinde.

Haramdan gelen harama gider.

Haramzada ara bozar, halalzada ara düzer.

Harsaňlykda daş tapylmaz.

Hasaby päk bolanyň ýüzi ak bolar.

¹ Mekru – şerigat boýunça edilmegi ýazgarylýan iş.

Hasan aldy, oýna gitdi, Hüseyin aldy – goýna.

Hasaply dost uzak gider.

Hasdan pis dogar, pisdän – has.

Hassa özüne tebip.

Hassa soramak adat, hal soramak medet.

Hatynyň ýaman bolsa, ýurt dynçlygyndan peýda ýok.

Hatyrasy dagdan ulynyň, hasaby gyldan inçe.

Haýal akýan suw hapany köp getirer.

Haýasy ýoguň imany-da ýok.

Haýbat zoruň ýary.

Haýwan – agzyndan, ynsan – gulagyndan.

Haýy gidip, waýy galan.

Haýyr etseň, bitin et.

Haýyrly işe jarçy bolsaň gynanma.

Haýyrly işiň giji bolmaz.

Haýyrly mal eýesini tapar.

Haýyrsyz peýdadan, haýyrly zyýan artyk.

Hem daýımlara barýan, hem taýyma baş öwredýän.

Hem jan gerek, hem janan.

Hemme derde bar doga, söýgi derdi bidoga.

Hepdede bir gowurma, gowurma bolmasa gowurga.

Her aşyň bir ýeri bar.

Her gülüň bir ysy bar, her gyzyň – bir näzi.

Her kese çörek ber, ýöne özüň her kesini çöregini iýme.

Her kim jeňňele gider, özüne meňzeş agaç keser.

Her kimi dost tutunan, hiç kime dost bolmaz.

Her kimi özüňe osma.

Her kişiniň işi däl, deri eýläp don tikmek.

Her malym – bar malym.

Her togalakdan hoz bolmaz.

Her üýrene it, her gepleşene adam diýmezler.

Hiç kim aýranyna turşy diýmez.

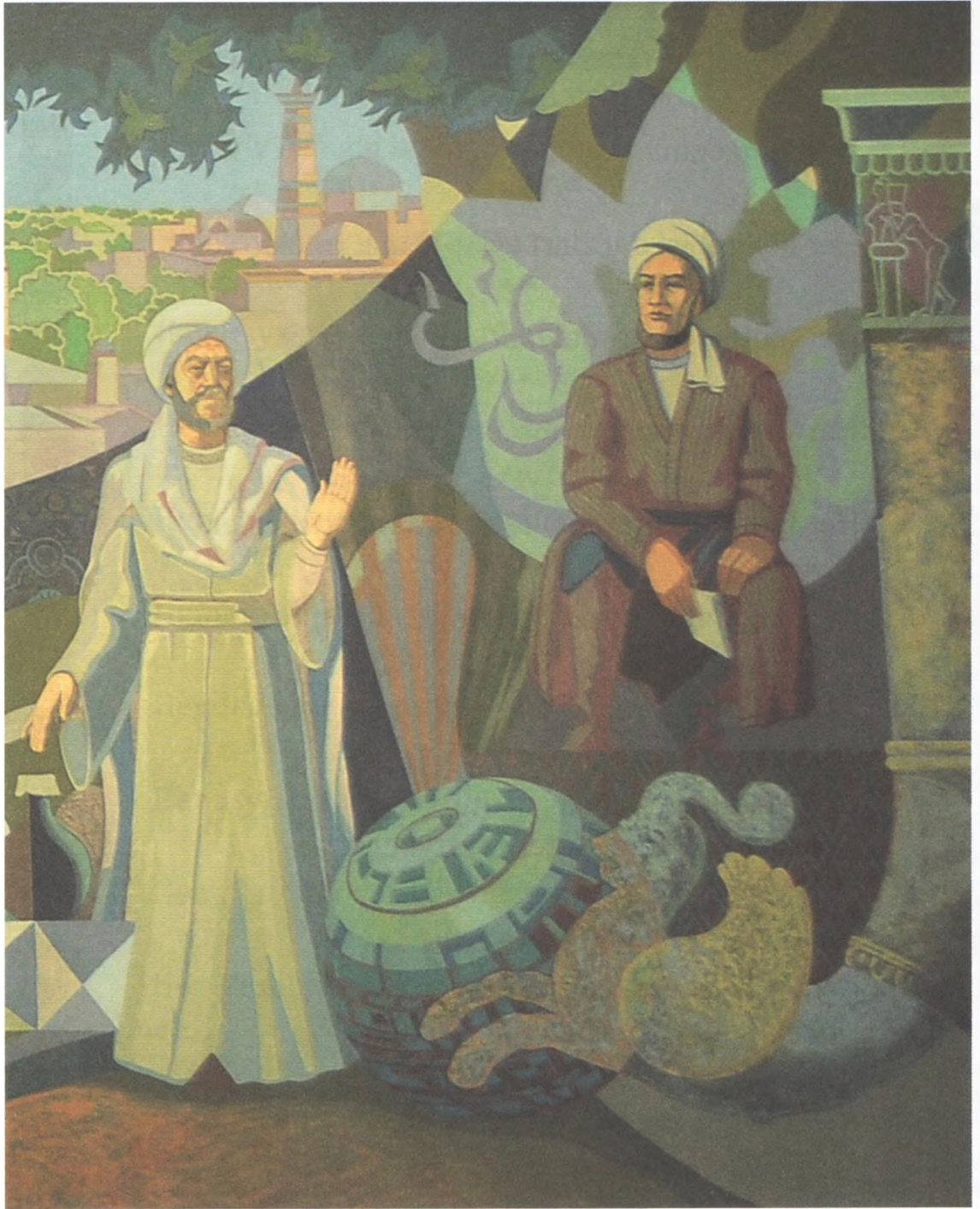
Hile bilen iş gören, möhlet bile jan berer.

Hoja görseň, salamlaşyp ötüber,
Köje görseň, bagryň gerip ýatyber.

Hojanyň itini hem bihal görme.

Hormat etseň, hormat görersiň.

Hoş söz gahary ýeňer.

Taryhy oýlanmalar

* * *

Hoş söze uçma, öwüneni guçma.

* * *

Howaýy düşünen gursun, dereksiz – ýaşynan.

* * *

Howlugan azaşar, doýmadyk dalaşar.

* * *

Howlugan aýagyna çolaşar.

* * *

Howlugan bir işlejegini iki işlär.

* * *

Howlugan galar uýada, saralan ýeter myrada.

* * *

Howlugan gyz äre baryp ýalçymaz.

* * *

Hödür edilse, suwam bolsa iç.

* * *

Hödürsiz tagam iýme, idegsiz toýa barma.

* * *

Höwürli sürä gurt daramaz.

* * *

Husyt çemçänem ýuwdar.

- I -

Iç belasy – agyzdan.

* * *

Iki adam bir adamyň Taňrasy.

* * *

Iki aýakly – iki günde.

* * *

Iki bolup bire degmez, gözli bolup – köre.

* * *

Iki diňle, bir sözle.

* * *

Iki el bir baş üçin.

* * *

Iki gämä ýapyşan gark bolar.

* * *

Iki gapyda gezen köpek aç galar.

* * *

Iki garpyz bir elde tutdurmaz.

* * *

Iki geňş birikse, elli ýigit ýüz bolar.

* * *

Iki goç uruşsa, böriniň işdäsi açylar.

* * *

Iki gulak eşitmek üçin, bir agyz diýmek üçin.

* * *

Iki syrtlan bir syrtlanyň syrtyn ýyrta.

* * *

Iki tentek birikse-de, il bolmaz.

İki ýakyn uruşsa, özgelere iým bolar.

İkindin gezen iki öýi bozar, öz öýi bilen üç bolar.

İlki görüş, soňra tanyş.

İlki tagam, soňra kelam.

İlki ýoldaş, soňra ýol.

İlkinji külçe külsüz bolmaz.

İnçe ýüp artar, ýogyn ýüp ýortar.

İňňe dilegi-de dileg, düýe – dilegi-de.

İňňe gezse, ýüpek ýatar.

İňňe ogurlan düýe-de ogurlar.

İňňe ýörese, ýüplük hem daýanmaz.

İr düşen ýazdan gork, enesiz ösen – gyzdan.

İr gelen sakada oturar, giç gelen – ýakada.

Ir gülmedik giç gülmez, giç gülmedik hiç gülmez.

Ir öylendirdim, ir söýündirdi.

Ir öylendiren oglumdan, ir turup eden işimden.

Irmedik awçy alar.

Isrip – haram.

Isleýäniň (dileýäniň) bir ýüzi gara, bermeýäniň – iki ýüzi.

Iş gaýtjak bolsa burnuň suwy göze damar.

Işanym diýip, eşegimden aýryldym,
Hojam diýip, horjunymdan aýryldym.

Işanyň işi tükenmez, dagyň – daşy.

Işigi barka, derejeden barma.

Işigiňden akýan suwuň gadyry ýok.

Işik açyk bolsa-da, sorap gir.

* * *

Işik tapylman, tör tapylmaz.

* * *

Işikden sygmadyk derejeden ötmez.

* * *

Işiň düşmesin akmak bilen, işi seni ýakmak bilen.

* * *

Işiň düşse, ite-de ýalbararsyň.

* * *

It alnyna gelen gurt alnyna-da geler.

* * *

It arryklygyny gurda bildirmez, guýruk gabardar.

* * *

It Aýa üýrüp, başyna bela getir.

* * *

It batyra üýrer, gorkagy ýarar.

* * *

It çakany¹ ata deger, at çakany ite degmez.

* * *

It getiren siňek, ýel getiren gamak.

* * *

It nähili üýrse, güjügi-de şol mukamda üýrer.

* * *

It ýalagyny ýalaman doýmaz.

¹ Çakan – reňk aňladýan söz.

Geçmişin dowamaty

* * *

It ýassanan ynjalmaz.

* * *

It ýok oýda tilki gezer.

* * *

It ysgan suwy arslan içmez.

* * *

Ite-de uýat ýagşy.

* * *

Item öz öýünde batyr.

* * *

Itim – gutum.

* * *

Itiň agzy ala bolsa-da, möjek görende biriger.

* * *

Itiň akylsyzy, gatlamadan tama eder.

* * *

Itiň boýnuna göwher daksaň, item aglar, göwherem.

* * *

Itiň dogasy kabul bolsa-dy, gökden guýruk ýagardy.

* * *

Iýeniň – az, saglygyň – saz.

* * *

Iýip doýmadyk – ýalap doýmaz.

* * *

Iýmli at armaz.

Iýseň agyzda ýok, geýseň – eginde.

Iýýäniň ýaman bolsa-da, diýýäniň ýaman bolmasyn.

- J -

Jähenneme giden özüne ýoldaş agtarar.

Jahlylykda bezenmedim, haýp maňa,
Gojalykda bezenmekçi, aýp maňa.

Jahlyň ybadatyndan alymyň ukusy gowy.

Jan berene jaý ber.

Jan berseň, gardaşa ber, müň ýyl geçse-de ýat bolmaz.

Jany agyran Taňrysyna gargar.

Jany agyranyň gamy bar, biçäräniň kimi bar.

Janym sag bolsun, başym jenjelden çykmasyn.

Jemala bakma, kemala bak.

Jik-jikiden guş bolmaz, etindenem aş bolmaz.

Jögüden batyr dörese, öz çadyryny çapar.

- K -

Kabul bolmajak doga «Ämin!» diýilmez.

Kanagat baý eýlär, nebis har eýlär.

Kanagata – bereket.

Kararsyz gezen haksyz çykar.

Kaşaň at gamçysyz ýöremez.

Kastlyk – ahyry peslik.

Kekeji gyssasaň, o-da ýok.

Kel başa näme gerek – demir darak.

Keliň iň ýuwaşy köpriniň aşagynda ýatyp, ýaby ürküzer.

Kemsiz ýoldaş gözleseň, ýoldaşsyz galarsyň.

Kenebi nähili bolsa, matasy hem şonuň ýaly.

* * *

Ker eşidenini biler, kör – tutanyňy.

* * *

Kerri¹ goýun giç ürker.

* * *

Kesekiniň eli bilen ot gorsama.

* * *

Keserende kesmeseň, düwün galar içiñde.

* * *

Kesewi uzyn bolsa, gol ýanmaz.

* * *

Kesilen baş bitmez, bitse-de eýesine haýyr bermez.

* * *

Kesmeseň – ganamaz.

* * *

Keyigiň gaçyşyny görüp, etinden el çekdim.

* * *

Keyik kowalan güle batar, doňuz kowalan – batga.

* * *

Kädiniň boýny bolsa-da, monjuk asylmaz.

* * *

Käkelän towuk ýumurtgalaman dynmaz.

* * *

Käkilik hernäçe saýrasa-da, höregi daşdyr.

¹ Kerri – gulagy çala eşidýän, gulagy agyr.

* * *

Kiçi ýüke düýe-de tiz çöker.

* * *

Kiçijik daş baş ýarar.

* * *

Kiçiniň kiçi azary bar, ulynyň – uly.

* * *

Kim – gaýkyny söýer, kim – küýkini.

* * *

Kim dile düşer, kim – üme.

* * *

Kim köp ant içse, soňy ýalana ýazar.

* * *

Kim tebip, derdi çeken – tebip.

* * *

Kime ýagşylyk edýäniňi bilip et.

* * *

Kimiň bilen kişisiň, arrayk goýnuň döşüsiň.

* * *

Kimiň kimdigi, başyňa iş düşende bilner.

* * *

Kimiň özüne ýamanlygy bar.

* * *

Kireýsiz kilim kakylmaz.

* * *

Kiri kir açar, kinäni – söz.

Oguz begleri awda

* * *

Kirt etse kireýli.

* * *

Kişi – kişiniň guly däl, niýet – niýetiň guly.

* * *

Kişi çagasyny kişikleseň-de, durmaz,
Öz çagaňy depgileseň-de, gitmez.

* * *

Kişmiş iýseň, çöpi bar.

* * *

Kowsaň öňüne seret, gaçsaň – yzyňa.

* * *

Koý balasy mäleý-mäleý köpeler,
Gurt balasy uwlaý-uwlaý tükener.

* * *

Kölegede biten agajyň kölegesi bolmaz.

* * *

Kölegesinde it ýatmaz, çanagyna çemçe batmaz.

* * *

Kölegesinde oturjak agajyň şahasyny dówme.

* * *

Köne duşman dost bolmaz, gara keçe – ak.

* * *

Köne pagta biýz bolmaz.

* * *

Köne saman agtarma.

* * *

Köñül söýen gözeliň agy-da bolmaz, garasy-da.

* * *

Köp aýlansaň, ýykylarsyň.

* * *

Köp barma ýanyna duşman adamyň,
Bilmesin syryňy, almasyn çemiň.

* * *

Köp ber, gözel al.

* * *

Köp damjadan köl bolar.

* * *

Köp gezen köp eşider.

* * *

Köp gözlense, ýok hem tapylar.

* * *

Köp guduran bir büdrär.

* * *

Köp gülen, bir aglar.

* * *

Köp iýseň bal hem ajy.

* * *

Köp üçin aglasaň, gözden galarsyň.

* * *

Köp ýatan myhman özüni ýigrendirer.

Köp ýortan bir taýar.

Köpegiň guýrugyny keseniň bilen tula bolmaz.

Köpi köp saýan, azdan gury galar.

Köprüden geçýänçäň, öküze daýy diý.

Kör – iýer, köse – gägirer.

Kör hasasyn bir aldyr, iki aldyrmaz.

Kör syçanyňam öz hininde gözi ýiti.

Köre birini berseň, ikini islär.

Körüň ätlän ýeri çukur.

Kötek güýçli bolsa, ýüň gazyk ýere girer.

Külal ommukdan¹ suw içer.

Kümüşçi dostuň bolsa, kümüşden çekijiň bolar.

¹ Ommuk – palçykdan ýasalýan jürdek.

Kümüşleriň külkesi, asýa¹ unuň belkesi.

Kündük bahasyny ybryk² tükeder.

Kutdan³ turan ýel gudrat.

Kütek pyçak – el keser.

Küýze döwülse, ýama tutmaz.

Kyrk guşy gaçyrmadykdan mürüşgär⁴ bolmaz.

Kyrk gysymda gysmasaň, bir gysymda gysdyrmaz.

Kyrk ýyl gyran gelse, içinde ajaly ýeten öler.

Kyrk ýyl maýa gezýänçäň, bütin bir ýyl ner gezgin.

Kyrk ýyl takat çekinçäň, säher gözden ýaş dökgün.

Kyrk ýylky tarpdan, bir ýylky şüdügär.

¹ Asýa – degirmen, haraz.

² Ybryk – küýze.

³ Kut – günbatar tarap.

⁴ Mürüşgär – aw guşy bilen aw edýän adam.

Kyrk ýylkydan, kyrk günki.

Kyrka çenli köse ýagşy, kyrkyndan soň duýsa ýagşy.

- L -

Laçyn bilen düýe awlanmaz.

Lagnat şeytana ýaraşar, rehmet – Subhana.

Lalyň diline enesi düşer.

Leglegiň gideni görünmez, geleni görner.

Leglek bilen gar geldi.

Leglek göwnüni tak-tak bilen hoşlar.

Leglek gününi leg-leg diýip geçirer.

Lezzet yzzaty bilen geler.

Lälük çaga täze eşige begener, ýetim çaga – garnynyň doýanyna.

Lukma çörek garyn doýurmaz.

Saz-söhbətli mejlis

- M -

Malym gitse gitsin, pälim gitmesin.

* * *

Malyny it iýer, ýakasyny – bit.

* * *

Manysyz gep bolmaz, dänersiz – çöp.

* * *

Maýasyz hamyr ajamaz.

* * *

Maýda ýagan gardan gork, gülüp bakan – ärden.

* * *

Mellekçä ýer berseň, ýer eýesini ýerden çykarar.

* * *

Men gezmen, nesibäm gezer.

* * *

Meňki bitsin, seňki ýitsin.

* * *

Menlik – melgunyň başyna.

* * *

Menlik etseň, melal bar, kemlik etseň – kemal.

* * *

Merde bar, merde bar, göç-de, täze ýurda bar,
Dok diýip, tilkä barandan, aç-da bolsa gurda bar.

* * *

Merde berseň aşyňy, mert hezzetlär başyňy,
Ite berseň, aşyňy, it çekelär läşiňi.

* * *

Merde ýalbarsaň peseler, namarda ýalbarsaň eseler.

* * *

Merduwansyz tam üstüne çykylmaz.

* * *

Mesligi goýun göterer, goýnuňam garasy.

* * *

Minara islän minara boýy çukur gazar.

* * *

Minnetli asal iýeniňden, minnetsiz kesek iý.

* * *

Minnetli okalan namaz ýol almaz.

* * *

Minnetli ýagşylykdan gaça dur.

* * *

Mirasdan ýumruk ýetse-de, al.

* * *

Miwe agajyndan daşa düşmez.

* * *

Miweli agaja palta degmez.

* * *

Miweli agajy kakmasaň, miwesi dökülmez.

* * *

Miweli agajyň başy aşak.

* * *

Miweli şahany döwmezler.

* * *

Miwesiz açaç – odun, ýagyşsyz bulut – tütün.

* * *

Mizan çalyň, hazan uran.

* * *

Molla bapdan geçmez, eşek – ýapdan.

* * *

Molla bilen köp oturyp-turuşan ahyrda mürit bolar.

* * *

Mollada berim bolmaz, gedaýda – şerim.

* * *

Mollaň almyty, gargaň iýmiti.

* * *

Mollanyň diýenini et-de, edenini etme.

* * *

Mollanyň garny başdır, biri hemişe boşdur.

* * *

Mollanyň özi ogurlap, özi ýol tapar.

* * *

Möjegiň öýi süňksüz bolmaz.

* * *

Möjekden gorkan goýun bakmaz.

* * *

Möý bar ýerde kerep bar.

* * *

Muňly¹ günüňde-de bugly tagamy taşlama.

* * *

Müň aýal aglasa-da, bir enäniň ornuny tutmaz.

* * *

Müň berişden, bir görüş.

* * *

Müň garga bir kesek.

* * *

Müň gaýgy bir iş bitirmez.

* * *

Müň geçitden² bir metjit, müň metjitden bir içit³.

* * *

Müň gezek «pygamber» diýenden, bir gezek «Hudaý» diý.

* * *

Müň gidenden, bir gelen.

* * *

Müň goýunlynyň bir goýunla dilegi düşer.

* * *

Müň hünärden zerre döwlet ýagşy.

* * *

Müňe dözen müň bire-de dözer.

¹ Muňly – gaýgyly, gussaly.

² Geçit – köpri.

³ İçit – guýy.

Müňküriň göwnünden gitmez gümany.

Mürşit¹ bosaga ýetende, mürit² eýýäm törde.

Mürüşgär guşuny tanamasa, guş mürüşgäri tanar.

Müşderi mal tanasa, käsip³ aç öler.

Müşderiniň akly gözünde bolar.

Myhman – öý eýesiniň guly.

Myhman doýmadym diýmez, soýmadyň diýer.

Mysgal demri deňiz hem göterip bilmez.

- N -

Nadan dostdan dana duşman ýagşydyr.

Nadan oğlan atasyna öwreder.

Nahardan öň elini ýuwmadyk özünü sylamaz,
Nahardan soň elini ýuwmadyk – iýen duzuny.

¹ Mürşit – molla, pir.

² Mürit – sopy, mürşide eýerýän adam.

³ Käsip – kesp ediji, iş bilen meşgul bolýan adam.

Gurbandurdy Zelili – watançy şahyr

* * *

Naharyň bişerine garaşan sowaryna-da garaşar.

* * *

Namaz iş bitirer, iş namazy ýitirer.

* * *

Namaz okamaýanyň meýli azanda bolmaz.

* * *

Namazdan soňky iş bähbitdir.

* * *

Nan – öwlüyä.

* * *

Nan – uludan, suw – kiçiden.

* * *

Nandan düwünseň, suw iç,
Suwdan düwünseň, ýag iç,
Ýagdan düwünseň, kepeniňi biç.

* * *

Nany tamdyr gyzanda ýap.

* * *

Ne çiş köýsün, ne kebab!

* * *

Ne gazygy bar, ne ýatagy.

* * *

Ne getirenden, ne oturandan.

* * *

Ne hamyr, ne petir, ne toýa ýarar, ne – ýasa.

* * *

Ne sakgala minnet, ne-de murta hyzmat.

* * *

Nebis bir zalymdyr, şeytan bir – gävür.

* * *

Nep getirmez – gep getirer.

* * *

Neşekeş ýülünmez, ýülünse-de, galynmaz.

* * *

Nesibe başçy, biz goşçy.

* * *

Nesibe bir erkek bolar, tartsaň geler, dursaň durar.

* * *

Nesibesiz – tapar, nesibeli – ulanar.

* * *

Nesihat gerek bolsa, ýalta iş buýur.

* * *

Nesipden ýokary zat ýok.

* * *

Nesipsiz lukma iýilmez.

* * *

Nesýe guýrukdan nagt öýken.

* * *

Nähak gan ýerde ýatmaz.

* * *

Nähak töhmet – biwagt ölüm.

Näkesden pis görme, ýamandan – bedgat¹.

Näkesiň işi minnet bolar.

Näletkerde ogluň garamaty atasyna ýeter.

Näletkerde ogul dogdy-dogmady.

Nämäni har tutsaň, şoňa-da zar bolarsyň.

Näme berseň eliň bilen, ol-da gider seniň bilen.

Nire daş, bosaga daş.

Nirede gotur bolsa, gara çybyn şoňa gonar.

Nirede syzy (agyry) bolsa, çekýän biler.

Niýet – haýyr, akybet² – haýyr.

Niýetiň näme bolsa, myradyň şonda.

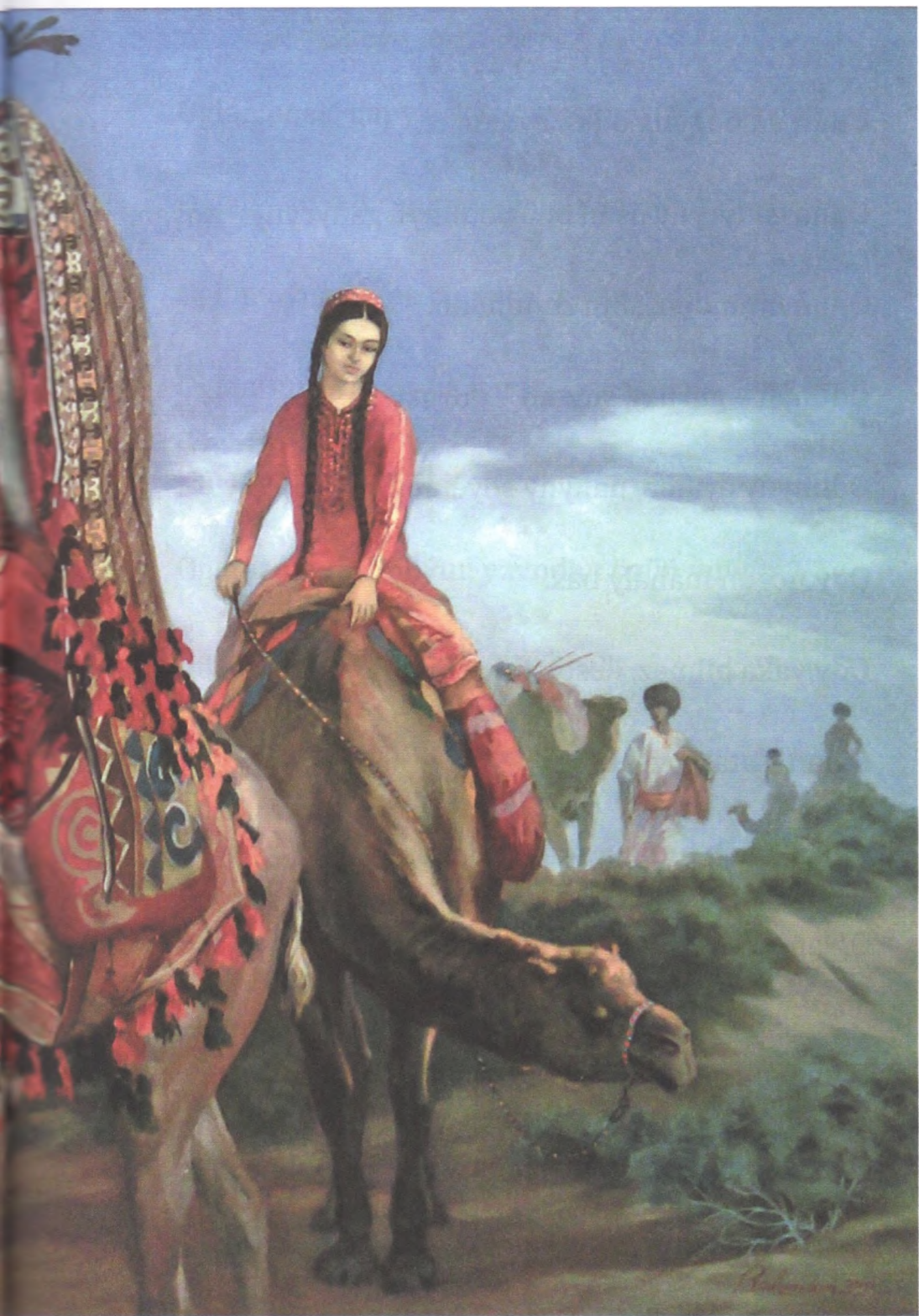
Nogsansyz dost gözlän dostsuz galar.

¹ Bedgat – täzelik, açyş.

² Akybet – ahyr, soň, yz.

Kejebäñ çekmäğe akmaýa gerek...

- 0 -

Oduň damagyna odun çydamaz.

Oduň gadyryny üşän biler, odunyň gadyryny – daşan.

Oduň öňünden, siliň soňundan.

Odunyň – gurusy, suwuň – durusy.

Odunyňy aýama, nanyňy söýeme.

Ody uçgun mahaly bas.

Ody ýaka bilmez, kesewini örtär.

Oglan – ata, gyz – enä.

Oglan aglar, tudana wagtynda bişer.

Oglan atadan öwrener saçak açmagy,
Gyz eneden öwrener geým biçmegi.

Oglan bile uşagy, är aýagynyň duşagy.

Oglan dogur, gyz dogur, hamyryňy sen ýugur.

Oglan enesi gapy arkasy, gyz enesi ýassyk gabasy¹.

Oglan – ojakda, aýran – bujakda.

Oglan oýna gider, çopan – goýna.

Oglan turar, atasyna garar.

Oglana degen uýalar.

Oglana ýumuş buýur, zyndan özüň ýüwür.

Oglana ýüz berseň, ýüzin düşer.

Oglanly öýde odun durmaz, gyzly öýde – suw.

Oglanly öýde ogurlyk ýatmaz.

Oglanlykda ekdigim, garrylykda ordugym.

Oglanlynyň aş mazasy ýok, sygyrlynyň – göç.

Oglansyz öý – otsuz ojak.

¹ Gaba – uly.

Oglany atasy tanar, aty – eýesi.

Oglany eklän biler, aty – saklan.

Oglany iki gol bilen saklarlar, gyzy – bir gol bilen.

Oglany urma, sökme, geplet.

Oglum gowy bolandan, gelnim ýakymly bolsun.

Ogluň ýetişse, gyzy ýagşy bile obadaş bol.

Ogly akylly, gyzy görkli ýigide döwlet dälmidir,
Ogly akylsyz, gyzy görksüz ýigide mähnet dälmidir.

Ogly baryň aladasy bar.

Ogly baryň özi bar, gyzy baryň – yzy.

Ogly bolan adam altyn tabakdan aş iýer.

Ogly oduna gidende atasy dona sygmaz.

Ogly ýamanyň enesi köçede gezer.

Ogly ýoguň orny ýok, gyzy ýoguň – gadyry.

Ogrudan ogurlamak – halal.

Ogry – azar, dogry – ozar.

Ogry baýnamaz, ýalançy ýaýnamaz.

Ogry dogrulykdan gep urar.

Ogry galanyna ýanar, öý eýesi – gidenine.

Ogry güjük gorkak bolar.

Ogry güjük gündiz ýatar, gije gezer.

Ogry ojagyňdan turmasyn.

Ogry pişik taýaga bakanyňdan gaçar.

Ogry saly gowşak.

Ogry-da özüne osar, orramsy-da.

Ogryn buga gelen äşgär guzlar.

Nesil dowamaty

* * *

Ogryň ýoly bir, kowgyň ýoly ýüz.

* * *

Ogrynyň orny-da bolmaz, düşegi-de.

* * *

Ogul atadan görmese, supra ýaýmaz.

* * *

Ogul dogsa, sagdak al, gyz dogsa – sandyk.

* * *

Ogul düzde ýagşy, gyz – öýde.

* * *

Ogul edebi bilen arzyly, gyz – gylygy bilen.

* * *

Ogul-gyz janyňa ýagydyr ýagy,
Ýagysyz dünýäni nädeýin dagy.

* * *

Ogul – hyzmatda, ata – yzzatda.

* * *

Ogul iýer – örä gider, gyz iýer – gyra gider.

* * *

Ogul ojaga çeker.

* * *

Ogul öýüň eýesi, gyz üstüň saýasy.

* * *

Ogul ýanynyň ody bar, gyz ýanynyň – ýady.

* * *

Oguldyr döwletiň başy, gyz-da bolsa göwün hoşy.

* * *

Ogulla ölüm ýok.

* * *

Ogully alynça ýalbarar, gyzly – ölinçä.

* * *

Ogully ýigit ölmändir, ogulsyz ýigit dogmandyr.

* * *

Ogulsyz ojakda ot ýanmaz.

* * *

Ogulsyza döwlet ýok, aýalsyza – eşret.

* * *

Ogurlyk soňy – horluk.

* * *

Ogurlyk bolsa-da, aýap iý.

* * *

Ogurlyk eden uýalmaz, üstüne gelen uýalar.

* * *

Ojak başy ogulsyz, saçak başy gelinsiz.

* * *

Ojak içinden tutaşar.

* * *

Ol eşekde ýüküm ýok, ýykylsa, habarym ýok.

* * *

Ol öýüň yşygy bu öýe düşmez.

* * *

On bolsa-da, hersiniň orny başga.

* * *

Oňmazyň iti ogry gidenden soň üýrer.

* * *

Oraçalynyň işigi-de özüniňki, töri-de.

* * *

Oragy orlup, hoşasy galan.

* * *

Oranyň saman bolsa, harmanyňdan petir çykamaz.

* * *

Oslagsyz zyňlan daş baş ýarar.

* * *

Ot agyzly, orak dişli.

* * *

Ot astynda bela galmaz.

* * *

Ot bilen suw dilsiz ýagy.

* * *

Ot bolmadyk ýerde, tüsse bolmaz.

* * *

Ot – dokluk, suw – semizlik.

* * *

Ot köýdürer, ýer doýdurar.

* * *

Ot odundan doýmaz, baý maldan.

Ot öz köküniň üstünde biter.

Ot sowurýan agzyň orak ýaly dili bardyr.

Ot tütünsiz bolmaz, ýigit – ýazyksyz.

Otda bişen, tüsseden gorkar.

Otda ýanmaz, suwda batmaz.

Otdan kül dogar, külden – ot.

Otsuz gazan gaýnamaz, enesiz oğlan baýnamaz.

Oturan – gümra, gezen – derýa.

Oturan orun alar, ýörän – ýol.

Oturyp odun kesilmez.

Otuz iki dişden çykan otuz iki mähellä ýaýylar.

Otyrýeri kül üstünde, göwni Kap dagynda.

Owadan gelin toýy bezär, akylyly gelin – öýi.

Owal oýla, soňra söýle.

Owaly bulut bolsa, soňy ýaz.

Owlak dogsa, oty bile, ogul dogsa ody bile.

Owuçlap içeniň suwsuzlygy gandyrmaz.

Oýnagýň o:t bolsa, bir ýeriňi ýakarsyň.

Oýnan utjakdyr, göreşen ýykjakdyr.

Oýnap aýtsañam, oýlap aýt.

Oýnap ekseň, boýnap biter.

Oýnasa ogly ýeňer, çynyrgatsa – atasy.

Oýny götermeýän bilen oýun etme.

Oýun bilmeseň, oýunça öýkün.

Oýun soňy – uruş, ýel soňy – ýagyş.

Täsin senediň ussady

- Ö -

Ökde ökdäni görse, aýagy tibirdär.

* * *

Ökünçsiz ölüm ýok.

* * *

Öküz ýykylsa, pyçak çeken köpeler.

* * *

Öküz öldi, ortakçylyk sowuldy.

* * *

Öküz öler, hamy galar, ýigit öler, namy¹ galar.

* * *

Öküzi buýnuzyndan tutarlar, adamy – sözünden.

* * *

Öküziň iýmini iýip, tananyň² ýatagynda ýatma.

* * *

Öküziň oýny ýaman, düýäniň – boýny.

* * *

Öl tezek, gury tezek, her kime geler gezek.

* * *

Ölçemän don biçme, boýlaman suwdan geçme.

* * *

Ölegen malym öregen.

* * *

Ölermenin gözi ýaman, şerraýyň – sözi.

¹ Nam – a:t.

² Tana – göle.

* * *

Öli arslandan diri syçan ýagşy.

* * *

Ömür ýoldaşyň malyna bakma, mährine bak.

* * *

Örtüli bazar dostlugy bozar.

* * *

Öteğçiniň gepi öldürmezem, güldürmezem.

* * *

Öwrenişen ýagyň uruşmaga ýagşy.

* * *

Öwünjeňiň ardy açyk.

* * *

Öý eýesiniň bir öýi bolar, kireýçiniň – müň öýi.

* * *

Öý görki – gamyş, gyz görki – kümüş.

* * *

Öý içiniň syryny köçede ýaýma.

* * *

Öý ogrusyna it üýrmez.

* * *

Öý ýaraşygy – çaga, supra ýaraşygy – myhman.

* * *

Öýdäki gaýgym, daşardaky şatlygym.

* * *

Öýdäki hasaby bazar bozar.

* * *

Öydäki hasap ýola ýaramaz.

* * *

Öýde otursam – boýdaşym, daşary çyksam – ýoldaşym.

* * *

Öýke – duşmanyň, akyl – dostuň.

* * *

Öýkeläniň paýy süýji.

* * *

Öýkelege bir gep az, iki gep kän.

* * *

Öýkeleseň ökün-de, raýyňdan gaýt.

* * *

Öýkesiz toý ýok, armansyz – ölüm.

* * *

Öýleden soň it ýatar, itden soň – bidöwlet.

* * *

Öýlenmedik ýigit il giýewi, çykmadyk gyz il gelni.

* * *

Öz aýagyňa – özüň palta urma.

* * *

Öz gazan çukuryňa özüň düşersiň.

* * *

Öz kölegäň ölinçäň zýyňdan galmaz.

Öz söýeniň özüňe suluw¹.

Öz söýeniň özüňe, hüýr görner gözüňe.

Öz ýagdaýyny özi bilen hor bolmaz.

Özgäň syryny saňa aýdan seniňem syryňy özgä aýdar.

Özgäni hoşbagt edeni betbagt saýma.

Özgeden utanmasaň hem, özüňden utan.

Özi gazanmadyk malda gadyr ýok.

Özi geleniň gadyry bolmaz.

Özi ýykylan aglamaz.

Özi ýykylanyň özi turar.

Öz-özüne beglik eden özüne gulluk eder.

Özüň näme diýseň, gulagyň-da şony eşider.

¹ Suluw – owadan.

Özüňden önen balaýa, kime bararsyň nalaýa.

Özüňe rowa görmedigiňi, özgä-de görme.

Özüňi ýorulan hasap etseň, ýoldaşyňy öldi bil.

Özüňki janyňdan öter, özgäňki – ýanyňdan.

– P –

Pada¹ azaşmaz, padyman² azaşdyrar.

Pada bakanda dostduk, hada³ çapanda aýrylyşdyk.

Pakyr kişi – penada.

Pallaý-pallaý jan gider, asgyraý-asgyraý jan geler.

Parçasý tikesiz, çöregi kökesiz.

Perzende ata gorgan⁴, ene – gurban.

Perzent akýly ýa başdakyda bolar, ýa ýaşdakyda.

¹ Pada – sygyr sürüsi.

² Padyman – sygyr çopany.

³ Hada – uzyn syrdam taýak, syryk.

⁴ Gorgan – gala.

Edermen oguz zenany perzendi bilen

Perzent ýagşy bolsa, ata rehmet, ýaman bolsa – nälet.

Perzent ýagşysy gül, ýamany bir pul.

Peşeçe duşmanyňy pilçe gör.

Petir nan go:rdan gorkmaz, ýaman heleý – ärden.

Petir, meni menzile ýetir.

Pähimsiz batyr gola düşer.

Päl azman, başa bela gelmez.

Pil bilen peşän işi deň gelmez.

Pir azsa, mürit gönderer.

Pis agyzdan pis söz çykar.

Pis pisi tapar, suw – pesi.

Pitnelikte janyňy sakla, salamatlykda – malyňy.

Polat polady deşmez, jöwher jöwheri kesmez.

Polat synar, ýöne döwülmez.

Pul gapydan girende, iman tüýnükden çykar.

Puly baryň agzy çeynär, puly ýoguň gözi oýnar.

Puly gara günüň üçin sakla.

Puly ýoguň dili ýok, gözi ýoguň – ýüzi.

- R -

Rastyny aýdan gutular, ýalan sözlän tutular.

- S -

Sabyr etseň, tal horadan¹ bal damar.

Sabyr sary altyn – saralan ýeter myrada, howlugan galar uýada.

Sabyrly gul dura-dura şat bolar, bisabyr gul dura-ba-
ra mat bolar.

Sabyrly ýigit aşa ýeter.

¹ Hora – bişmedik üzüm hoşasy.

Sabyrlylyk haýra geti:r, bisabyrlyk şere ýeti:r.

Sabyrlynyň alçasy bişer.

Saç agarmak ata mirasy, sakgal agarmak aýal belasy.

Saçaga seredenden dost bolmaz.

Saçak başynda eliňi çek, märekede – diliňi.

Sadakada san ýetmedik.

Sadyk dost garyndaşdan has ýakyn.

Sag al, saýry çyksa bagtyňa.

Sag armyt sapagyndan düşmez.

Saglyk isleseň – köp iýme, hormat isleseň – köp diýme.

Sagynman sözleme, sanman uçarsyň.

Sagyp içseň – müň günlük, soýup iýseň – bir günlük.

Sahy berenini aýtmaz, mert sözünden gaýtmaz.

* * *

Sahy hor bolmaz, bahyl behište barmaz.

* * *

Sahy öter nany bilen, şehit öter gany bilen.

* * *

Sahy ýoklugyny bildirmez, tulpar – doklugyny.

* * *

Sahynyň gapysy açyk.

* * *

Sahynyň malyna bahylyň dişi gamaşar.

* * *

Sakaw geplemsek bolar, agsak – ýöremsek.

* * *

Sakawyň soňuna seret.

* * *

Saklanan sag galar.

* * *

Saklandan aňtan ýeňer.

* * *

Saklansaň saklaryn, saklanmasaň, kaklaryn.

* * *

Saklasaň ömürlük, saklamasaň günlük.

* * *

Saklaýyn diýseň özüňi, ýamanda ýum gözüňi.

* * *

Saklygy sokurdan öwren.

* * *

Salamsyz girene uýat, jogapsyz – çykana.

* * *

Salamyň nähili bolsa, jogabyň hem şonuň ýaly.

* * *

Saman aýdar: «Galdyr meni, ýaramasam ýandyr meni».

* * *

Saman kişiniňki bolsa-da, samanhana özüňki.

* * *

Samsygy hoşamat harap eder.

* * *

Samsygyň дәlirär gorkusy ýok.

* * *

Samsygyň düwen düwünini sag çözüp bilmez.

* * *

Samsyk atasyna azap, enesine – güzap.

* * *

Samsyk söze – samsyk gulak.

* * *

Sangysyz dil nämäni diýmez!

* * *

Satmajaga satdyrsa bolar, almajaga aldyryp bolmaz.

* * *

Satmak – hünär, almak – synar.

Ilkinji mekdep

Satyn al, saýry çykça, bagtyňdan.

Selki suwda belli, çaman – ýolda.

Sen aga, men aga, sygyrlary kim saga.

Sen diýene serent¹ berip oturma.

Sen gulaga mysapyr bol.

Sen nesibäni gözle, manadyň özi geler.

«Sen-de» bir agyzdan çykar – «siz-de».

Senden hem öter bu baýlyk, menden hem öter ge-
daýlyk.

Senden-ä bagyr awusy gitmez, menden hem – guýruk.

Seplini alma, neplini al.

Serçe daga gonsa-da, dagyň ondan habary ýok.

Serçeden gorkan dary ekmez.

Seriňi ber, syryňy berme.

Sirke dilemäge-de usul gerek.

¹ Serent – gaýtargy bermek, jabjynmak.

* * *

Sogany mert artsyn, käşiri – namart.

* * *

Soltan süýegini harlamaz, çapar atyny horlamaz.

* * *

Soralmadyk zadyňy orta atma.

* * *

Soraşan daglary aşar, soraşmadyk düzde çaşar.

* * *

Sögsem bir ýalňyz, sögmesem bir ýalmawuz.

* * *

Sölite suwda belli, sergazdan – odunda.

* * *

Söwür gelmän, seýran bolmaz, seýran bolman –
aýran.

* * *

Söydüren-de dil, köydüren-de dil.

* * *

Söýen aýal ýoluña bakar, söýmedik goluña.

* * *

Söýene soltan sen, söýmedige – oltaň.

* * *

Söýgi – durmuş manysy, sabyr – ömür hazynasy.

* * *

Suratyna bakma – syratyna bak.

* * *

Susak sapy elinde, ilde ýok söz dilinde.

* * *

Suw – dilsiz ýow.

* * *

Suw gaýnap goýalmaz, ýaman hiç wagt oňalmaz.

* * *

Suw görmän, tamman çykarma.

* * *

Suw şagyrdysyz bolmaz, ata – wagyrdysyz.

* * *

Suw seslener gamyş bilen, gyz beslener kümüş bilen.

* * *

Suwda gezen sonalar köl gadyryny näbilsin,
Ärli gezen bikeler är gadyryny näbilsin.

* * *

Suwuň siňňin akanyndan gork, gyzyň – ýere bakanyndan.

* * *

Sürýäni dört tokly weli, sykylygy ýer ýarar.

* * *

Süýji aşyň bolmasa, süýji diliň bolsun.

* * *

Süýji söz – baldan artyk.

* * *

Süýji söz – ýylany hininden çykarar.

* * *

Süýji-süýji iýmegiň, ajy-ajy gägirmesi bardyr.

* * *

Süýjiniň gadyryny ajyny dadan biler,
Ýakynyň gadyryny uzaga giden biler.

* * *

Süýtlaş bişen öýe süýkenip öt.

Sygyr şahyndan azar, eşek – duşagyndan.

Sylag etseň eşege, hyzzyn urar duşaga.

Sylag-hormat ýerinde gyzyldyr.

Sylagyň bir ýany gorky, agajy ýola getirýän kerki.

Sylamaga puluň bolmasa, sypamaga eliň bolsun.

Sylasaň, sylag görersiň, gynasaň – gynanç.

Sylany syla – ataň guly däldir,
Sylamadygy sylama – şadan uly däldir.

Sylaşmadyk dogan, syr aýtmaz duşmana deň.

Synalan ýamany gaýta-gaýta synama,
Asly çamany urup-urup gynama.

Sypanan – galpyldar.

Sypaýy bilen dostam bolma, kastam.

Sypaýy syryny bermez.

Sypaýy üşemez, galdyrar.

Syr alyşmaga dost ýagşy, sylaşmaga – ýat.

* * *

Syr saklamak diliň aşagynda köz saklamak.

* * *

Syr ujuny syr açar.

* * *

Syrçaly gabyň syrçasy gitse-de, sarpasy gitmez.

* * *

Syrdaş bolmadyk dostdan dost bolmaz.

* * *

Syryňy aýtma dostuňa, saman dykar postuňa.

- Ş -

Şadyýan ýürek – ýüzi güldürer,
Gamgyn ýürek – meňzi soldurar.

* * *

Şiriň şirligi – dişi bilen dyrnagy.

* * *

Şirwanda ogly bolanyň, munda bili bek.

* * *

Şugul ýok ýerde uruş ýok.

* * *

Şükür bilen ýetilen zat şekerden süýji.

- T -

Tabagynda aş eýle, myhman göwnün hoş eýle.

* * *

Tagam duz bilen, duz ölçeg bilen.

* * *

Tagamsyz aş duz neýlesin, akylsyz başa – söz.

* * *

Tagaşyksyz aýal tanasyz¹ sygry sagar.

* * *

Tagmaly mal ýitmez.

* * *

Tarlaň ýerini sar tutmaz.

* * *

Tapanyň bahar iýseň, güzüne zäher iýersiň.

* * *

Tawus peri bilen görkli, bilbil – owazy bilen.

* * *

Tawus ýelegini görüp ýaýnar, aýagyny görüp ýygnar.

* * *

Taýaklydan seg² gorkar, akylydan – beg.

* * *

Tazy – kerweniň ýoldaşy.

* * *

Tazy awda synalar, ýigit – ýowda.

* * *

Tazy ýüwürgini tilki söýmez.

* * *

Tazyny aç goýup öwret, kazyny – doýrup.

* * *

Tebibiň emi derman, enäniň – demi.

* * *

Tegeltegiň³ gadyryny eýesi bilmez, at biler,
Ýagşy ýigidiň gadyryny obasy bilmez, ýat biler.

¹ Tana – göle.

² Seg – it.

³ Tegeltek – at esbabynyň ady.

* * *

Tekede goç hünäri bolmaz.

* * *

Tekepüre – tekepür, towazyga – towazyg.

* * *

Tekepürlik dert açdyrar.

* * *

Teker bol, tigirlen, ýöne daş dek gaçma.

* * *

Temmi bermek aňsat, terbiýe bermek kyn.

* * *

Ten – sag, gulak – dynç.

* * *

Ten agyrsa, jan syzar.

* * *

Teni başga dert duýmaz.

* * *

Teňne kiçi bolsa-da, ýükli arabany agdarar.

* * *

Teňnesini berk tutanyň, altyny üstüne geler.

* * *

Tentegiň dynymy bolmaz, işiniň – önümi.

* * *

Tentek aryny bilmez, köse – garranyny.

* * *

Tentek batyr tiz öler.

* * *

Tentek törüni bermez.

* * *

Tentek toý eder, töründe özi oturar.

* * *

Terbiýesiz çaga – baş öwredilmedik at.

* * *

Tereň suwlar bulanmaz.

* * *

Teşe ýaly öz sapyňy ýonma, byçgy ýaly iki tarapyňy
ýon.

* * *

Täzäni özüň geý, datlyny dostuň bilen iý.

* * *

Täze ýasawul göz çykarar.

* * *

Tiken batan ýerinden çykar.

* * *

Tiken ýalaňaç aýaga batar.

* * *

Tikensiz gül bolmaz, zähersiz – bal.

* * *

Tikibilmez iňňe zaýalar, sapybilmez – sapak.

* * *

Tilkä gaç, taza kow diýme.

* * *

Tilki gaçar berkine, tazy goýmaz erkine.

* * *

Tilki gaýtadan gapana düşmez.

* * *

Tilki guýrugyny magtar, akmak – urugyny.

* * *

Tilki köpbilmişliginden gapana düşer.

Tilkiden dost bolmaz, gurtdan – aşna.

Tilkiden şir döremez, gorkakdan – är.

Tilkiniň andyna ynanyp, horazymdan dyndym.

Towşan öz kölegesinden gorkar.

Towşany araba bilen tutarlar.

Towşany turuz – at, sülgüni uçur – at.

Towuk gaz ýörişini etjek bolup, öz ýörişini-de ýañylar.

Towuk görenini çokar, her molla bilenini okar.

Towuk küli öz üstüne sowrar.

Toýa barsaň burun bar, burun barsaň, orun bar.

Toýa baryp, bermediler diýme, ýasa baryp, görmediler diýme.

Toýa gitseň doýup git, toý donuňy geýip git.

Toýda – togtamys, ýowda – utamys.

Toýda oýnamaz, waýda aglamaz.

Şirmaýy ritonlaryň natýurmorty

Toýsuz öý tapylar, waýsyz öý tapylmaz.

Töhmet daş ýarar, daş ýarmasa, baş ýarar.

Töhmetçi töhmetden öler.

Tör görmedik töre öter.

Tör kimiňki bolsa, kethudalyk-da şonuňky.

Töräniň ertesi köp.

Töräniň öz töri ýok.

Töwekgel – şat, endişe – mat.

Töwekgel ner bolar, endişe – maýa.

Töwekgeli gurt ýýmez.

Töwekgeliň endişe bilen işi bolmaz.

Töwekgeliň nany bitin, işi oň,
Ýaýalyň nany ýarty, haly teň.

Turaç öz dilinden bela galar.

Tutan guşy bolmaz, bogan – sübsesi.

Tutan guşy ürküzen gurbagasyňa degmez.

Tutundydan ogul bolmaz, tuladan – tazy.

Tükenmez döwletiň bolandan, utanmaz ýüzüň bolsun.

Tükli¹ goýny gurt iýer.

Tüsseli buýmaz, arpaly aç ölmez.

Tyg ýarasy biter, dil ýarasy bitmez.

Tygşytly adam halwa iýer.

- U -

Uçmaga ganat gerek, öwrenmäge – takat.

Uçmaga turaç ökde, gaçmaga – keyik.

Ujuny düwmedik üç ötir.

Uky geler topar-topar, gözläp bidöwleti tapar.

Ula – hormat, kiçä – hezzet.

Ula degen uwlar, kiçä degen uýalar.

¹ Tükli – aryk, hor.

* * *

Ula kowalaşsaň, kiçini ýitirersiň.

* * *

Ula salam ber, kiçä – kelim.

* * *

Ulag alsañ, ýorga bilen ýöriş al,
Aýal alsañ, akyl bilen huş al.

* * *

Ulular köpri bolsa, basyp geçme.

* * *

Ulusy bolmadygyň, kiçisi bolmaz.

* * *

Ulusyny sylan baý bolar, ölüsini sylan beg bolar.

* * *

Ulusyny sylan beg bolar, begini sylan – ýeg¹.

* * *

Uly barka, kiçä sop² ýok.

* * *

Uly başlar, kiçi işlär.

* * *

Uly dag oturyp, kiçi daga ygal düşmez.

* * *

Uly eşekden kiçi eşek aňňyrmany öwrener.

* * *

Uly gyza sawçy gelse, kiçi gyza degerler.

* * *

Uly ili gördüm, özüm ýalyny görmedim.

¹ Ýeg – gowy, oňat.

² Sop – nobat.

* * *

Uly menlik hor eder, kiçi menlik zar eder.

* * *

Uly pyçak utanjyna keser.

* * *

Uly söze toba-tagsyr!

* * *

Uly söze kiçi toba.

* * *

Uly sözleme, başyňa geler.

* * *

Uly sözlüde uýat ýok.

* * *

Uly tama hor eder.

* * *

Ulyň utanasy gelse, kiçä deger,
Kiçiň aglasy gelse, ula deger.

* * *

Ulyny öw-de, kiçini mün.

* * *

Ulyny uly bil, kiçini kiçi.

* * *

Ulynyň diýenini etmedik uwlar.

* * *

Ulynyňky ýanyňdan, kiçiniňki janyňdan.

* * *

Uruş sowlansoň, batyr köpeler.

* * *

Uruş, sögüş, ýaraşmaga ýer goý.

Uruşmaz ogul bolmaz, tersleşmez – gelin.

Ussa tapylsa, demir tapylmaz, demir tapylsa – kömür.

Uýalmadyk kişi buýrulmadyk aşy içer.

Uýat ýüzde bolar, mähir – gözde.

Uýatsyz gyz ýaman, gylyksyz – ogul.

Uzak ýol aty synar, agyr gün – äri.

Uzak ýola bidöwleti baş etme!

- Ü -

Ülpet näçe köp bolsa, külpet şonça az bolar.

Üşäne ot ýakdyrma.

Üýregen it öýüňe myhman getirer.

Üýregen itden gorkma, sessiz itden gork.

Üýrmesini bilmeyän köpek sürä gurt getir.

- W -

Wagt dagy gemrer, suw – daşy.

Wagt gitdi – nagt gitdi.

* * *

Wagt her zady öwreder.

* * *

Wagtda jylaw bolmaz.

* * *

Wagtdan alanyň özüňki.

* * *

Wagtly iş öz wagtyna çeker.

* * *

Wagty ganymat bil, ötse dolanmaz.

* * *

Wagtyndan öň açylan gül tiz solar.

* * *

«Wah-wah» diýen tapylar, çörek beren tapylmaz.

* * *

Wehime düşeniňki ýa mal gorkusyndan, ýa jan gorkusyndan.

* * *

Wejine saýmaz dünýäni, zagaradyr iýýäni.

* * *

Werziş öküzi agaja mündürip düşürer.

- Y -

Yhlas bilen aglasaň, sokur gözden ýaş çykar.

* * *

Yhlasa – myrat.

* * *

Ynam bolmasa özüňde, derek galmaz sözüňde.

* * *

Ynanjaňyň kellesi, tereziniň pellesi.

Ynsap hulky – onuň görki.

Ynsaply aşyny iýer, ynsapsyz başyny.

Ynsapsyza erk berseň, ili talar.

Yzzat¹ ene bilen atadan.

– Ý –
Ýa aşyňy hor et, ýa-da başyňy.

Ýa keyigiň ýatysyndan, ýa mergeniň atysyndan.

Ýagly günüň ýat ýagşy, gamly günüň – garyndaş.

Ýagmaz bulut ýeri aldar, ýaman aýal – äri.

Ýagşa – ýanaş, ýamandan – daşlaş.

Ýagşa ýagşy diý, bereketi artsyn,
Ýamana ýagşy diý, pälinden gaýtsyn.

Ýagşa ýagşy diýseň, ýagşylygy artar,
Ýamana ýagşy diýseň, pälinden gaýdar.

Ýagşa berseň gyzyňy, söýer-sylar soltan eder,
Ýamana berseň gyzyňy, urar-söger oltaň eder.

¹Yzzat – sylag, hormat.

Ýagşa duşsaň, ozarsyň, ýamana duşsaň, tozarsyň.

Ýagşa garalyk ýokmaz, ýamana il bakmaz.

Ýagşa igenseň, iňňe dek bolar, ýamana igenseň – ner dek.

Ýagşa sögseň, süňňünden öter, ýamana sögseň – derisinden.

Ýagşa taý tapylmaz, ýamana – ýaran.

Ýagşa ýalbarsaň jan geler, ýamana ýalbarsaň – gan.

Ýagşa ýoldaş bolsaň, işiň biter,
Ýamana ýoldaş bolsaň, başyň gider.

Ýagşy adam aý bolar, nirä barsa jaý bolar.

Ýagşy adam gününü geçir, ýaman adam goňşusyny göçir.

Ýagşy adamyň ýagşylygy deger dar ýerde,
Ýaman adamyň ýamanlygy deger her ýerde.

Ýagşy ata perzendine ömür dilär, ýaman perzent atasyna – ölüm.

Nusaýyň ganatly bedewleri

Ýagşy atadan däli çaga-da dogar.

Ýagşy atyň dişini görme, ýagşy kişiň ýaşyny sorama.

Ýagşy aýal arpa ununy aş eder, ýaman aýal bugdaý ununy da:ş eder.

Ýagşy aýal arpa ununy kebab eder, ýaman aýal bugdaý ununy harap eder.

Ýagşy aýal işli bolar, ýaman aýal – dişli.

Ýagşy aýal jan azygy, ýaman aýal baş gazygy.

Ýagşy aýal öý bossany, ýaman aýal – zemistany¹.

Ýagşy aýal öý işini gül eder, ýaman aýal gazananyň kül eder.

Ýagşy başyňa dost, ýaman – aşyňa.

Ýagşy baýkap² sözlär, ýaman – çaykap.

Ýagşy berýänçä, ýaman howlugar.

Ýagşy bilen bolsaň goňşy, işiň zowky-sapa bolar,
Ýaman bilen bolsaň goňşy, işiň jebri-jepa bolar.

¹ Zemistan – gys.

² Baýkap – oýlanyp.

Ýagşy bilen dost bolsaň, galan işiň bitirer,
Ýaman bilen dost bolsaň, eden işiň ýitirer.

Ýagşy bilen otursaň, toýdur-bazar,
Ýaman bilen otursaň, göwün bozar.

Ýagşy bilen sözleşseň köňül açylar.

Ýagşy bilen ýoldaş bolsaň, uzak ýoluň daş bolmaz.

Ýagşy bilen ýöreseň, ýetersiň myrada,
Ýaman bilen ýöreseň, galarsyň uýada.

Ýagşy bolsa aýalyň, gülmezden öň güldürer,
Ýaman bolsa aýalyň, ölmezden öň öldürer.

Ýagşy bolsa aýalyň, toýa barmak ne derkar,
Ýaman bolsa aýalyň, ýasa barmak ne derkar.

Ýagşy eşekden hor-da bolsa at ýagşy,
Uzakydaky garyndaşdan ýakyndaky ýat ýagşy.

Ýagşy garrasa, ýazylyp goýlan hat ýaly,
Ýaman garrasa, burugsap ýanan ot ýaly.

Ýagşy gelin – gelin, ýaman gelin – ýalyn.

«Ýagşy gelsem, gazan-gazan süýt,
Ýaman gelsem, kellebaşayak üt» diýenmiş, gys.

Ýagşy gören dostuňa ýagşy gören zadyňy ber, göre-
-göre guwansyn.

Ýagşy gyz irden turup darak sorar, ýaman gyz irden
turup – çörek.

Ýagşy gyz ýady ýakyn eder, ýaman gyz – kyýamaty.

Ýagşy ili bilen magtanar, ýer – käni bilen.

Ýagşy iliniň ýamanyňy ýaşyrar, ýagşysyny aşyrar.

Ýagşy it maslygyny ýaşyrar.

Ýagşy janyňa ýoldaş, ýaman – nanyňa.

Ýagşy ogul etekdäki atasyny töre geçirer,
Ýaman ogul tördäki atasyny – göre.

Ýagşy ogul il abraýy, ýagşy gyz – öý.

Ýagşy oguldan rehmet ýagar, ýaman oguldan –
mähnet.

Ýagşy özüni ýamanyň ýanynda tanadar.

Ýagşy sakla adyňy, betnamçylyk il gezer.

Ýagşy söz ýylany hinden çykarar,
Ýaman söz musulmany – dinden.

Ýagşy ýaryň gadyry bolmaz, bir ýamana duşma-
ýançaň,
Öz ýurduň gadyry bolmaz, özge ýurda aşmaýançaň.

Ýagşy ýeter myrada, ýaman galar uýada.

Ýagşy ýigit il başlar, ýaman ýigit – ýol.

Ýagşy ýigit iş üstüne geler, ýaman ýigit – gep üstüne.

Ýagşy ýigit münen atyny har etmez,
Ýagşy aýal baran ärini garratmaz.

Ýagşy ýigit toý-baýramda saýlanar,
Ýaman ýigit ot başynda oýlanar.

Ýagşydan ýaman dogulsa, emi tapylmaz,
Ýamandan ýagşy dogulsa – deňi.

«Ýagşydan ýaman çykdy» diýip käýinme,
«Ýamandan ýagşy çykdy» diýip söýünme.

Ýagşylaryň ýagşylygyny aýt, sahawaty artsyn,
Ýamanlaryň ýamanlygyny aýt, pälinden gaýtсын.

Ýagşylyga ýagşylyk her kişiniň işidir,
Ýamanlyga ýagşylyk är kişiniň işidir.

Ýagşylyga ýamanlyk, kör eşege samanlyk.

Ýagşylyga ýaran bolsaň, iki dünýäň abatlarsyň,
Ýamanlara ýaran bolsaň, iki dünýäň bibatlarsyň.

Ýagşylygy bilene et, hormaty – görene.

Ýagşylygy bilmeleş, ýagşylyga goşul.

Ýagşylyk et, derýa at, balyk biler,
Balyk bilmeleş, Halyk biler.

Ýagşylyk etleş ýanyňda, ýamanlyk etleş alnyňda.

Ýagşylyk göze görünmeleş, ýamanlyk gömlüp goýulmaz.

Ýagşylyk töre elter, ýamanlyk – göre.

Ýagşylyk – ýamanlygyň galkany.

Ýagşyny sylasaň, ýadyndan çykmez, ýamany sylasaň,
gapyňdan gitmez.

* * *

Ýagşyny ýaman diýme, daşyň hem bolsa,
Ýamany ýagşy diýme, ýakynyň hem bolsa.

* * *

Ýagşynyň gahary bar – ýamany ýok,
Garyndaşyň azary bar – bizary ýok.

* * *

Ýagşynyň kalby – kuýaş, ýamanyň bagry – daş.

* * *

Ýagşynyň köňlünde kine az bolar.

* * *

Ýagşynyň ölüsi ýakar, ýamanyň – dirisi.

* * *

Ýagşynyň özi ölse-de, sözi ölmez.

* * *

Ýagşynyň özi-de ýagşy, sözi-de.

* * *

Ýagşynyň ýagşa ýeter hümmeti, ýamanyň ýagşa ýe-
ter minneti.

* * *

Ýagşynyň ýaman bolmagy aňsat, ýamanyň ýagşy bol-
magy kyn.

* * *

Ýagşynyň ýören ýeri bazar, ýamanyň ýören ýeri azar.

* * *

Ýagşynyň ýüzi – jennet, nadanyň işi – minnet.

* * *

Ýagşysy ýaşyrylyp, ýamany aýdylar.

Ýagy gelýär diýip, malyň tüketme, oba göçjek diýip –
odunyňy.

Ýagy ýok, gaýmagy ýok, çaýy gursun,
Haýry ýok, sahawaty ýok – baýy.

Ýagynly gün at alma, ýelli günü guş salma.

Ýakasy başgadan don bolmaz, atasy başgadan –
dogan.

Ýalamakdan ýag tükener.

Ýalamasaň – doýmarsyň, ýamamasaň – geýmersiň.

Ýalan söz adam duşmany, sözleseň etdir puşmany.

Ýalan sözläp peýda görseň – ahyry zyýana ýeter,
Dogry sözläp zeled görseň – ahyry peýda getir.

Ýalan sözleseň, tutularsyň, düz sözleseň, gutularsyň.

Ýalan sözleseňem, aýagyňy ýerden üzme.

Ýalana ýalkaw ynanar ýa-da aňkaw.

Ýalançy adamyň subuty bolmaz.

Ýalançy bilen ýola düşme.

Ýalançy bilen ýoldaş bolma, ogry bilen – obadaş.

Ýalançy çynyny diýmez, diýse-de il ynanmaz.

Ýalançynyň öýi ýandy, oňa hiç kim ynanmady.

Ýalançynyň şaýady kasam.

Ýalançynyň şemi ýassa¹ çenli ýanar.

Ýalany aýdyp ýaranandan çynyňy aýdyp ýalbar.

Ýalaňaç dyzy ýyrtyga güler.

Ýalaňaç içeri girer, aç daşary çykar.

Ýalaňaç suwdan gaýtmaz, gezegen – ýowdan.

Ýalňyz atly ýaryşjaň, ýaman aýal uruşjaň.

Ýalňyz bala – başa bela.

Ýalňyz batyra ýow ýok, ýalňyz ýigide – dawa.

Ýalňyz bolsaň uruşdan gaç, ýuka bolsaň – gyşdan.

¹ Ýassy – her gün okalýan baş wagt namazyň iň soňkusy.

Milli mirasymyz

Ýalta ýük ýükleme, akmaga akyl berme.

Ýaltanyň ýagysy ýumuş.

Ýaman adam il bozar, ýaman araba – ýol.

Ýaman agyzdan erbet söz çykar.

Ýaman ata ýal bitse, bökdürgä zat daňdyrmaz.

Ýaman ata ýal bitse, ýanyna ýanlyk baglatmaz,
Ýaman kişä mal ýetse, ýanynda goňşy baýnatmaz.

Ýaman aty ýal basar, bikäri – hyýal.

Ýaman aýal – ärlü dul, bagtygaraň – ömri kül.

Ýaman bolsa hatynyň, bar aklyň çaşyrar,
Ýagşy bolsa hatynyň, aklyňa akyl goşar.

Ýaman bolsa ogluň ülpeti, bir gün başa salar külpeti.

Ýaman dil il bozar, ýaman aýak – ýol.

Ýaman gelin düşen öýüni myhman saýar.

Ýaman gelniň ýagşysy iki bolar, biri gelen-de, biri
ölen-de.

Ýaman giýew gaýynsak, ýaman heleý äginsek.

Ýaman hem aşyňy iýer, hem – başyňy.

Ýaman iýenini agzar, ýagşy – görenini.

Ýaman maly saklasaň, sakgal-murtuňy ýaglar,
Ýaman aýaly saklasaň, ýürek-bagryňy daglar.

Ýaman özüni bilmez, özge gözüne ilmez.

Ýaman pälinden tapar, ýagşy – kärinden.

Ýamana öýleneniň ýowy öýünde, iki aýallynyň –
dawy.

Ýamana söz gatma, hödürsiz tagam datma.

Ýamana ýaran bolma, ýagşydan ýüzüňi sowma.

Ýamandan ýa gaçyp gutularsyň, ýa-da geçip.

Ýamanlasaň deňi-duşuň, müşgil bolar asan işiň.

Ýamanlygy amanlyk ýeňer.

Ýamanlygy ýagşylyk bilen ýeň.

Ýamanlygyň soňy gülki.

Ýamanlyk etmek asan, ýagşylyk – müşgil.

Ýamansyz ýagşy bolmaz.

Ýamany aşa çagyrsaň çagy, işe çagyрма.

Ýamany bolmadygyň ýagşysy bolmaz.

Ýamany sylasaň, başyňa çykar.

Ýamany ýasawul goýsaň, ýalňyz oglunyň gözünü oýar.

Ýamanyň ýarasy bitmez.

Ýamanyň ýary bolynçaň, ýagşynyň ýesiri bol.

Ýamanyň ýeňşi özünden özgäni guwandyrmaz.

Ýamanyň ýorgudy ýüzünde.

Ýamanyň yzyna düşseň, bela sataşarsyň.

Ýandak öl hem bolsa, tikenı gury.

Ýanmasa odun ýaman, ýakybilmese – hatyn.

Ýañylan dilini dişlär.

Ýanyoldaşyňa näme dileseň, ol öz başyňa geler.

Ýara ýalan sözleme, ýamanlygyny gözleme.

Ýaramaz öýden ýaramaz tütün çykar.

Ýaşa – hyzmat, garra – hormat.

Ýaşlygyňda toba kylsaň, garraýançaň düzellersiň,
Garranyňda toba kylsaň, düzelyňançaň gömülersiň.

Ýaşlyk – bibaşlyk, aňmazlyk – serhoşlyk.

Ýaşlykda ber, garranyňda alarsyň.

Ýaşlykda el işlär, garranyňda – dil.

Ýaşlykda iş görmedik ulalansoň söwrük¹ bolar.

Ýaşulusy bolmadygyň, ýaşkiçisi bolmaz.

Ýaşyl öwüsýän ýerleriň çemenini ýabany eşek biler.

Ýat goýun gyrada ýatar.

Ýatar garna ýarpy iý.

Ýatar gursak – ýarty susak.

Ýatasy gelse, «ýepbe» islär, gezesi gelse – «hopba».

¹Söwrük – gowşak, nalajedýin.

Ýaý egriligi bilen elde ýatar, ok dogrulygy bilen uzak gider.

Ýaz gyşyndan belli bolar, gyz – gardaşyndan.

Ýedi gapyda ýerlemedik, iýip-içip derlemedik.

Ýedisinde nähili bolsa, ýetmişinde-de şoldur.

Ýeňilen başy gylyç kesmez.

Ýeňili ýel götär, agyry – ýer.

Ýeňsikçiniňki ýeke gün, ýetip barsa, ýedi gün.

Ýerden tapsaňam, sanap al.

Ýere bakandan ýer gorkar.

Ýere gaçan ýetimiňki.

Ýerine görä ýylany, dagyna görä dumany.

Ýeriňi bejermeseň, aç galarsyň, ýabyňy arçamasaň, puç galarsyň.

Ýerini bilip sözleseň, dildir daşyň galasy,

Ýerini bilmän sözleseň, dildir başyň belasy.

Ýersiz gargyş özüňe deger.

* * *

Ýer-ýurt üýtgär, adamzat üýtgemez.

* * *

Ýetilmedik jaýlara ýeten elim,
Ok ötmedik daşlardan öten dilim.

* * *

Ýigide ýa zer gerek, ýa – zor.

* * *

Ýigidi aşa çekseň çek, ýurda çekme.

* * *

Ýigidi dostundan tana.

* * *

Ýigidiň aýagynyň astynda at ynjamaz.

* * *

Ýigidiň bar baýlygy – dosty.

* * *

Ýigitlik bir merdiwan: pelle-pelle çykyp, pessaý-pes-
saý düşersiň.

* * *

Ýigitlikde garyplyk, öler bolsaň, bäri gel,
Garrylykda garyplyk, güler bolsaň, bäri gel.

* * *

Ýigit bolsaň, şoh bol, şoh bolmasaň, ýok bol!

* * *

Ýigrimide toý görmedik kyrkdan soň at sürmez.

* * *

Ýitigli enesiniň goýnuny agtarar.

* * *

Ýitmedik goýun semremez.

* * *

Ýogyn ýuwdan düwner.

Ýok ýerden bar eden, ýonuşgadan don eden.

Ýol bilmeleş, ýol sorarlar gelenden,
Söz bilmeleş, söz sorarlar bilenden.

Ýol yzlan gazna ýolugar, söz yzlan – bela.

Ýola çykyp, ýoldan gaýtma.

Ýolagça ýol gerek, gurbaga – köl.

Ýoldan çykmak aýyp däl, ýola girmezlik aýyp.

Ýoldan çyksaň çyk, ilden çykma.

Ýoldan gal, ýoldaşdan galma.

Ýoldaşlynyň ýoly giň görner.

Ýoldaşyň it bolsa, taýagyňy berk tut.

Ýoldaşyň kör bolsa, gözüň gyparak.

Ýoluň açyk, ýeňsäne gara palçyk.

Ýoluň hemişe bossanlygyň gyrasyndan düşmez.

Ýoluny ýitirene köpek sesi bilbil sesinden datly.

Ýorga ata ýol ýagşy, ýüwrük ata – meýdan.

Ýorga bilen ýoldaş bolma, ker bilen – söhbetdeş.

Ýorga münen ýoldaşdan aýrylar, uzak ýaşan – heserdeşden.

Ýorga ýaby özünü gamçylatmaz.

Ýorgaly bilen ýoldaş bolma, akmak bilen – syrdaş.

Ýorgaly bilen ýoldaş bolsaň, atdan aýrar.

Ýortup ýetdim, çalyptutdum.

Ýörän aýaga ýörmez aýak çolaşar.

Ýöränini ýol biler, göçenini – gol.

Ýöremäni oňarmaz ýol bozar, geplemäni oňarmaz – il.

Ýörgür at gamçysyz gider.

Ýörgür atym gamçysyz gider.

Ýugrummy ýetmedik hamyr tamdyrda durmaz.

Ýumrukdan symsyk ýaman.

Ýumurtga ogurlan towugam ogurlar.

Ýuwaşyň şahy içinde.

* * *

Ýüki ýeňil bolsa, eşek sojar.

* * *

Ýüpdäki it towşan awuna ýaramaz.

* * *

Ýüpi bar, paltasy ýok, oragy bar, haltasy ýok.

* * *

Ýüwel¹ aýal gyzyny toýa getirer.

* * *

Ýüwrüğe meýdan köp.

* * *

Ýüwrük at öňüni gözlär, ýagşy ýigit – soňuny.

* * *

Ýüwrük ata baha bolmaz.

* * *

Ýüwrük ata gamçy çalyňmaz.

* * *

Ýüwrük ata münen özünü beg saýar.

* * *

Ýüwrük çapyşda belli.

* * *

Ýüz – kalbyň aýnasy.

* * *

Ýüz – otdan yssy.

* * *

Ýüz ýüzden utanar, göz – gözden.

* * *

Ýüz agaç eken oduna gitmez.

* * *

Ýüz akyllyny bir tentek ýandyrar.

¹ Ýüwel – ýeňles, kelpen.

Ýüz bereniň hatyryny ýykma.

Ýüz berseň, ýüzin düşer.

Ýüz döndi, köňül döndi.

Ýüz gapydan duz dadan, bir gapyda bent bolmaz.

Ýüz gören jennet görmez.

Ýüz göreniň ýüzi gursun.

Ýüz görüp gapyrga syrma.

Ýüz goýun tükener, ýüzügaralyk tükenmez.

Ýüz goýundan bir dost.

Ýüz puluň bolandan, ýüz dostuň bolsun.

Ýüz ýylky sallahlykdan bir günki dulluk ýaman.

Ýüzi gözəl bolanyň, hüýi-de gözəl bolar.

Ýüzi gyzylyň uýalany aňdyrmaz.

Ýüzi öpüleniň eli öpülmez.

Ýüzi ýumşak bolanyň, donunyň syýy guramaz.

Ýüzügarada haýa bolmaz, kakmaç etde – maza.

Ýüzügaralyk bir ömür dek uzak bolar.

Ýüzüm gyzandan malym gyzsyn.

Ýüzüm gyzarandan, guşlukda gumum gyzarsyn.

Ýykylan göreşden doýmaz.

Ýykylan tamy bir kerpiç daýamaz.

Ýykylan ýere ýapyşar.

Ýykylanyň ýeňsesinden depme.

Ýylan duýar, duşman duýmaz.

Ýylan egiler, büküler, öz awuny özi tapar.

Ýylan gowuny täzelär, häsiýeti öňküligi.

Ýylan gumy gysganar.

Ýyldyzy alyşmaýanyň salamy-da sowuk bolar.

Ýylyň gelşi nowruzyndan belli, ýaryň gelşi – sowgadyndan.

Ýylyň ýyldan, gýsyň gýşdan parhy köp.

Ýyndam boljak taý enesine eýermez.

Ýyrtyga ýama, deşige dyky.

Ýyrtyjy guşuň eti iýilmez.

Ýyrtyjy guşuň ömri gysga.

Ýyrtyk elek, ýykyk tam.

Ýyrtyk geým görse, it ýarar.

Ýyrtyk öyi ýel tapar, ýalan gepi – çyn.

- Z -

Zadyň bolmasa, dadyň bolmaz.

Zagarany¹ bal bolanda iý.

Zalymyň ömri az bolar.

Zamana bap bolan utulmaz.

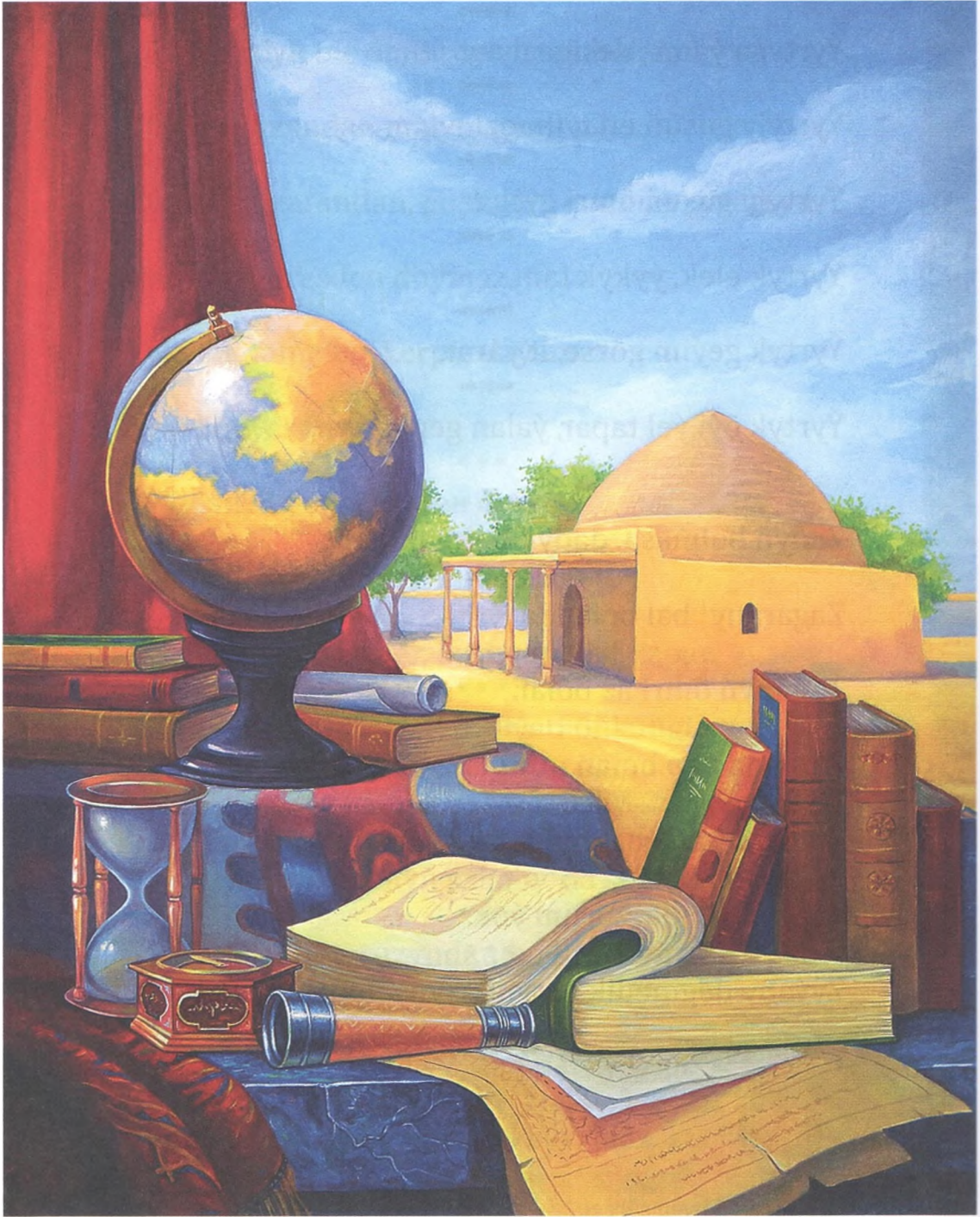
Zamana saňa bakmasa, sen zamana bak.

Zarym bar-da, zorum ýok.

Zýýany degmedik garyndaşyňy nepi degençe gör.

¹Zagara – jöwen çöregi.

Taryhy kitaplar

YLYM-BILIM WE HÜNÄR ÖWÜTLERI

Türkmenistanyň Prezidenti
GURBANGULY BERDIMUHAMEDOW:

— *Bilim täzelenişiniň we döredijiligiň
çeşmesidir.*

- A -

Adam aňyndan belli, kerwen – jaňyndan.

Adam bilenini okar, towuk görenini çokar.

Adam göwnünde arslan ýatagy bar.

Agzybirlik at getir, agzalalyk at ýitir.

Akyl – ylmyň hyrydary.

Akyl ýaşda däl, başda.

Akyla garyp, gybata baý.

* * *

Akylly ilçi il düzer, akmak ilçi il bozar.

* * *

Akylly kişä – yşarat bes, akylsyz kişä – aýdanyň hebes¹.

* * *

Akylly aýnamaz, altyn çüýremez.

* * *

Akyllynyň gepine git, biaklylyň çepine.

* * *

Akylly bolsa, uzak ýola şöwür et,
Bilimiň bolsa, bilmedige öwret.

* * *

Akylly öň, sabyry soň.

* * *

Akyllym bar – harjym bar.

* * *

Akyllyň ýagşysy – dymmakdyr.

* * *

Alym gül getirer, ary – bal.

* * *

Alyma amal ýaraşar.

* * *

Aňymy alanyňdan, janymy al.

¹ Hebes – biderek, peýdasyz, bihuda.

Akmak kelleden akyl çykmaz, çykça-da makul çykmaz.

Alym bolsaň, älem seniňki.

Alym öldi, ylym öldi.

Alym azmasa älem azmaz.

Alym bolmak asan, adam bolmak kyn.

Alymlara pikir gerek, derwüşlere – zikir.

Alymyň arrygyndan gork, begiň – semizinden.

Arybyňky¹ – gülüstan, göribiňki – çölüstan.

- B -

Batyr – sada, är – gödek.

Bilim bilen hikmet – altyndan gymmat.

Bilimli – ölmez, bilimsiz – gülmez.

¹ Aryp – bilimli, ylymly, dana.

* * *

Bilimli – uçar, bilimsiz – gaçar.

* * *

Bilmedigiň bilegi agyrmaz.

* * *

Bilmedigini soran – alym, soramadyk özüne – zalym.

* * *

Bilmen – müň belany başdan sowar.

* * *

Bilmeseň bir aýyp, bilip amal etmeseň, iki aýyp.

* * *

Bilmeyän zadyňy kitapdan sora.

* * *

Bilmez tebip jan alar.

* * *

Bilmez ussa bek ýasar.

* * *

Bilmezlik bela däl, bilesi gelmezlik – bela.

* * *

Bilseň baş al, bilmeseň – ýaş.

* * *

Bilseň bileniňi et, bilmeseň, bilýäniňkini et.

* * *

Bir kesbi bolan hor bolmaz.

* * *

Bir durmuş bar – akyl getir, bir durmuş bar – akyl
ýetir.

Bir – okana, bir – dokana.

- Ç -

Çyn bagban hem alym, hem zalym.

- D -

Dil bilen dana, dil bilmeyän diwana.

Dil bilen dünýäni gezer.

Dil bilen nöker – bal bilen şeker,
Dil bilmez nöker – abraýyň döker.

Dil bilenler galadyr, dil bilmezler – beladyr.

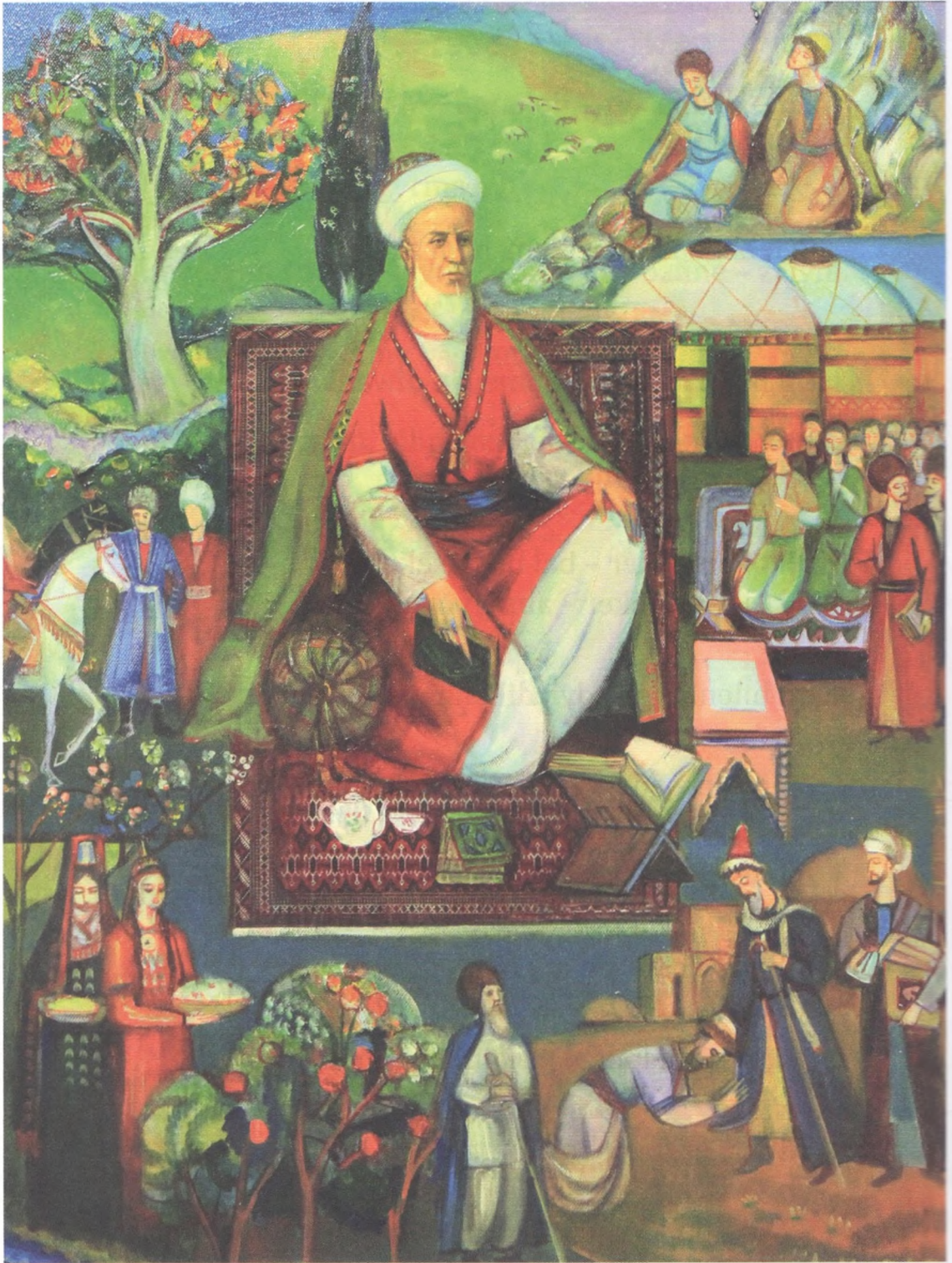
Dil görki – söz, ýüz görki – göz.

Dilewar ýoldaş – ýoluň ýarpysy.

Dili bar ile düşer, aty bar – ýola.

Dili ötgür adam märekäniň öňünde daýanar.

Dilmaç öz jogabyňy özi tapar.

Nesillere nesihat

- Ä -

Älemiň gyragy bolmaz, ylmyň – çägi.

Är görki – akyl.

Är görki – bilik, gyz görki – gylyk.

- G -

Gabyly şägirt ussat bolar ussada.

Galam gylyçdan ýitidir.

Galam tutan dilenmez.

Galamyň ýazanyny gylyç bozup bilmez.

Gep – mollada, akyl – kellede.

Gep başy iňňejik.

Gep gezdireniň atasyna nälet.

Gep tapmasaň, köneleriň gepini geple.

Gep ýel bolmasa-da, ýürek çişirer.

Gep yzarlan bela barar, ýol yzarlan – oba.

Gepe düşmedik, üme düşmez.

Gepi aýdan gepçi däl, gepi yzarlan gepçi.

Gepi köpüň uýady az.

Gepiň azy ýagşy, aşyň – duzy.

Gepiň körügi – ýeriň ýarygy.

Geplän gepi güwälik, eden işi dogalyk.

Geplemesini başarmadyk märeke bozar.

Gepleseň, gep tükenmez, gazsaň – gum.

Gurt arkasyndan guş doýar, är arkasyndan – aç.

Gurt aýagyndan iým tapar.

Guýma gursak bolmasa, dürtme gursak neýlesin.

Goýun bakan çöl tapar, ylym okan ýol tapar.

Göz bar – görmek için, akyl bar – bilmek için.

Göz beden goragy, akyl – jan.

Göz görmekten doýmaz, adam – bilmekden.

Göz gyragy görer, akyl ýüregi.

Güýç ýetmeze akyl ýeter.

Güýje egilmedigi söz eger.

- H -

Hakyky zehin iki daşyň arasynda galsa-da syzylp çykar.

Hat okan hat biler, hat bilensoň, hak biler.

Her bir zyýan akyl artdyrar.

Her molla öz bildigini okar.

Hünär – akar bulak, ylym – ýanar çyrag.

Hünärli – zor, hünärsiz – hor.

Hünärli är hor bolmaz, dost-duşmana zar bolmaz.

- I -

Işıñ ussasy – okamak.

- K -

Kelle bolsa, selle tapylar.

Kelle diñe telpek geýmek üçin däl.

Kellede akyl bolmasa, jan azapda.

Kime bir söz bes, kime müň söz hebes.

Kitap okamaýan görýänini görer, kitap okaýan
dünýäni görer.

Kitap okamaýan bir dili biler, kitap okaýan kân dili
biler.

Kitap geçeni, geljegi öwredýän dana.

Kitap bilen söhbetdeş bolsaň, ýüregiň gysmaz.

Kitap okaýanyň ruhy baý.

* * *

Kitaby magşuk saý, özüňi – aşyk.

* * *

Kitap eneň-ataň ýaly terbiýeçidir.

* * *

Kitaby har saklamak günädir.

* * *

Kitap okan magnydan dok.

* * *

Kitapsyz okalmaz, merdiwansyz çykylmaz.

* * *

Köp bil, az sözle.

* * *

Köp diňlän süýji geplär.

* * *

Köp durandan sorama, köp ýöränden sora.

* * *

Köp geplän köp ýalňyşar.

* * *

Köp söz seni il içinde har eder.

* * *

Köp sözden kümüş önse, az sözden altyn öner.

* * *

Köp sözün azy ýagşy, az sözün – uzy.

* * *

Köp sözün soňy – utanç.

Magtymguly öwüt bergil söz bile...

Köp ýaşan bilmez, köp gezen biler.

Köp ýaşyň arasyna bir garry girse, sähne bolar,
Köp garrynyň arasyna bir ýaş girse, dana bolar.

Kör sermäp tapar, akyllý – oýlap.

- M -

Maly paýlasaň dagar, ylmy paýlasaň gögerer.

Mejnun kimin ders okan ahyry «Welleýlide» galar.

- N -

Nadan sözledigiçe halyny bildirer.

- O -

Okadym diýme, bildim diý.

Okamadyk öküner, dil gysgadyr, sakynar.

Okamak – iňňe bilen guýy gazmak.

Okaman molla bolan, çokman garga bolan.

Okan namazy ürküzen gurbagasyna degmez.

Okasaň, bilim alarsyň, hemme zady bilersiň.

Okayan il ozar, okamayan il tozar.

Okuwa garrama ýok.

- Ö -

Öwrenje elini diňlä, ussat – paýhasyny.

Öwrenmek bir hünär, öwretmek iki hünär.

Öwüt ber, öwüt alana, nesihat ber, gulak salana.

Öwüt – bizden, edep – özüňden.

Öwüt gulakda galmaz.

Özi aýdyp, özi gülse – diwana,
Özi aýdyp, kişi gülse – dürdäne.

* * *

Özi sözläp, kişi gülen haýran ýigit,
Özi sözläp, özi gülen weýran ýigit.

* * *

Özüni öwen – akmak, aýalyny öwen – gurrumsak.

* * *

Özüni öweniň tanapy çüýrük.

* * *

Özüň suwara bolsaň, eşek hem çaparsyň.

* * *

Özüňden uly bilen oýnap sözleşme.

– S –

Serçe soýdursaňam, gassaba soýdur, petle goý-
dursaňam, ussa goýdur.

* * *

Seresaplylyk – akylyň ýarysý.

* * *

Söz aňmaza söz aýtsaň, düşünilmez, lal bolar.

* * *

Söz bar halk içinde, söz bar hulk¹ içinde.

* * *

Söz bilen dünýä dolar.

¹ Hulk – gylyk-häsiýet.

* * *

Söz eýesi – gulak, suw eýesi – bulak.

* * *

Söz görki – nakyl, bilene – akyl.

* * *

Söz kitüwi tapar, suw – ötügi.

* * *

Söz uýasyny¹ tapar, mal – eýesini.

* * *

Söz ýagşynyň dilinde – ýagty, ýamanyň dilinde – garaňky.

* * *

Söz ýakmaz degirmen gurar, myhman söýmez ogla-
nyny urar.

* * *

Söze ussa – işe hassa.

* * *

Sözi paýhas bezär, sazy – sungat.

* * *

Sözi söze ogşamaz, agzy sözden boşamaz.

* * *

Sözi ýa çagadan eşit, ýa danadan.

* * *

Söz dogrusy demir diler.

¹ Uýa – öý, höwürtgä.

* * *

Sözün gaýtjak ýerinden özüň gaýt.

* * *

Sözün köpünden azy ýagşy.

- Ş -

Şägirt bolmadyk, halypa-da bolmaz.

* * *

Şägirt halypadan ozdurmasa, hünär ýiter.

* * *

Şägirtsiz ussat – miwesiz daragt.

- U -

Ussa barka eliňi ýyg, ussat barka – diliňi.

* * *

Ussadyny äsgermedigiň gözüne ak düşer.

* * *

Ussahananyň öňünden geçen gyryndy ýuwdar.

* * *

Ussaly oba biter, ussasyz oba ýiter.

* * *

Ussanyň öýi oňmaz.

Ussat gören şägirt her ädimde ýorgalar,
Ussat görmedik şägirt ondan-mundan garbalar.

- W -

Wagyz – asan, amaly – kyn.

- Y -

Ylym – aklyň ýarysy.

Ylym aklydan dem alar.

Ylym almak – iňňe bilen guýy gazmak.

Ylym köp, ömür az, geregiňi al – daşa ýaz.

Ylym pul bilen alynmaz.

Ylym – yhlas.

Ylym satsaň – puluň, saklasaň – guluň.

Ylymly kaza şaýat gerek bolmaz.

Ylymsyz bir ýaşar, ylymly – müň.

Ylymsyza ynanç ýok, hünärsiz – guwanç.

- Ý -

Ýigide müň dürli hünär hem az.

Ýüz hünäri çala bilenden bir hünäri doly bil.

- Z -

Zehin zehinden zyýada.

Dünyä hakynda oýlanma

DURMUŞY PELSEPELER

Türkmenistanyň Prezidenti
GURBANGULY BERDIMUHAMEDOW:

— *Kämilligiň, ösüşiň, galkynysyň,
gözýetimiň çägi ýokdur.*

- A -

Abadan kent tüssesinden belli.

* * *

Abat öýüň bilbili, bibat öýüň baýguşy.

* * *

Abraý diýeniň gyrkylan erkeçdir, gaçsa tutdurmaz.

* * *

Abraý isleseň – köp diýme, saglyk isleseň – köp iýme.

* * *

Abraýly ýigide ýaraly keýik sataşar.

* * *

Abraýy gaçandan gut¹ gaçar.

* * *

Abraýy tapyp bolmaz, biabraýlyk duran ýeriňde.

¹ Gut – bagt.

Aç aň bilmez, arryk höwür.

Aç başym – dynç gulagym.

Aç galandan, giç gal.

Aç itiň guýrugyny arryk it ýalar.

Aç öleniň hem aýry mazary ýok.

Aç ryzkyny kowalar, ýalaňaç öýe girer.

Aç towuk düýşünde dary görer.

Aç uklasa, düýşünde – nan, oýansa, huşunda – nan.

Açda bolsaň aşyk etin iýmegin,
Dok-da bolsaň topuk etin goýmagyn.

Aç oğlan dok oğlan bilen oýnamaz, dok oğlan aç bol-
jagyny oýlamaz.

Adamyň başy – Taňrynyň topy.

Agadan ata bolmaz, ýeňňeden – eje.

Agajy kesen paltanyň sapy agaçdan.

Agaly iniň injisi başga, ekejili uýanyň sepi başga.

Aşa çagyrsaň çagy, ýurda çagyрма.

Aş köp bolsa, kada köp.

Aş saýlana atyňy soýup ber.

Aş tagtadan (ýaýmakdan) çykar, nah – pagtadan.

Aş eýesi bilen datly.

Açda algyň bolmasyn, bege – bergiň.

Açgöz ulalsa, ilini tanamaz.

Açgözüň garny doýsa-da, gözi doýmaz.

Açlyk belasyndan, dokluk belasy ýaman.

Açlyk daşa çeker, ýalaňaçlyk – içe.

Açlyk näme iýdirmez, dokluk näme diýdirmez.

* * *

Açlyk ýylynyň arpasy, bugdaýdan belent sarpasy.

* * *

Açlyk zaryn çekmedik, dokluk gadyryny nä bilsin.

* * *

Açsam – aýamda, ýumsam – ýumrugymda.

* * *

Açyk agyz aç galmaz.

* * *

Açyk baş getir, gür çäç getir.

* * *

Açyk gaby it ýalar.

* * *

Açyk gapydan it bakar.

* * *

Açyk saçak hödür islemez.

* * *

Açyk ýaradan är ölmez.

* * *

Açylan etek ýapylar, göreniň gözünden gitmez.

* * *

Adam – amanat, amaly – baky.

* * *

Adam adam bilen, pisse badam bilen.

* * *

Adamy adam bolsa, golça dykam bir gap.

Adam adam bolsa, pyşbaga-da gural.

Adam adama mätäç, bir-ä dokçulykda, bir hem ýokçulykda.

Adam adama myhman, jan – göwrä.

Adam adamdan gutular, adam pälinden gutulmaz.

Adam arasyňy dil bozar, dagy-daşy ýel bozar.

Adam aýbyňy ýer ýaşyr.

Adam başy – daşdan gaty.

Adam göwni gülden näzik.

Adam köki il aşar, arça köki – dag.

Adam sözi adam öldürer.

Adam ýüregi çil¹ ýüpek, çigin alsa çözülmez.

Adamy iş garratmaz, gaýgy-alada garradar.

¹ Çil ýüpek – ýüpegiň iň gowy görnüşi.

Gündogaryň beýik lukmany Ibn Sina

* * *

Adamy ýüreginden daglarlar, haýwany – budundan.

* * *

Adamyň owwaly hem oglan, ahyry hem oglan.

* * *

Ady biriň – jany bir.

* * *

Adyl sakçylygy goýun itinden öwren.

* * *

Adyň aga bolsa, iliň daýysy bolarsyň.

* * *

Aga bilen ininiň oky-ýaýy başgadyr,
Baý öýüniň gyzynyň sepi-şaýy başgadyr.

* * *

Aga borç eýlär, nöker – harç.

* * *

Agaç egildi – döwüldi, ýigit uýaldy – öldi.

* * *

Agam aty ozandan, agyldaşymyň aty ozsun.

* * *

Agan araba Alla neýlesin!

* * *

Agaryp tenim görnenden, gögerip ýamam görünsin.

* * *

Agasy aganyň guly guduz.

Agasyny görüp, ini öser, bibisini görüp – siňli¹.

Aglak agylyndan dok.

Aglamadyk oglana emjek ýok.

Aglamak – gör başynda.

Aglamasyny bilmedik ölüsini murdarlar².

Aglan, agysynda diňer.

Aglaşmaga öz ýagşy, sylaşmaga ýat ýagşy.

Agsagy taýak saklar.

Agsak keyik müň torsuga ýetdirmez.

Agşam gören tanşyňy ertir görmek gümana.

Agşam şapak gyzarsa, gelniň ogul tapdy bil,
Daňdan şapak gyzarsa, malyň ýagy çapdy bil.

Agşamyň haýryndan ertiriň şeri.

¹ Siňli – uýa, gyz dogan.

² Murdar – ýaramaz, hapa.

Agşamyň syryny daň biler.

Agylda owlak dogsa, arykda oty biter.

Agyň – ady, garanyň – dady.

Agyr daş ýerinde ýatar.

Agyr gün delmireder, ýeňil gün ýeldireder¹.

Agyr günde dost gerek.

Agyr ýüküň azabyny gatyr biler.

Agyry aşdan geler, dawa gardaşdan.

Agyz – erkin, söz – mugt.

Agyrmadyk başa ýaglyk daňma.

Agyрмаýan baş ýassyk islemez.

Agyry aşdan geler, dawa – garyndaşdan.

¹ Ýeldireder – sözi «aýnadar» manysyny aňladýar.

Agyryly ýerden gol gitmez.

Agysyz ölüm bolmaz, öýkesiz – toý.

Agyz agyzdan ýel alar.

Agyz – aýgak, söz – taýgak.

Agyz beripdir, aş-da ýetirer.

Agyz iýen aşy göz tanar.

Agyz iýmese, ýüz utanmaz.

Agyz iýse, göz uýalar.

Agyz ulusyny büzse bor,
Göz ulusyny süzse bor,
Burun ulusyny nätse bor?!

Agyz agyzdan ýelli, gulak gulakdan eşitgir.

Agyzdan çykan başa deger.

Agyzdan çykan söz – atylan ok.

Agzy gysyk bolsa-da, baý ogly geplesin!

Agzybire Taňry biýr, agzalany gaňrybiýr.

Agzybiriň aşy bir.

Agzybirlik aş getirer, agzalalyk – kaş¹.

Agzyna aş, garnyma daş.

Agzyň doly gan bolsa-da, ýagynyň ýanynda tüýkürme.

Agzyň köpi aşa ýakyn, eliň köpi – işe.

Agzyň parawuzy² ýok, diliň – süňki.

Agzyny aç, dili bolsa – gaç.

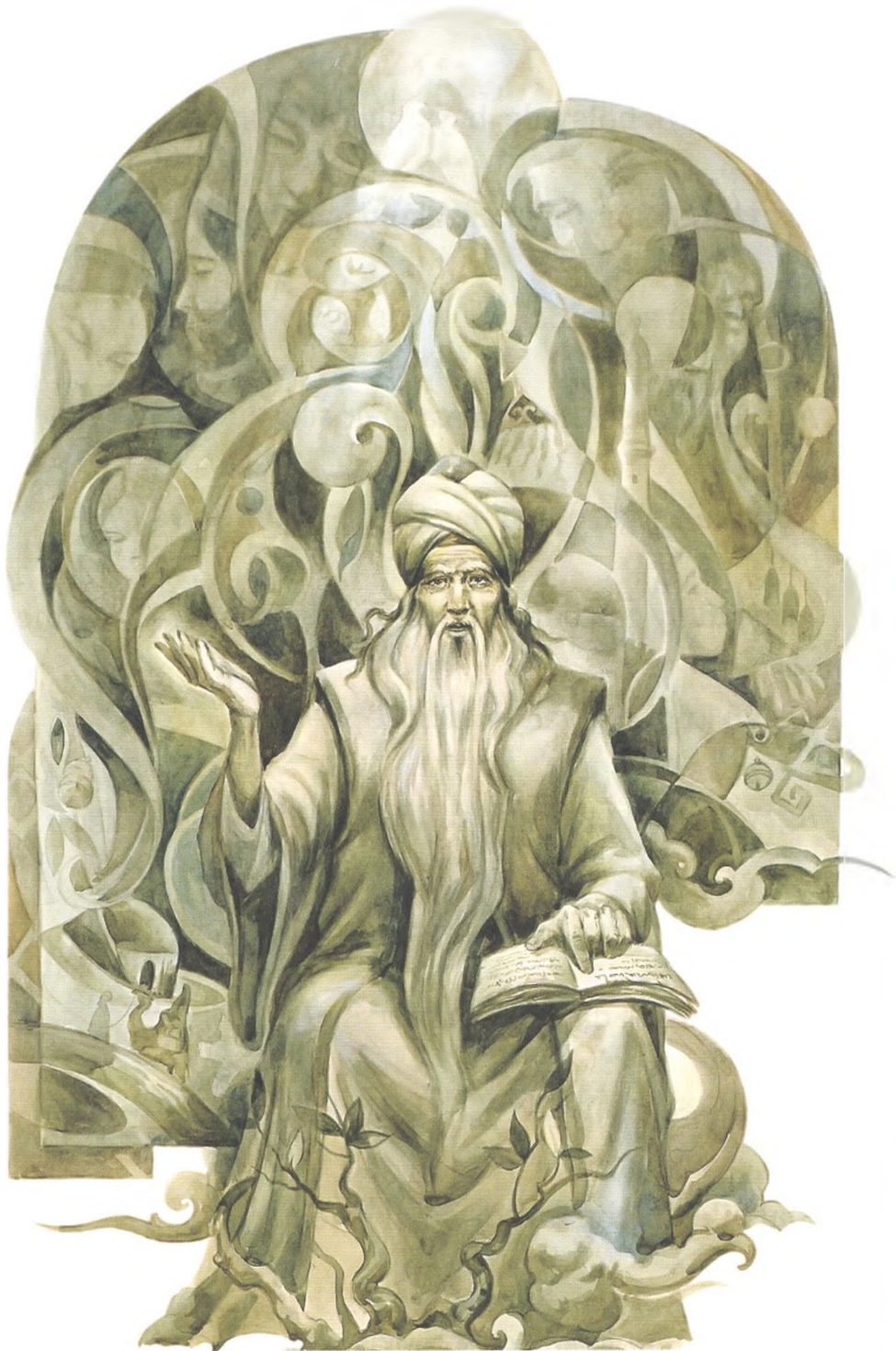
Agzyny alart-da, höküm sür.

Ahmalyň döwlete zyýany bar.

Ajal bilen myhman soraman geler.

¹ Kaş – duşman, ýagy.

² Parawuz – owadanlyk üçin aýlanylýan mata.

Gorkut atanyň öwüt-nesihatlary

* * *

Ajal gaýyp, didar gaýyp, nika gaýyp.

* * *

Ajal geldi jahana, başagyry bahana.

* * *

Ajal geler ýorta-ýorta, kime bu gün, kime erte.

* * *

Ajal iki gelmez, bir gelende-de gutulyp bolmaz.

* * *

Ajala çäre ýok.

* * *

Ajala derman ýok, pakyra – perman.

* * *

Ajala doga ýok, akyla – bela.

* * *

Ajaly ýetmedik gul ölmez.

* * *

Ajy badamjany gyraw almaz.

* * *

Ajy bilen süýjüni gören biler,
Uzak bilen ýakyny – ýörän.

* * *

Ajy – gepletme, doky – derletme.

* * *

Ajy hem bolsa, çyn söz ýagşy.

Ajyň aňy bolmaz, dokuň – gaýgysy.

Ajyň aňy bolmaz, garybyň – imdady¹.

Ajyň awy ganamaz.

Ak altyn gara günde gerek.

Ak atly bolar, gara datly.

Ak öyi görüp, gara öyi ýykmazlar.

Ak ýüzde gara hal zynatdyr.

Ak zat alnyňa ýagşy.

Akabam uzyn bolsa, uzyndyr ömrüm meniň.

Akan aryk akar eken, bakan döwlet bakar eken.

Akar suwuň kesileni – durany,
Är ýigidiň baş egeni – öleni.

Akjak gan damarda durmaz.

¹ Imdat – kömek, ýardam.

Akmaga dymmaklyk jogap.

Akmaga syryňy berme.

Akmagyň agasy bolandan, akyllynyň inisi bol.

Akmak başyň külpetini aýaklar çeker.

Akmak bilen gülüşenden, akyly bilen aglaşan ýagşy.

Akmak dostdan, dana duşman ýagşydyr.

Akmak dünýä ýygna, kimiň iýjegini Alla biler.

Akmak it Aýa üýrer.

Akmak it tazy ýalyndan tama eder.

Akmak sürer dünýäni, akyly onuň haýrany.

Aksakgal ak baş bolar, ýöne göwni ýaş bolar.

Akyl – aýnamaz, altyn – çüýremez.

Akyl – dost, gahar – duşman, soňy – puşman.

* * *

Akyl – sözde, mähir – gözde.

* * *

Akyl akyldan ötgür.

* * *

Akyl akyldan sowaşyk.

* * *

Akyl başdan çykar, altyn – daşdan.

* * *

Akyl güýç berer, güýç hem ýürek.

* * *

Akyl kellede bolmasa, jan azapda.

* * *

Akyl ýigide desmaýa, akylsyzyň ömri zaýa.

* * *

Akyldan artyk baýlyk ýok, saglykdan gymmat zat
ýok.

* * *

Akyllynyň öňünden ýöre, akmagyň – zyzndan.

* * *

Akylsyz ýaş ýok, bahasyz – iş.

* * *

Akily keltäň – dili uzyn.

* * *

Akily ýoguň ýakyny ýok.

* * *

«Al» diýlen malda haýyr bar.

* * *

Altmyş ýaşlynyňky ýa işikde, ýa bişikde.

* * *

Aman ogluň ady çykar.

* * *

Ala garga oka gelmez,
Çopan adam köpe bolmaz.

* * *

Ala gargada hakym bolsa, gyş gelmese, ýaz geler.

* * *

Alaja ýylandan gorkan alaja ýüpden gorkar.

* * *

Alan aldy, galan galdy.

* * *

Alan bir günäli, aldyran müň günäli.

* * *

Alanyň gözi satanyň elinde bolar.

* * *

Alçysyna münen altyn aşyk ogully-da bolar.

* * *

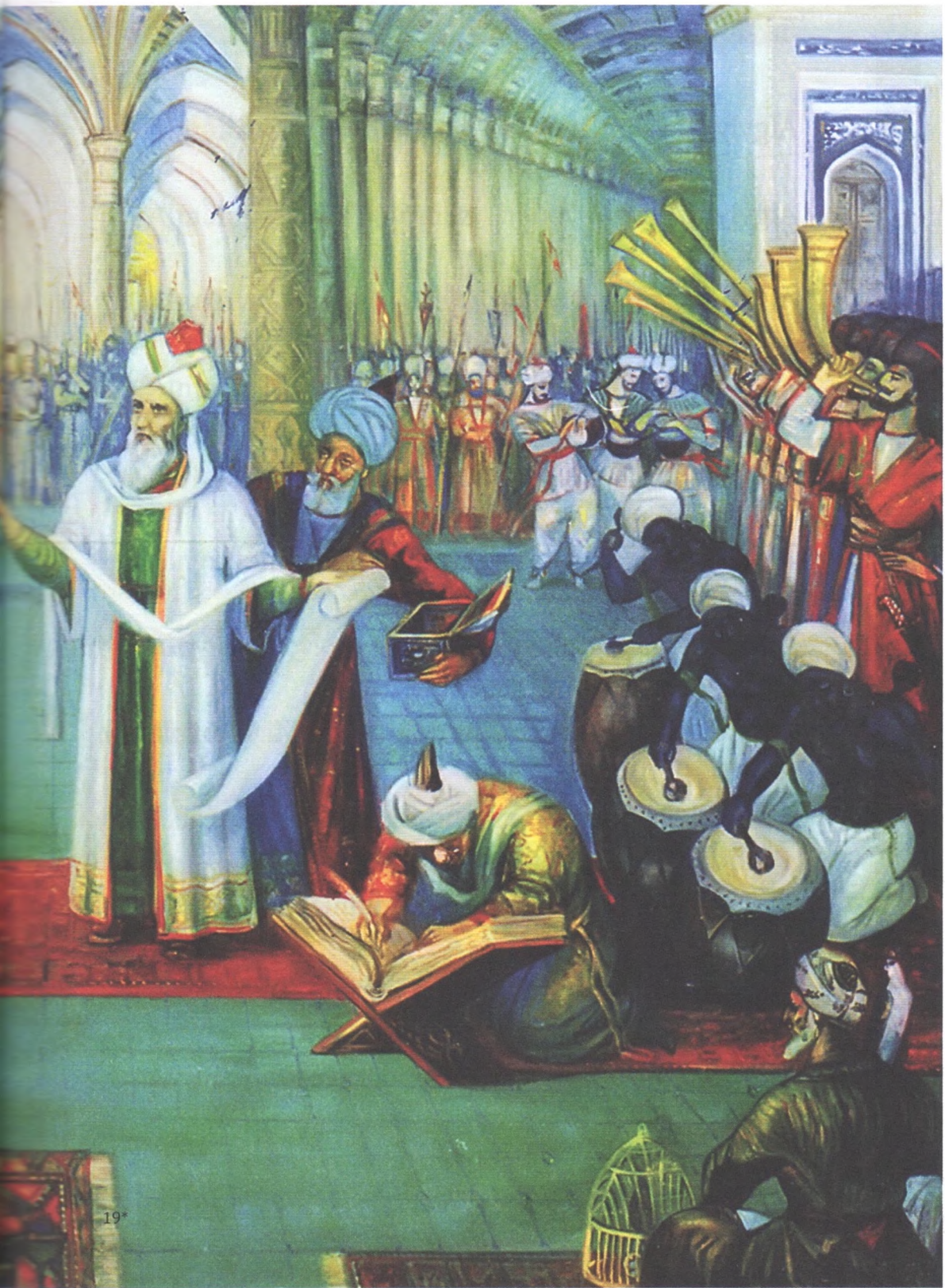
Aldan haldadyr, aldanan ýoldadyr.

* * *

Algy berginiň ýerini tutmaz.

Alym bilen düşüşyk

* * *

Algyly – arslan, bergili – syçan.

* * *

Algylyny bergili ýeňer.

* * *

Algyň soňy bergi bolar.

* * *

Algyr guşuň ömri az.

* * *

Aljagym bolsa-da, berjegim galmasyn.

* * *

«Alla, Alla» diýmeseň, işler düzelmez.

* * *

Alla keremdir, guýusy tereňdir.

* * *

Alla şere meçew berse, bir demde dünýä ýumrulardy.

* * *

Alla ýalkasa ýaş berer, bendesi ýalkasa – aş.

* * *

Allany tanamadyk bendesini tanamaz.

* * *

Allanyň bermedigini bendesi berip bilmez.

* * *

Almadyk haýwanyň guýrugyndan ýapyşma.

Almak asandyr¹, bermek çetin².

Almalaşyga zat düýtmez.

Almany göge zyň, ýere düşýänçä ýa pelek.

Almaz kül içinde-de görner.

Alňasalan işe şeytan garyşar.

Alnyňdan akan suwuň gadyry ýok.

Alnyňdan çykan alaja ýylan, al-da biliňe çolan.

Alsaň aýal bolar, gonsaň – ýurt.

Alsaň – biter, satsaň – ýiter.

Altmyş ýaşda ataň ölse, şonda-da bir entärsiň.

Alty aga birigip, ata bolmaz, ýedi ýeňňe birigip – ene.

Altyn arzysyz galmaz.

¹ Asan – aňsat.

² Çetin – kyn.

* * *

Altyn başym dek bolsa, dana başym dik bolar.

* * *

Altyn çykan ýerinde gymmat.

* * *

Altyn gapylynyň agaç gapyla dilegi düşer.

* * *

Altyn kiçi hem bolsa, bahasy gymmat.

* * *

Altyn otda bilner, adam – zähmetde.

* * *

Altyn saklan aç ölmez.

* * *

Altyn ýerde ýatmaz, ýagşylyk – ýolda.

* * *

Altyn-kümüşiň könesi bolmaz,
Ata-enäniň – bahasy.

* * *

Altynly öýden jan datly.

* * *

Alym azmasa, älem azmaz.

* * *

Alynjak gyz Aý görner.

* * *

Alynyň aryny Ahmetden çykarma.

Alyp asgyn bolyňçaň, berip üstün bol.

Alys ýeri ýakyn eden at Taňry,
Ýat bir öýi ýakyn eden gyz Taňry.

Alys ýurduň habaryny argyş getirer.

Alysa barýan gonak köp eglenmez.

Alysdaky doganym, seni görmän oňanym.

Alysdakyň aty ozandan, ýakyndakyň taýy ozsun.

«Aman!» diýene nurbat.

Aman nyşany – iman.

Amanady münen günüň eýesi geler.

Amanat – ar, geýseň – dar.

Amanat – ýaman at.

Amanat ýa awlykda bolar, ýa – suwlukda.

Akyldaryň dünýägaráýsy

Amanat zady daşamak dagdan agyr.

Amanatly – garamatly.

Anna güni arka gitme.

Ar – garramaz, är – garrar.

Ar tapylar, meýdan tapylmaz.

Ar üçin kelläm gitse-de «wah» diýmerin.

Ara sözi öý ýykar.

Araba ýykyljak bolsa, kyrk gün öňünden jygyldar.

Arabada oturan gözli bolsa, kör aty hem dogry äki-
dip biler.

Arabasyna güýji ýetmän, arşyn depelär.

Araça taýak deger.

Araña saýry¹ goşsaň, aýbyňy açar,
Süňňüňe saýry goşsaň, alyp gaçar.

¹ Saýry – gelmişek, keseki.

* * *

Arka ýagry ata miras, ataň ýagry – ogla.

* * *

Arkala aň geler, arkasyza – hun.

* * *

Arkalaşan dag aşar.

* * *

Arkalaşan ýow gaýtarar.

* * *

Arkaly atyň arkasyndan müň at suw içer.

* * *

Arkaly dagda geňeşer.

* * *

Arkaly erke sözlär, arkasyz – gorka.

* * *

Arkaly köpek gurt alar.

* * *

Arkasyz är dawa islemez.

* * *

Arrygyň çorbasy çykmaz, çyksa-da, ýyldyramaz.

* * *

Arryk ölse ýagy ýok, garyp ölse agy ýok.

* * *

Arslan arlasa, atyň aýagy duşaklanar.

* * *

Arşyn getir biýz al, çuwal getir hoz al.

Artyk damak daş ýarar, daş gaýdyp baş ýarar.

Aryk akan ýerine, bagt bakan ýerine.

Arynyň zäherini datmadyk, balyň gadyryny näbilsin.

Arzan illetsiz¹ bolmaz, baha – hikmetsiz.

Arzanlykda alyjynyň, gymmatlykda satyjynyň ýüzüni görme.

Arzanyň çorbasy dadylmaz.

Aş bolsun, agzymy ýandyrsyn, daş bolsun, başymy syndyrsyn.

Aş dileme, diş dile.

Aş gatygy duz.

Aş tagamyn dadan biler, ýol agramyn – äden.

Aş ysy bilen datly.

Asly haramyň nesli haram.

¹ Illet – sebäp, delil.

* * *

Aslyna çekermiş ýüwrük-çamanlyk.

* * *

Asmandan arpa ýagsa, eşegiň haky hepbe¹.

* * *

Asmandan inip ýere düşen, ýedi derýanyň suwuny
içen.

* * *

Aşna bolmak aňsat, jyda bolmak kyn.

* * *

Assa giden ýorulmaz.

* * *

Assa ur, rasta ur.

* * *

Aşy ajpgana ber, gyzy – aşygyna.

* * *

Asyl asla gider.

* * *

Asyl görseň, soý² sorama, jöwlan³ görseň – suw.

* * *

Aşym az bolsa-da, çanagym giň bolsun.

* * *

Aşyň alasy – Taňryň belasy.

¹ Hepbe – bölek-bücek.

² Soý – asly, gelip çykyşy.

³ Jöwlan – otluk ýer.

* * *

Aşyny aýan aşa ýeter, donuny aýan – toýa.

* * *

«At alan bilen gelin alanyň kepili özümdirin» diýe-
rmiş Allatagala.

* * *

At – arryklykda, gyz – garyplykda.

* * *

At «Basman!» diýen ýerine müň basar,
Iş «düşmen» diýen ýerine müň düşer.

* * *

At agynan ýerde toý bolar.

* * *

At alma – eýer al, aýal alma – hossar al, ýer alma –
goňşy al.

* * *

At alsañ gunan al, düýe alsañ – inen.

* * *

At arzan – taý gymmat,
Gyz arzan – dul gymmat.

* * *

At atyň zyzndan daljygyp ýeter,
Düýe düýäniň zyzndan – ajygyp.

* * *

At aýagy gitgir, ozan dili ötgür.

* * *

At aýagyň aşagynda agsamasyň.

Nusay rowayaty

* * *

At aýagyndan semrär, adam gulagyndan.

* * *

At aýlanyp, gazygyny tapar, suw aýlanyp – ýarygyny.

* * *

At aýlygyny gözlär, düýe – ýyllygyny, eşek – aýagynyň aşagyny.

* * *

At çaňyna giden geler, pil çaňyna giden gelmez.

* * *

At çapa ýüwrük, ýigit göre batyr.

* * *

At çapsa durup-durup bakylar,
Baýtal çapsa her dürli at dakylar.

* * *

At depişigine at çydar.

* * *

At dosty – ata dosty.

* * *

At eýeri bile yzzatly, gul baýary bile.

* * *

At gadyryny münen biler, ok gadyryny – atan.

* * *

At garrar – meýdan garramaz,
Ýigit garrar – heňnam garramaz.

At garrasa, höwre goýlar.

At gitdi, örküni-de äkitdi.

At gowusy – erinlek, ýigit gowusy – burunlak.

At gylygyna eýesi ýetik.

At keselini andyz açar,
Gyz keselini – gopuz.

At kimiňki – müneniňki,
Don kimiňki – geýeniňki.

At kişňeşip tanşar, adam – sözleşip.

At kişňär, taý öner.

A:t köýenden, at köýsün.

At münüp ataň öýüne bar,
Don geýip – dogan öýüne.

At öler – meýdan galar, ýigit öler – şan galar.

* * *

At ölse, it şatlanar, baý ölse – molla.

* * *

At rysgaly alnynda.

* * *

At saklamak – han saklamak.

* * *

At satsaň, obaňa geňeş.

* * *

At tapýançaň, eşek sakla, düýe tapýançaň – köşek.

* * *

At toýnagyna at çydar.

* * *

At ürken ýerinden, är gorkan ýerinden.

* * *

At üsti hyýally, dag başy dumanly.

* * *

At üstüne müneni tanar.

* * *

At ýaryşda, är söweşde.

* * *

At ýerine eşek daňma.

* * *

At – ýigidiň diregi, haly – gyzyň ýüregi.

* * *

«At ýok» diýip, sygra eýer salynmaz.

* * *

At ýüwürmez, bagt ýüwrer.

* * *

At zzy it yzyna garyşmaz.

* * *

Ata alkyşy – altyn.

* * *

Ata barka ogul ýaş, aga barka – ini.

* * *

Ata bolmadyk ata gadyryny bilmez.

* * *

Ata çöregi – meýdan çöregi,
Ogul çöregi – zyndan çöregi.

* * *

Ata çykan alysy görer.

* * *

Ata diýmedik ogul ojagy talar.

* * *

Ata dost ýaly seret-de, duşman ýaly mün.

* * *

Ata-enäniň bermedigini, ak bazar berer.

* * *

Ata-enäniň dogasy oda-suwa batyrmaz.

* * *

Ata-enäniň göwni ogulda-gyzda,
Ogul-gyzyň göwni dag bilen düzde.

Ata-enäniň öwretmedigini, heňnam öwreder.

Ata – eýer, eşege – palan.

Ata – gamçy, eşege – taýak.

Ata gerim gerek, ýigide – dost.

Ata müneňde Allany, atdan düşenđe aty unutma.

Ata münseň, ýorga mün, ýol söýüsin.

Ata – ot, ite – et.

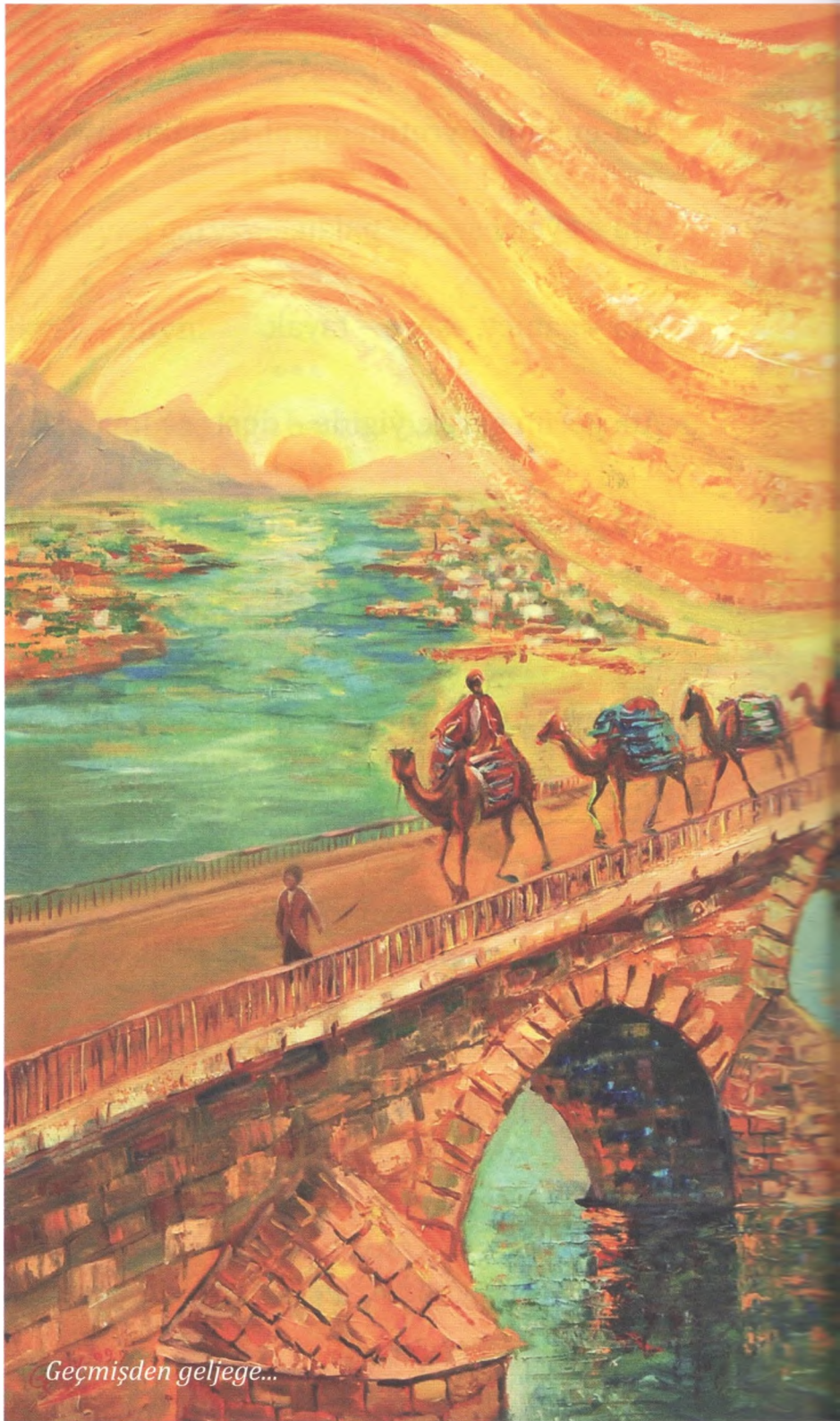
Ata – sap, ene – gap.

Ata seýis bol, şikese – seýik.

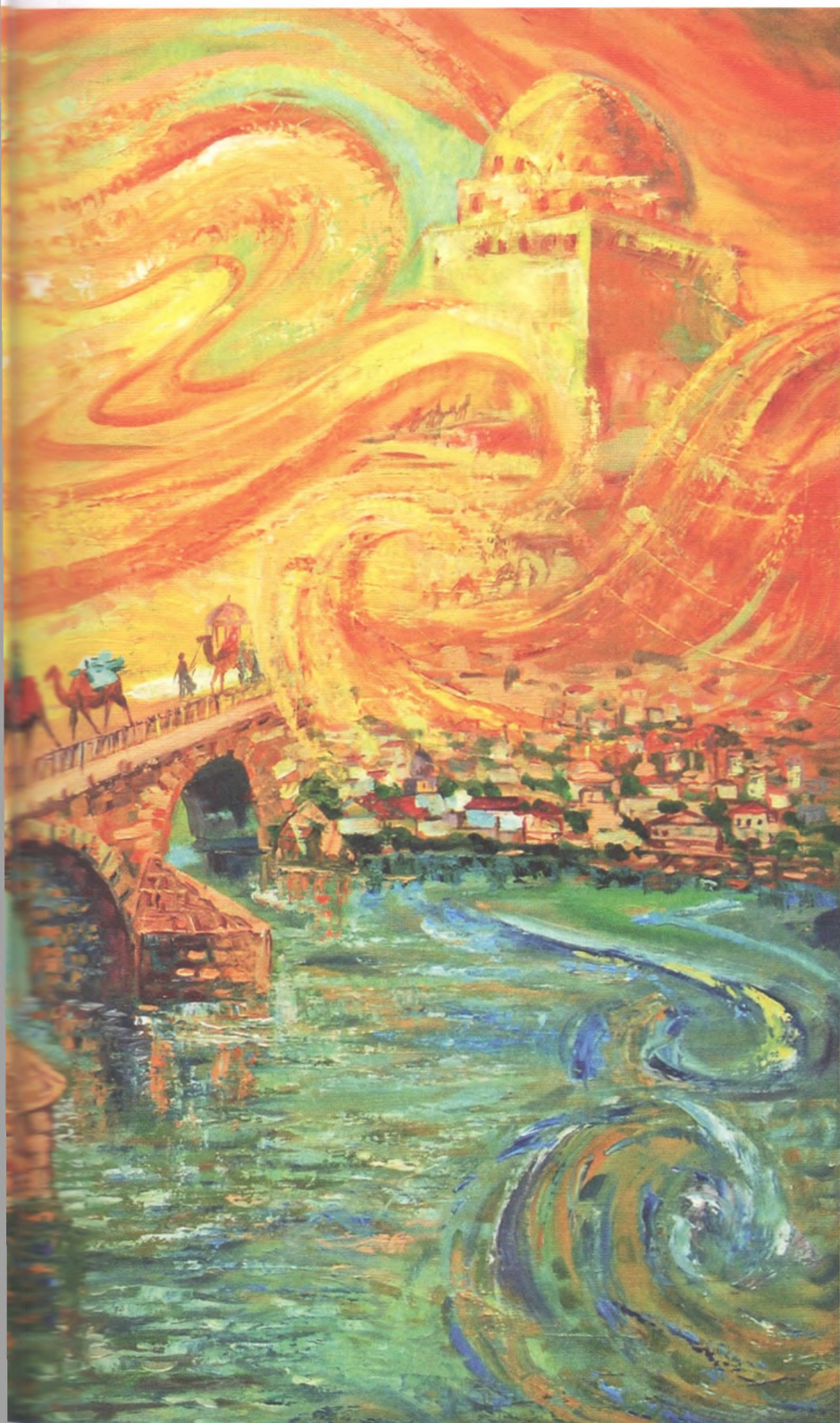
Ata sözi hikmet, ene sözi rehmet.

Ata tartyp ogul dogmaz, enä tartyp – gyz.

Ata ýeri – şehit, ene ýeri – behişt.

Geçmişden geljege...

Ata – ýezne¹, ene – gazna.

Atabaşga atdan düşmez, enebaşga hal soraşmaz.

Atadan galan malda gadyr ýok.

Atadan galan miras tiz tükener.

Atadan nesihat alan ogul kethuda bolar,
Eneden nesihat alan gyz keýwany bolar.

Atadan oğla miras, eneden – gyza.

Atadan ogul köp dogar, içinde biri nek² dogar.

Atalar sözi – aklylyň gözi.

Atalar sözi – hikmet.

Ataly – ogul, hojaly – gul.

Ataly ýetim – hor ýetim, eneli ýetim – zor ýetim.

Atam maly kimiňki, kime buýursa, şonuňky.

¹ Ýezne – bu ýerde giýew manysynda.

² Nek – ýaramaz, bihepbe.

* * *

Atam öldi, arkam syndy, enem öldi, çyram söndi.

* * *

Atamyň ölümüne gynanamok,
Ezraýylyň gapymyzy kakanyňa gynanýan.

* * *

Atanyň açan ýoly bar, enäniň biçen dony bar.

* * *

Atanyň ojagy gymmat, enäniň – gujagy.

* * *

Ataň barka, dost gazan, atyň barka ýol.

* * *

Ataň bile eneň Mekge bile Medinäň.

* * *

Ataň bilen öwünme, eneň bilen söýünme.

* * *

Ataň mirap bolandan, ýeriň oý bolsun.

* * *

Ataň ýagysyny dost tutunma.

* * *

Ataň zak, eneň zak, nireden dogduň beýle ak?

* * *

Ataňa görkezeniňi ogluňdan görersiň.

* * *

Ataňy görenden akyl sora.

Ataş kenary, gyş gününüň lälezary.

Atasy başga bilen towşan awlama.

Atasy bolmadyk bir gün aglar,
Enesi bolmadyk – her gün.

Atasyz oglan – ýetim, enesiz oglan – ýesir.

Atasyzy giýew etme, enesizi – gelin.

Atda garyn, itde burun.

Atda wepa-da bar, sapa-da.

Atdan düşen – timar, düýeden düşen – bimar.

Atlynyň pyýadadan nä habary.

Atlynyňky – alnynda, düýeliniňki – töründe.

Atmajak ýigit gezäp geler, atjak ýigit – gizläp.

Atsyz – alaman, suwsuz – degirmen,
Barmazak – batyr, bermezek – jomart.

Atsyz öter ýigide nerrik¹ aýal duş geler.

Aty at edýänçä, eýesi it bolar.

Aty atasy bilen tanadarlar, gatyry – enesi bile.

Aty baryň ganaty bar, ogly baryň – döwleti.

Aty birinde besle, ikisinde gözle, üçünde mün,
Dördünde bolar at, bolmasa sat.

Aty döwek garradar, ýigidi – orak.

Aty gamçy bilen sürme, süle bilen sür.

Aty ot bilen tut, guşy – et bilen.

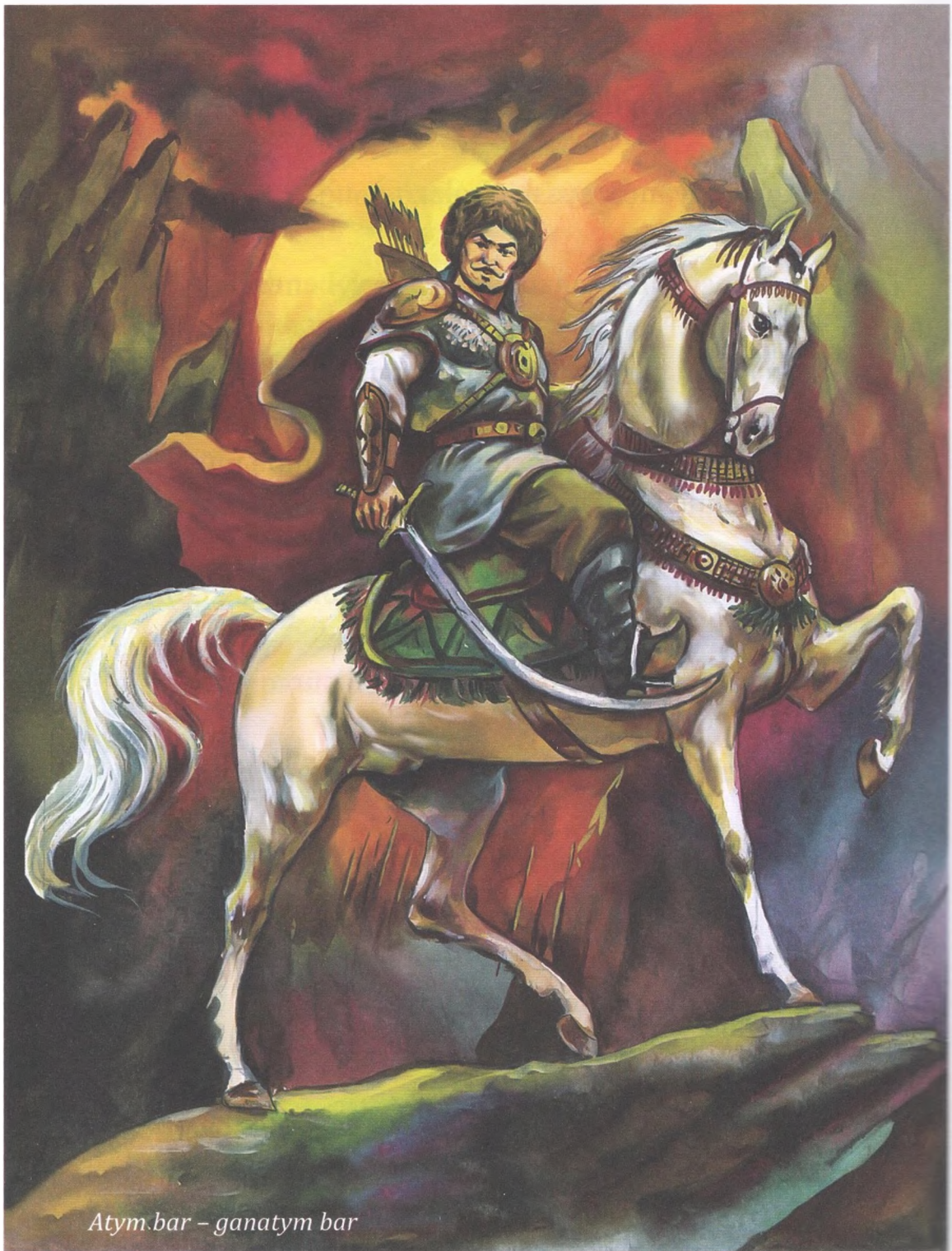
Aty ýag bilen, düýäni dag bilen.

Aty ýaryş öldir, äri – namys.

Aty ýoguň ady ýok.

Atylan ok daşdan gaýtmaz.

¹ Nerrik – önelgesiz.

Atym.bar – ganatym bar

* * *

«Atym, atym!» diýseň, at bolar.

* * *

Atym bar – ganatym bar.

* * *

Atyň ady uly, düýäň dabany.

* * *

Atyň ahyry boş bolmasyn, aýalyň – saçagy.

* * *

Atyň ardynda gelen, gamçyň ujunda.

* * *

Atyň atasy arpa.

* * *

Atyň aýgyr bolsa, ýat-da gaýgyr.

* * *

Atyň ölümi – itiň baýramy.

* * *

Atyň ýaman bolsa armanyň gider,
Aýalyň ýaman bolsa – myhmanyň.

* * *

Atyň ýaman bolsa, satyp gutularsyň,
Goňsyň ýaman bolsa, göçüp gutularsyň,
Aýalyň ýaman bolsa, niçik gutularsyň.

* * *

Atyň ýüwrük bolandan, bagtyň ýüwrük bolsun.

Atynyň kemini bilmedik, ýolda pyýada galar.

Aw alan tazy burnundan bildirer.

Aw aljak guşuň çüňki egri.

Aw uranyňky, at süreniňki.

Awça odun sataşar, odunça – aw.

Awçy awçynyň yzyndan bir gaýda ýeter.

Awçy garrar – garyp bolar,
Aýal garrar – tebip bolar.

Awçy görmese, it görer, it görmese, at görer.

Awçy müň tümenlik düýş görse-de, awa ýorar.

Awçy näçe al bilse, aw hem şonça ýol biler.

Awçynyň ryzky aýagynda.

Awuň müňe ýetse, ompa oturar.

Awy azyk bilen tutarlar, adamy – söz bilen.

Awynyň azy-da bir, köpi-de.

Aý dogsa, älem görer.

Aý şuglasy garybyň öýüne-de düşer.

Aý ýanynyň ýyldyzy, gelin ýanynyň baldyzy.

Aýa ýetmejek aşyňy obadaşyňdan aýama.

Aýakgabyň dar bolsa, giň jahandan ne peýda.

Aýagy uly syganyny geýer, aýagy kiçi söýenini.

Aýak dözmez, ýabak döwer.

Aýal ada çapar, ýigit – buda.

Aýal adam – uýal adam.

Aýal bar – ezýet, aýal bar – lezzet.

Aýal bar – öý diker, aýal bar – öý ýykar.

Aýal gezse, gep getir, erkek gezse – nep.

Aýal näbilsin – dagda borandyr, öýde oturyp, hökmürowandyr.

Aýal oňsa hazyna, oňmasa kaza.

Aýaldyr at amanat berilmez.

Aýalsyza eşret ýok, ogulsyza – döwlet.

Aýaly öýüň ownuk işi öldürer.

Aýalyň soňky hilesi – aglamak.

Aýalyň tagtam, bagtam – ojak başynda.

Aýalyň ýamanyndan aždarha gaçar.

Aýbyny ýaşyran aýňalmaz.

Aýda azykdan günde suwluk ýaman.

Aýda gelen aýak iýer, günde gelen – taýak.

Aýda gelsin, aman gelsin.

Aýda-ýylda bir bizar, onda-da göwnüm azar.

Aýda-ýylda bir namaz, ony-da şeytan bozar.

Aýdan – ary, Günden – dury.

Aýdylan söz atylan ok.

Aýdylan söz aýdyljak sözün gaýynenesi.

Aýlanan baş tarap tanamaz.

Aýlanayyn könäm senden.

Aýlykçy aýda iýer, günlükçi – günde.

Aýrana gelen çanagyn gizlemez.

Aýrylany aýy iýer, bölüneni – böri.

Aýrylmagyn höwründen, eliň gitmez böwründen.

Aýrylmaz goňşyňa unutgysyz söz aýtma.

Mänə baba – beýik dana

* * *

Aýrylyşjak dost eýeriň art gürlügin¹ dilär.

* * *

Aýy bendilikde oýnar.

* * *

Aýy dalan töňňeden gorkar.

* * *

Aýym – dik, bendäm – ýatyk.

* * *

Aýyma uýan aýym bolar.

* * *

Aýyň ýüzünde hem leke² bar.

* * *

Az bolsa ýeter, köp bolsa gider.

* * *

Az bolsun, uz bolsun.

* * *

Az bolup dana bolandan, köp bolup diwana bol.

* * *

Az damak doýurmaz.

* * *

Az il – arsak³.

* * *

Azaby – öňde, rehneti – soňda.

¹ Gürlük – gaňňanyň ýan agaçlaryny birleşdirýän egri agaç.

² Leke – sudur.

³ Arsak – arly-namysly, gaýratly.

* * *

Azana musallat.

* * *

Azapsyz ýeriň ady ýok.

* * *

Azaşan yzyny tapsa ýagşy.

* * *

Azaşsaň köp bilen azaş.

* * *

Azaşanyň kim aýdar, dogan aýdar, dost aýdar, düşen ýoluň dogry diýip, duşman aýdar has¹ aýdar.

* * *

Azdyrmasyn, azana duçar etmesin.

- B -

Bagşy bilen ýagşy atyň belli baýragy bolmaz.

* * *

Bagşynyňky «haý» bilen, mollanyňky «waý» bilen.

* * *

Bagtly sähet gözlemez.

* * *

Bagtlyny yzlama, bagt ýoluny yzla.

* * *

Bagtyň ýatsa, düýäň üstünde it ýarar.

¹ Has – içgaralyk, jetlik.

* * *

Bahanam akja bäbek, bildir bolsañ bolmaýamy.

* * *

Bakyr¹ganda¹ bakyr² bar, baryp görseñ, takyr bar.

* * *

Bal bar ýerde siňegem bolar.

* * *

Bal diýmek bilen agyz süýjemez.

* * *

Bal gadyryny bakgal biler, zer gadyryny – zergär.

* * *

Bal süýji, baldan-da bala.

* * *

Bal tutan barmagyny ýalar.

* * *

Bala hem ene diýer, hem baba.

* * *

Bala, balanyň işi çala.

* * *

Balaly öý bazar, şowhuny köňül ýazar.

* * *

Balaly öýde gybat ýok, balasyz öýde – gurbat.

* * *

Balanyň barmagy agyrsa, enäniň ýüregi syzlar.

¹ Bakyr gan – şäher ady.

² Bakyr – 1. mis; 2. kiçijik köl.

Balygyň diriligi suw bilen.

Balygyň özi suwda bolsa-da, gözi gyrda.

Balyk başyndan porsar.

Balyk iýse, guýrugy semrär.

Bar ýerinde bal arzan, ýok ýerinde duz gymmat.

Bar zadyň sakasy saglyk.

Bar zat bakyr, ýok zat – altyn.

Bar zatdan süýji-de dil, ajy-da dil.

Ba:ra – bazar, ýoga – azar.

Baran getirer, oturan ýitirer.

Baran ýeriň kör bolsa, gözüni ýum.

Barar guşuň başy aňry.

Bar-bar işden bar, işlemedik nana zar.

* * *

Barça ýagşy, biz ýaman barça bugdaý, biz saman.

* * *

Barçasyny görmäge başymyz esen bolsun.

* * *

Barlyk – etdi:r, ýokluk – jowrandyr.

* * *

Barlykda abatlyk bar, ýoklukda – takat.

* * *

Barlylyk däli eder, ýoksuzlyk – sähne.

* * *

Barmak bilen çözüljek düwüne agyz urma.

* * *

Bars – baýlyk, towşan – gahatlyk.

* * *

Barsyz agaja daş atmazlar.

* * *

Bary bile bazar eýle.

* * *

Baryna bazar et, ýoguna – sabyr.

* * *

Baryny görmäge başym dik bolsun.

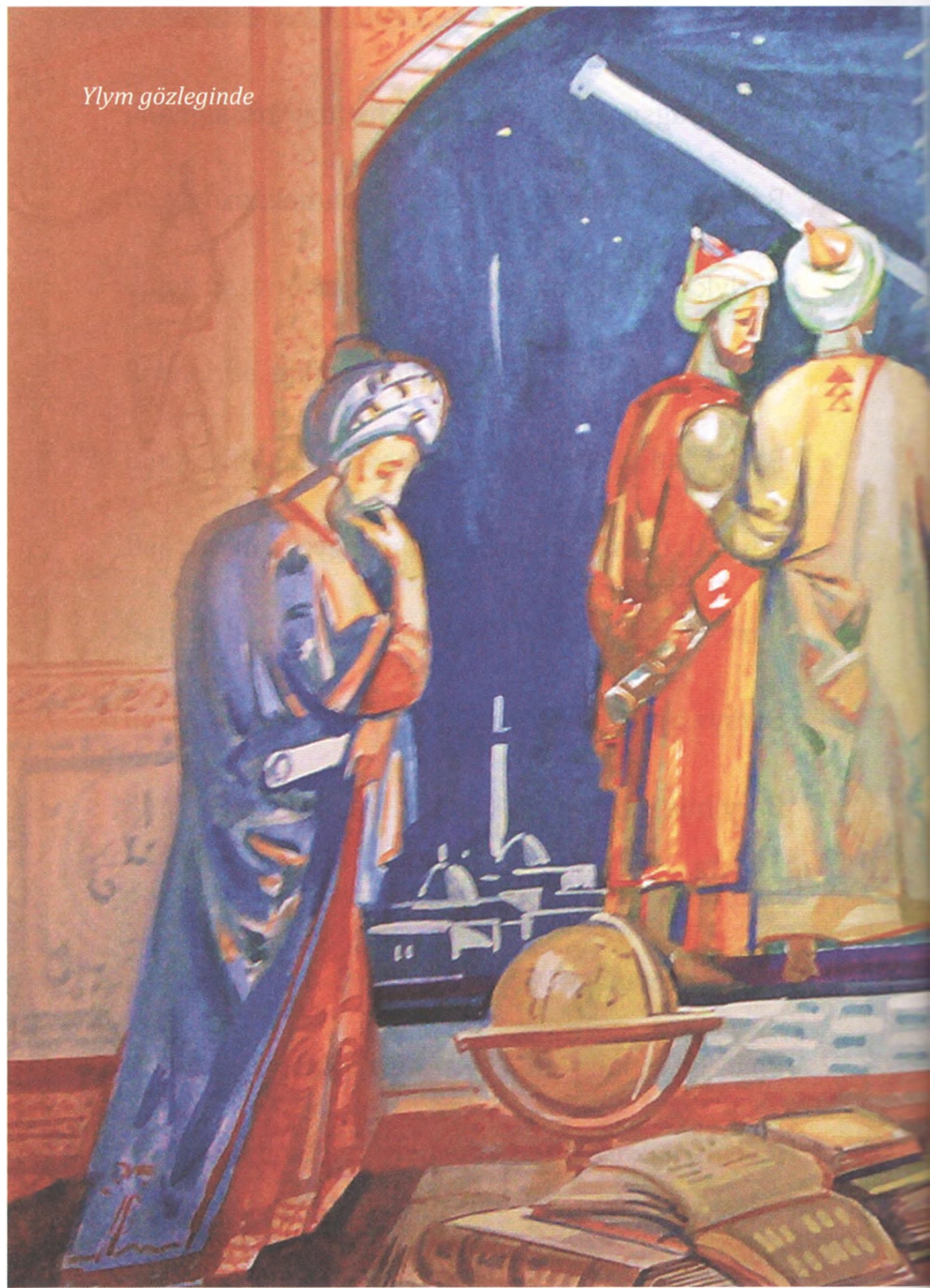
* * *

Baş – başa, jan – jana.

* * *

Baş alynjak ýerde mal aýalmaz.

Ylym gözleginde

Baş bolmasa, göwre läş.

Baş döwleti – bereket, mal döwleti – hereket.

Baş iki bolman, mal iki bolmaz.

Baş sag bolsa, telpek tapylar.

Baş ulusy döwlet, aýak ulusy mähnet.

Baş ýarylsa, börük içinde, gol synsa, ýeň içinde.

Başa düşen taýak, ýüwürder ýalaň aýak.

Başa gelenini göz görer.

Başa gelmez iş bolmaz, aýaga degmez – daş.

Başarana baş gurban.

Başda beýni bolmasa, selle neýlesin.

Başda oňmadyk giç oňmaz, giç oňmadyk hiç oňmaz.

Başganyň ýanawujyndan suw içen ganmaz.

Başy agyrmadygyň ýanynda, «baldyrym syzlaýar»
diýme.

Başy eseniň maly bitin.

Başy gaharlynyň akly dabanyňyň astynda.

Başyny egeniň başy alynmaz.

Batana ýöreme, atana ýöre.

Batar günüň atar daňy bar.

Batga batan eşegiň tutalgasy – gulak, guýruk.

Batman ýük bara basar, gyl tanap gerden keser.

Batsa batsyn ýol tiken, batmasyn, ýorgan tiken.

Batyr ölse ady galar, baý ölse – zady.

Baý arabasyny dagdan aşyrar,
Garyp düz meýdanda ýoluny çaşyrar.

Baý gyzy tarakgysy¹ bilen, garyp gyzy görki bilen.

¹ Tarakgy – özüne bezeg bermek.

* * *

Baý gyzyny alma, Hudaý ýazmasa,
Han gyzyny alma, päliň azmasa.

* * *

Baý halky ýaňra bor, garry – öwünjeň,
Bidöwlet – ynanjaň, käsip¹ – käýinjeň.

* * *

Baý magtansa – tapylar,
Garyp magtansa – çapylar.

* * *

Baý täze don geýse: «Gutly bolsun!» diýerler,
Garyp täze don geýse: «Nireden aldyň?» diýerler.

* * *

Baý ýalan sözlese-de, sözi geçer.

* * *

Baýdan – ýokar, baldan – damar.

* * *

Baýguşuň dilegi weýrançylyk.

* * *

Baýguşyň rysgaly agzyna geler.

* * *

Baýlygyň sakasy – saglyk.

* * *

Baýlyk eliň kiri, ýuwulsa gider.

* * *

Baýlyk malyň köplüginde däl, göwnüň doklugynda.

¹ Käsip – ussa, kesp-käriň eýesi.

* * *

Baýlyk myrat däl, garyplyk – uýat.

* * *

Baýlyk näme, hallan atanyň galar.

* * *

Baýlykdan garyp düşen magtanmasyny goýmaz.

* * *

Baýlykdan garyp düşene, ýok-da bolsa, bar ýaly,
Garyplykdan baýana bar-da bolsa, ýok ýaly.

* * *

Baýrynmagyn baýlygña, bijin bardyr alnynda.

* * *

Baýtal hokranman, at kişňemez.

* * *

Baýtal ölse, gulan ýaş, gulan ölse, gözüň ýaş.

* * *

Baýy mal basar, garyby – gam.

* * *

Baýyň agzy gyşyk bolsa-da, sözi «dogry».

* * *

Baýyň gelni – bagyň güli.

* * *

Baýyň mory¹ gyşyk bolsa-da, tüssesi «dogry» çykar.

* * *

Baýyň pişigi-de towşan tutar.

¹ Mor – tüsse çykar.

Törebeg hanym ýadygärligi

Baýyň sahylygy elinde, garybyň sahylygy dilinde.

Baýyň setini¹ ýüpek görner.

Bazara baran baryny harçlar.

Bazara bar-da, bagtyňy syna.

Bedasyl beg gullugynda bolynçaň,
Asyl begiň saýasynda gul bolgul.

Beden agyrsa, jan syzar.

Beden azabyndan, wyždan azaby agyr.

Bedenäniň öyi ýok, nirä barsa: «Bytbyldyk!»

Beg beren atyň dişine bakma.

Beg bilen aşna bolma.

Begi begiň, guly – guduz.

Bela görnüp gelmez, kasas kyýamata galmaz.

¹ Setin – pagtadan edilýän matanyň bir görnüşi.

* * *

Bela nirede, basyp-göteren ýeriňde.

* * *

Bela-beteriň ganatyny sabyr gyrkar.

* * *

Beladan heder, etmeseň eder.

* * *

Bendä gaçsaň – tutularsyň,
Hudaýa gaçsaň – gutularsyň.

* * *

Bendäm bendäme sebäp,
Men ikisinede sebäp.

* * *

Bende sylasa aş berer, Hudaý sylasa – ýaş.

* * *

Bendesi hata¹ eder, Taňrysy – ata².

* * *

Bendesi peýlär, Taňrysy etjegini eýlär.

* * *

Ber, bereketiň artsyn!

* * *

Bereket ondur, onusy-da düzdür.

* * *

Berende almadyk, diläp alar.

¹ Hata – günä.

² Ata – bagyşlama, sowgat.

Berenden – al, urandan – gaç.

Berene baş köp, alana alty az.

Bergidar her ady tutulanda bir öler.

Bergili üzülmez, algyly üzüler.

Bergiň ýaraşygy – üzmek.

Bergiň ýüze ýetse, ýumurtga börek iý.

Bergini beren ýeňer, ýoly – ýörän.

Bergisini ýaşyran – bölüner, ogrusyny – ýaşyran
öküner.

Berim gökden ýol ýasar.

Berimsiz baýa baranyňdan, keremli daga bar.

Berimsizden bir gyl düşse-de, peýda.

Berk gapyny berim açar.

Berk şahanyň – emi palta.

Berkeli döwlet giç geler.

Betbagt derýa inse, suwy kesiler.

Betbagtlygy nirede gördüň, aýagy agsak gyzyl keýigiň
zynda.

Beter beteri görende, elheder gaýra teser.

Beýigiň öňünden geçme, gatyryň – soňundan.

Bezirgen pajy bilen.

Bezirgeniň gideni bilinmez, geleni bilner.

Bezirgeniň ýoly bir bolsa-da, rysky başga.

Bäri bakan hassany, jüýjeli unaş düzeder.

Baş barmagyň başisi deň дәl.

Bibaş ilde bereket bolmaz.

Bijeli oğlan aglamaz.

Bikär düýşi suwa aýt.

Bike hem är üçin talaşar, hem tör üçin.

Bilbile altyn ketek-de zyndandyr.

Bildirki gar bu ýyla galmaz.

Bilelikde çekilen dert ýeňil.

Bilen aýdar: «Bir obanyň başydyr!»,
Bilmez aýdar: «Nirden gelen goňşudyr?»

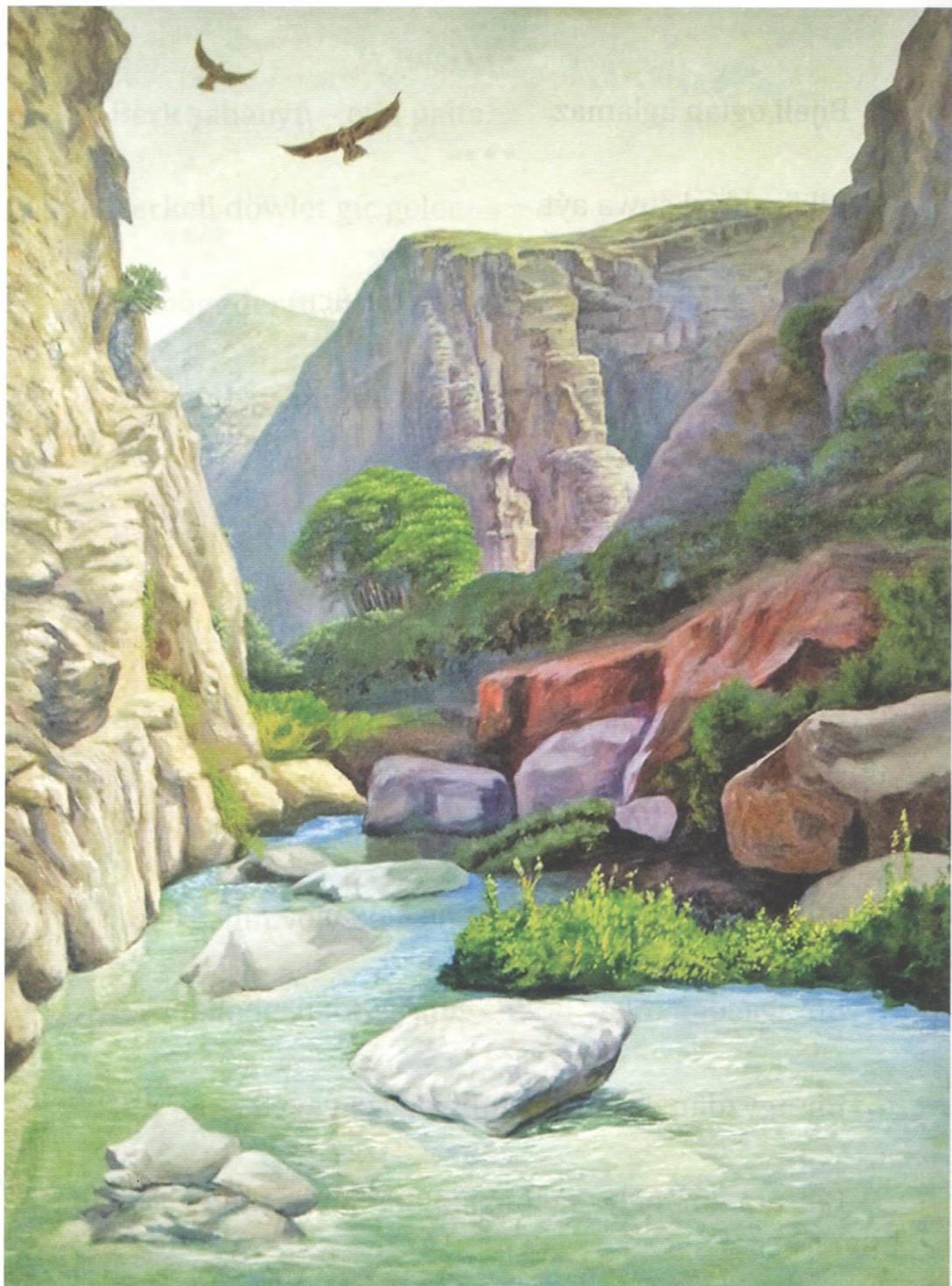
Bili agyrmazyň paltasy kütek.

Bilmen – müň belany başdan sowar.

Bir agaçdan tokaý bolmaz, bir gülden – bahar.

Bir agyzdan çykan söz müň agyza ýaýýlar.

Bir ata on ogly saklar, on ogul bir atany saklap bilmez.

Peýzaž

* * *

Bir baş – belaly baş, iki baş – maşgala.

* * *

Bir başa bir ölüm.

* * *

Bir başda kyrk ýyl baýlyk durmaz.

* * *

Bir başda ýüz hyýal, ýüz söwda.

* * *

Bir başy it hem saklar.

* * *

Bir başym bar, müň – işim.

* * *

Bir çyranyň daşyna, kyrk adam üýşer.

* * *

Bir doýmak – çala baýamak.

* * *

Bir elde iki garpyz tutdurmaz.

* * *

Bir eli bilen eken, iki eli bilen orar.

* * *

Bir gapsaň-da, ýag gap.

* * *

Bir gapy ýapyk bolsa-da, ýüz gapy açyk.

* * *

Bir garga bilen gyş gelmez.

* * *

Bir garlawaç ýaz etmez.

* * *

Bir gep – pent, iki gep – ant.

* * *

Bir gep az, iki gep kân.

* * *

Bir gol bilen düwün düwdürmez.

* * *

Bir gören – biliş, iki gören – tanyş,
Üç gören – garyndaş, dört gören – gardaş.

* * *

Bir göreniňi iki synama.

* * *

Bir göreniňi öwme-de, syndyrma-da.

* * *

Bir goýundan ak-da dogar, gara-da.

* * *

Bir gün agzalalyk bolan öýden kyrk günki bereket
gider.

* * *

Bir gün duza – müň gün salam.

* * *

Bir gün gam gelse, çukur dolmaz.

* * *

Bir günki ysytma, kyrk günki kuwwatyňy alar.

Bir günlük ýola çyksaň, üç günlük azyk al.

Bir günüm – hoş günüm.

Bir günüň pidasy, müň günüň dogasy.

Bir gyraňsyz öý bolmaz, bir jarçysyz – toý.

Bir iýdigim çorba nan, goýman sende sala-san¹.

Bir keren geçiren, ýüz keren utar.

Bir menzile gitmez ýüküň egrisi.

Bir okda iki towşan urdurmaz.

Bir şaýy tapsaň düwüp goý, iki şaýy tapsaň – çigip.

Bir sygryň peşewine, müň sygyr taýar.

Bir taýak – bagt, bir taýak – betbagt.

Bir ýagşydan ýaman dogdy diýse ynanma,
Bir gün eder atlygyn,
Bir ýamandan ýagşy dogdy diýse ynanma,
Bir gün eder itligin.

¹Sala-san – bu ýerde sanda.

* * *

Bir ýazykdan är ölmez.

* * *

Bir ýere köp barsaň, gadyryň az bolar.

* * *

Bir ýigidiň dag ýaly maly bolsa hem, nesibesinden artyk iýip bilmez.

* * *

Bir zerrede ýalkaryn, bir zerrede gargaryn.

* * *

Bir-ä aý unudylmaz, bir-de – süýji.

* * *

Bir-ä at aljaga, birem aýal aljaga Alla ýetirmiş.

* * *

Bir-ä Hudaýdan gorkandan gork, bir hem – gorkmadykdan.

* * *

Bir-ä ýagsylyk unudylmaz, bir-de – ýamanlyk.

* * *

Birine hötde gelseň, ýüzüsiniň aýagy titrär.

* * *

Birinji – badym, ikinji – odum.

* * *

Birleşen güýç – güýç, birleşmedik güýç – puç.

* * *

Birleşen güýç dagy talhan eder.

* * *

Birlik bolmasa, dirilik bolmaz.

* * *

Biýz geýerin, düz gezerin.

* * *

Bizde dogmadyk bizde durmaz.

* * *

Bize gelen bize meňzeş.

* * *

Bizi çakmadyk ýylan ýüz ýaşasyn.

* * *

Bolan işe ökünme, akylyña zyýan eder.

* * *

Bolandan gorkma, boljakdan gork.

* * *

Bolanyna begenme, duranyna begen.

* * *

Bolçulykda gytçylyk arama.

* * *

Bolduran hem aýal, galdyran – hem.

* * *

Boljagy bolup, boýasy siňdi.

* * *

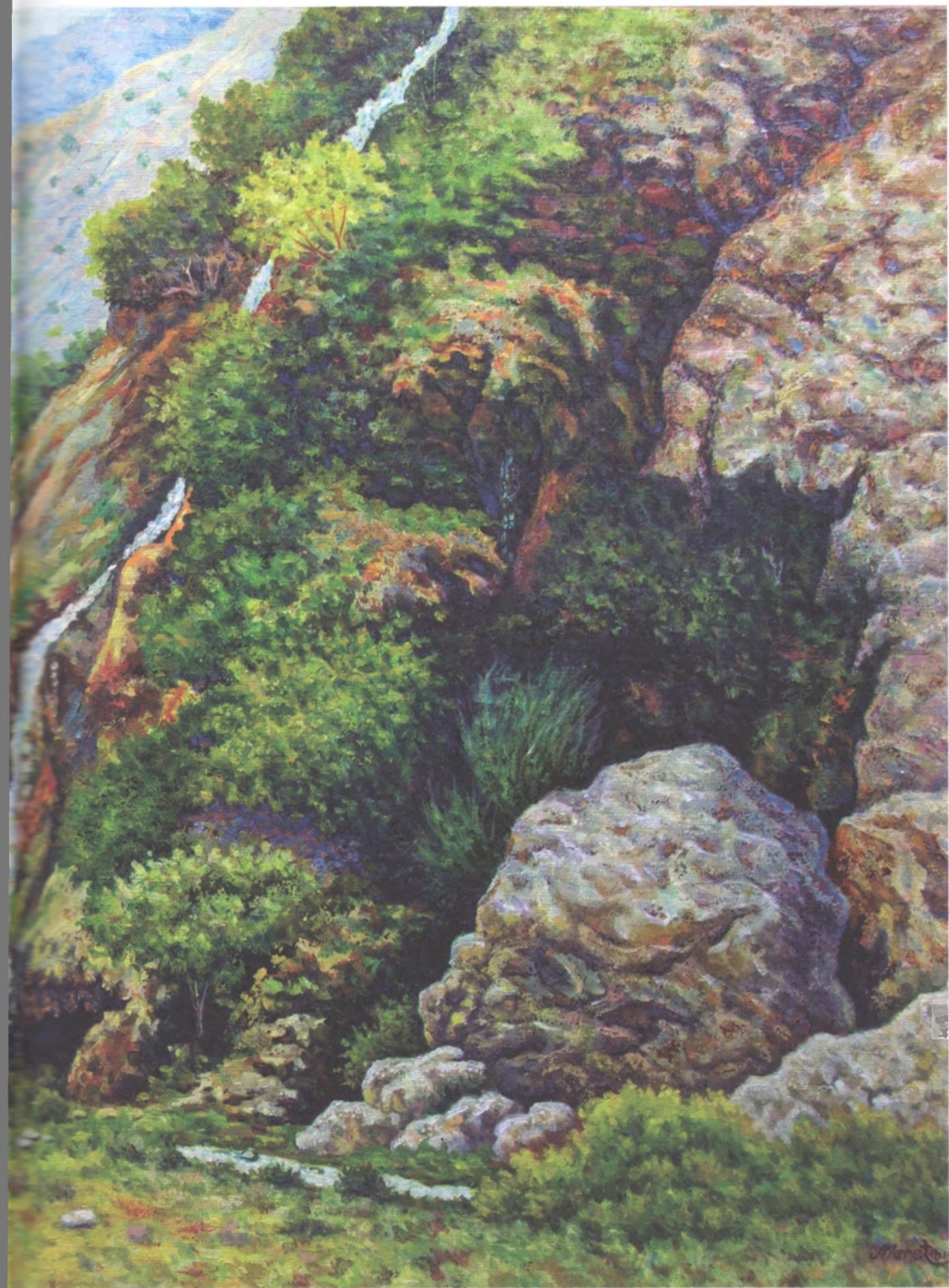
Boljak bilen öljege çäre tapylmaz.

* * *

Boş taňňyryň sesi batly.

Şarlawuk

* * *

Boý ýetmedik ýere, öý ýeter.

* * *

Boýun tapylsa, boýunturuk tapylar.

* * *

Boýuňça boý tapylar, göwnüňçe göwün tapylmaz.

* * *

Bozulan iş birikmez.

* * *

Böri bar ýerde, gan bar.

* * *

Böri garrasa, itiň gülesi geler.

* * *

Böri goňşusyny iýmez.

* * *

Böri tapsa – deň ortak.

* * *

Böriniň balasy böri bolar.

* * *

Bu dünýä birewe köp, birewe az.

* * *

Bu gün göreniň ertir ýok.

* * *

Bu günki işiňi ertä goýma.

* * *

Bu günlügin tapan, ertirini gaýgy etmez.

Bu günüň ertesi bar.

Bugra alsañ – butlusyndan, sygyr alsañ – süýtlüsinden.

Bulak başdan bulanar.

Bulut bolsaň, özüňe ýag.

Bulut gökde gyşlamaz.

Bulut ýagmaz, buýruk ýagar.

Buýurmajak aş, agyzdan gaçar.

Buz üstünde tozan arama.

– Ç –

Çaga aglamasa, enesi duýmaz.

Çaga eziz, edebi ondanam eziz.

Çaga hökümi patyşa höküminden artykdyr.

Çaga iş buýur, zzyndan özüň ýüwür.

Çagaly aýal – gül, çagasyz aýal – dul.

Çagaly aýal – jüýjeli towuk.

Çagaly öý – bazar, çagasyz öý – mazar.

Çagaly öýde gybat bolmaz.

Çagasyz aýal – miwesiz ağaç.

Çakmagy menden, gowy¹ senden.

Çal agarsa, çalyp bolmaz çelege.

Çalt ertir, çaman öýlän, ýymsy ikindin bitir.

Çalt ýörese towsak diýer, assa ýörese – agsak.

Çalyp tutaýyn diýsem, tutabilemok,
Ýüwrüp ýeteyin diýsem, ýetebilemok.

Çaman-da bolsa, üsti amanja.

Çapa ýüwrük bolandan, bagtly çaman bol.

¹ Gow – çakmak daşyndan ot almak üçin köne pamykdan işilýän ýüp.

* * *

Çapak iki elden çykar.

* * *

Çapar toýnak – çapa gyzar.

* * *

Çapyp barýan atyň ýüzüne urma.

* * *

Çarşenbe gün çar ýana.

* * *

Çarygam bir atdyr welin, içiniň jany ýokdur,
Oýlugam¹ bir öýdür welin, içiniň nany ýokdur.

* * *

Çarygy bolsa, adam ölmez, içirgi bolsa, at ýagyr
bolmaz.

* * *

Çatan bile çatlyşar, çatladyga daş atar.

* * *

Çatmalynyň töri özüniňki.

* * *

Çatmany çat, içinde ýat.

* * *

Çatmany çatan gursun, içinde ýatan gursun.

* * *

Çekeleşiksiz söwda ýok, zyýansyz – peýda.

¹ Oýluk – çopanlaryň sowukdan goranmak üçin keçeden edinjän ýapynjasy.

Syrly dere

* * *

Çekişmân – bekişmez.

* * *

Çekmedik ýüpünden asylma.

* * *

Çeýnemi ýetmân nan ýuwdulmaz, ha:latsyza han öýdülmez.

* * *

Çäge – bozar, duz – düzer.

* * *

Çäge gatasa, daş bolar.

* * *

Çäkmeniň gadyry ýagyşda bilner.

* * *

Çäresiz derde lukman neýlesin.

* * *

Çilläniň gary gitse-de, buzy gitmez.

* * *

Çiş geldi – iş geldi.

* * *

Çorbanyň ýüzi ýagşy, palawyň – düýbi.

* * *

Çöke düşen çyrlamaz.

* * *

Çöken düýe ýer alar.

Çölde suwsuzlyk jebrini çekmedik, öýde gyzgyn
nanyň gadryny bilmez.

Çölläni çemçede gandyryp bolmaz.

Çöp bol – köp bol.

Çöpe atan torgaý gutular.

Çüýrük merdiwan bilen tama çykylmaz.

Çüýrük tagta myh¹ tutmaz.

Çybygy ölkä бүк, demri – gyzanda.

Çybyk iýen çyrlar, tokmak iýen togtar.

Çybyklaýyn egilmedik, omçalaýyn döwülmez.

Çykan dagaň beýik bolsa, atan daşyň yrak düşer.

Çykan gyz – çygdan daş.

Çykday çykman, girdeji girmez.

¹ Myh – çüý.

Çykjak mala eýesi başçy.

Çykmadyk janda umyt bar.

Çymtyk¹ aş gutarar, çylpyk göz çykarar.

Çyn bedewler meýdanynda bellidir.

Çyn bidöwlet gara tüpeňň yzynda.

Çyra saýasyny bilmez, gazan – garasyny.

Çyraň yşygy düýbüne düşmez.

Çyrçykla çyban uçrar.

- D -

Dag açylsa, gyr açylar, düz açylar.

Dag başy dumansyz bolmaz, är başy – hyýalsyz.

Dag başyna gyş düşmän bolmaz, ýigit başyna – iş.

Dag bizlik – jeren bizlik.

¹ Çymtyk – bu ýerde kiçi manysynda.

* * *

Dag daga sataşmaz, adam adama sataşar.

* * *

Dag deresiz bolmaz, il – ogrusyz.

* * *

Dag garrasa, daş bolar.

* * *

Dag görki – daş, agyz görki – diş.

* * *

Dag görki – daş, baş görki – saç.

* * *

Dag näçe beýigem bolsa, il üstünden ýol salar.

* * *

Dag sapasyz bolmaz, gözel – wepasyz.

* * *

Dag ýeri – duman, ýurt ýeri – çemen.

* * *

Daga çyksaň hem, dabanyňy gözläp gez.

* * *

Dagdan arkasy bolanyň, daşdan ýüregi bolar.

* * *

Dagdan duman sowular, ärden – emgek¹ aýrylar.

* * *

Dagdanly taýmaz, taýsa-da gaýmaz.

¹ Emgek – jebir, sütem, azap, kynçylyk.

Daglar başy garly-da bolar, garsyz-da bolar,
Ýigit jany sag bolsa, barly-da bolar, barsyz-da.

Dagy beýik diýme, yhlas etseň çykarsyň,
Duşmany güýçli diýme, gaýrat etseň ýykarsyň.

Dagy ýagyň bolmasa, babadaşyň ýokmudy?

Daňlak gyzarsa, daňa ýetmän ýagyn.

Dannan dala uçrar, iki gözi – köre.

Dannan gyz ärsiz galar.

Dar ýaýlymdan giň çukur.

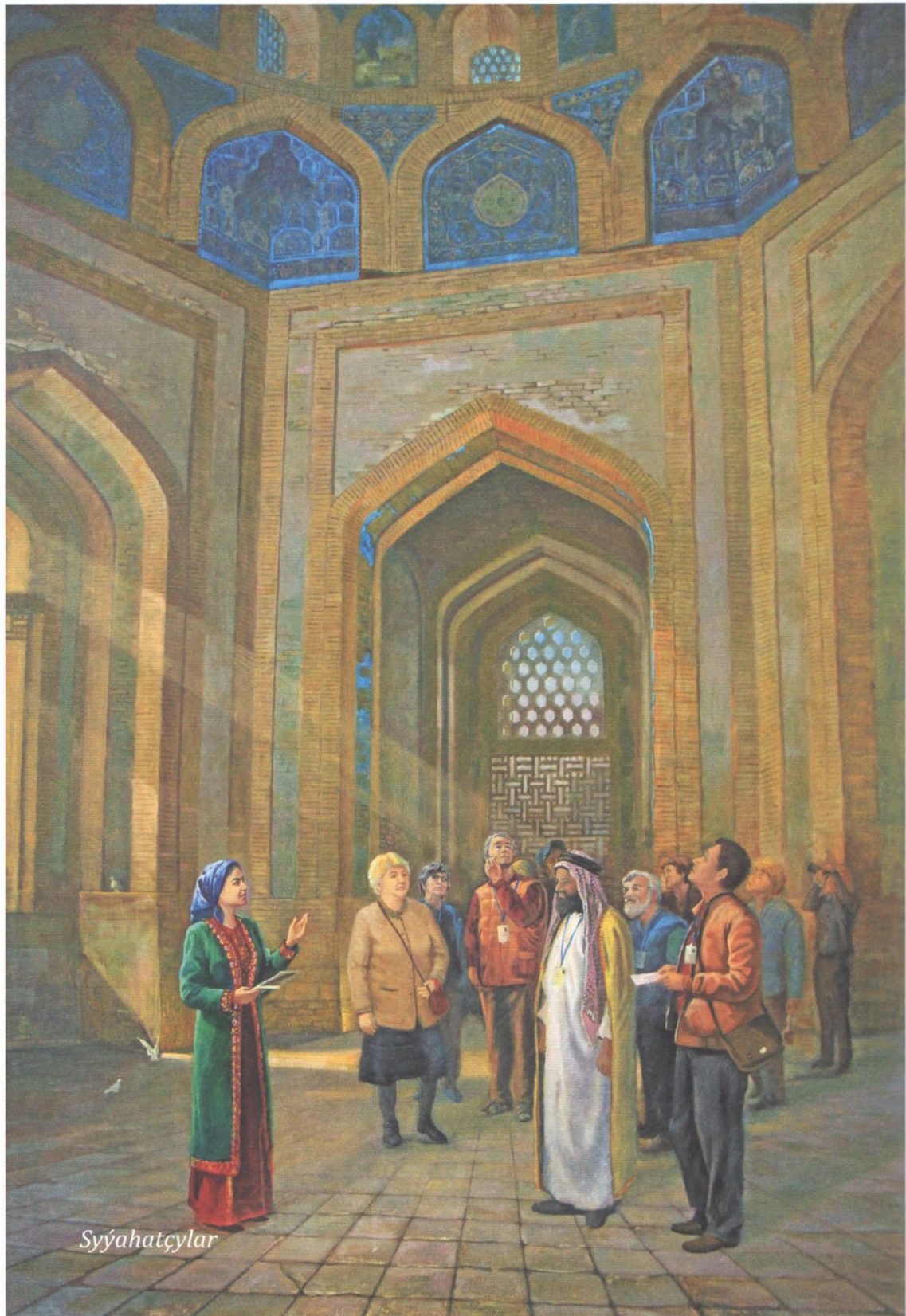
Dar ýerde nahar iýenden, giň ýerde taýak iý.

Daragt bir ýerde kemal tapar.

Daraýy, seni geýer her aýy.

Darysy – başyna, hynasy – gaşyna.

Daş – degene belli, ýol – ýöräne.

Syáhatchylar

* * *

Daş düşen ýerne.

* * *

Daş hem bir ýerde köp ýatsa, moh baglar.

* * *

Daşa dalaw¹ ýokmaz.

* * *

Daşa ýagmyr ýagsa-da, ot bitmez.

* * *

Daşy – jäjek, içi – möjek.

* * *

Daşy ýaldyrar, içi galdyrar.

* * *

Datsyz nahara duz kär etmez.

* * *

Dawasyny bilmez, şaýat agtarar.

* * *

Daz-da darakly boldy, ol-da gerekli boldy.

* * *

Degmegin gul atama, degerin beg ataňa.

* * *

Dek adam dynç uklar.

* * *

Demir kesseň gysga kes, süýse bolar,
Agaç kesseň uzyn kes, kesse bolar.

¹ Dalaw – zyýan, zeper.

* * *

Demirçiniň ömri «tak-tak!» bilen geçer,
Leglegiň ömri – «lak-lak!» bilen.

* * *

Deň etmän, duş etmez.

* * *

Depe özün dag saýar, garamyk özün bag saýar.

* * *

Depegenden daşyrak.

* * *

Deräniň – ýolsuzyndan, ýigidiň – arsyzyndan.

* * *

Derdi bolan derman arar.

* * *

Derdi bolan köp sözlär.

* * *

Derdi çeken biler.

* * *

Derdiňi dert bilene sözle.

* * *

Derdini gizlän, dermanyňy tapmaz.

* * *

Deri ýagy bilen deri eýlenmez.

* * *

Dert – agladar, yşk – sözleder.

Dert beren Alla, dermanyňy-da berer.

Dert ýamany – sanjy, gep ýamany – ynjy.

Dertli dertliniň derdini gozgar.

Dertli diýegen bolar, gamly – ýatagan.

Dertli gutuljak bolsa, tebibi duş geler.

Derýa – daşanda, baý – joşanda.

Derýa aş bolsa-da, garyba galam¹ tapylmaz.

Derýa suwdan doýmaz, adam – ömürden.

Derýadan suw ýetmez, dagdan – kölege.

Derýanyň kenaryndan çeşme gazylmaz.

Däli gaçsa-da, öýi gaçmaz.

Däli öz öýüne myhman.

¹Galam – çemçe.

Dilegçiň torbasy dolmaz.

Dilegiň kişide bolsa, kildini asmandan gözle.

Dilenen dyza ýetmez.

Dinden çyksaň çyk, ilden çykma.

Diri baş galada gerek, öli baş – görde.

Diri bolup sanda däl, öli bolup – görde.

Dirilikde bolmadygyň sapasy,
Ölende-de bolmaz onuň jepasy.

Diş agyrydan adam ölmez, soramaga hiç kim gelmez.

Diş dişe degenden, diş daşa degsin.

Dişiň agyrsa – çek gutul, goňşyň azar berse – göç
gutul.

Dişsiz agyz – daşsyz degirmen.

Doga çykan gulakdan, soňra çykan şah uzyn.

Doga käriň kazy bolsa, dadyňa Alla ýetişsin.

Dogan – dogralan guýruk.

Dogan bilen guda boldum, doganlykdan jyda boldum.

Dogan bilen söwdalaşma, dost bilen at goşma.

Dogana toba ýok, ýamana – oba.

Dogandan dodak ýakyn.

Doganoglan doga ýat, ondan önen öte ýat.

Dogansyz oňsa bolar, goňşusyz oňup bolmaz.

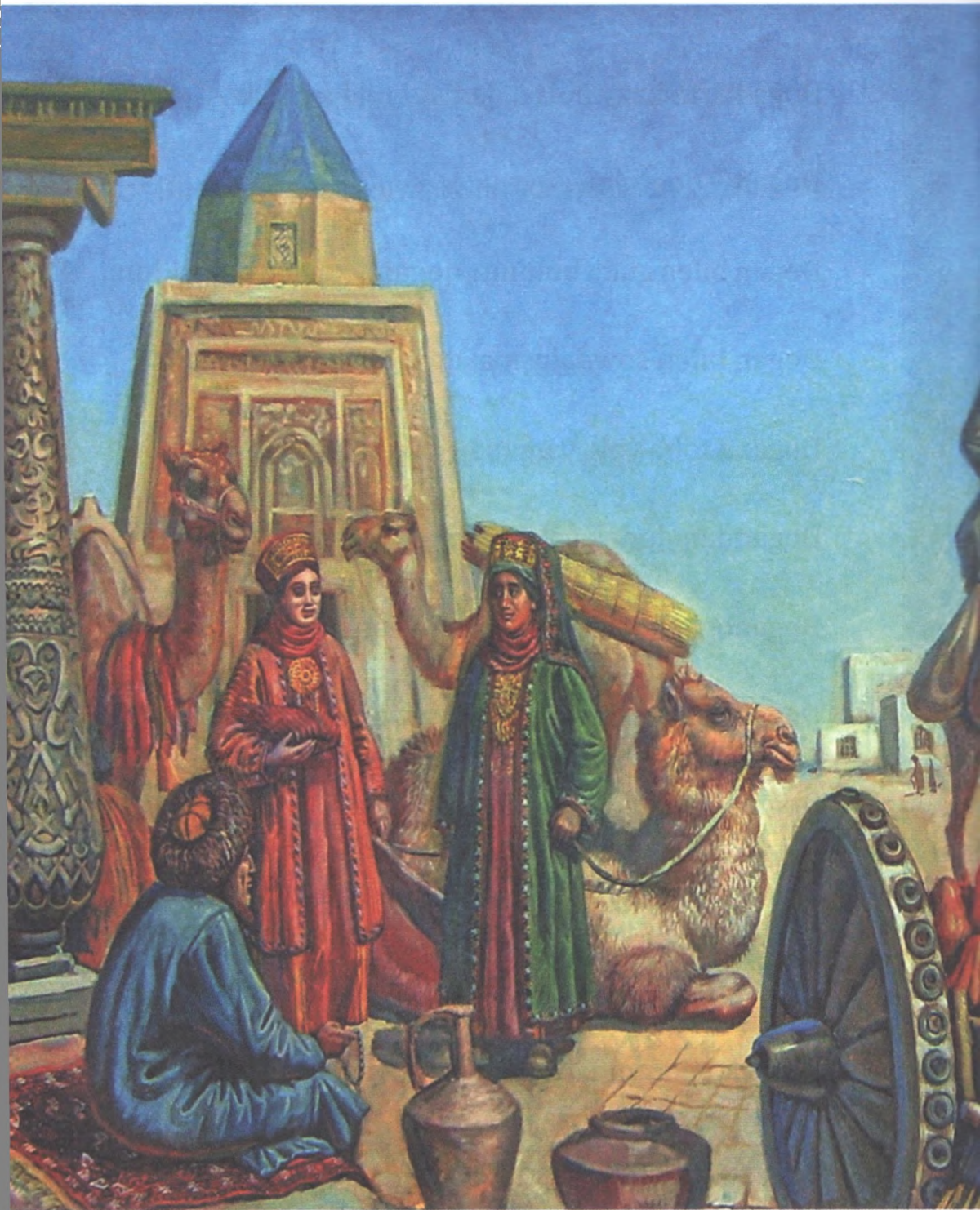
Dogmadykdan dogan bolmaz, dogramçadan – ýag.

Dogry gelen keyigiň iki gözünden başga aýby ýok.

Dok çaykanman, aç doýmaz!

Dokluk belasyndan Allaň özi gorasyn.

Dokmany dokana ber.

Joşgunly Köneürgenç bazary

Dökülen çanak dolmaz.

Dokuň açdan habary ýok.

Dokuz at bir gazyga baglanmaz.

Dokuz aýal oturur, dograna agram düşer.

Dokuz düşekli bala, gury ýerde jan berer.

Dokuz gatly dondan, bir toklynyň derisi ýagşy.

Dokuzy geçen gyz durmaz, öýleden soň – gün.

Doly tüpeňden bir adam gorkar, boş tüpeňden – iki adam.

Dolym¹ doldy, göwnüm doldy.

Domalan² iýen et islemez, eşek münen – at.

Donumyň syny goňşymyňky.

Doňuz ak donlyny bellär.

¹ Doly – harazda däne guýulýan gap.

² Domalan – kömelek pisintli ösümlik.

* * *

Doňuz garadan gaçar, aýal – akdan.

* * *

Doňuz kowalasa – inişe gaç, düýe kowalasa – kötele,
ýylan kowalasa – ýanbaşlap.

* * *

Doňuz ölse-de, hor-hory ýatmaz.

* * *

Doňzy batgada bas.

* * *

Dosty duşman okunan, säher wagty kakynan.

* * *

Döwük çemçe aş döker.

* * *

Döwük gapda suw durmaz.

* * *

Döwülmezi ussa ýasamaz, ölmezi – Taňry.

* * *

Döwlet bir är başyna geler, bir hem – ýer başyna.

* * *

Dözerimiň ýanynda, dözmezim bar.

* * *

Dulda oturan gelinden gork, çölde gezen – çopandan.

* * *

Durna – gökde, duzak – ýerde.

* * *

Durna geçdi, duluňy ýap, gaz geçdi – gapyňy.

* * *

Durup-durup iýmäge, durum bagy çydamaz.

* * *

Duşman näme diýmez, düýşe näme girmez.

* * *

Duşman seni tanamanka, sen duşmany tana.

* * *

Duşmana ölüm dileýänçäň, özüňe ömür dile.

* * *

Duşmandan aman diläniňden, Alladan iman dile.

* * *

Duşmandan dönük ýaman.

* * *

Duşmany gaçyryp kowma.

* * *

Duşmanyň berimine seretme.

* * *

Duşmanyň duşmany seniň dostuň.

* * *

Duşmanyň gülenine ynanma.

* * *

Duşmanyň öwgüsine ynanma.

* * *

Duşmanyň peşe bolsa, pilçe gör.

Duşmanyň tilki bolsa, gapanyň gurulgy bolsun.

Duz bilen gyza gytlyk düşmez.

Düz boldy ok, egri boldy ýaý.

Duz-çörekden şeytan gaçar.

Duzluga düşen duz bolar.

Dünýä bir merduwandyr, biri müner, biri düşer.

Dünýä maly dünýäde galar.

Dünýä tükener – ýalan tükenmez.

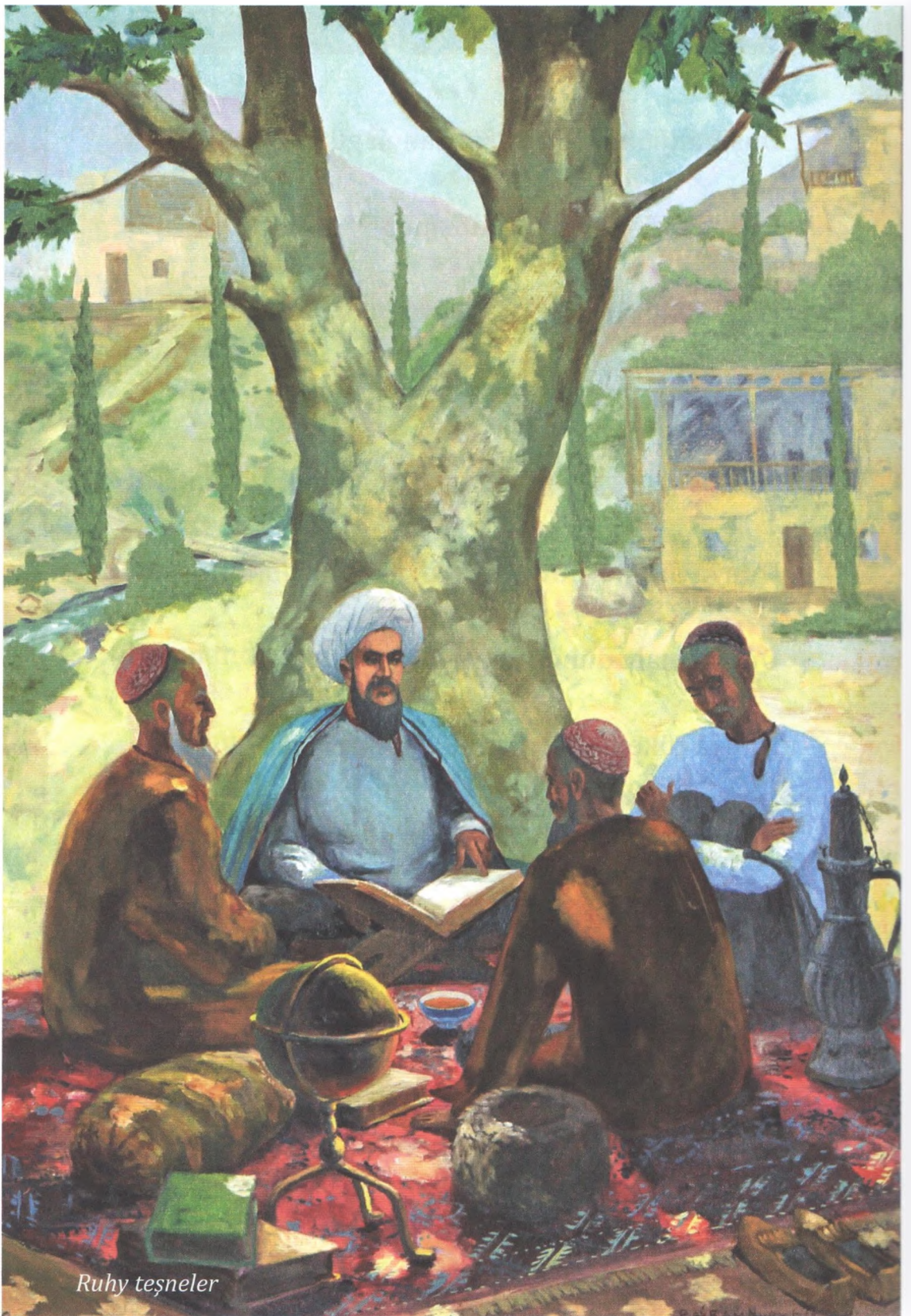
Dünýäde iň aýy zat hem – dil, iň süýji zat hem – dil.

Dünýäni nä jüre tutsaň hem geçer.

Dünýäni sil alsa, ördege ne gam.

Dünýäni suw alsa, guba gazyň döşünden.

Dünýäni tutan ýok, açlykdan – ölen.

Ruhy teşneler

* * *

Düýä haýt diýmek medet.

* * *

Düýä münüp yranmadym, äre baryp gönenmedim.

* * *

Düýä şor ýandak gerek bolsa, boýnuny uzadar.

* * *

Düýäň haýsy tarapa gidenini gumalagy aýdar.

* * *

Düýäni zyndan tanarlar, adamy – lakamyndan.

* * *

Düýäniň guýrugynyň ýere ýetenini kim görüpdür?

* * *

Düýbünü iýen bir gün iýer, gülünü iýen – müň gün.

* * *

Düýe düz diýip geçer, ýigit – gyz diýip.

* * *

Düýe boýnunyň egrisini bilmez, ýylana egri diýer.

* * *

Düýe çökerip, çemmer işme.

* * *

Düýe garrasa, botasyna¹ eýerer.

* * *

Düýe görmesek hem, gumalagyny görüpdik.

* * *

Düýe gyrda bolsa-da, gözi şorda bolar.

¹ Bota – köşek.

* * *

Düýe hança bolsa, ýagyry şonça.

* * *

Düýe menziline garar, eşek – aýagynyň astyna.

* * *

Düýe näçe arryk hem bolsa, hamy bir eşege ýük.

* * *

Düýe ogurlan, düýe boýy çukur gazar.

* * *

Düýede howut bolmasa, Soltan Weýis neýlesin?

* * *

Düýeden uly pil bar.

* * *

Düýpdäki bilen bolynçaň, gapydaky bilen bol.

* * *

Düýpsüz çelege suw guýma.

* * *

Düz ýoldan giden ýorulmaz.

* * *

Düzde gezen mysapyr, zyýat iýen kapyr.

* * *

Düzüleniň – bilbili, bozulanyň – baýguşy.

- E -

Egil-egil diýlende dag eglipdir.

Egilmez agajy egjek bolma.

Eglenmez gonagyň gideni ýagşy.

Egri – azar, dogry – ozar.

Egri agaç ýarsgynyna gider.

Egri agaç ýaýymdyr, her görenim daýymdyr.

Egri gazygy egri tokmak bilen kakarlar.

Egri ýük ýolda ýiter, dogry ýük menzile ýeter.

Egri-de bolsa ýol ýagşy, garry-da bolsa – gyz.

Egrini il düzeder, küýkünü – gör.

Ejesi öweýiň kakasy hem öweý.

Ejesi ýoguň – daýysy ýok.

Eklenip bilmeseň, aýal al.

El – aýak, çemçe – taýak.

El – batyr, göz – gorkak.

El degmese, elli ýyl ýatar.

El döwüler egri bitmek üçin.

El – elden üstün.

El egrisi özüňe.

El ele bakar, şerigat – dile.

El eli ýuwar, iki el birigip – ýüzi.

El görenine amal eder.

El iče büküler.

El – meniňki, etek – seniňki.

El mert bolar, göz – namart.

Elden giden ele gelmez.

Eli bilen beren aýagy bilen ýortar.

Eli bilen eden egni bilen çeker.

Elkin ýatan ynjalmaz.

Elli boldy, belli boldy.

Emenjeňlige-de kuwwat gerek.

Emgek göz bilen gaşyň arasynda.

Enäniň göwni – balada, balanyň göwni – dalada.

Enäniň ilkisi bolanyňdan, daglaryň tilkisi bol.

Enäniň mährem zor, gaharam.

Endişe gazan gaýnatmaz.

Enem – Kábäm, atam – Kyblam.

Ene eli – em, dili – melhem.

Eneçe gyz dogmaz, ataça – ogul.

Enemde bolandan, aýamda bolsun.

Bahar agy

* * *

Enemisiň – ýanamysyň.

* * *

Eneň ölse-de, diňip-diňip agla.

* * *

Enesiz günde ýetim, atasyz – toýda.

* * *

Enesiz gyz – bibi, atasyz ogul – beg.

* * *

Erjeşikden är öler.

* * *

Erk – merk.

* * *

Erkeç eti ýel bolar, geçi eti – em.

* * *

Erkekden galan nahar aýal üçin teperrik.

* * *

Erkine goýsaň hojany, ýatyp içer köjäni.

* * *

Ermek¹ etseň birlik et, bir Allaga gulluk et.

* * *

Ertir naharyňy ataň bolsa-da berme,
Günorta naharyňy dostuň bilen iy,
Ağşam naharyňy duşmanyňa ber.

* * *

Ertire galan beladan gorkma.

¹ Ermek – güýmenje.

* * *

Ertiriň gurdy, öýläniň tilkisi.

* * *

Ertirki guýrukdan, şu günki öýken.

* * *

Eşege görä duşagy.

* * *

Eşege münmek bir aýyp, düşmek iki aýyp.

* * *

Eşegi batga batan iki esse jan çeker.

* * *

Eşegi ýüke çek, eşek etmese, ýüki – eşege.

* * *

Eşegiň gulagyna «ýasyn» okan ýaly.

* * *

Eşegiň sürtegi¹ gursun, öküziň gürtegi².

* * *

Eşegiň ýanynda saklanan at guýrugyny bular.

* * *

Eşegiň ýüki ýeňil bolsa sojar.

* * *

Eşek – işlär, at – iýer.

* * *

Eşek aňňyrrar, il örüzer.

¹ Sürtek – бүдүregen.

² Gürtek – süsegen.

* * *

Eşek aňňyrrar, taýyny tapar.

* * *

Eşek bara sanalsa-da, mala sanalmaz.

* * *

Eşek eşekden galsa, gulagynam kes, guýrugynam.

* * *

Eşek garybyň elinde göç bolanda, pile meňzär.

* * *

Eşek kürresini küle getir, ýaby ýapagasyny¹ – çöle.

* * *

Eşek monjudyndan hakyk bolmaz.

* * *

Eşek müneniň aýagy dek durmaz, gäwüşäniň –
gulagy.

* * *

Eşek öz deňini gaşar.

* * *

Eşek semrese, eýesini deper.

* * *

Eşek ýanyna at daňsaň, reňki däl, gylgy urar.

* * *

Eşiden deň bolmaz, gören göz bilen.

* * *

Eşiden görene habar berer.

¹ Ýapaga – taý.

* * *

Eşiden gulak gören göze jort atar.

* * *

Eşiden gulakda ýazyk ýok.

* * *

Eşitmez diýip gybat etme, bilmez diýip – ogurlyk.

* * *

Et bilen ýary, iýmek bilen diri.

* * *

Etseň kine – ýetirer kyn.

* * *

Eýesi dözse, düýesi göterer.

* * *

Eýesi söýen maly alma, enesi söýen – gyzy.

* * *

Eýesine gerek bolsa, goňşusyna haram.

* * *

Eýesini sylan itine süýek atar.

* * *

Eýesini sylasaň, itini urma.

* * *

Eýesiz eşegi gurt iýer.

* * *

Eýesiz maly il alar, il almasa – ýel.

* * *

Eýesiz malyň eýesi köp.

* * *

Ezelden ýazylmasa, gul başyna kaza gelmez.

* * *

Ezilen ýagyşdan gorkmaz.

- Ä -

Ädigiň dar bolsa, dünýäniň giňliginden ne peýda.

* * *

Ädikçiden gulaç boýy gaç, demirçiden – golça boýy.

* * *

Ädikçiniň ädigi bitmez.

* * *

Ädim-ädimden ýol bolar.

* * *

Ähli gözeli söýüp bolmaz, ähli datlyny – iýip.

* * *

Älem içre adam gezmez, at gezer.

* * *

Älem-jahany suw alsa guba-gazyň döşünden.

* * *

Är adyny hatyn çykarar, hatyn adyny – odun.

* * *

Är başy gowgaly gerek.

* * *

Är dogulsa iliň bagty, ýagyş ýagsa – ýeriň.

Altyn güyz

Är gadyryny är biler, zer gadyryny – zergär.

Är garrasa erkden galar, aýal garrasa – görkden.

Är gazanjy gapyrga, syryp-syryp süpürge,
Ogul gazanjy oňurga, agzyň-burnuň gemirge.

Är geňeşi gursagynda garrar, gyrnak geňeşi –
ýanynda.

Är namysy – il namysy.

Är öler, ady galar, kerwen geçer – ody.

Är ölmän, är döremez.

Är öýde doglar, söweşde öler.

Är ýaňlyp¹ gola düşer, guş ýaňlyp – tora.

Är ýüzünden garrar, it – gözünden.

Ärde gaýrat bolsa, işi kyn bolmaz.

Äre – gaýrat, Taňra – gudrat.

¹ Ýaňylmak – ýalňyşmak.

Äriñ agyryny, ýeňilini at biler.

Ärsiz aýal – uýansyz at.

Äwmek – şeýtandan, sabyr – Rahmandan.

- G -

Gabahat samyr derisi bolsa-da, hiç kim arkasyna almaz.

Gaçana-da bir aman ber.

Gaçany kowmazlar, ýykylany urmazlar.

Gadaganda gymmat artar.

Gadyr gaýyn bilen giýewde.

Gadyr gijesinde doglan gadyrsyz galmaz.

Gahar – garradar, gülki – ýigdelder.

Gahar – iniden, bagyşlamak – agadan.

Gahar – şeýtan.

* * *

Gahar – gaçar, öýke – öçer.

* * *

Gahar geler – ýüz saralar, gahar gider – ýüz garalar.

* * *

Gahar öňden ýörär, akyl – yzdan.

* * *

Gaharjaň tiz garrar.

* * *

Gaharyň emi sabyr.

* * *

Gala içinden alnar.

* * *

Galan işe gar ýagar.

* * *

Galtaman garrasa ýalançy bolar, bürgüt garrasa –
syçançy.

* * *

Gamly adam gülki söýmez.

* * *

Gamly başa gar ýagar.

* * *

Gandym eti çoğluja, şara eti ganlyja.

* * *

Ganjyk guýrugyny bulamasa, köpek yzyna eýermez.

* * *

Gapaksyz gazan gaýnamaz, enesiz oňlan oýnamaz.

* * *

Gapyçynyň garny dok.

* * *

Gapydan gelen iň bolman-da, gözüňi tüssä gapdyrar.

* * *

«Gar ýagdy» diýip begenme, aýazy bardyr,
«Işan geldi» diýip begenme, nyýazy bardyr.

* * *

Gara dag ýeriň labyry.

* * *

Gara eşek başyna agyzdyryk daksan-da, gatyr bolmaz.

* * *

Gara görmän, it üýrmez.

* * *

Gara keçe ak bolmaz, köne duşman – dost.

* * *

Gara saçlynyň gözýaşy, ereder daglary – daşy.

* * *

Gara suw – gara görnüm.

* * *

Gara ýere gar ýagsa, gary görmek bir myrat,
Gara ýerden gar gitse, ýeri görmek bir myrat.

Serkerde Nusay galasynda

Gara ýeriň garny giň.

Garadan gaýtmaz, garaňkydan gorkmaz.

Garanyň gahary gelyänçä, sarynyň jany çykar.

Garganyň gaz balasy, her kimiň öz balasy.

Garny – dok, gözi – aç.

Garny dokuň maly tükel.

Garry – öýüň sütüni.

Garry göre ýakyn, ýigitler – ýara.

Garry goýun ürkmez.

Garry maldan gaýra dur.

Garry oýnasa, gaý turar.

Garry serçe kepege aldanmaz.

Garry tilki ýedi börä aldyrmaz.

Garry ýaby uýansyz gider.

Garrydan sorama, köpi görenden sora.

Garrynyň bilýäni, juwanyň biljegi.

Garyby ursañ ur weli, eşiğini ýyrtma.

Garybyň baýlygy – jan saglygy.

Garybyň baýramy – ýaňy¹ eşik geýende.

Garybyň göwni synyk, ýüzi sowuk,
Ýetimiň boýny buruk, ýüzi soluk.

Garybyň göwnüni hoş geldiň awlar.

Garybyň gyşy uzyn, ýazy gysga.

Garybyň sözi ýer hem almaz, ýerde-de galmaz.

Garybyň tapdygy – ýabynyň çapdygy.

Garyndaş diýip ýatlama, bir ýat çatma bar bolsa.

¹ Ýaňy – täze.

Garyndaşdan garnym ýakyn.

Garyndaşym – gara garnym, doganym – doly çu-
walym.

Garyndaşym – gara gazanym.

Garyndaşyň gelmän-gelmän ýat bolar, ýat gele-gele
garyndaş bolar.

Garyndaşyň üýni garaňkyda belli.

Garynja gara günde, gurbaga saz bilen söhbetde.

Garyp adam ýamanar, ýamanar-da guwanar.

Garyp at tapsa, ot tapmaz, ot tapsa – at.

Garyp bolsaň, garyndaşyň ýat bolar,
Gaçar aga-iniň, dostuň mat bolar.

Garyp eşiği gara bulut.

Garyp galla tapmaz, galla tapsa – gap.

Garyp haçan baý bolar, gyş eşigini ýaz geýse.

Garyp nämä garyp – odun bilen suwa garyp.

Garyplyk gaýra eder, garrylyk – ýaňra.

Garyplyk öldürmez, öldürmese-de güldürmez.

Garyplykdan baýan är, artyp galsa-da, al diýmez.

Garyplykdan baýan är, ýanyna goňşy gondurmaz,
Arryklykdan semrän at, ahyryna adam indermez.

Garyş ýagdan, gaýmak eşik.

Gaşanmaga dyrnak gerek.

Gaşansam ganym çykar, gaşanmasam – janym.

Gassaba ýag gaýgy, geçä – jan.

Gaty agajy ýumşak gurçuk iýer.

Gaty söýen dilden galar.

* * *

Gaty toýnak garynda ýatmaz.

* * *

Gatyk dökülse, ýoky galar.

* * *

Gatykly aşdan aş bolmaz, gudadan – garyndaş.

* * *

Gatyksyzdan duzly ýagşy, ogulsyzdan – gyzly.

* * *

Gawun düýbünden öser.

* * *

Gawun gabygyndan tanalar, bedew – söbüginden.

* * *

Gawun gawundan reň alar, reň almasa – heň alar.

* * *

Gawun gowusyny şagal iýer.

* * *

Gawuny sakçy tükeder.

* * *

Gawunyň – agyry, garpyzyň – ýeňili.

* * *

Gaýa başynda gezen bir gün taýar.

* * *

Gaýdan döwlet bilen ürken düýäň öňünde duran
özüň bolma.

Jelaleddin Meñburun

* * *

Gaýgy – garradar, gam – öldürer.

* * *

Gaýgy-gam ömür törpüsi.

* * *

Gaýgysyz gara suwda semrär.

* * *

Gaýrat müşgili ýeňer.

* * *

Gaz uçsa, garga gonar.

* * *

Gaz ur, gazan doldur, serçeden näme boljak.

* * *

Gazan garasy gider, namys garasy gitmez.

* * *

Gazan ýok ýerinde göweç¹ hem ýok.

* * *

Gazap gelende, akyl gider.

* * *

Geçelgesiz derýa bolmaz, geçimsiz – dünýä.

* * *

Geçen güne salawat².

* * *

Geçenden – geç, ötenden – öt.

¹ Göweç – içinde gyzyl-kümüş eredilýän oda durnukly gap.

² Salawat – alkış.

* * *

Geçenden at-düye bähbidiň bolsa-da, geç.

* * *

Geçeni geçdi bil, geljekden habar ber.

* * *

Geçer – gahatlyk, galar – uýatlyk.

* * *

Geçi ikiden guzlap, goýundan geçmez.

* * *

Geçi soýanyň peýdasy iki – şahy pyçaga sap, derisi aşyga gap.

* * *

Geçi syrty toba tutmaz.

* * *

Geçi ýüwrüp, keýik bolmaz.

* * *

Geçiň taýak iýesi gelse, çopanyň taýagyna süýkener.

* * *

Geçiň ýüz – sözüň düz, geçiň üç – sözüň puç.

* * *

Geçirimliniň işi şow.

* * *

Geçmez arrayk – başa horluk.

* * *

Gedaý baý bolsam diýer, baý – Hudaý.

* * *

Gedaý itden gorkar, it – gedaýdan.

* * *

Gedaýa borçly bolma, ýa toýda dilär, ýa baýramda.

* * *

Gedaýa çaryk berseň, ýamalygyny-da sorar.

* * *

Gedaýçylyga-da gurp gerek.

* * *

Gedaýyň haýbaty – syrygy.

* * *

Gelen – döwlet, giden – mähnet.

* * *

Gelen geçer, gonan göçer.

* * *

Gelene – baldyz, gidene – ýeňňe.

* * *

Geleni geçdi bil, geljege ýol goý.

* * *

Gelesi gelende sagdan-da geler soldan-da,
Gidesi gelende ýelem äkider, silem äkider.

* * *

Gelin gelse, gelimsek köpeler.

* * *

Gelin sözi batar – batmana¹ deň, ogul sözi batar –
kätmene deň.

¹ Bat man – ölçeg birligi.

Gelinden gyz bolmaz, giýewden – ogul.

«Gelnim bar» diýip baýrynma, iş buýursa irinme.

Gelnimiň ýaşmak ýaşynşy, hanymyň arka gaýşyşy.

Gelniň geldi-geldisi, ogluň boldy-boldusy.

Gelniň – aýagy, çopanyň – taýagy.

Gelniň bir bolsa oturyp iýersiň, iki bolsa – ýortup.

Gelniň göwni her dogranyny han islär.

Gelniň ýaman bolsa ogluňdan gör, giýewiň ýaman bolsa – gyzyňdan.

Gelniňe gargasaň ogluňa deger, giýewiňe gargasaň – gyzyňa.

Gelse aýal hossary – tapylar bar bergisi,
Gelse äriň hossary – tutar ýürek burgusy.

Geregiňi gerekmezde al.

Gezegeniň eteginden ýyrtylar, uruşganyň – ýakasyndan.

Gämiçiniň jany bir.

Giç gopdy, bela gopdy.

Gideniň harydy özi bilen.

Gijegezseň – kakynarsyň, ýaman nysak¹ – dakynarsyň.

Gije oda gitme, gündiz tüssä.

Gitdim, gezdim dünýäni, jennet saýdym bu ýany.

Gitgir atyň ýoly tekiz.

Gitse bagdan gidýär, bagbanyň nä gamyna.

Giýew geldi – han geldi.

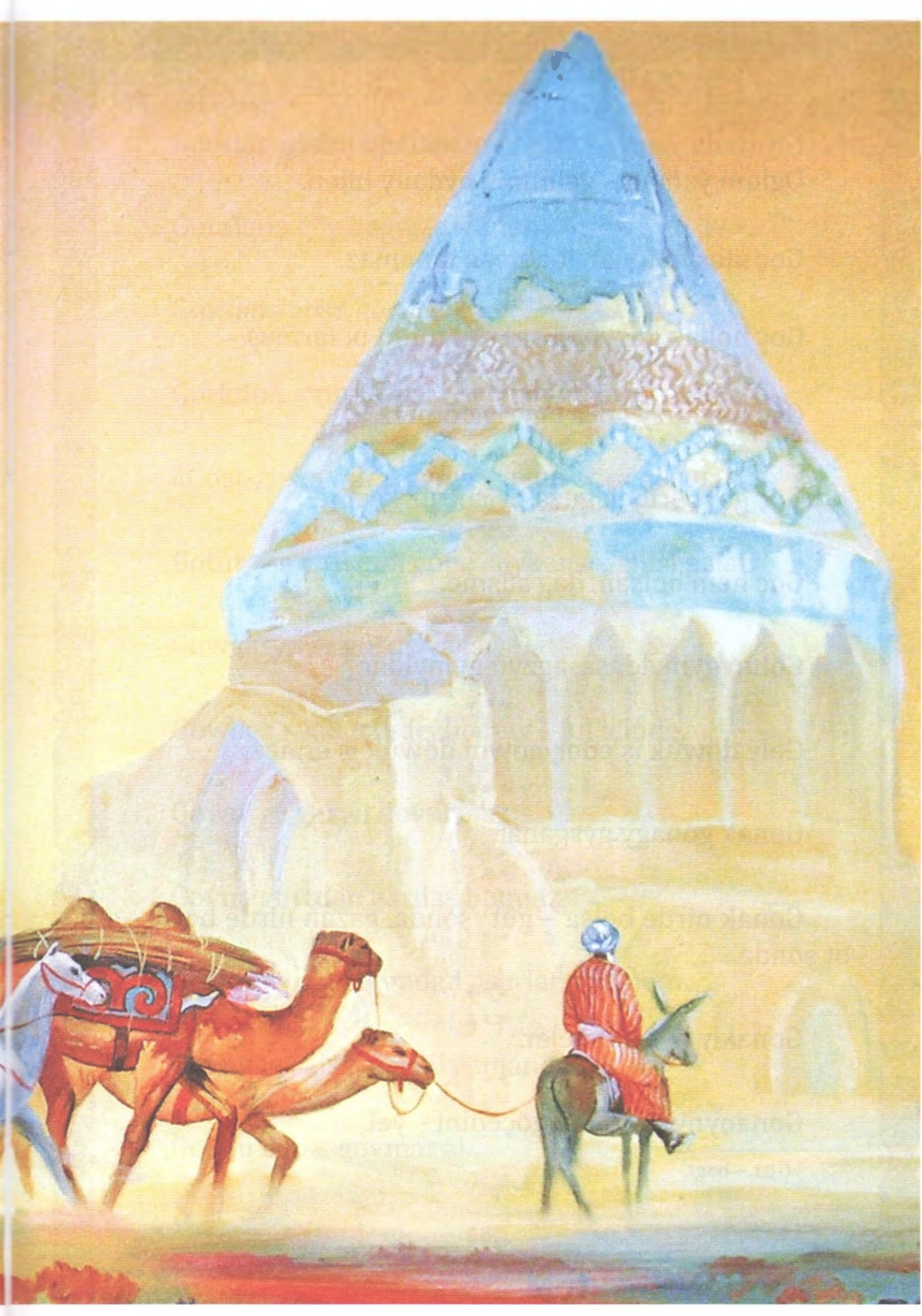
Giýewden myrat bolmaz, külden – ymarat.

Giýewe tursa-da tagzym, otursa-da tagzym.

¹ Nysak – at.

Bezirgenler K ne rge  yolunda

Giýewim ýagşy – gyzymyň aýdany bilen,
Oglum ýaman – gelnimiň aýdany bilen.

Goç atasyn tanar, it atasyn tanamaz.

Goç boljak guzynyň seňrigi tüňňi bolarmyş.

Goç buýnuzy goça agyrlyk etmez.

Goç goýberiljek guza pyçak görkezme.

Goç hem bolsaň, dag süsme.

Goluň gymyldasa, agzyň gymyldar.

Goly döwük iş eder, göwni döwük iş etmez.

Gonak gonagy gysganar.

Gonak nirde bolsa – gut¹ şonda, gazan nirde bolsa –
ot şonda.

Gonakly öýe gut geler.

Gonanyňy gol biler, göçenini – ýel.

¹ Gut – bagt.

Goralan göze çöp düşer.

Goralana göz deger, öwünene – söz.

Gorkana goşa görner.

Gorkduň – tutuldyň, gorkmadyň – gutuldyň.

«Goşt-goşt» bilen gyňyr goýun sürä goşular.

Gotur düýe tikenli çöpe süýkense, gijisi galar.

Gowgasyz är görde ýagşy.

Göwher – kül içinde, bedew – jul içinde.

Gowurga garyn doýurmaz.

Goýna gurtdan gardaş bolmaz.

Goýnam öz aýagyndan asarlar, geçinem.

Goýny ýel alsa, geçini asmanda gör.

Goýun alma, goýmat al.

Goýun başly, gurt dişli.

Goýun bir derede arryk-da bolar, semiz-de.

Goýun mäleý-mäleý müň bolar, it hawlaý-hawlaý kem bolar.

Goýun urbasy on bolar.

Goýun ýüňi – çoga bolmaz, düýe ýüňi – çyga.

Goýunda – erek eti, guşda – barak eti.

Guda bolmak kyn, jyda bolmak aňsat.

Guda bolyňçaň syna, bolandan soň syla.

Gudurandan gutulan ýagşy.

Guduz it eýesini ýarar.

Guduzlan köpegiň ömri kyrk gün.

Gulagym dynmajak bolsa, altyn ysyrgam ýitip galsyn.

* * *

Gulagyň garny bolmaz, siňegiň – erni.

* * *

Gulajyn gözün süzmän, buga ýüpün üzmez.

* * *

Gulakdan göz hak.

* * *

Gulan – gyrda, doňuz – suwda.

* * *

Gulandan at bolmaz, doguşandan – ýat.

* * *

Gulan başyna iş düşse, godugyna gözlemez.

* * *

Gulan eti gurat eder.

* * *

Gulan godugy bilen, agaç pudagy bilen.

* * *

Gulan guýa gaçsa, gurbaga aýgyr bolar.

* * *

Gulan haýsy ýerde semrese, tüýüni-de şol ýerde döker.

* * *

Gulan höwri köp bolsa, bir agsagyn bildirmez.

* * *

Gulanda öt bolmaz, guşda – süýt.

Tebigat gözelligi

* * *

Gulanlan baýtal oýa sygmaz.

* * *

Gulanly baýtaldan suw artmaz.

* * *

Guma sepeniň bilinmez, gyza bereniň görünmez.

* * *

Guran gamyşyň sazy alysdan eşidiler.

* * *

Gurda rehim etmek, goýna – zulum.

* * *

Gurduň agzy iýse-de gan, iýmese-de.

* * *

Gurduň gudasy köp, tilkiniň – dosty.

* * *

Gurduň ölümi – şagala toý.

* * *

Gurt agzasaň, gurt geler, iki gözi dört geler.

* * *

Gurt bilen goýun guda bolmaz, guda bolsa-da, goýun gülmez.

* * *

Gurt bilen guda bolma, tilki bilen – dost.

* * *

Gurtdan gorkan köpek saklar.

* * *

Gury agaç miwe bermez.

* * *

Gury agajy egmegin, degmedige degmegin.

* * *

Gury çörekden iç agyrmaz.

* * *

Gury kaşyk¹ agyz ýyrtar.

* * *

Gury sözden palaw bolmaz, ýag bile tüwisi bolmasa.

* * *

Gury söze ähtibar az.

* * *

Guş bar – etini iýmeli, guş bar – et iýdirmeli.

* * *

Guş çirtmegi unudar, çirtmek guşy unutmaz.

* * *

Guty ýok gurruga düşse, gark bolar.

* * *

Guty ýok guýa gaçsa, gum ýagar.

* * *

Guwanma bu barlyga, eltip goýar darlyga.

* * *

Guzulykda doýmadyk, toklulykda dümtüner.

¹ Kaşyk – çemçe.

* * *

Guzy beren torum sorar.

* * *

Guzy mälär ýyl geçer, oylan aglar – gün.

* * *

Göç başy aýry bolsa, it başy däli bolar.

* * *

Göç gaýtasa, agsak ozar.

* * *

Göç ýörär, it ýortar.

* * *

Göge bakan ýykylar, laýa batan kakylar.

* * *

Göge tüýkürseň, ýüzüňe düşer.

* * *

Göni gelen keyigiň iki gözünden başga aýby ýok.

* * *

Gördüň ýaryň ýar däldir, terkin kylmak ar däldir.

* * *

Gördüň, dostuň ýüzi hoş, otur-da turuş,
Gördüň, dostuň ýüzi turşy ne oturyş, ne turuş.

* * *

Gören eşidene habar berer.

* * *

Gören görenini eder, kesewi – dürtenini.

Görene göz, eşidene gulak.

Görer göze gart¹ öler, ajal ýetse, ýaş öler.

Görgüliniň gözi agyrsa, goňsusy duýmaz,
Arzylynyň gözi agyrsa, ýedi günlük ýere habar ýeter.

Görgüni görmän, göre girmek ýok.

Görkümden – berkim.

Görmäýinem, köýmäýinem.

Görmedik daşym, ýardy başym.

Görmese göresi geler, görse-de ölesi geler.

Görmese ýat, görüşmese uýat.

Göwün – çüýşe, göz – aýna.

Göwün – göwünden suw içer, gamyş – bogundan.

Göwün darlygy – horluk.

¹ Gart – garry.

Gövün gözeli söýmez, söýenini söýer.

Gövün kazy, göz terezi.

Gövün kiri aýdylsa gider, geým kiri – ýuwulsa.

Gövün syryny göz bildir.

Göz – derýa.

Göz – gorkak, gövün – batyr.

Göz – göze ýagy.

Göz – ýüregiň aýnasy.

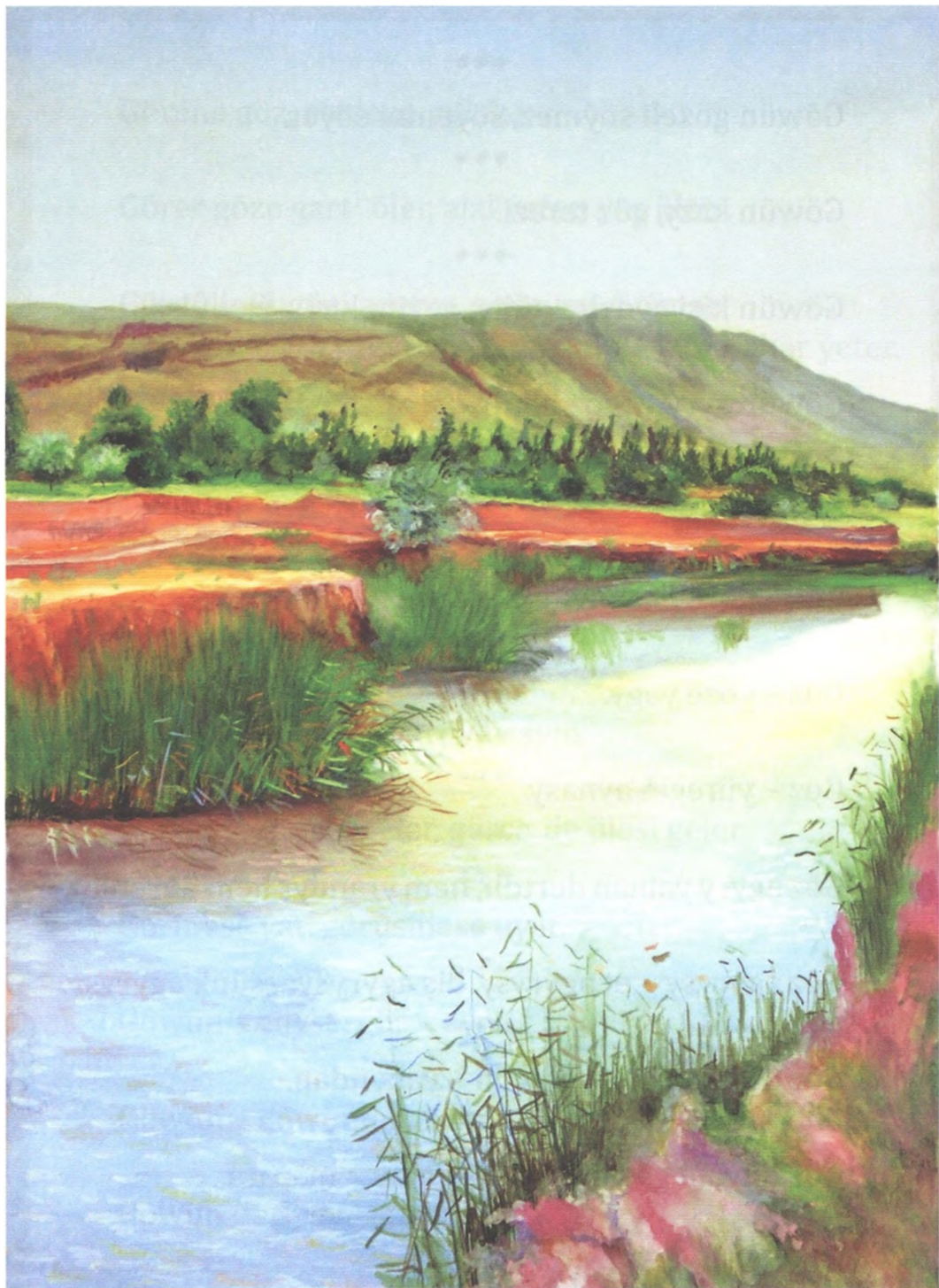
Göz agyry ýaman dertdir, hem yrandyr hem bürendir.

Göz agyrusy – et agyrusy, diş agyrusy – süňk agyrusy.

Göz daşdan galar, gövün – ýakyndan.

Göz düýäni gazana salar, adamy – mazara.

Göz eýeli – işik söýeli.

Suw – ýaşagyş

* * *

Göz ganymyny tapar.

* * *

Göz gördi, köňül söýdi.

* * *

Göz görenine amal eder.

* * *

Göz görmän, göwün ynjalmaz.

* * *

Göz görmedigini ýürek syzar.

* * *

Göz görmejegini görer, gulak eşitmejegini eşider.

* * *

Göz görmese, ýüz döner.

* * *

Göz gözi görmez.

* * *

Göz nur eýesi, göwün – syr.

* * *

Göz özüňki, gulak özgäniňki.

* * *

Göz ýaraşygy gaş, agyz ýaraşygy diş.

* * *

Göz ýetmeze – söz ýeter.

* * *

Göz ýüki – düz ýüki.

Gözden yrak, köñülden yrak.

Göze görünmez ogry, handan-begden dogry.

Gözel – hulky bilen gözel.

Gözeli görseň gözüň ga:nar.

Gözellik baş täjidir, her kime nesip etmez.

Gözellik on, dokuzy don.

Gözlem aglar – gözsüzem, ogullam aglar – ogulsyzam.

Gözlüniň gündiz tapmadygyny, kör gije tapar.

Gözýaş – gama ýoldaş.

Gözýaş – göwün ereder.

Gübürdär – ýagmaz, çöker – sygmaz.

Gübürdewük buludyň ýagyny-da az.

Güjük dalanman, köpek çykmaz.

Gül tikensiz bolmaz, hazyna – eýesiz.

Gül ysgan «doýdum» diýmez.

Gülen agyz görkli.

Gülme goňşyňa, geler başyňa.

Gülüň biten ýerinde, gadyry ýok.

Gülüň miwesi bolmaz.

Güman imandan aýrar.

Gün bakar – ýer ýumşar, gelin bakar – är ýumşar.

Gün otaglasa günlük, aý agyllasa aýlyk.

Günä edilmän, toba edilmez.

Günäliň oduna bigünä ýanar.

Gündeş – başa daş, göze ýaş.

Gündeş – günde öç.

Gündeş göreniň gyzyny alma, işigi ýamanyň öýüne barma.

Gündeşiň bolsa bolsun, gündeş çagaň bolmasyn.

Gündeşiň günü hem gündeş.

Gündeşli başym – zäherli aşym.

Gündeşli bolandan günüň aýry bolsun.

Gündeşli bolsaň bol, öýdeşli bolma.

Gündeşli gülmez.

Gündeşli öý weýran, aş ornuna aýran.

Gündeşli öýde – günde uruş.

Günem hemmäniň göwnüni tapyp bilenok.

Güni etek bilen ýapyp bolmaz.

Güni güniniň ölümini dilär.

Günim ogly gülüşmez.

Günortasy guşluksyz, duly batman aşlyksyz.

Günüm üçin günim ogluny allalaryn.

Günüm üçin köýýän, gündeşimiň oglanyny söýýän.

Günüň serweri – juma, aýyň serweri – remezan,
Ýylyň serweri – goýun, gijäniň serweri – gadyr.

Gylyç gynyndan çyksa, gan görner.

Gylyç öz gynyny kesmez.

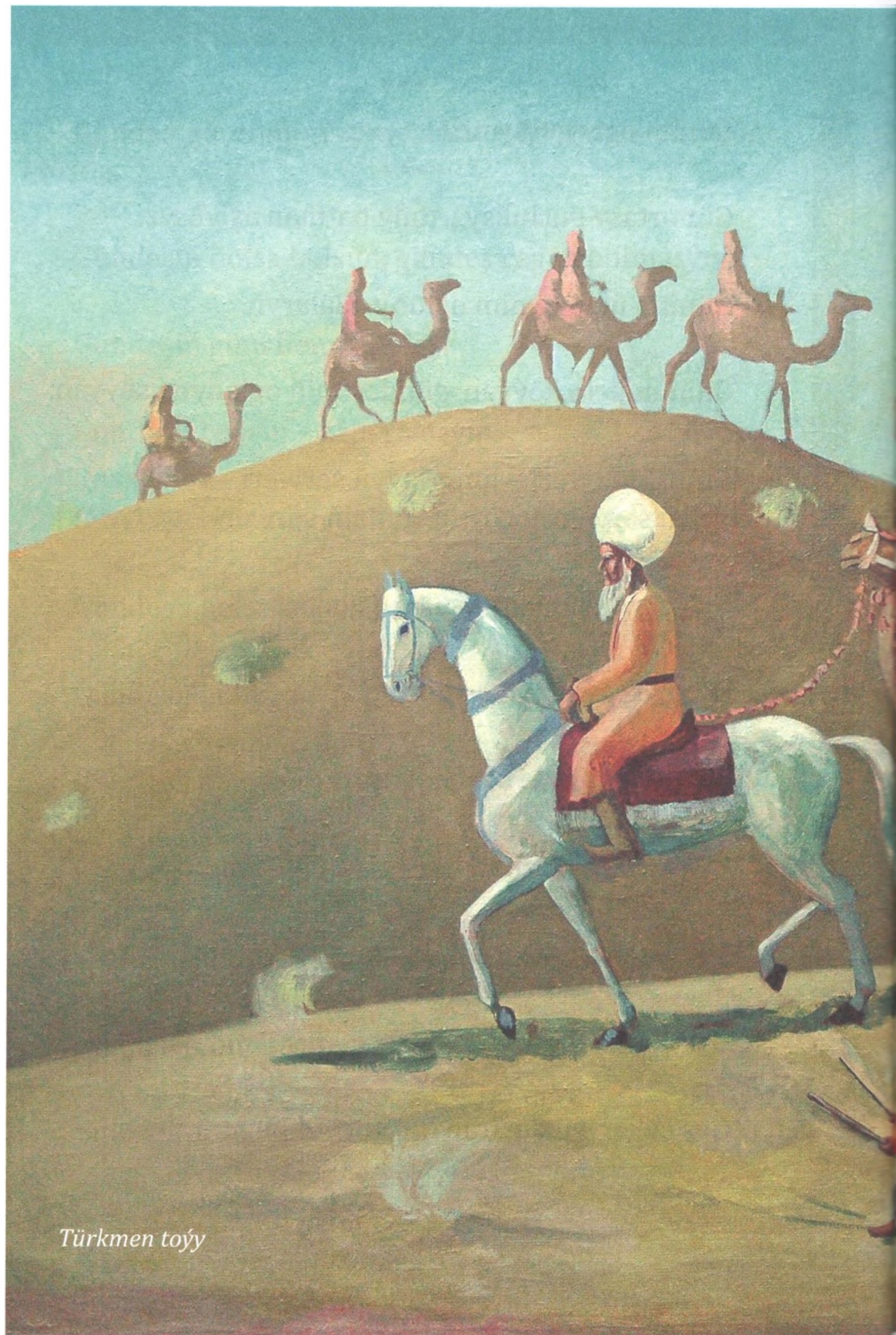
Gylyjyň önünde şert bolmaz.

Gymmatyň hikmeti bar, arzanyň – minneti.

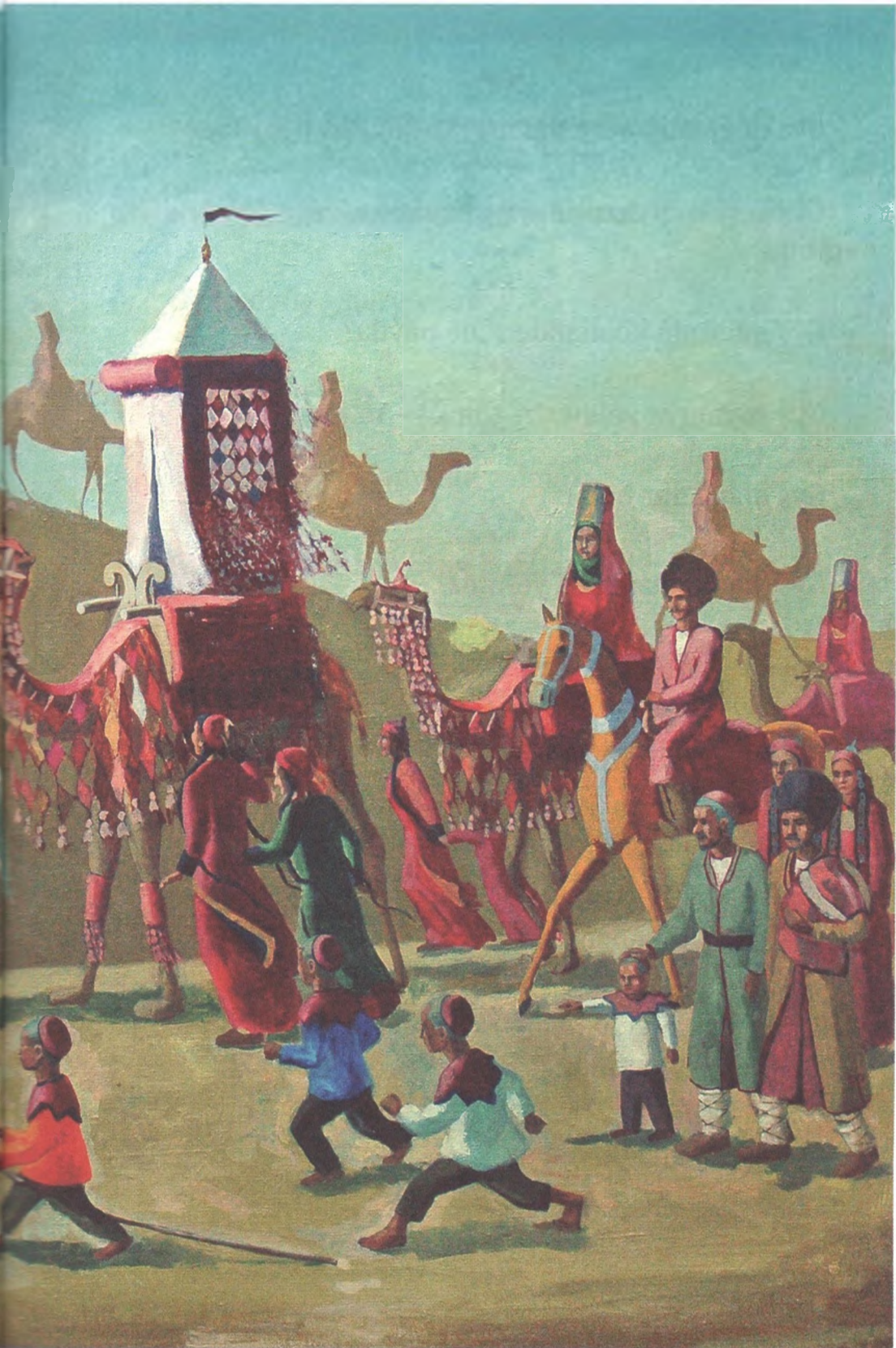
Gymyz – alyp içeniňki, gyz – alyp gaçanyňky.

Gyş arryk alma, ýaz – ýagyr.

Gyş çykar, ýüzügaralyk kömre galar.

Türkmen toýy

* * *

Gyş düýşüniň bary ýalan, ýaz düýşüniň – ýary.

* * *

Gyş gelýär diýip odunyňy baýatma, ýagy gelýär diýip
– unuňy.

* * *

Gyş gününiň köjesinden¹ ne peýda?

* * *

Gyş gyzamyk gelmesin, tomus – mama.

* * *

Gyş ojagy dar bolar.

* * *

Gyşyk ýük maksada ýetmez.

* * *

Gyşyň gözi kör bolar.

* * *

Gyşyň güni bir tutam.

* * *

Gyşyň güni kyrk tüýsli, kyrkysy-da gylyksyz.

* * *

Gyş gününiň höziri ot.

* * *

Gyşyň hoşlugyna, ýabynyň ýuwaşlygyna, mollanyň
derwüşligine ynanma.

* * *

Gysyr goýun köp mälär.

¹ Köje – milli türkmen tagamynyň ady.

Gyz bir güldür – ýetişer, göçer gider.

Gyz çykaran baýamaz, gelin edinen dagamaz.

Gyz galyňy – garyň suwy.

Gyz galyňy – gyrawça.

Gyz galyňy gysymyňda galmaz.

Gyz galyňyndan ýarna bolmaz.

Gyz garrasa pugta bolar, at garrasa – agta.

Gyz garrasa, ýa gula barar, ýa-da – dula.

Gyz gurjak oýnar, oglan gulan gözlär.

Gyz – gyrnak, ogul – gul.

Gyz – gyzyl alma, gyzy gözden salma.

Gyz – hoz agajy, her ötegçi bir daş atar.

Gyz meniňki, bagty özgäniňki.

Gyz öýi – wezir öýi.

Gyz – öýüň torbasy, ene – unuň urbasy.

Gyz – özge öýüň çyrasy.

Gyza gelir kyrk kişi, alar gider bir kişi.

Gyzamagyň öňi, garamagyň soňy.

Gyzarana gyz diýerler, agarana – biýz.

Gyzaryp daňlak¹ gelenden, gygyryp ýagy gelsin.

Gyzgyn nan köpegi guduz eder.

Gyzly kişi gyr aşar.

Gyzyl görse, Hydyr azar.

Gyzyl it şagal daýysy.

¹ Daňlak – daň atmazdan öň gündogaryň gyzarmagy, şeýle bolanda howa sowuk bolýar.

- H -

Hak ýakan çyrasyny hiç kim söndüre bilmez.

Hakdan gelse gelsin, nähakdan gelmesin.

Hakykat – altyndan gymmat.

Hakyň halaty bar.

Halatsyz han bolmaz, ýoldaşsyz – serdar.

Halkda Hakyň ady bar.

Halwany hekim iýer, şalgamy – ýetim.

Haly bardan han bolmaz, mekrudan¹ – halal.

Hanym dõwse – kaza, hyzmatkär dõwse – jeza.

Haram geldi, halaly hem özi bilen alyp gitdi.

Hassasy gutuljak bolsa, tebibi dogry geler.

Hatyn kişi duzdan agyr.

¹ Mekru – şerigat boýunça edilmegi ýazgarylýan iş.

Kerwen

* * *

Hatynyň kandan bolsa, gel-gidiň şondan.

* * *

Haýwanyň dişine bakarlar.

* * *

Haýyr – bereket, nur – rehmet.

* * *

Haýyr işi goýsaň şere döner, şer işi goýsaň – haýra.

* * *

Haýyr işi Hudaýam goldarmyş.

* * *

Hem hoz gerek, hem hozuň – mürrügi.

* * *

Hem zyýarat, hem tüjarat.

* * *

Heñini bilseň, «Mürzeweli» hem bir heň.

* * *

Her agaran gar bolmaz, her agaçda bar¹ bolmaz.

* * *

Her bolçulygyň bir gytçylygy bolar.

* * *

Her derdiň bir dermany bar.

* * *

Her döwür – bir döwür.

¹ Bar – miwe.

Her gijäni Gadyr bil, her kimsäni – Hydyr bil.

Her iliñ öz tentegi bar.

Her iş bolsun, bähbit bolsun.

Her işde bir haýyr bar.

Her işiñ haýry ýagşydyr, toýuñ bezegi bagşydyr.

Her kellede bir hyýal, kel kellede müñ hyýal.

Her kes – öz öýüniñ begi.

Her kim agyran ýerini tutar.

Her kim doýan ýerini magtar.

Her kim eder özüne eder.

Her kim gijän ýerini gaşar.

Her kim öz agyrysyna aglar.

Her kim öz çöregine gül çeker.

Her kim öz garyşy bilen ölçär.

Her kim öz gazan çukuruna özi ýykylar.

Her kim öz matasyny bazara salar.

Her kim öz öwlüýäsini gorar.

Her kim öz pälinden tapar.

Her kimiň bir gaýgysy, kel gyzyň – är.

Her zadyň öz wagty bar, her gyzyň – öz bagty.

Her zyýan – bir pent.

Hesip edene däl, nesip edene.

Hezzet etseň eşege, hyzzyn urar duşaga.

Häzir – maňa, erte – saňa.

Horaz hemme ýerde bir gygyrar.

Horazsyz-da säher bolar.

Hoşuň atasy ölmändir.

Hudaý urany pygamber hasasy bilen dürter.

Hudaýdan düýe ýaly dile, dary ýaly berse-de alaý.

Hudaýdan ýaşyrmadygyňy, bendesinden ýaşyrma.

Hudaýsyz çöp başy gymyldamaz.

Hudaýyň söýenini, bendesi söýer.

- I -

Içmeklini ursaň, ýalaňaç gorkar.

Içmen diýen guýyňdan, aýlanyp üç içersiň.

Içýan gyssansa, öz depesinden çakar.

Idän tapar, iglän öler.

Idelen itiň goýna peýdasy ýok.

Ideniň düýe bolup, müneniň eşek bolmasyn.

Igençli närsäni it ýmez.

Iki arslan bir derä sygmaž.

Iki at depişer, arasynda eşek öler.

Iki darbaz¹ bir ýüpde oýnamaz.

Iki elim getirer, otuz ikim ötürer.

Iki eneli oğlan aç galar.

Iki gep – bir jady.

Iki göç – bir talaň.

Iki goçuň kellesi bir gazanda gaýnamaz.

Iki gylyç bir gyna sygmaž.

Iki hasap – bir otuz.

Iki syçan birlikse, ýolbarsyň guýrugyny kerter.

¹ Darbaz – dartylan ýüpüň üstünde oýnaýan oýunçy.

Gündogaryň akylgary Abu Reýhan Biruny

İki ýarty – bir bitin.

Inerdenem nerrik dogar.

Inim bilen u:ja:m, damagym sagdyr, hoja:m.

Işi bitdi, tilkisi guýudan çykdy.

Işi bitmez, jany dynmaz.

Işigaýdany düýäniň üstünde it ýarar.

Işikden tapsaň, töre geçme.

Işim bitdi – eşegim laýdan çykdy.

Işşek eti – em bolar, çebiş eti – ýel.

It – ata, är – daýa.

It agsynar, guş guzlar.

It agzyndan süýek artmaz.

It bile oýnan, üýrmäni-de öwrener.

* * *

It burnundan üşär.

* * *

It çopanyň goldaşy, ýalňyzlykda ýoldaşy.

* * *

It doýan günü ogurlyk eder.

* * *

It eýesini, pişik bikesini tanamaz.

* * *

It gara görmese üýrmez.

* * *

It gargyşy gurda ýokmaz.

* * *

It garrasa, gapydan gitmez.

* * *

It gedaýdan gorkar, gedaý – itden.

* * *

It gözi tütün bilmez.

* * *

It gursagy ýag götermez.

* * *

It gylygyna eýesi ýetik.

* * *

It ite buýrar, it-de guýrugyna.

* * *

It itiň guýrugyny basmaz, mert merdiň ýoluny kesmez.

It ne gara görsün, ne üýrsün.

It öýkelär, eýesi bilmez, gul öýkelär, hojasy bilmez.

It üýrer, kerwen geçer.

It ýal iýen ýerinde üýrer.

It zzyňdan galmasyn diýseň, ýalyny kem.

It ýüwrügni tilki söýmez, gamly kişi gülki söýmez.

It ýyrtyk donlyny ýarar.

Itden aç-da ýok, dynç-da.

Itden arsyz, eşekden gadyrsyz.

Itden dogan gurbanlyga ýaramaz.

Ite – şam, gurda – iým.

Ite saryýag ýarasmaz, eşege – zagpyran¹.

¹ Zagpyran – sary reňkli hoşboý ysly ösümlük.

Ite ýaly az berseň, gapydan garamaz.

Iti gapmaz diýme, aty – depmez.

Iti bisanyň, dölesine gurt girer.

Iti bolmadygyň, ýalagy bolmaz.

Iti eýesiniň hakyna sylarlar.

Iti it bile dalarlar.

Iti öldüren süýrär.

Itil¹ gargasy Itile uçar, Ýaýyk² gargasy – Ýaýyga.

Itiň demi – süňküň emi.

Itiň dertli bolmasyn.

Itiň zyndan bar, atyň – öňünden.

¹ Itil – Wolga derýasy.

² Ýaýyk – Ural derýasy.

- J -

Janlada galan ýagyşdan gorkmaz.

Jan – amanat, didar – ganymat.

Jan bar – gam bar, bigam kim bar?

Jan bar ýerde kaza bar.

Jan beren Taňry nan hem berer.

Jan gutarmasa, nan gutarmaz.

Jan hem agyzdan çykar, lebiz hem.

Jan tartmasa-da, gan tartar.

Jandan geçmeseň, janana nirde,
Jemaly seçmeseň, gaýnene nirde.

Jany agyrmadygyň Hudaý bilen ne işi bar.

- K -

Kasas kyýamata galmaz.

Kaza görnüp gelmez.

Ussat binagärler

* * *

Kazylaşandan garyndaş bolmaz.

* * *

Kän aşym – gowgaly başym.

* * *

Kiçi çille: «Ýalkasam – süýt-gatyk iýdirin,
Gargasam – kellebaşayak» diýenmiş.

* * *

Kiçi çillede balam bolsaň damma,
Uly çillede ganam bolsaň diňme.

* * *

Kiçi çillede inçe üzülip, ýogyn sozular.

* * *

Köpi gidip, azy galan.

* * *

Kyrk boldy – pyrk boldy.

* * *

Kyrk geçitden – bir guduk¹.

- L -

Lukmanyň alaç etmedigini Ezraýylyň dergähinden²
agtar.

- M -

Minnetsiz çörek – baýram çöregi.

¹ Guduk – guýy.

² Dergäh – bosaga, işik, gapy.

Muhannes giň ýerde akyl saýynar.

Muňalanyň ýüzi Käbä.

Musulmançylyk hem asta-asta.

Musulmançylyk inçe-de bolsa, üzülmez.

Mülk bölünse, tiz dargar.

Mürzeweliň aty ýeser, gamçylasaň, gaýra teser.

- N -

Nämäni görmeseň, şol gowy.

- O -

On iki ymama ýalbarandan, bir Alla ýalbar.

Oňmasaň – öýlen.

Oňşuk – bir, oňalga – iki.

Ony goltugyna alan otuzy aýasynda tutar.

Orakdan soň – hoşa.

* * *

Orta ýaşda aýalyň ölmesin, ara ýolda malyň galmasyn.

* * *

Oýun bir, maza iki.

* * *

Oýunçy utulanyny bilse ýagşy.

* * *

Ozal birdi hiňňillik, iki boldy şihňillik.

* * *

Ozal işe başlama, başladyňmy taşlama.

- Ö -

Öl-ä aýan, dir-ä güman.

* * *

Ölen gaýdyp gelmez, aglamak bilen.

* * *

Ölen goýun gurtdan gorkmaz.

* * *

Ölen-ä ölüp janyny gutardy weli, waý galanyň halyna.

* * *

Öleni-hä öleni, gözüni garga çokmasy näme?

* * *

Öleniň zzynda ölüp bolmaz.

* * *

Öler ada – galar at.

* * *

Öli aýatdan doýmaz, diri – hezzetden.

* * *

Öli dagy çekilse-de, diri dagy çekilmez.

* * *

Öliniň wesýeti özi bilen gider.

* * *

Ölme eşegim, ýaz çykar, ýorunja dyzdan bolar.

* * *

Ölme-de, ýit diýenleri.

* * *

Ölmedige ömür köp.

* * *

Ölüm – Allanyň buýrugy.

* * *

Ölüm «Depede synçy goýdum, gapyda diňçi goýdum»
diýenmiş.

* * *

Ölüm barlynyň malyny saçar, ýoklynyň aýbyny açar.

* * *

Ölümden başgasynyň alajy bolar.

Ir säherde

Ölümden uýat ýaman.

Ölümden-de beter kişi minneti.

Ölüp ýeten öýkenim, darap ýeten dalagym.

Ölüsi bolan bir gün aglar, dälisi bolan – her gün.

Ölüşiňe görä gömüsim.

Ömrüňden iki gün galsa at al, bir gün galsa – aýal.

Ömür direlmez, göwün direler.

Ömür görki – bagt, ejir emi – wagt.

Ömür – öwreder, mähnet – baýadar.

Ömür uzar, görk tozar.

Öň gelen – orun üçin, soň gelen – garyn üçin.

Öň uranyň dähsirisi¹ artyk.

¹ Dähsiri – bady, täsiri, güýji.

Öňi ýagty bolan, özgelere çakyşmaz.

Öňki araba nirden ýörese, soňku-da şondan ýörär.

Öňki göçüň azaşanyňy zyzndaky biler,
Ýoldaşyňyň ýalňyşyňy – ýanyndaky.

Öňüm gelenden, soňum gelsin.

Öňümde aýy goýduň, arkamda diňçi goýduň.

Örtener bolsaň, ölüňi agtar.

Örtülgi supranyň bir aýby bolar, açyk supranyň –
müň aýby.

Öten günüň belgisi ýok, daz¹ börügniň ülnüsi ýok.

Ötene ökünme, gelenden çekinme.

Öteni sözlinçäň, tázäni gözle.

Ötmez ömür bolmaz, dönmez döwür.

Öweni öküz, syndyrany sygyr.

¹ Daz – kel.

* * *

Öweý ene dyndarmaz, gar suwy gandyrmaz.

* * *

Öweý ene ötden ajy.

* * *

Öweýiň ady gursun, onda-da ýady gursun.

* * *

Öwrenen gylyk örkleseň-de durmaz.

- P -

Pala ynanma, palsyz-da bolma.

* * *

Palaw iýseň daş tabakdan, uky geler gaş-gabakdan.

* * *

Palawa – kepgir, çorba – petir.

* * *

Palçyk bile – ymarat, nesip bile – zyýarat.

* * *

Parhyny bilmeze ýarma-da bir gowurma-da.

* * *

Pataça ýol garşy.

* * *

Paý bereniň betine bakma.

* * *

Peri bilmedigini garry biler.

* * *

Perzendiň näçe bolsa, ýüregiňem şonça.

* * *

Peýdasy topukdan, zyýany dyzdan.

* * *

Peýdasyz perişdeden aşna döw ýagşy.

* * *

Pir azman mürit azmaz.

* * *

Pir-de öz ýoluna, hoja-da.

* * *

Pirim has – yhlasym bes.

* * *

Pişigiň arkasy ýere degmez.

* * *

Pişigiň ýüwrükligi samanhana çenli.

* * *

Pitwany¹ günäsine görä bererler.

* * *

Pukaranyň aty nan, ýüreginiň kuwwaty nan.

* * *

Pul bermez, bazar saklar.

* * *

Pul bilen imanyň kimdedigi bilinmez.

¹ Pitwa – kazynyň çykaran karary.

Pul boldy – kül boldy.

Pul bolsa, jeňňelde çorba.

Pul puly tapar, mal – maly.

Pul puly tapar, şerigat – ýoly.

Pul tapsaň, sanap gör, dost tapsaň – synap.

Pulla – bazar, pulsuza – mazar.

Pulum-da ýok, dilim-de.

Puluň bolsa, pil münersiň.

Puluň bolsa gapjykda, işiň biter her çakda.

Puluň gidenine bakma-da, işiň bitenine bak.

Puly gazanmak aňsat, saklamak kyn.

Puşman – özüňe duşman.

Pygamber awy ýedi towşan.

Türkmen çöli

Pyýada gözi bilen at alma, dul gözi bilen – aýal.

- R -

Rahat arasaň, mazara bar.

Ruzygär sen bilen dolanyşmasa, sen ruzygär bilen dolanyş.

Rysgal geler diýip oturan aç galar.

Rysgaly agzyna gelen guş semrär.

Rysgalyňda bolsa, çomuşda¹ çykar.

Rysgalyňy sat, röwşen al, galanyňa-da – sabyn.

Rysgalsyz kelle görde ýagşy.

Rysgalym bir okdur, her ýere düşer.

- S -

Sabyr – ajy, miwesi – süýji.

Sabyr – müşgil işleriň açary.

¹ Çomuş – susak.

* * *

Sabyr – sogabyň dogany.

* * *

Sabyr daşy – takat daşy.

* * *

Sabyr düýbi – sap altyn.

* * *

Sabyr eden, myradyna ýeter.

* * *

Sabyr edenler, gara dagy ýer eder, bisabyrlar haýyr işi şer eder.

* * *

Saç sapadan uzalar, dyrnak – jepadan.

* * *

Saçy – sübse, eli – kesewi.

* * *

Saçy uzynyň – ýüregi ýuka.

* * *

Sadaka belany gaýtarar, toba – günäni.

* * *

Sadakasyna ýaraşa – sogaby, sözüne ýaraşa – jogaby.

* * *

Sag – sagynç, sol – begenç.

* * *

Sag başym – soltan başym.

* * *

Sag eliň berenini sol eliň görmesin.

* * *

Sag eliň sol ele haýry ýok.

* * *

Sag sagynýança, däli suwdan geçer.

* * *

Sag sagynýança, däli ogluny iki öýerer.

* * *

Sagalsam – häkimdirin, sagalmasam – men kimdirin?

* * *

Saglygym – begligim.

* * *

Saglygynda kör enem, ölende badam gözli.

* * *

Saglyk – baýlyk.

* * *

Sakgaldan aýryp, murta goýma.

* * *

Sakgaly agardýan – alada.

* * *

Sakgaly gür geňeşe bolmaz, ýaly gür – ýaryşa.

* * *

Sakgaly ýok, murty ýok – dünýäden umydy ýok.

* * *

Sakgalyň her gylynda müň perişde ýatarmyş.

Sakla samany, geler zamany.

Saman tüssesi göz çykarar.

Sanalgy günüň salymy ýok.

Sangysyz uçan guş, gonalgasyny ýañylar.

Sanly pul durumsyz bolar.

Sapak sapsaň, ujuny düw.

Sapar aýy – hatar aýy.

Sapara çyksaň, ýoldaş köp.

Saparda berseň, taparda alarsyň.

Sargyt bile zyýarat kabul bolmaz.

Sary donlym sag bolsa, sallanyp geler sary gyz.

Sary towuk saman seçer, öz aýbyny özi açar.

Saryýag – däri ýag.

* * *

Satdy – ýitdi, aldy – bitdi.

* * *

Saýa düşen ýerde ekin bitmez.

* * *

Saýa garap, boý ölçeme.

* * *

Saýak ýöreseň, taýak bar.

* * *

Sebäp bilen sebet araba müner.

* * *

Sebäpsiz çöp başy gymyldamaz.

* * *

Segsen, togsan – bu gün barsyň, erte ýoksuň.

* * *

Sellesini al diýse, kellesini alar.

* * *

Sen bolmasaň, Senem jan.

* * *

Sen özüňe dost gazan, duşman ojak başynda.

* * *

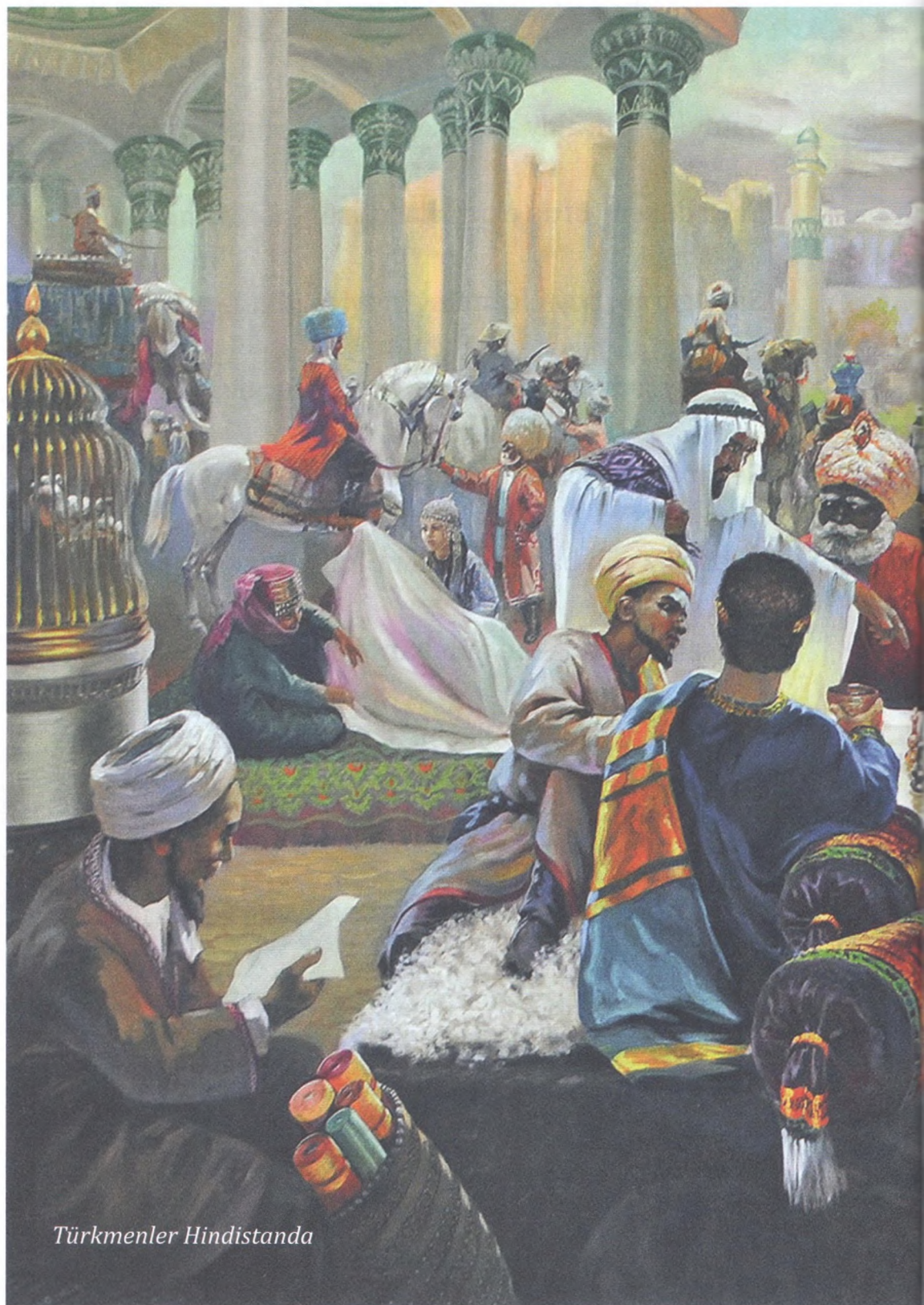
Sen sylasaň garryny, Taňry sylar baryňy.

* * *

Serçe semröp, batman çykmaz.

* * *

Sessiz ýapyşan itden gork.

Türkmenler Hindistanda

Seýilem bir seýil, sergezdancılygam.

Seýrek elek günde gerek, syk elek – toýda.

Säheriň ýalawy, agşamyň palawy.

Sil gider – suw galar, ýalpak ýerde – gum.

Sil öňündäki kötük¹ tutdurmaz.

Siňek öl ýere gonar.

Sişenbede silkinme.

Soganyň düýbi-de aý, başy-da.

Soň gelen aşa batyr.

Soň gelen sojap geler, bagröýkeni – ajap.

Soňky puşman – öte duşman.

Soňky tüýkülik sakgal ezmez.

¹ Kötük – töňne.

* * *

Soňuny saýan batyr bolmaz.

* * *

Sopy – pirinden, aýal – ärinden.

* * *

Sopy sogan iýmez, tapsa gabygyny goýmaz.

* * *

Soran Kábäni tapar.

* * *

Soranyň bir ýüzi gara, bermedigiň – iki ýüzi.

* * *

Sorap berenden urup ber.

* * *

Sowandan sowul.

* * *

Sowgat – sowgat dilär.

* * *

Sowugyň gamçysy – ýel.

* * *

Sök aşa ynanyp, alys gitme.

* * *

Sönen ojak ýylatmaz.

* * *

Söwda et-de, ataňy ut.

* * *

Söwda küşat – ömür zyýat.

* * *

Söwdanyň dosty bolmaz.

* * *

Söyenenim gara dag, gara daga gar ýagdy.

* * *

Söyeniň göwni üçin söýmezimi söýerin.

* * *

Söyeniň gözi perdeli.

* * *

Söyeniňi alma, söýeni al.

* * *

Söyenişen ýykylmaz, ýalanyşan aç ölmez.

* * *

Söýgi görk islemez, uky – ýassyk.

* * *

Söýmäge deň oglanym, söýenmäge kem oglanym.

* * *

Söýmedige süýkenme.

* * *

Söýmez oglana ýurt galar.

* * *

Suw – akan ýerine, bagt – bakan ýerine.

* * *

Suw akar – daş galar, garry gider – ýaş galar.

* * *

Suw akar – göz bakar.

* * *

Suw bar ýerde laý hem bar.

* * *

Suw bendinden baglanar.

* * *

Suw bermedige süýt ber.

* * *

Suw berseň, akary bilen, mal berseň, bakary bilen.

* * *

Suw getirenem bir, küýze – döwenem.

* * *

Suw gezegini beren ýyl ajy galar, tamdyr gezegini beren – gün ajy.

* * *

Suw her zady päklär, ýüzi päklemez.

* * *

Suw köp ýatsa ajar.

* * *

Suw küýzesi suwda synar.

* * *

Suw sakasyz bolmaz, don – ýakasyz.

* * *

Suw seňrikden geçensoň, puşeymandan ne peýda.

* * *

Suw ýatar, duşman ýatmaz.

Durmuş yoluna ak pata

Suwa aryk, ýola çaryk.

Suwa giden saman çöpünden dalda gözlär.

Suwa giren gury çykmaz, göre giren – diri.

Suwa söýenme, gäwürä ynanma.

Suwdaky balygy satyp bolmaz.

Suwsana salgym suw bolup görner.

Suwsuz äkidip, suwsuz getirer.

Suwy sep – siňer ýere, sözi aýt – sygar ýere.

Süleyman hem bolsaň, mura gulak sal.

Süri agsaksyz bolmaz.

Süri öňüni serke¹ çeker.

Sürüden aýrylan goýny gurt iýer.

¹ Serke – üç ýaşdan agan biçilen teke.

* * *

Sürüli goýun gyrlar, gotur geçi baş bolsa.

* * *

Süýde siňe seretseň, gan görner.

* * *

Süýtde agzy bişen, suwy üfläp ißer.

* * *

Süýthoruň öýüni, bathor ýykar.

* * *

Süýtli sürüden çykmaz.

* * *

Süýtli sygyr bazar görmez.

* * *

Süýtsüz sygyr süsegen bolar.

* * *

Syçan görende peleňe dönýän pişik, peleň görende syçana döner.

* * *

Syçandan bolan torba keser.

* * *

Sygryň guýrugynda pyçak döwme.

* * *

Sygryň şahyna ursañ, endamy sizlar.

* * *

Sygryň süýdi agzynda.

Sygyr ogurlan gutuldy, ýüpüni ogurlan tutuldy.

Sygyr suw içinde, höjegi¹ buz ýalar.

Sygyr synag bilmez, eşek – sylag.

Sygyrly öýde sul² bolmaz.

Sykylyk atanyň bilen sygyr semremez.

Sylanyňy sygyr bilmez, sypanyňy – eşek.

Sylasam – pirim, sylamasam – birim.

Synalmadyk dost – döwülmedik hoz.

Synan el boýundan asylar.

Syndyrmaga hozum bar, ýyrtmaga – biýzim.

Syrtlan iýjek süňküni syrtyňa çenäp iýer.

Syryny bilmedik atyň syrtyny sypama.

¹ Höjek – göle.

² Sul – kesel.

- Ş -

Şa emri – wajyp.

* * *

Şa-da öz ýolundan, Musa-da.

* * *

Şagaldan şir bolmaz, pişikden – pil.

* * *

Şalyk hazyna dolmagy bilmez.

* * *

Şanyň duşmany – şa, gedaýyň duşmany – gedaý.

* * *

Şapbady ýüze göräräk çekerler.

* * *

Şaýat ýalançy bolsa, hak ýoldan çykar.

* * *

Şep-şep bilen şepdaly bolmaz.

* * *

Şerabyň azy däri, köpi – ögi.

* * *

Şerigatda şerim ýok.

* * *

Şermende – ahyry galar armanda.

* * *

Şeýtan adam – şeýtandan ýaman.

* * *

Şeýtanyň azdyrany özüniňki.

Şeytanyň şeri tükenmez.

Şarikli aşy it iýmez, iýse gözi agarar.

Şir balasy şir bolar.

Şir çagasy ýylda aýaklanar.

Şiri dyrnagyndan tanarlar, towşany – gulagyndan.

Şor – doňmaz, ýaman – oňmaz.

Şorda gül bitmez, biten güle söz ýetmez.

Şory döredýänem suw, eredýänem.

Şum habar tiz ýaýrar.

Şübhe – ýüregiň kiri.

Şükür etseň maňa, ýene biýrin saňa,
Şükür etmeseň maňa, mähnet salaryn saňa.

Şyk-şyk edýän naldyr, iş bitirýän puldur.

Şyrnyň-şyrnyň etdiler, balamyň başyna ýetdiler.

- T -

Tabak ýalamak sogap.

Tagam berseň aja ber.

Tagam lezzeti – myhman hezzeti.

Tagamy dadan biler.

Tagan aýagy üç bolar, biri-birine güýç bolar, biri
döwülse hiç bolar.

Taganyň – söýesi, gazanyň – garasy.

Takdyra tebdil¹ bolmaz.

Takdyra ten beren ýagşy.

Taldan taýak etme, guldan aşna tutma.

Tam ýykmadyk tam salyp bilmez.

¹ Tebdil – öwürme, çalşyрма, üýtgetme.

* * *

Tamakin hilegärden aldanar.

* * *

Tamakinçilik haýany iýer, sadaka – belany, toba – günäni.

* * *

Tamakiniň jany sag bolsa, müflis aýyndan ölmez.

* * *

Tamda gulak bar, biri eşitmese, biri eşider.

* * *

Tamdan ýykylan tamdan ýykylanyň halyny biler.

* * *

Tamdyra gyzanda ýap, gepi gerdişinde aýt.

* * *

Tanalmadyk ýat saýylar, görüşmedik – uýat.

* * *

Tanalmadyk ýerde don sylagly, tanalan ýerde – boý.

* * *

Tanaly darykmaz.

* * *

Tanamadyk Taňrysyny sylamaz.

* * *

Tanasaň baş al, tanamasaň – ýaş.

* * *

Taňry tämizligi söýer.

* * *

Taňryň belasy köp, saklasa – penasy.

* * *

Taňryň emgeksiz günü ýok.

* * *

Taňryň günü darydan köp.

* * *

Tanyşlyk – günlük, öýlenmek – ömürlük.

* * *

Tanyşmak üçin beýik adam tapmasaň, beýik daş tap.

* * *

Tapan – begener, tanan – alar.

* * *

Tapan – birini, tapmadyk – ikini.

* * *

Taý atlyga ýetişende ýal-guýrugy işiler,
Güjük itlige ýetişende aýak dikläp buşugar.

* * *

Taý ata ýetirer, at – myrada.

* * *

Taý depse, atdan ýaman.

* * *

Taý ýetişse at dynar, ogul ýetişse – ata.

* * *

Taýa ýapagy¹ diýme, ýaza çyksa at bolar.

¹ Ýapagy – taýçanak.

* * *

Taýagyň iki ujy bar.

* * *

Taýak birikse-de, el bolmaz.

* * *

Taýak degen ýerinde, gep keseren ýerinde.

* * *

Taýak etden öter, söz – süýekden.

* * *

Taýak gelinçä ýumruk, direg gelinçä syryk.

* * *

Taýak iki uçly, bir taýy degmese, bir taýy deger.

* * *

Taýly taýyny tapmasa, günü «ah-wah» bilen geçer.

* * *

Taýlykda ýortmasa, gaýda ýortar.

* * *

Taýy magta, at mün.

* * *

Taýym gitdi – haýym gitdi.

* * *

Taýyn aşyň eýesi, adagly gyzyň äri.

* * *

Tazysyz awa giden öýe towşansyz geler.

* * *

Tebäti¹ alan ýylan etini iýer.

* * *

Tebipden sorama, derdi çekenden sora.

* * *

Telpekçiniň telpegi bitmez, ädikçiniň – ädigi.

* * *

Temeni haltada gizläp bolmaz.

* * *

Tentegiň özi aýtmaz, sözi aýdar.

* * *

Täzäni köne saklar.

* * *

Täze bir gün, köne müň gün.

* * *

Täze geldi bazardan, köne düşdi nazardan.

* * *

Täze geýen bir guwanar, ýamanan – günde.

* * *

Täze küýzäň suwy sowuk.

* * *

Tikeni tiken çykarar.

* * *

Tilki nyrhy derisine görä.

¹ Tebäti – işdäsi.

Tilki sarkydyndan şir datmaz.

Tilki turan ýerinden, gurt-da turar.

Tilki tüsseden gorkar, demir – ussadan.

Tilki: «Towuksyz ketek otlara ýansyn!» diýenmiş.

Tilkiden: «Şägirdiň kim?» diýip soradylar, guýrugyny görkezdi.

Tilkiniň bazar bilen ne işi bar.

Tilkiniň müňde bir sapalagy bar, iň gowusy – görünmezlik.

Tilkiniň, gunduzyň başyna derisi ýeter.

Tiriň¹ içi boş, owazy artyk.

Tiz gelen döwletden gork.

Tiz ýanan tiz söner.

Toba – doklukdan, dawa – ýoklukdan.

¹ Tiriň – dep.

* * *

Togsan dolman ýaz çykmaz.

* * *

Tokaý ota, at gazan.

* * *

Tommugy heşe¹ bozar.

* * *

Top kakan-da özi, top beren-de özi.

* * *

Topuň jogabyny top berer.

* * *

Topurda gezeni çaň basar.

* * *

Torgaý jygasy bilen beg, molla – sakgaly bilen.

* * *

Torgaý magtanyp, şuňkar bolmaz, eşek magtanyp –
tulpar.

* * *

Torgaý ýagynda ýaşyny gorar, doluda – başyny.

* * *

Torgaýyň çommagyny ýolsaň, çyrlak bolar.

* * *

Toşap diýip alanym bal çykdy.

* * *

Tosun müngä bolmaz, meslik – ýörmä.

¹ Heşe – ujal.

Towşan ölümi – gamyşdan, är ölümi – namysdan.

Towugyň döşi, balygyň başy.

Towugyň zekady bir ýumurtga.

Towuk öler, gözi küllükde galar.

Towuk tutanyňky, towşan turuzanyňky.

Towuk ýumurtgasyna görä käkelär.

Toý beren zaňnar, koý beren zaňnar, bir garyş ýüp bermezmi?

Toý bolsa tomaşaçy tapylar.

Toý diýseň, gury kelle togalanar.

Toý donlynyňky, aýyt atlynyňky.

Toý eden Mämmedoraz, ady Ýowşan baýa gider.

Toý gyssagy bilen don biter.

* * *

Toý ötensoň tomaşa, orak ötensoň hoşa.

* * *

Toý sowlansoň, tüýdük çalma.

* * *

Toý ýaraşygy – oýnamak, ýas ýaraşygy – aglamak.

* * *

Toýa garramak ýok, ýasa – könelmek.

* * *

Toýa gitmeseň hem, ýasa git.

* * *

Toýdan topukça.

* * *

Toýnuksyz ýüp alma, töňňesiz – odun.

* * *

Toýuň boljak-boljagy, keжебäň geljek-geljegi.

* * *

Töwekgel işini Hudaý oňarar.

* * *

Töwekgeliň gämisi batmaz.

* * *

Töwekgeliň suwy daga ýörär.

* * *

Töwekgeliň ýary Huda.

* * *

Töwella zordan ýaman.

Tulpar döwründe gerek, ýüwrük – gününde.

Tulpar ötse, zzy galar, süri ötse, tozy galar.

Turha-turdan habar gelse, ukynyň mazasy gaçar.

Tur-otur, kersen getir.

Tutukly öý, dürli goş.

Türün¹ gör, halyn sora.

Tüsse-de ojardan çykar.

Tüsseli buýmaz, buýsa-da duýmaz.

Tüssesiz ot bolmaz.

Tüýkürseň – ýüzüm, çykarsaň – gözüm.

Tyg uran – tygdan öler.

- U -

Uçarda – gotan, ýerde – torskuk, gylda – gulan.

¹ Türün – ýüz.

* * *

Uçgundan ot dörär.

* * *

Ukuda ýatana ülüş ýok.

* * *

Uky – gaflat, nebis – duşman.

* * *

Uky – ölümiň ýoldaşy.

* * *

Uky arslany-da ýykar.

* * *

Uky duşman, gülki puşman.

* * *

Umyt – güýç, güýç – ynanç.

* * *

Umyt ölmez, rysk kemelmez.

* * *

Umyt örä tartar, umytsyzlyk – göre.

* * *

Umytly guş Kábä ýetmiş.

* * *

Un sanaja girmesin, är ýüreksiz bolmasyn.

* * *

Unaş – içip bolynçaň, köje – göçüp-gonynçaň.

* * *

Unaş – uzuňky, ýarma – ýaltanyňky, köje – soltanyňky.

Unumy tükeden unaş, ýagymy tükeden owmaç.

Uny petir tükeder, geçini – gotur.

Upar ysy ýakymly – ýaşyryp saklap bolmaz.

Ur diýseň, öldir etme.

Urna, urnaň üstüne durna.

Urşa girseň aýanma, aga-inä daýanma.

Ursa-da, ejem eli ursun.

Ursaň eti gatar, sögseň – beti.

Urşan ýaraşar, araçy taýak iýer.

Urşuň geňeşi bolmaz.

Urubilmejek uly taýak göterer.

Uruş ite ýagşy.

Uruş otur, ujaş otur.

Utanç – gözde, görk – agyzda.

Uwlamany bilmeýän it sürä möjek getirer.

Uýalan aç galar.

Uýat – agyr, namys – gymmat.

Uýat ölümden artyk, uýatsyzyň ýüzi ýyrtyk.

Uzadan aýagyňy ýygnama.

Uzadandan ýoldaş bolmaz, ýatdan – garyndaş.

Uzakdan arabalandan, ýakyndan torbala.

Uzury günäsinden ýaman.

Uzyn arkan – giň duzak.

Uzyn örksüz bolar, gysga gylyksyz.

Uzyn ýaşly, agyr başly.

Uzyn ýüpüň hem uýy bar.

* * *

Uzynyň akyly giç geler.

- Ü -

Üç et-de, bes et.

* * *

Üç goýun soýan gassap bolar.

* * *

Üç gyzlynyň halyny günde bir sora.

* * *

Üç kişiniň bilýän syrny älem biler.

* * *

Ülker – aýdyň gyš.

* * *

Ülker aýly günüň bary gyš.

* * *

Ülker dogsa, çorba aş bolar.

* * *

Ümi bilse, är ölmez.

* * *

Ümsüm it duýdurman ýapyşar.

* * *

Üsti – bezek, asty – tezek.

* * *

Üstümi pullar, ýüregimi daglar.

Üyr itim, diñle syrtyım.

Üýrýän-ä güjük, ýenjilýänem köpek.

Üzülmez arkan ýok, çözülmez düwün.

Üzüm üzüme baka-baka garalar.

- W -

Wada etdi – hata etdi.

Wagty öten kempire hyna bilen sürme nätsin?

«Walla» diýmek oýundyr, ol dünýäde boýundyr.

Was-was ýola gitse, her depä çykanda gaňrylyp, öýü-
ni gözlär.

Weli bolmasa, Welje.

Wesýeti diñlän kim, tutan kim?!

Weýran degirmeniň uny ne, kepegi ne?

Wezipeli guluň orny törde.

- Y -

Ybadat¹ hem gizlin, hem gabahat.

* * *

Ybrat² gudraty görende syrtyny gysar.

* * *

Ylaý ylaýa goşular, daş-daşa goşulmaz.

* * *

Ymaraty nem ýykar, adamy – gam.

* * *

Ynsaby bolmadygyň imany bolmaz.

* * *

Ynsan bezegi – iman.

* * *

Ynsan daşdan gaty, gülden näzik.

* * *

Ynsan gözünü toprak doldurar.

* * *

Ynsan lebzinden baglanar, haýwan şahyndan.

* * *

Ynsan neberä daýanar, agaç – damara.

* * *

Ynsanyň ezýeti-de elinde, döwleti-de.

* * *

Ynsap – dinden, gaýrat – imandan.

¹ Ybadat – Hudaýa gulluk etmek, doga, namaz okamak.

² Ybrat – öwüt, görelde almak.

Ynsap diniň ýarysy.

Ynsapsyz – imansyz.

Ynsapsyzyň aly tükenmez.

Yrymlam bolma, yrymsyzam galma.

Yrymly yrylmaz.

Yrymsyzyň yrzy¹ ýok.

Yşk başga, höwes başga.

Yška meýdan köp.

- Ý -

Ýa çekene ber, ýa-da – çökene.

Ýa dag eteginde, ýa-da bag eteginde.

Ýa demrinden, ýa kömründen.

Ýa ezip iý, ýa-da – gezip.

¹ Yryz – ynsap.

Ýa işden artar, ýa-da – dişden.

Ýa keyigiň ýatýşyndan, ýa-da mergeniň atýşyndan.

Ýa küýzegär batar, ýa-da – dümegär.

Ýa ýataryň oňsun, ýa-da – ataryň.

Ýa zer gerek, ýa-da – zor.

Ýaby – taýlykda, at – gulanlykda.

Ýabynyň – çapany, garybyň – tapany.

Ýabysyna rehim etmedik pyýada galar.

Ýadyň ýanyna barandan, ýandagyň düýbüne bar.

Ýadyňky ýat, ahyry bibat.

Ýag iý-de, ýalaňaç ýat.

Ýag iýýän köpek tüýünden belli.

Ýaga düşen ýoldaşyny köp islär.

* * *

Ýaga ýalbarma, janyňy alar, dawa goşulma – malyňy.

* * *

Ýagda ýarma bişdi, arada sogan бүрüşdi.

* * *

Ýagdan ýap galar, sogandan – dag.

* * *

Ýagly küýzä suw ýokmaz.

* * *

Ýagmady ýagyş, bitmedi gamyş.

* * *

Ýagşa baş bererler, ýamana – daş.

* * *

Ýagşa bir söz besdir, ýamana müň söz hebesdir¹.

* * *

Ýagşa durum ýok, ýamana – ölüm.

* * *

Ýagşa ýoldaş et, ýamandan – daş.

* * *

Ýagşy alkyş alar, ýaman – gargyş.

* * *

Ýagşy aş üstüne geler, ýaman – kaş üstüne.

* * *

Ýagşy aşyňy iýer, ýaman – başyňy.

¹ Hebes – biderek, peýdasyz.

* * *

Ýagşy at hem бүдүрär.

* * *

Ýagşy ata bir gamçy, ýaman ata – müň.

* * *

Ýagşy aýal – öý zynaty, ýaman aýal – boý zynaty.

* * *

Ýagşy aýal – rehmet, ýaman aýal – mähnet.

* * *

Ýagşy aýal ýok zadyňy bar eýlär, ýaman aýal giň jahany dar eýlär.

* * *

Ýagşy aýal ýüzünden semrär, ýaman zzyndan.

* * *

Ýagşy aýalyň eli uzyn, ýaman aýalyň – dili.

* * *

Ýagşy güne dözmedik, ýaman güne hiç dözmez.

* * *

Ýagşy günüň döş agyrusy, ýaman günüň diş agyrusy.

* * *

Ýagşy günüň ötmesi aňsat, ýaman günüň ötmesi kyn.

* * *

Ýagşy hezzet ýaman tula ýaraşmaz.

* * *

Ýagşy hörek galynça, ýaman garyn ýyrtylsyn.

Ýagşy niýet – ýarym döwlet.

Ýagşy söz baldan süýji.

Ýagşy söz öjek emdirer.

Ýagşy söz pili hem ýola salar.

Ýagşy söz ýagşy eder, ýaman söz – wagşy.

Ýagşy sözden ýaýrar jahan.

Ýagşy söze daş ýarylar.

Ýagşy söze gulak goý, ýaman söze – duzak.

Ýagşy sözi bilen diňdirer, ýaman dili bilen eňreder.

Ýagşy tutgun päliňi, it gapmasyn donuňy.

Ýagşy ýagşylyk öwreder, ýaman – ýamanlyk.

Ýagşy ýagşynyň gadyryna ýeter.

Ýagşy ýar ýatdan çykmar.

* * *

Ýagşy ýigide bir mürewwet ýagşydyr.

* * *

Ýagşy ýigit deňi bilen.

* * *

Ýagşy ýigit il aýbyny açmaz.

* * *

Ýagşy ýigit ýol ýitirmez.

* * *

Ýagşydan at galar, ýamandan – set.

* * *

Ýagşydan bag galar, ýamandan – ýürekde dag.

* * *

Ýagşydan hoş habar eşidiler.

* * *

Ýagşydan – şepagat, ýamandan – kesapat.

* * *

Ýagşylardan halka ýagşy at galar.

* * *

Ýagşylyk – al asmanda, ýamanlyk – aýak astynda.

* * *

Ýagşylyk birinde gaýtmasa, birinde gaýdar.

* * *

Ýagşylyk eden – eseler, ýamanlyk eden – peseler.

* * *

Ýagşylyk iňňäniň gözünden görner.

Ýagşylyk isleseň, ýagşylyk et.

Ýagşylyk suwa batmaz, ahyr çykar, çümüp ýatmaz.

Ýagşylykdan ýamanlyk gözleme.

Ýagşyny göreniňde, pikir et, ýamany göreniňde, şükür et.

Ýagşyny görmek – jennet.

Ýagşyny öwseň ýaraşar, ýamany öwen ýalňyşar.

Ýagşyny sözünden bil, ýamany – gözünden.

Ýagşynyň ajaly nagt geler.

Ýagşynyň gadyryny ölensoň bilerler.

Ýagşynyň haly ýagşy bolar, ýamanyň päli ýaman.

Ýagşynyň mazasyny bilmedik, ýamanyň yzasyny bilmez.

Ýagşynyň sözi şaýat, ýamanyň – özi.

* * *

Ýagşynyň ýady bolmaz, ýamanyň – uýady.

* * *

Ýagsyz araba köçerin¹ iýer.

* * *

Ýagy içinde-de bir öýüň bolsun.

* * *

Ýagy ýakaňdan alanda, it etegiňden ýapyşar.

* * *

Ýagy ýalbaranyňy bilmez.

* * *

Ýagy ýaragyny ýagy bilmez.

* * *

Ýagydaki ýarysy, eldäkiniň barysy.

* * *

Ýagydan ýaý boýy, daş bol.

* * *

Ýagyň daşyndan, içi aman.

* * *

Ýagyň işi gowurmak, ýeliň işi sowurmak.

* * *

Ýagyna dözmeýän çöregini gury iýer.

* * *

Ýagyna ýer ýigdeler, şagalaňa – är.

¹ Köçer – arabaň tigirleriniň içinden geçýän ok.

Ýagyny görmänkäň gorksaň-da, göreňsoň gorkma.

Ýagyr bolan gaşanar.

Ýagyra ýona ýaraşmaz.

Ýagyş özünü sil saýar, guýy özünü – köl.

Ýagyş ýagyp ýaz bolmasa, mydam ýazyň hazan bolar.

Ýagyşda duşmanyň goýny, dostuň aty satylsyn.

Ýagyşdan gaçyp, damja uçradym.

Ýagyşly gün – ýat, ýelli gün – ýort.

Ýakma – bişersiň, gazma – düşersiň.

Ýakyndaka ýaltanar, daşa gitse örtener.

Ýakyndaky sypal daş ýerdäki bededen ýagşy.

Ýakynyň dawasy ýada azyk bolar.

Ýal özüňki bolmasa-da, ýalak özüňki bolsun.

Ýalan söz adamy dinden çykarar.

Ýalan sözden awunarsyň.

Ýalan sözden saklan, ýaman – gözden.

Ýalançy kim, eşidenini aýdan.

Ýalançy Taňrynyň duşmany.

Ýalançy töre bir geçer, iki geçmez.

Ýalançy ýagly geçi, bazarda bagly geçi.

Ýalançy zyndan ýetdirýänçä ýaňrar.

Ýalançynyň çyn sözi ýalana gider.

Ýalançynyň çyny zaýa.

Ýalan-da bolsa, hoş habar ýagşy.

Ýalandan gurlan öý tiz çagşar.

Ýalanym, eşege palan salanym.

Ýalanyň ömri gysga.

Ýalanyň süýjüsinden çynyň zäheri datly.

Ýalanyň ýarany – ant.

Ýalanyşan aýkalmaz, söýenişen ýykylmaz.

Ýalaňaç talanmadan gorkmaz.

Ýalaňaja ýaz ýagşy.

Ýaldyrak dogandan soň, keýik suwsamaz.

Ýaldyrakda tün sowar, Sünbülede gün sowar.

Ýalkasa ýaz, gargasa gys.

Ýalňyşmaz – bir Alla.

Ýalňyz agaç ýalbarsaň-da, ýanmaz.

Ýalňyz çapan at – ýüwrük.

Ýalňyz goldan aw çykamaz.

* * *

Ýalňyz gyz – ýalama duz.

* * *

Ýalňyz oglan aglak bolar, ýalňyz düýe – bagyrak.

* * *

Ýalňyza ýol uzak.

* * *

Ýalňyzlyk ýat ilde belli.

* * *

Ýalňyzyň dört tarapy kybla.

* * *

Ýalta – aşda, ökde – işde.

* * *

Ýalta ýarymaz, ogry baýymaz.

* * *

Ýaltanyň dili kelte.

* * *

Ýaltanyň öwünji iş ýanyna barynça.

* * *

Ýalym az bolsa-da, çanagym giň bolsun.

* * *

Ýalyna bakyp, ýaby alma.

* * *

Ýaman aty münme, ýaly bar diýip.

* * *

Ýaman bilen ýoldaş bolma, nadan bilen syrdaş.

Ýaman düýe howudyny iýer.

Ýaman düzelse – zaman düzeler.

Ýaman gorkanyny sylar.

Ýaman göz daşy deşer.

Ýaman göz deňzi guradar, ýaman söz – meňzi.

Ýaman günüň ömri köp.

Ýaman öz gybatynyň üstüne geler.

Ýaman öz pälinden tapar.

Ýaman söz dert galdyrar.

Ýaman söz gulaga ýakyn.

Ýaman söz jana bela, ýiti tyg – gyna.

Ýaman ýan goňşyňam bolmasyn, gör – goňşyňam.

Ýaman ýanyňda bolmasyn, ýowuz – hataryňda.

Ýaman ýokdan ýokary.

Ýaman ýoldaş ýolda galdyrar.

Ýaman ýoldaş ýow bolar, ähli işi daw¹ bolar.

Ýaman ýoldaş ýowa aldyrar.

Ýamana aýtsaň syryňy, müňe ýeti:r biriňi.

Ýamana başçy bolynçaň, ýagşa goşçy bol.

Ýamana degişseň, ýakaňy ýyrtar.

Ýamana günem garaňky, tünem.

Ýamana işiň düşse, Günüň gaýradan dogar.

Ýamana söz ötmez, petire – ot.

Ýamana ýagşylyk-da ýaman.

Ýaman-da bolsa, özüňki ýagşy.

¹ Daw – dawa.

* * *

Ýamandan gaç, ýagşa gujak aç.

* * *

Ýamanyň agasy bolandan ýagşynyň inisi bol.

* * *

Ýamanyň atany degmez, aýdany gelmez.

* * *

Ýamanyň oduna ýagşy ýanar.

* * *

Ýamanyň oýny ýaman, buganyň¹ – boýny.

* * *

Ýamanyň sözünü eşidenden ýagşynyň taýagyny iý.

* * *

Ýamanyň sürüsi bolmaz.

* * *

Ýamanyň wadasy – işi bitinçä.

* * *

Ýamanyň ýagşysy bolynçaň, ýagşynyň ýamany bol.

* * *

Ýamanyň ýakasy ýyrtyk, bir gylygy hemmeden artyk.

* * *

Ýamanyň ýarany köp.

* * *

Ýan maňa, ýanaýyn saňa, gurbandyr janym saňa.

¹ Buga – öküzçe.

* * *

Ýananam men bolaýyn, ýamanam.

* * *

Ýan-biş, ýada ýakaňy berme.

* * *

Ýapa-ýapa garlar ýagsa, ýaza galmaz.

* * *

Ýar ýaryň gadyryny ölinçä bilmez.

* * *

Ýaragan it ýow getirmez.

* * *

Ýaragyňy ataňa-da ynanma.

* * *

Ýaramaz ilçi ýamanlyk getirer, akyllý ilçi – amanlyk.

* * *

Ýarly¹ bolsaň-da, arly bol.

* * *

Ýarmadan aş bolmaz, gyrnakdan – baş.

* * *

Ýaryljak çyban ýarylsyn-da dynsyn.

* * *

Ýarym güne ýaryş ýok.

* * *

Ýarym molla – apaty iman, ýarym tebip – apaty jan.

¹ Ýarly – garyp.

Ýasa baran aýal öz derdine aglar.

Ýaşlyk bir mertebe geler, çagalyk iki mertebe.

Ýassygyň aşagynda ýylan saklama.

Ýaşyrygy ýaşmak saklamaz.

Ýat gelip, aşna bolynça, aşna ýar elden gider.

Ýat itiň guýrugy ýamzynda.

Ýat üçin ýan-biş, ýöne köýnegiňi ýyrtma.

Ýata suw sasar¹.

Ýatan halsyza güler, ýykylan – sürşene.

Ýatan öküze iým ýok.

Ýatan ölmez, ýeten öler.

Ýatan ýylanyň guýrugyny basma.

¹ Sasar – ajar.

Ýatandan turan dogar.

Ýatanyň üstüne turan gelmesin.

Ýatdan dogan bolmaz, gökden – ot.

Ýatyberseň ýow alar, indemeseň – daw.

Ýatyp galandan – atyp gal.

Ýaz diýip, otsuz galma, gyş diýip – suwsuz.

Ýaz diýip, ýapynjaňy ýanyňdan goýma, gyş bolsa halanyňy et.

Ýaz gelenini ýeňse biler, gyş gelenini – burun.

Ýaz ýagyrdan, gyş goturdan gaýra dur.

Ýaz ýüňi keçä bolmaz, güýz ýüňi – dolaga.

Ýazana bakma, ýazanyna bak.

Ýazanyň eli boş galmaz.

* * *

Ýazda arpa iýen at gyşda etini dökmez.

* * *

Ýazda derlemeýän, gyşda doňar.

* * *

Ýazlyk ýaltanyňky, güýzlük güýçlüniňki.

* * *

Ýazy gidip güýzi galan, gyşy gidip – buzy.

* * *

Ýazykly ýuwulmaz, ýazylan bozulmaz.

* * *

Ýazylyp alynmadyk söz – ýiten hazyna.

* * *

Ýazyň ýuwundysy gyşa gatyk.

* * *

Ýazyna ýala, güýzüne çala.

* * *

Ýedi arkama meňzemen, ýerden göterene meňzärin.

* * *

Ýedi gülmek – bir doýmak.

* * *

Ýedi ölçe-de, bir kes.

* * *

Ýedi şäheri ýykyp, ýedi derýanyň suwuny içen.

* * *

Ýedi ýaşan aty sygyryp suwa ýakma.

* * *

Ýedi ýyldan mal ýygylar, elli ýyldan il ýygylar.

* * *

Ýediniň biri ýeser.

* * *

Ýegenim – ýedi garnym.

* * *

Ýegenim bar – ýedi gulum bar.

* * *

Ýekäniň çaňy çykmaz.

* * *

Ýeke agaja ýalbarsaň-da, ýanmaz.

* * *

Ýeke atdan tozan çykmaz.

* * *

Ýeke çapan at – ýüwrük.

* * *

Ýeke gülen – masgara.

* * *

Ýekeden egrilik oslanmaz.

* * *

Ýel apanan ýeliňki, ýerde galan meniňki.

* * *

Ýel bilen gelen, sil bilen gider.

* * *

Ýel gelse yrandygym, sil gelse bulandygym.

* * *

Ýel getirenini, ýel äkider.

* * *

Ýel soňy ýagyş.

* * *

Ýel ýeriň daragy.

* * *

Ýele ýargak¹, aýaza ki:z².

* * *

Ýelkensiz naw ýöremez.

* * *

Ýemende men – ýanyňda men.

* * *

Ýenäniň ýenesi bar, gyzynyň – enesi.

* * *

Ýeňil gazanylan gazanç ýeňil sowlar.

* * *

Ýerde ýetim aglasa, asmanda melek aglar.

* * *

Ýeriň gyrasyny kes, Hydyr geçer.

* * *

Ýeriň ýerden, äriň ärden parhy köp.

* * *

Ýeser ýerde gaý tutdy.

¹ Ýargak – possun, içmek.

² Ki:z – keçe.

Ýeseriň ýedi ýerde zeledi deger.

Ýetim gyzyň ýeňňesi köp.

Ýetişen gyz giýewden gorkmaz.

Ýigidiň gideni bilinmez, geleni bilner.

Ýigidiň görki – at-ýarag.

Ýigidiň gowusy aşykaradyr¹, gawunyň gowusy şeker-
paradyr.

Ýiten goýnuň guýrugy uly.

Ýiten iňňe Aý ýagtysynda görner.

Ýiten pyçagyň sapy altyn.

Ýitgisiz ýarlyk – baýyňa horluk.

Ýiti gyzyl tiz solar.

Ýiti sirke öz gabyny zaýalar.

¹ Aşykara – çyn ýürekden söýýän ýigit.

Ýitse malym, ýitmese janym.

Ýogurdym¹ turşapdyr diýen bolmaz.

Ýogy ýaradyp bolmaz.

Ýogyn ýatar, inçe ýortar.

Ýogyn sozulýança, inçe üzüler.

Ýok diýseň ýukalar, bar diýseň galňar.

Ýokarda diýdiler, gökde ýok,
Aşakda diýdiler, ýerde ýok.

Ýokdan Hudaý-da almandyr.

Ýokluk – daşdan gaty.

Ýol azaby – gör azaby.

Ýol bilen giden ýorulmaz.

Ýol bilmeseň, ýola git.

¹ Ýogurt – gatyk.

* * *

Ýol bilmez adam menzile ýetmez.

* * *

Ýol ogly ýolda ýagşy.

* * *

Ýol siňegi ýolda bolar, it siňegi – kölde.

* * *

Ýol uzak bolsa, aty gyssaman sür.

* * *

Ýol ýitse-de, ýodam ýitmesin.

* * *

Ýol ýöremek bilen, bergi-borç ödemek bilen.

* * *

Ýola çyksaň, ýoldaşyňy tap, öýde bolsaň – syrdaşyňy.

* * *

Ýolagçy ýolda ýagşy.

* * *

Ýolda azaşsaň, it üýren tarapa git.

* * *

Ýolda duşan ýolda galar.

* * *

Ýolda goşulan ýoldaş bolmaz.

* * *

Ýoldan öň ýolagçy soralar.

* * *

Ýoldaş ýolda synalar.

* * *

Ýoly ýörän ýeňer, bergini – beren.

* * *

Ýoly ýöräp ozarlar, karzy berip ýeňerler.

* * *

Ýorgan gitdi, gowga bitdi.

* * *

Ýorgana görä aýak uzat.

* * *

Ýortanyň zyzndan ýörän ýeter.

* * *

Ýumurtga tüý bitmez.

* * *

Ýumurtgalany bir ýumurtga, gohy bütin mähelläni tutar.

* * *

Ýumşa gideniň eglenenini dile.

* * *

Ýurdy belet çapar.

* * *

Ýuwaş atyň depigi gaty.

* * *

Ýuwaş düýe ýolda ýagşy, ýuwaş at – elde.

* * *

Ýük agyr, menzil uzak.

* * *

Ýük – haltada, akyl – keltede.

* * *

Ýüki agyr eşek – aňňyrmaz.

* * *

Ýüp inçelen ýerinden üzüler.

* * *

Ýüp syrylyp, toýnukdan öter.

* * *

Ýüpek donuň içinde ýagşy-ýaman tanatmaz.

* * *

Ýüplüğine bak – biýzin al.

* * *

Ýürek ýanar – göz ýaşarar.

* * *

Ýürekden çykan söz ýürege ýeter.

* * *

Ýürekden ýürege ýol bar.

* * *

Ýüwrene ýok, buýrana bar.

* * *

Ýüwürjim bar – ýedi ýegenim bar.

* * *

Ýüwrük – ýaryşda, semiz – iýmişde.

* * *

Ýüwürüp geçiljek ýoly ýöräp-de geçip bolar.

* * *

Ýüz «siz-bizden», bir «jyz-pyz».

* * *

Ýüz gezek eşidenden, bir gezek gören ýagşy.

* * *

Ýüz gün ýargak, bir gün gerek.

* * *

Ýüz günlük tetärik baş günlük ömre.

* * *

Ýüz tomaşa, bir omaça.

* * *

Ýüz tümen tükener, ýüzi garalyk tükenmez.

* * *

Ýüz ýalandan ýeke çyn bahaly.

* * *

Ýüz ýüzden ýiti, ýüz – gylyçdan.

* * *

Ýüz ýüzden yssy, ýüz – otdan.

* * *

Ýüz ýüze düşse utanar.

* * *

Ýüzärlikden jyn gaçar, taýakdan – jynly.

* * *

Ýüzden ýorga çykar, müňden – tulpar.

* * *

Ýüzüň gysyklygyny aýnada görme.

* * *

Ýüzüne gülüp baksañ, Tañrýsy bile bakar.

* * *

Ýüzüni çeken ellisini hem çeker.

* * *

Ýüzüni görüp öwme, ýeňsesinden döwme.

* * *

Ýüzüni örter, dyzyny açar.

* * *

«Ýüzüň üstünde burnuň bar» diýýän ýok.

* * *

Ýykylan derege geçi müner.

* * *

Ýykyljak araba, kyrk gün önünden jygyldar.

* * *

Ýykyljak ýerimi bilsem, saman düşärdim.

* * *

Ýykylsaň, bökeden¹ ýykyl.

* * *

Ýylan çakan kendirden gorkar.

* * *

Ýylan ýüz ýaşasa – aždarha, müň ýaşasa – ýuwha.

* * *

Ýylan ýylyny ýaman görseň, ýylky alnyňdadyr.

¹ Böke – pälwan.

* * *

Ýylandan gorkan alaja ýüpden ätlemez.

* * *

Ýylany duşmanyň penjesi bilen öldür.

* * *

Ýylanyň agyna-da nälet, garasyna-da.

* * *

Ýylanyň agzyna giren çykamaz.

* * *

Ýylanyň aýagyny görmersiň, mollanyň – çöregini.

* * *

Ýylanyň başyny kesseň-de, guýrugy duýmaz.

* * *

Ýylanyň daşy ýumşak, içi zäher.

* * *

Ýylanyň ýigreneni narpyz, ol hem hininiň agzynda gögerer.

* * *

Ýylanyň zäheri ýylana kär etmez.

* * *

Ýylky ýylynyň aýagy sowuk, takyk ýylynyň başy sowuk.

* * *

Ýyrtyk ulalsa, ýamalyk ýetmez.

- Z -

Zagaranyň hurşy – günaşym.

* * *

Zäher ber, köňlüni al.

* * *

Zäherden şypa bolmaz.

* * *

Zalyma: «Işiň näme?» diýenmişler, «Zulum» diýip, jogap berenmiş.

* * *

Zalymyň – zulumyndan, şermendäniň – şerinden.

* * *

Zekady bolmadygyň namazy bolmaz, namazy bolmadygyň – imany.

* * *

Zelesiň ýaryndan gaýtmak peýda.

* * *

Zer bilen bolan, zor bilen bolmaz.

* * *

Zerräniň gadyryny bilmedik, müňüň gadyryny näbilsin.

* * *

Zulum bilen abat bolan, bir gün geler, berbat bolar.

* * *

Zulum ýerde galmaz, ýagşylyk ýerde ýatmaz.

* * *

Zyýansyz garanyň köpi ýagşy.

Dag çeşmesi

TEBIGAT WE ZÄHMET HAKYNDÄ

Türkmenistanyň Prezidenti
GURBANGULY BERDIMUHAMEDOW:

— *Zähmetsöýerlik biziň döwletligimiz
we bagtyýarlygymyzyr!*

– A –

Adam arrygy hor bolar, ýer arrygy – şor.

* * *

Agaç barly bolsa, başy aşak.

* * *

Agaç bolan ýerde pudak synar.

* * *

Agaç garrar, guş pudagyna bir gonar.

* * *

Agaç gatysy soky bolar.

* * *

Agaç iýmişinden belli, adam – kylmyşyndan.

* * *

Agaç miwesinden belli, adam – hilesinden.

Agaç tutan ýeriňden döwülmez.

Agaç ýamany gazyk bolar, tokmak iýer.

Agaç ýatgynyna ýatar, ýaman aslyna tartar.

Agaç ýok ýerinde gamyşam agaç.

Agaç ýykylsa, paltaly-da ylgar, paltasyz-da.

Agajy içinden gurt iýer.

Agajy ne jüre bolsa, miwesi hem şo jüre.

Agajy ýaşlykda бүк.

Agajyň pahnasy hem özünden öner.

Aglap-aglap pel çeken, gülüp-gülüp suw tutar.

Ajybalgaz¹ çykdy, tebipleriň goly baglandy.

Ajyksaň – çopan ýanyna bar,
Suwsasaň – daýhan ýanyna.

¹Ajybalgaz – ýakymly ysly dermanlyk ösümlük.

* * *

Ajyksañ ajy ek.

* * *

Ajylykda burç ajy, burçdan-da borç ajy.

* * *

Ah et, wah et, öz işiñi özüñ et.

* * *

Ak ekine ýokardan, gök ekine akardan.

* * *

Ak gün – agardar, gara gün – garaldar.

* * *

Akmaýa gaýmasa, gara ýer doýmaz.

* * *

Akrap geler gygyryp, ýel-ýagmyryn çagyryp.

* * *

Ala ekiniñ hasyly-da kel-köse.

* * *

Ala sürlen ýeri çöp basar.

* * *

Alabahar altý gün, altysy-da gatý gün.

* * *

Almany atan biler, nary – satan.

* * *

Almany çöle ek, armydy – baýra.

* * *

Almany çöle ek, üzümü – köle.

Almany soý¹ ýere, armydy saý ýere.

Almanyň miwesi agajyndan alys düşmez.

Alty dänede gysmasaň, altmyş dänede gysdyrmaz.

Altyn otda bişer, adam – mähnetde.

Altyn toýda tanadar, adam – hyzmatda.

Alys ýeriň bugdaýyndan ýakyn ýeriň samany ýagşy.

Andyzy² öýde at ölmez, egrijeli³ öýde – är.

Armyt pudagynda sallanar, ýere düşer ballanar.

Arpa çörekden nan bolmaz, amanatdan – don.

Arpa çörek otdan gorkmaz, garry aýal – ärden.

Arpa ekdim, dary çykdy.

Arpa eken bugdaý ormaz.

¹ Soý – şorluk ýer.

² Andyz – ösümlük ady.

³ Egrije – dagda ösýän ösümligiň ady.

Arpa eker, bugdaý islär.

Arpa garsaň, at iýmez, kepege garsaň, it iýmez.

Arpa gylçyk – aş eken, altyn-kümüş – daş eken.

Arpa iýen at menzil keser.

Arpa nany besdir, tapsaň damaga.

Arpa tapmaz atyna, nöker tutar syrtyňa.

Arpa undan köke bolmaz, gyrnakdan – bike.

Arpa uny çym-ak, suw degdigi göm-gök.

Arpa ýykylsa, dok bolar, bugdaý ýykylsa, pak bolar.

Arpa ýykylsa – ammaryňy, bugdaý ýykylsa – saman-
hanaňy taýýarla.

Arpadan, bugdaýdan elim üzüldi, umyt saňa galdy,
dary harmany.

Arpaň dänesi bolandan, bugdaýyň samany bol.

Köneürgenjiň taryhy ýadygärlikleri

Arykdan suw akar, daýhana Hudaý bakar.

Aşyk oýnan azar, top oýnan tozar, goýun bakyp
guýruk iýen ozar.

At güýji arpada.

At ímeýän aý otlar bitmese ýeg.

Aý agyllasa – agyş,
Gün gulaklasa – ýagyş.

Azap çekdim hiç boldy, jepa çekdim puç boldy.

- B -

Bag – barsyz bolmaz, at – timarsyz.

Bag – ekeniňki, ýap – çekeniňki.

Bag aýdypdyr: «Bak maňa, bakaýyn saňa».

Bagy – bagban, sürüni çopan iýer.

Bagym bar, barym bar.

Bag ogrusy – şapbat, gawun ogrusy – tapbat.

Bahardaky hereket, güýzki – bereket.

Baýlygyň enesi – ýer, atasy – zähmet.

Baýlyk – bir guraklyk, batyrlyk – bir okluk.

Bede ýyl aşsa pide bolar, ýandak ýyl aşsa – bede.

Beren – alar, eken – orar.

Belgili çopanyň bolmasa, biliňi bogda mala bar.

Bir agdarym, bir suw.

Bir batman altynyň bolandan, bir daban ýeriň bolsun.

Bir gün öň sepen, bir hepde öň orar.

Bir nahal ekseň, ýaşyň baky.

Bir-ä ir ekilen ekinden tama et, bir hem ir ýetişen – oguldan.

Bir ýyl tut ekseň, ýüz ýyl altyn alarsyň.

Bişen miwe şahasynda durmaz.

Bu ýyl iýseň tohumy, gelen ýyl iýersiň...

Bugartmam az bolsa-da, gägirtmäm köp bolsun.

Bugdaý bolsa, ölçeg tapylar.

Bugdaý çigi et getir, tüwi çigi dert getir.

Bugdaý daýhana: – Sen meni palçyga garsaň,
Men seni gylçyga gararyn – diýenmiş.

Bugdaý jöwene: «Men bolmasam garygyň, kyrka ýeter ýarygyň,
Oklawa dolaşmarsyň, myhmana ýaraşmarsyň»
diýenmiş.

Bugdaý uny düýäň goltugynda-da bişer.

Bugdaý zagara: «Men bolsam garygyň, kyrka ýeter ýarygyň» diýenmiş.

Bugdaý: «Bäş aýda bir garyş, bir aýda bäş garyş öserin» diýermiş.

Bugdaý: «Bek bolmasaň, saralamda sary öküziňi,
Gyzaramda gyzyl öküziňi iýersiň» diýenmiş.

Bugdaýy bolmadygyň, ýagdaýy bolmaz.

Bugdaýy Hakdan dile, jöweni – dersden.

- Ç -

Çarwa çarwanyň zyzndan ýedi ýylda ýeter,
Daýhan daýhanyň zyzndan bir ýylda.

Çarwa gabawa bolmaz, ýaby – gykywa.

Çarwanyň – ýyl gaýgysy, serdaryň – il gaýgysy.

Çarwanyň hory bolandan, çomrynyň zory bol.

Çekmeseň jepa, sürmersiň sapa.

Çekseň zähmet – ýagar rehnet.

Çeper eli çermelgi, çarwa bili çyzgalgy.

Çeperiň eli halky, şahyryň – dili.

* * *

Çeýnemesen, nanam geçmez.

* * *

Çille¹ gary – ýeriň gany.

* * *

Çillede suw içen üzüm hiç haçan suwsamaz.

* * *

Çopan adam çoka bolmaz, ala garga oka gelmez.

* * *

Çopan çopany tutar, daýhan daýhany tutabilmez.

* * *

Çopan gaýda ýeser, molla – toýda.

* * *

Çopan taýagy bir goýun üçin hem göterer, müň goýun üçin hem.

* * *

Çopana meýlis haram.

* * *

Çopansyz mal bolmaz, kethudasyz – il.

* * *

Çopany köp bolsa, toklusy haram öler.

* * *

Çopany özünden bolanyň goýny tişi² dogar.

* * *

Çopany ursañ, çakmagy galar.

¹ Çille – gys paslynyň kyrk güni.

² Tişi – urkaçy mal.

Gadymy Dehistan

Çopanyň aýagy ýetmedik ýere, taýagy ýeter.

Çopanyň ýüzi gara, kepgir tutanyň – eli.

Çörek berip çökerer, hörek berip kökerer.

Çyn baýlyk ýa ýer bilen, ýa-da zer bilen.

- D -

Daýhan – kyrk ýylda, tüçjar – kyrk günde.

Daýhan bolsaň başynda bol, aşna bolsaň – gaşynda.

Daýhan ekini söýer, ekin – salkyny.

Daýhan garda dynar, çopan – görde.

Daýhan mert – ýer jomart.

Daýhana ýagş gerek, ýolagça – gurakçylyk.

Daýhançylygyň köpi aç goýar, çarwaçylygyň – azy.

Daýhandan hereket – ýerden bereket.

* * *

Daýhanyň hazynasy – ýer, suw.

* * *

Degirmen gezegini geçiren, günajy galar,
Suw nobatyny geçiren, ýylajy galar.

* * *

Der astynda dert galmaz.

* * *

Der saçan dür saçar.

* * *

Der dökseň, dür döküler.

* * *

Dökün bolmasa, ekin bolmaz.

* * *

Dökün – höküm, harmany köpüm.

* * *

Düýäm bar – dünýäm bar.

- E -

Edenli adam topragy altyna öwrer.

* * *

Ekdim-dikdim sarymsak, haýryn gördi gurrumsak.

* * *

Eken harman eder, ekmedik – arman.

* * *

Ekende ekmedik, oranda aglar.

* * *

Ekgende ýok, dikgende ýok, harmanda häzir hoja.

* * *

Ekin ekip çil çekmedik, nanyň gadyryny näbilsin.

* * *

Ekin meýdanynda zýy bolmadygyň harmanda ýüzi bolmaz.

* * *

Ekin şäriği bolmasaň, öwme-de, syndyrma-da.

* * *

Ekiniň hemdemi suw, ýeriň – melhemi.

* * *

Eklenjiň zýyndan diňe halallyk ýeter.

* * *

Ekseň – orarsyň, berseň – alarsyň.

* * *

El görki – hünär.

* * *

El hümmeti bile, guş – ganaty.

* * *

El hünäri il gezer.

* * *

Eli asyly, kisesi pully.

* * *

Eli gyzmadygyň – gözi gyzar.

Eli işläniň, agzy dişlär.

Eli meňli işe ýakyn, agzy meňli – aşa.

Eli meňli işeňňir.

Elimden çykan, egnime ýarar.

Elin bişmedik aş, ýa garyn agyrdar – ýa baş.

Eliň ýag bolsa, başyňa çal.

Eliňden erkiňi aldyрма, ýüzüňden – görküňi.

Elinden gelen gül eýlär, elinden gelmedik ne eýlär?

Erbet baksaň, diriň¹ bolmaz, gowy baksaň – deriň.

Ernegen² ile sygmaz, ony hiç kim söýmez.

Ernegeni är almaz.

Ernegeniň agzyny it ýalar.

¹ Diriň – mallarda duş gelyän kesel.

² Ernegen – ýalta.

* * *

Ernegeniň ertesi köp.

* * *

Ernegeniň goly gysga, erinmedigiň – ýoly.

* * *

Ernege iş buýursaň, ol özüňe akyl biýr.

* * *

Et dogran et iýer, gawun dogran – löt.

* * *

Eýesinden öň ekinine girme.

- Ä -

Är bereketinden – ýer bereketi.

* * *

Är hereketi – ýer bereketi.

* * *

Är hünäri bilen eziz.

* * *

Är maly ýere girmän, är baýamaz.

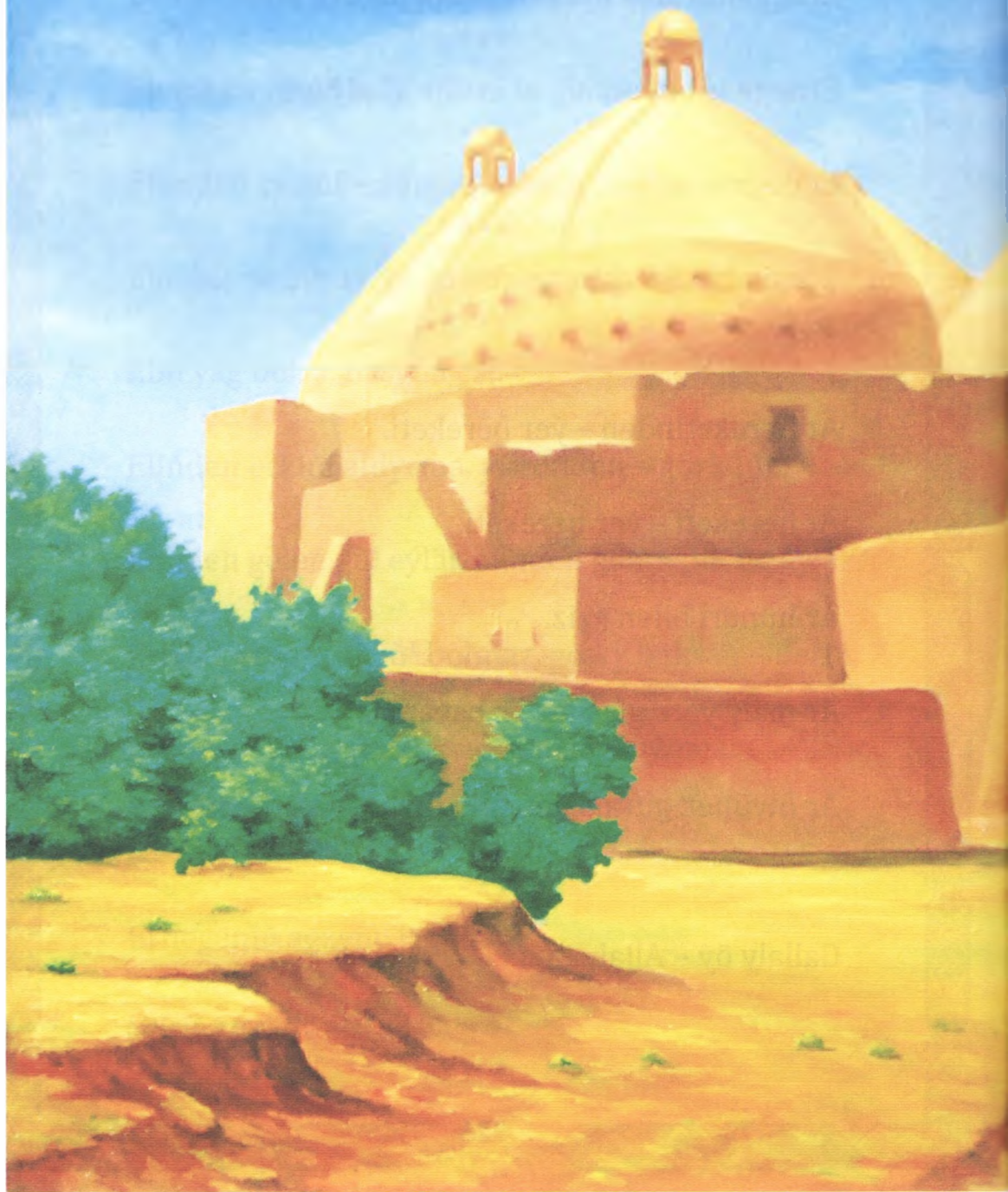
* * *

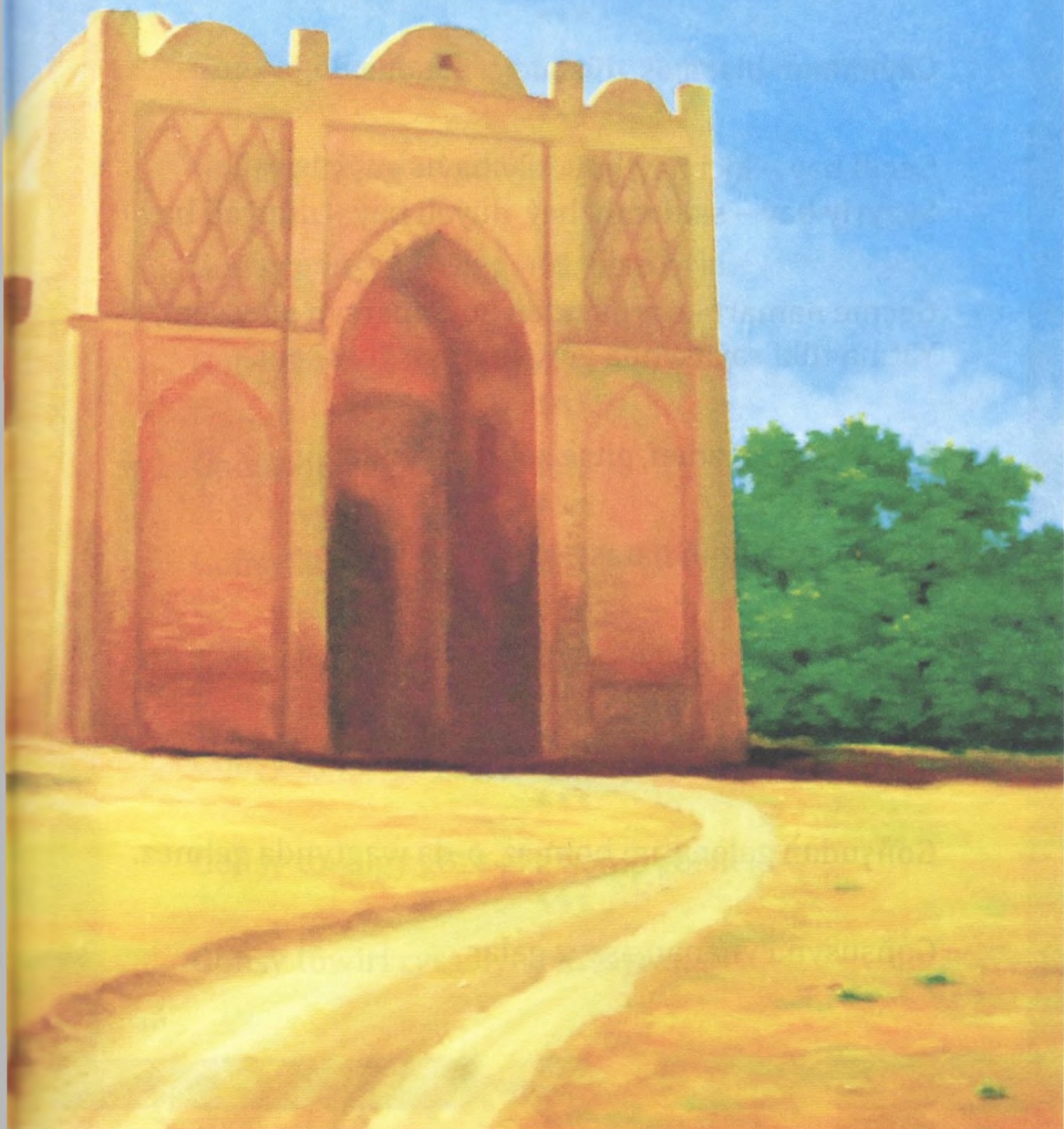
Är öwüner, gural işlär, tilki öwüner, süren işlär.

- G -

Gallaly öý – Allaly öý.

Astana baba ýadygärligi

* * *

Gallam bar – tyllam bar.

* * *

Garyň känligi – gallaň bollugy.

* * *

Gawunyňky ýüz gün, ýüz günden soň üzgün.

* * *

Gaýnaman bişen aş, düşen ýerine da:ş.

* * *

Geçili baý – kiçi baý, goýunly baý – goýy baý,
Sygyrly baý – saldamly baý, düýeli baý – dünýäli baý.

* * *

Geçme namart köprüsinden goý, aparsyn suw seni,
Ýatma tilki saýasynda goý, aparsyn ýow seni.

* * *

Gelse ekiz-ekizden, gitse sekiz-sekizden.

* * *

Giç ekilen ekiniň hatasy bar.

* * *

Giç goýsa-da aç goýmasyn.

* * *

Giden getirer, oturan nyrh sorar.

* * *

Goňşudan gelen şam bolmaz, o-da wagtynda gelmez.

* * *

Goňşusyna ynanan aşsyz galar.

Goňşy – goňşynyň bazary, ýamany – il bizary.

Goňşy aşy – dişe dări.

Goňşy aşy – göwün hoşy.

Goňşy goňşudan giç ýatyp, ir turmany öwrener.

Goňşy goňşudan görk alar.

Goňşy goňşyň hem görki, hem örki.

Goňşy haky – Taňry haky.

Goňşy halyny goňşy biler.

Goňşy hyklasa, sen çokla.

Goňşy iti goňşa üýrmez.

Goňşy öýe kesek atma.

Goňşy towugy göze gaz bolup görner.

Goňşy töwiri rysgalyňy artdyrar.

Goňşyma dilegim düşdi, berse-de goňşym, bermese-
de, goňşym.

Goňşymyň başy çişdi, gaýgysy maňa düşdi.

Goňşyň azar berse – göçüp gutul, dişiň azar berse –
çekip gutul.

Goňşyň gowy bolsa, kel gyzyň äre gider,
Goňşyň ýaman bolsa, gül gyzyň göre gider.

Goňşyň kim bolsa, gudaň şol.

Goňşyň monjugyny toýda dakynsaňam, günde da-
kynma.

Goňşyň ýitigini yzlaş – tapylsa ýagşy, tapylmasa,
göwün nagşy.

Goňşyň ýykylsa, söýget ber.

Goňşyňa garama – oňşugyňa gara

Goňşyňy goňşudan sora, ýamany – ýagşydan.

Gowaçanyň düýp arasyňa kätmen sygsyn, jöweniň
düýp arasyňa – düýe.

* * *

Goýun bakan çöl tanar, ylym okan ýol tanar.

* * *

Goýun ýüze ýetýänçä, derisi müňe ýeter.

* * *

Goýunsyzyň goly bolmaz, akylsyzyň – toýy.

* * *

Gural işlär – el öwürer, gylyç keser – gol öwürer.

* * *

Guralyň düz – azabyň az.

* * *

Gö:le düşdüm, ýola düşdüm.

* * *

Gökje baýlyk – üç aýlyk.

* * *

Gökje monjugym kanda bolsa, meniň göwnüm şonda.

* * *

Göklemde goýny çolak¹ baksyn, goç döwri – lal.

* * *

Görklüdiğiñ bilerin, bir oglanyň bolansoň,
Işlidigiñ bilerin, gaýyn eneñ ölensoň.

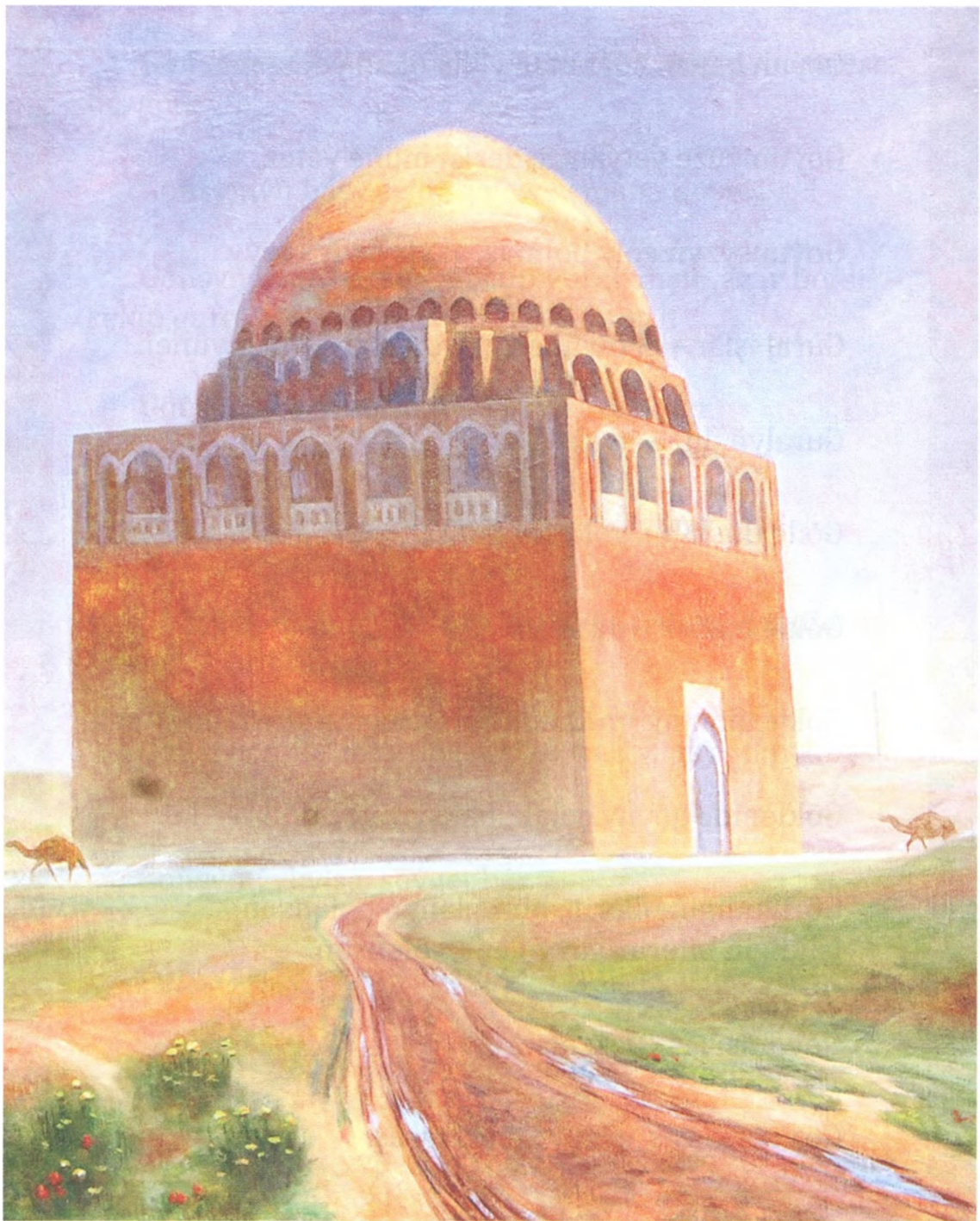
* * *

Göwünsiz iş – lezzetsiz aş.

* * *

Göz görki gaş, gazuw görki taraş.

¹ Çolak – agsak.

Soltan Sanjaryň kümmeti

Göz görmekden doýmaz, adam – bilmekden.

Gün batandan soň, kär haram.

Gün göreniň günü artyk.

Gündizki işiň, gijeler düýşüň.

Güýz sürmek – gury suwarmak.

Güýzde inçelder, ýazda ýolar.

Güýzüň gelşi, ýazyndan belli.

Gybat duşman artdyr, zähmet – dost.

Gyrawda towşan yzlan kak suwundan balyk gözlär.

Gyr-gyrlap almadygyňy, myr-myrlap alarsyň.

Gyrmyldan gyr aşar, ýörmelän ýer deşer.

Gyş bolmasa, guş bolmaz.

Gyş gamyny ýaz iý, ýaz bolmasa – güýz.

Gyş geýjegiňi tomus taýýarla, tomus geýjegiňi – gys.

Gyş suwy – gyzyl suwy.

Gyşy gyşsyramadygyň, ýazy ýazsyramaz.

Gyşyň gary – ýaza däri.

- H -

Haçan oğlan bolduň, haçan ulaldyň,
Tohumly torbany elimden aldyň.

Halal işle, haýyr tap.

Halal zähmet – baky döwlet.

Halala hasap bar, harama – azap.

Haly ýüwürdip, kilim kesme.

Halypasyz ussa bolmaz, tagsyrsyz – molla.

Hammala arkalygy ýük bolmaz.

* * *

Haram malyň berekedi bolmaz.

* * *

Haşal ot ýeri azdyrar, ýaltalyk – äri.

* * *

Her iş öz ussasyňyň elinde aňsat.

* * *

Höwes – gaýrat ölçegi.

* * *

Höwes bar-da – güýç ýok, ýelin bar-da – süýt ýok.

* * *

Höwes et, bes et.

* * *

Hut¹ geldi – gurt geldi.

* * *

Hünär eýesini eziz eder.

* * *

Hünär hünärden öner, önmese ýoga döner.

* * *

Hünäri öwren-de, ýigren.

* * *

Hünäri ýok kişiniň, netijesi bolmaz işiniň.

* * *

Hünäriň puly – ojaryň küli.

¹Hut – fewral aýynyň 21-inden mart aýynyň 22-ine çenli bolan aralygy öz içine alýar. Bu wagt daýhanyň ýer işlerine gyssanmaly döwri.

Hünärli gol aç ölmez, hünärsiz ile sygmaz.

Hünärli öre çapar, utançsyz – töre.

Hünärli ýigit – miweli agaç.

Hünärsiz öz ardyny ýapmaz.

Hymsalyk¹ bilen işi bar, iki eliniň çiş i bar.

Hyr urdy, harman sowurdy.

Hyzmat daş ýarar, daş baş ýarar.

- I -

Içde gujur bolmasa, ýigrimi bäs ýaş neýlesin.

Içýag gaçagan bolar, işýakmaz – ýatagan.

Ilkağsam Ülkerim depämde bolsa, ýazym üstümde bolar.

Ilki iş, soň iýmiş.

¹ Hymsa – mekir.

Ilki öýüň içi, soň daşy.

Ir eken harman alar, giç eken – arman.

Ir ekenler – harmanda, giç ekenler – armanda.

Ir ekseň ekini, ýere urar kökünü,
Giç ekseň ekini, alarsyň belañ okuny.

Ir turan işinden dynar.

Ir turan ökünmez.

Ir turana iki paý.

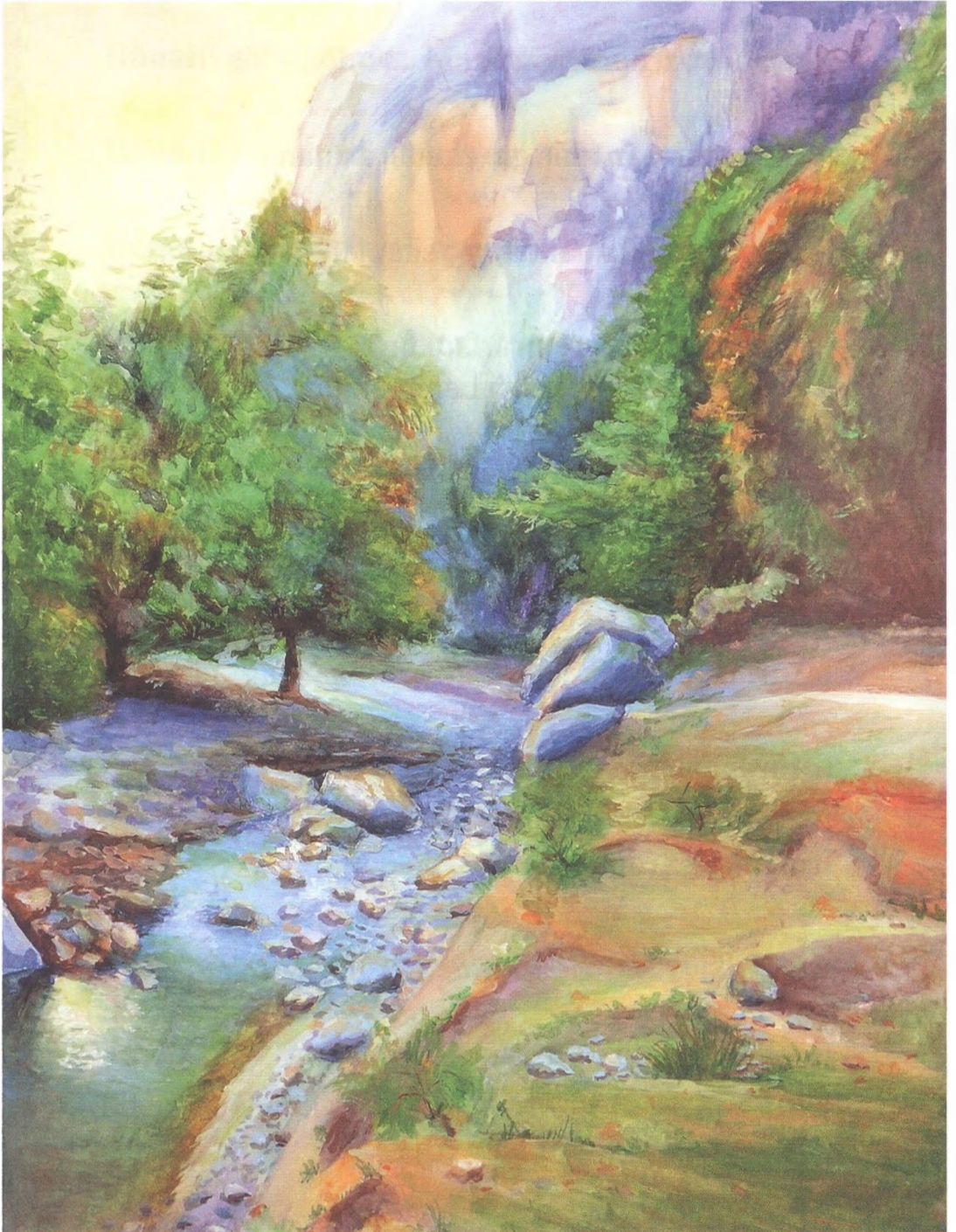
Ir turanyň rysgaly artyk.

Irinen gyz ärden galar.

Irinen iki işlär.

Iş – hassasy, söz – ussasy.

Iş akyly tapar, akyl – işi.

Jülgede

Iş aşa çeker, ýaltalyk – başa.

Iş bar iş arasynda, kebab çiş arasynda,
Iýme namart nanyny, galar diş arasynda.

Iş başy gara damak, soňra ýatyp uklamak.

Iş etmän ilden öýkeleme, ekin ekmän – ýerden.

Iş gamyny säher iý, gyş gamyny – bahar.

Iş guralyň bolsa saz, muşakgatyň bolar az.

Iş gutarandan soň, berekellaçy köpeler.

Iş gyssagda biter.

Iş köp – kömür az, ussa köp – demir az.

Işanlara barsaň iş kän, bibilere barsaň – pişge.

Işde çus bol, saçakda – sus.

Işe başlamankaň, soňuny oýlan.

* * *

Işe-de tükenme ýok, iýmişe-de.

* * *

Işi akyl bile tut, zehin bile gutar.

* * *

Işi balarysyndan öwren, agzybirligi – goýun sürüsinden.

* * *

Işi owal başlama, başladyňmy, taşlama.

* * *

Işi töwekgel bitirer.

* * *

Işiň bolsa ussa ber, muzduny ber-de gyssaber.

* * *

Işiň çetlände, maslahaty işi rowaçdan sora.

* * *

Işiň gowşak ýerinden oslanmadyk iş çykar.

* * *

Işiň janyny işlän alar.

* * *

Işiň özi bir şaýylyk, galmagaly müň tümenlik.

* * *

Işiň soňuna garan ökünmez.

* * *

Işiň soňuny saýan batyr bolmaz.

* * *

Işni ham eýleme, ham seniň ýanyňdadyr.

* * *

Işlän eliň puly köp.

* * *

Işlän ölmez, iglän öler.

* * *

Işläne – bar, işlemedik – nana zar.

* * *

Işläp adam ölmez, ýortup – it.

* * *

Işlemedik – dişlemez.

* * *

Işlemedik ölmez, ölmese-de gülmez.

* * *

Işleyän demir pos bilmez.

* * *

Işli elim görkli.

* * *

Işsiz gelip, işleyäniň işini galdyrar.

* * *

Işsizlikden ýaman zat ýok.

* * *

Işýakmaz iýende çörek aglarmyş.

* * *

It ýyly ek, doňuz ýyly or.

- J -

Jepakeşiň nany şirin, jany gaty,
Ýaltanyň jany şirin, nany gaty.

Jepasyny çeken wepasyny görer.

Jepasyny men çekdim, sapasyny ýat gördi.

Jöweni çaňa sep, bugdaýy – laýa.

Jöwzada ýygnan, saýada iýer.

- K -

Kem işleseň – keserler, ýaltanyp ýatsaň – gysarlar.

Kepegini aýan oraga ýeter.

Kişi ýerine agaç ekseň, biwagt palta sesini eşidersiň.

- L -

Leýsan¹ ýagmyry rehmet getirer.

- M -

Mal adama hem dost, hem duşman.

¹ Leýsan – mart aýynyň 21-inden aprel aýynyň 22-sine çenli aralygy öz içine alýar.

* * *

Mal ajygy – jan ajygy.

* * *

Mal – bakanyňky, ot – ýakanyňky.

* * *

Mal baýlygy – bir gyşlyk, ýer baýlygy – ömürlik.

* * *

Mal ber, mülk al.

* * *

Mal bir ýere gider, güman müň ýere.

* * *

Mal diýeniň jan ýagysy.

* * *

Mal eýesiniň gözünden suw ißer.

* * *

Mal – hal.

* * *

Mal jany gazanmaz, jan maly gazanar.

* * *

Mal – mert, eýesi – namart.

* * *

Mal ýagşysy – maýa.

* * *

Malsyz öý bolar, nansyz öý bolmaz.

* * *

Maly bolmadygyň, haly bolmaz.

Maly gazanan baksyn, oduny ýygan ýaksyn.

Maly giden garyp däl, abraýy giden garyp.

Maly ýok diýip, dostdan dönme.

Malym – janym.

Malym mal bolýança, bazarym bazar bolsun.

Malyň azy ajkdyr, ýeriň – köpi.

Mizanda urmasam, hazanda uraryn,
Hazanda urmasam – akrapda,
Akrapda urmasam, ahyretde hem urmaryn.

Mizandan soň güyz ýok.

Mugt Buharda ýok.

- N -

Näme ekseň, şony-da orarsyň.

Nowruz geçiň şahyny ezse, hasyla garaş.

Nowruz geçmän, dertli dertden sabamaz¹.

Nowruz gelse, buz durmaz, halady geçen – gyz.

Nowruzdan soň gys bolmaz, mizandan soň – ýaz.

Nowruzyň gaýynda, togsanyň haý-haýynda.

Nyrhsyz giren muzdsuz çykar.

- Ö -

Öküze bil gerek, atyza – çil.

- O -

Orak ormak – oýnamak, döwek döwmek – at münmek, ýer sürmek – baryp gelmek, haý-haý, çaýkanyp un elemek.

- P -

Peltesiz çyra ýanmaz, hünärsiz ile ýaramaz.

- S -

Saýany ekmedik, salkynda ýatmaz.

¹ Sabamak – gutulmak, aýak üstüne galmak.

Segsen günde sapakda, togsan günde tabakda.

Sen ýeri ýer etseň, ýer seni ner eder.

Senden – hereket, menden – bereket.

Senet – eliň altyn bilezigi.

Seniň iýýän hurmaň baldagy meniň jübimde.

Sepilmedik tohum gögermez.

Suwly ýer – gül, suwsuz ýer – çöl.

Suwsuz ýer – gysyr mal.

Suwsuz ýeriň – oty eýesiz, ogulsyz öýüň – maly.

Suwy bar, hasyly ýok.

Sogan seýrek gögerse, düýbi uly bolar.

Soraşan daglary aşar, soraşmadyk çölde azaşar.

- Ş -

Şaly arkasyndan çigin suw içer.

Şaly azsa, çigin bolar.

Şüdügärde gepleşilen harmanda bimelal bolar.

- T -

Tiken – bike, geýen – gül.

Tikinçi çeper däl, biçimçi çeper.

Tikinçiniň ýaragy – iňňe bilen sapagy.

Tohum al-da ýere bar, gögermese, maňa gel.

Tomsuna saz çalan gysyna gapy kakar.

Tomus depesi gaýnamadygyň, gyş gazany gaýnamaz.

Tomusky ýarmanyň gyşa nepi deger.

Toprak öydäp, älem goşdum, gyra syryp, gölçä düşdüm.

Toprak toz ýalar, buzaw – buz.

Torgaý gelenden dokuz günden soň gar gider.

- U -

Uýalmadyk bagşy bolar, ýaltanmadyk -ussa.

- Ü -

Üç ýazlyk – bir güýzlük.

Üç ýyl açlyk gelse-de, degirmene açlyk girmez.

Üç ýyldyzdan bolmaz mizan terezi,
Her molladan bolmaz adalat kazy.

Üçlese güýzlük, bolmasa ýazlyk.

Ülker dogsa, otam bişer, bugdaýam.

Ülker ýaşdy – gys, dogdy – tomus.

Ülker ýere düşmän ýer gyzmaz.

Ülker: «Desse astynda galman» diýenmişin.

Ülkerden öň gyrkma goýny, ýeserdir Ülkeriň oýny.

Ümä gelen usully gyz, sapak ujuny düwmän ötürer.

- Ý -

Ýandak sere – tohum ýere.

Ýap berseň, akaryny ber, mal berseň – bakaryny.

Ýapagaly ýaşyl çemen güýze galmaz.

Ýaşlygymda mähnet ber, garranymda – döwlet.

Ýalta ýal tapmaz, tapsa-da bol tapmaz.

Ýatmak – ölümden, gezmek – ömürden.

Ýatmak ölä ýagşy.

Ýaz aksyz bolma, güýz – göksüz.

Ýaz azygy – gyş azygy.

Ýaz bar, gyş bar, telesene¹ ne iş bar.

¹ Telesmek – howlukmak, gyssanmak.

* * *

Ýaz diýip, otsuz galma, gyş diýip – suwsuz.

* * *

Ýaz güni bir palaw, gyş güni bir alaw.

* * *

Ýaz işle, gyş dişle.

* * *

Ýaz sagymsyza, güýz gawunsyza sala-da salma, onuň bilen goňsam bolma.

* * *

Ýaz ýatan gyş aglar.

* * *

Ýaza çyksañ, gyşyňy unutma.

* * *

Ýazda maly aýak bilen bak, güýzde taýak bilen.

* * *

Ýer ala – ýurt ala.

* * *

Ýer – bakany bakar, bakmadygy – ýykar.

* * *

Ýer daýhany dabanyndan tanarmyş.

* * *

Ýer doýmasa – är doýmaz.

* * *

Ýer – ekeniňki, aýal – bakanyňky.

Ýer gaty bolsa, öküz öküzden görer.

Ýer gaty-da, gök ýyrak.

Ýer görki – galla, adam görki – elde.

Ýer görki – suw, suw görki – guw.

Ýer – hamyr, dökün – hamyrmaýa.

Ýer ujuny gök basmaz.

Ýer ýylaman ot gögermez.

Ýere düşen gül bolar, oda düşen – kül.

Ýere gulluk eden bir ýyldan baý bolar, mala gulluk eden – ýedi ýyldan.

Ýere tarp gerek, ýa zarp gerek.

Ýeri baýyň ili baý.

Ýeri eý gör – eklär, maly eý gör – saklar.

Ýeri ýarpa alan gursun, puly bisarpa – tutan.

Ýeňil iş ýaltany tapar.

Ýigide garyp diýme, ekin eker, orak orar, baý bolar.

Ýorunja: «Ekseňem doýyryn, sökseňem doýyryn»
diýenmiş.

Ýowa barsaň baryň bar, awa barsaň biriň.

Ýöne oturandan çöp ýon.

Ýykylsaň, bir gysym gum alyp tur.

Ýykylsaň, ýere ýapys.

Ýyl alajyny ýylyň başyndan görüp başla.

- Z -

Zähmet soňy – rehnet.

Zähmetiň nany süýji, ýaltanyň – jany.

Zähmetsiz iş bolmaz.

* * *

Zeel – otly köýnek.

* * *

Zeel – peýdanyň garyndaşy.

* * *

Zeelden gorkan kär edinmez.

* * *

Zer gadryny zergär biler, ýer gadryny – kärgär¹.

* * *

Zergär öler – zer galar, daýhan öler – ýer galar.

* * *

Zergär zer tanyr, harban² – har.

¹ Kärgär – bu ýerde daýhan manysynda.

² Harban – eşek bakýan.

DURMUŞ YÖRELGESINIŇ ÇYRAGY

Berkarar döwletiň bagtyýarlyk döwründe Türkmenistanyň gadymy, orta asyrlara, täze we häzirki döwre degişli taryhyny, asyrlar içre türkmen halkynyň adyny şöhratlandyryp gelen maddy we ruhy baýlyklaryny öwrenmäge aýratyn üns berilýär. Adamzadyň medeni-ruhy ösüşlerine uly täsir eden hem-de aň-düşünjäniň kämilleşmeginde we baýlaşmagynda uly hyzmatlary bitiren akyldarlarymyzyň, şahyrlarymyzyň ylmy we edebi miraslary toplanýlar, bu ugurda ylmy-barlag işlerini alyp barmak, halkara ylmy jemgyýetçiligi bilen hyzmatdaşlyk etmek üçin giň mümkinçilikler döredilýär.

Türkmenistanyň mirasy öwreniji alymlary tarapyndan dünýäniň meşhur golýazmalar hazynalaryndan, kitaphanalaryndan, muzeýlerinden türkmen halkynyň taryhyna, pelsepesine, edebiýatyna, diline, halk döredijiligine, sungatyna degişli pähim-paýhasa eýlenen gymmatly golýazmalar toplanýlar, ylym dünýäsinde müdimi meşhurlyga eýe bolan beýik akyldarlaryň, söz güýji, söz gudraty bilen ynsan gözelligini wasp edip, şygryýet äleminiň iň ýokary belentligine galan söz ussatlarynyň eserleri türkmen we daşary ýurt dillerinde neşir edilýär, olaryň ömrüne we döredijiligine degişli ylmy işler taýýarlanylýar. Umumadamzat medeni ösüşine uly täsir eden Margiana, Baktriýa, Horezm, Parfiýa, Beýik Türkmen Seljuk medeniýetlerini, Merwiň, Nusaýyň, Ürgenjiň, Abywerdiň, Dehistanyň heňnamlaryň bozup bilmedik taryhy-medeni ýadygärliklerini бүтін dünýä tanaýar. Bu bolsa öz gezeginde dünýä bileleşiginde halkymyzyň maddy we ruhy gymmatlyklaryna bolan söýgüsini artdyrýar, ynsanperwerlik, parahatçylyk we dost-doganlyk ýörelgelerini dünýä ýaýýar.

Eziz Watanymyzda beýik işleriň amala aşyrylýan hem-de baý döredijilikli durmuşyň gaýnap-joşýan taryhy eýýamynda medeniýet, ylym we bilim ulgamlarynda dünýä bileleşigi bilen özara hoşniýetli gatnaşyklar has-da pugtalandyrylýar. Muňa 2015-nji ýylda Mary şäheriniň türki dünýäsiniň medeni paýtagty diýlip yglan edilmegi, «Görogly» dessançylyk sungatynyň ÝUNESKO-nyň adamzadyň maddy däl medeni mirasynyň görnükli nusgalarynyň sanawyna girizilmegi, 2016-njy ýylyň «Mirasa sarpa goýmak, Watany özgert-

mek ýyly» diýlip yglan edilmegi ýaly taryhy wakalar hem aýdyň şaýatlyk edýär.

Türkmen halkynyň ruhy baýlygynyň esasyny düzýän gymmatlyklaryň möhüm bölegini çeper pikirlenmäniň asyrlar dowamynda döredilip hem-de kämilleşdirilip gelnen nusgalary – nakyllar emele getirýär. Nakyllar türkmen halkynyň pähim-paýhasynyň ösüşi bilen baglanyşykda dörän hem-de sygra mahsus bolan çeperçilik alamatlary özüne siňdiren gadymy söz sungatydyr. Ynsana akyl-terbiýe, öwüt-nesihat berýän goýazy many-mazmunly nakyllar ata-babalarymyzdan miras galan dürdäne pikirlerdir. Türkmenistanyň hormatly Prezidenti, Türkmenistanyň Ylymlar akademiýasynyň akademigi, lukmançylyk we ykdysadyýet ylymlarynyň doktory, professor Gurbanguly Berdimuhamedow türkmen medeniýetiniň gadymy köklerine we aýratynlyklaryna bagyşlanan «Türkmen medeniýeti» atly gymmatly kitabynda: **«Müňýyllyklaryň dowamynda döredilip, timarlanyp gelnen nakyllardyr atalar sözlerini pederlerimiziň umman ýaly çuňňur akyl-paýhas hazynasy, mydama dogry ýol salgy berýän şamçyrag – maslahatçy diýip aýtmak bolar. Nakyllarda ençeme nesilleriň durmuş tejribesinde taplanan halk parasaty, gündelik durmuşda öwran-öwran başdan geçirilen hadysalardan gelip çykýan dogry çözümler, gymmatly sargyt-maslahatlar öz beýanyny tapypdyr»**¹ diýip, nakyllara halkymyzyň durmuş, pähim-paýhas, pelsepe, dünýägaraýyş, synçylyk, watançylyk, ahlak ýaly ýörelgeleri özünde jemleýän gadymy söz sungaty hökmünde çuňňur ylmy kesgitleme berýär.

Adamzat aňynyň, paýhasynyň emele gelşiniň we ösüşiniň irki döwürlerinden bäre nakyllar ynsan ahlakynyň kämilligine, terbiýesine hyzmat edip gelipdir. Nakyllar halk hakydasyny, durmuş tejribesini özüne siňdirip, ata-babalarymyzyň ahlak ýörelgelerine eýlenip, pikir çugdamlygyny, çuňňurlygyny, many goýazylygyny, täsirlilikini, ýatda galyjylygyny, durmuşlygyny jemlänligi üçin hem täsirlidir. Halkyň taryhyny, dilini, döp-des-suryňy, dünýägaraýyşlaryny öwrenmekde gymmatly çeşmeler bolan nakyllar milliligi, çuň manylylygy, ötgürligi, akyl-paýhasa ýugrulanlygy, az sözde giň many bermegiň ajaýyp nusgasylygy bilen çeper söz sungatynyň beýleki görnüşlerinden saýlanýar.

Türkmen nakyllarynyň döreýiş taryhy adamzat taryhy bilen barabardyr. Akyl-paýhasyň, ýiti aňyň, ýatkeşligiň, suhangöýlügiň eýesi bolan parasatly pederlerimiziň paýhasly sözleri halkymyzyň ýaşayş-durmuş tejribelerini, dünýägaraýyşyny, döp-dessurlaryny, ýagşylyk-ýamanlyk hakyndaky pelsepe-wi garaýyşlaryny özünde jemläpdir. Aňyň kämilleşmegi, ruhy medeniýetiň

¹ Gurbanguly Berdimuhamedow. Türkmen medeniýeti. – A.: Türkmen döwlet neşirýat gullugy, 2015, 207 sah.

ösmeği netijesinde nakyllar hem kämilleşip, akyl-paýhasyň – durmuş mekdebiniň çeşmesine öwrülipdir. Adamzadyň başyndan geçiren bütin taryhy döwürleri nakyllardyr atalar sözünde öz suduryny galdyrypdyr. «Ot – oraz», «Ot astynda bela galmaz», «It geldi – gut geldi» ýaly meşhur «Awesta» kitaby bilen bagly dörän, emma biziň günlerimizde hem işjeň ulanylýan nakyllar halk hakydasynyň, guýmagursak, ýiti zehinli adamlaryň ýadynyň üsti bilen gelip ýeten nusgalardyr. Nakyllaryň Mahmyt Kaşgarlynyň «Diwany lugatit-türk» sözlüğine, Orhon we Ýeniseý derýalarynyň boýundan tapylan VI–VIII asyrlara degişli Göktürkmen ýazgylaryna, «Oguznamalara», «Gorkut ata», «Görogly» ýaly şadessanlarymyza, Ýusup Has Hajyp Balasagunlynyň «Kutadgu bilik» eserine, Nesiminiň, Nowaýynyň, Fuzulynyň, Ýunus Emrâniň, Baýram hanyň, Andalybyň, Azadynyň, Gaýybynyň, Magtymgulynyň we beýleki söz ussatlarynyň eserlerine aralaşmagy-da bu gadymy söz sungatynyň döreýiş taryhynyň has irki zamanlara degişlidigine şaýatlyk edýär.

Türkmen halk döredijiligindäki we gadymy ýazuw ýadygärliklerindäki nakyllaryň we atalar sözünüň çeşmesi ynsan we onuň durmuşydyr, Watanyň, il-günüň, ynsan gözelliginiň waspydyr. Halk döredijiliginiň çuň many-mazmuna eýe bolan, uzak asyrlaryň dowamynda halkyň durmuş tejribeleri, döredijilik gözlegleri esasynda ýüze çykan her bir nakylyň aňrasynda üm-mülmez many, akyl-parasat, gadymy dil baýlygymyz hem sözleýiş medeniýetimiz ýatyr.

Nakyllaryň many örüsü, ýerine ýetirýän hyzmaty giň, şonuň üçin hem şahyrlar öz eserlerinde olara has köp ýüzlenýär. Köpmanly, ýokary mazmunly nakyllar ähli döwürlerde akyldarlaryň, çeper söz sungaty bilen iş salşan beýik söz ussatlarynyň hemişe üns merkezinde bolupdyr. Ýusup Balasagunly, Ahmet Ýognakly, Nowaýy, Fuzuly, Andalyp, Azady, Magtymguly, Gaýyby, Şeýdaýy, Magrupy, Şabende, Seýdi, Zelili, Kemine, Mollanepes, Mätäji, Misingylyç ýaly söz ussatlary ertekilerden we rowaýatlardan, nakyllarlardan we parasatly sözlerden döredijilikli peýdalanyp ajaýyp miras döredipdirler. Magtymguly Pyragy, Aşyky, Baýly şahyr, Çary Afzal, Zelili we beýleki ussat şahyrlarymyz nakyllary şygyr setirlerine girizmek bilen nakyllaryň üsti bilen adamzada dogry ýaşamaga, halal ýoldan gysarmazlyga, ile-güne ýagşylyk etmäge, Watany, iliňi-günüňi, maşgalaňy söýmäge çagyrypdyrlar:

Bisabyr gul tiz ýolugar belaga,
Sabyrly gul dura-dura şat bolar¹.

¹ Türkmenistanyň Ylymlar akademiýasynyň Milli golýazmalar institutynyň golýazmalar hazynasy. 281-nji bukja, 83 sah.

Başa bela dilden geler,
Ýaman özün gözden salar¹.

Küpür bolma, diliň sakla Afzaly,
Dil bela enesi, diş gala eken².

Artan – egsen, galan ýük,
Ner ýanynda bellidir³.

Il-güne, Watana söýgi nakyllarda we atalar sözünde uly joşgun – arassa duýgy bilen beýan edilýär. «Towşana dogduk depe», «Müsürde şa bolandan, öz ilinde geda bol», «Ilim-günüm bolmasa, Aýym-Günüm dogmasyn», «Ýaryndan aýrylan ýedi ýyl aglar, ýurdundan aýrylan ölünçä aglar» ýaly dürdäne sözlerde her bir ynsan üçin Watanyň aýrylmaz hemra, aňrybaş mukaddeslik bolup durýandygy çeper beýan edilýär.

Halkymyzyň hoşniýetli häsiýetleriniň biri agzybirlik, adamlaryň arasyndaky dostlukly gatnaşyklardyr. «Agzybire Taňry biýr, agzalany gaňrybiýr», «Kömekleşen ýow basar», «Söýenişen – ýykylmaz», «El eli ýuwar, iki el birigip – ýüzi», «Dostlukda menzil bolmaz», «Dostsuz başym, duzsuz aşym», «Dost – dostuň aýnasy» ýaly atalarymyzyň paýhasynda ynsan gatnaşyklarynda agzybirligiň hem-de dostlugyň zerurdygy nygtalýar.

Ynsan durmuşynyň, eşretiniň özeni bolan zähmete degişli nakyllar we atalar sözi halk durmuşyna has giň ornaşypdyr. «Az-az öwrenip, ussa bolarsyň, işlemeseň, hassa bolarsyň», «Azap soňy rahat», «Giç ýat-da ir tur, alty pişegi artyk ur», «Işlemedik – dişlemez», «Çekseň zähmet, ýagar rehnet» ýaly nakyllar zähmetiň ynsan durmuşyndaky ornuny kesgitleýär.

Hünär, ylym-bilim hakyndaky «Ýigide müň dürli hünär hem az», «Ata kesbi oğla halal», «Bir kesbi bar, hor bolmaz», «Hünärli ýigit miweli agaç», «Hünärli zor, hünärsiz hor» ýaly nakyllarda halkymyzyň hünäre ylym-bilime bolan pikir-garaýşy suratlandyrylýar.

Atalarymyzyň paýhasynda ata-ene we perzent, dogan-garyndaş gatnaşyklaryna – sylaşyga, hormat-sarpa uly orun berilýär. «Ataň barka dost gazan, atyň barka ýol gazan», «Enem-atam – şirin dilli ussady», «Kümşüň-gyzylyň könesi bolmaz, atanyň-enäniň – bahasy» ýaly nakyllardyr atalar sözlerinde ata-ene mukaddesligi hakynda durmuş hakykaty görkezilýär.

Halkymyzyň ajaýyp döp-dessurlary nakyllardyr atalar sözleri bilen aýrylmaz baglanyşyklydyr. «Bir gün duza – müň gün salam», «Bir gören tanyş, iki gören garyndaş», «Git okaram, gel okaram, gitmeseň-gelmeseň,

¹ Türkmenistanyň Ylymlar akademiýasynyň Milli golýazmalar institutynyň golýazmalar hazynasy. 2-nji bukja, 5 sah.

² Şol ýerde, 847-nji bukja, 21 sah.

³ Şol ýerde, 2012-nji bukja, 16 sah.

orta ýolda döwül okaram», «Kyýamat günü goňsudandan», «Guda ömürlük» ýaly nakyllar türkmen halkynyň myhmansöýerlik, goňsy-golama hormat, ulyny sylamak, gudaçylyk gatnaşyklary kimin döp-dessurlarynyň baý we köptaraplylygyndan habar berýär.

«Akmagyň tobasy bolmaz, ýamanyň – obasy», «Bahylyň bagy gögermez, gögerse-de miwe bermez», «Batyr-söweşde belli, gorkak öýde», «Bir ýagşylyk unudylmaz, bir-de ýamanlyk», «Göwni açygyň ýoly açyk», «Ýeseriň ýedi ýere zyýany ýeter», «Ýigit sözi bir gerek», «Ýagşy bilen ýöreseň myrada ýetir, yaman bilen ýöreseň uýada», «Altyn alma alkys al» ýaly nakyllardyr atalar sözlerinde ynsan häsiýetleri – halkymyzyň ýagşylyk-ýamanlyk, ar-namys, utanç-haýa, batyrlyk, gorkaklyk, mertlik-namartlyk, akylylyk-akmaklyk, edeplilik-biedeplilik, pespällik-men-menlik, kiçigöwünlilik-tekep-birlik, jomartlyk, husytylyk, agraslyk, ýeňleslik, sypaýyçylyk-gödeklilik ýaly ýüzlerçe düşüňjeleri açylyp görkezilýär.

Atalarymyzyň uzak taryhy döwrüň dowamynda kämilleşen baý mazmunly paýhasly sözleri ýaş nesilleri watansöýüjiligiň we ynsanperwerligiň belent ruhunda terbiýelemäge ýardam berýär. Öz döwründe ahlak we ruhy kämilligiň berkemegine uly täsir edişi ýaly, biziň bagtyýar zamanamyzda hem durmuş ýörelgesiniň çyragyna öwürülen milli gymmatlyklarymyz gözbaş arassa ruhy çeşme bolup hyzmat edýär. Mähriban Arkadagymyza medeni-ruhy gymmatlyklarymyzy, ýazuw ýadygärliklerimizi, halk döredijilik eserlerimizi toplamak, öwrenmek, neşir etmek babatynda döredýän giň mümkinçilikleri we uly goldaw-hemaýatlary üçin çäksiz hoşallygymyzy bildirýäris.

*Annagurban Aşyrow,
filologiýa ylmylarynyň doktory*

MAZMUNY

Kalba – ynam, köňle – ylham	9
Watançylyk we gahrymançylyk ündewleri	17
Edep-terbiýe we ahlaky ündewler	53
Ylym-bilim we hünär öwütleri	251
Durmuşy pelsepeler	271
Tebigat we zähmet hakynda	509
Durmuş ýörelgesiniň çyragy	554

PAÝHAS ÇEŞMESI

W. M. Hramowyň redaksiýasy bilen

Çapa taýýarlanlar Ylmy redaktor	<i>B. Baýmyradow, Ç. Kulyýew R. Godarow</i>
Redaktorlar	<i>O. Bäşimowa, B. Orazdurdyýewa, O. Artykowa, O. Garajaýewa</i>
Teh. redaktory	<i>O. Nurýagdyýewa</i>
Surat redaktory	<i>O. Çerkezowa</i>
Kompýuter-dizaýn bezegi	<i>I. Zasarinnaýa, A. Welmämmadow</i>

Kitapda Türkmenistanyň Suratkeşler birleşiginiň agzalarynyň döreden eserlerinde hem-de Türkmenistanyň Beýik Saparmyrat Türkmenbaşı adyndaky Şekillendiriş sungaty muzeýiniň, Türkmenistanyň Döwlet çeperçilik akademiýasynyň gaznasyndan alnan suratlar ulanyldy.

A – 85803

Çap etmäge rugsat edildi 19.01.2016. Möçberi 70x100¹/₁₆.

Şertli çap listi 45,15. Şertli reňkli ottiski 180,85.

Çap listi 35,0. Hasap-neşir listi 22,36.

Sargyt № 125. Sany 6 000.

Türkmen döwlet neşirýat gullugy.
744000, Aşgabat, Garaşsyzlyk şaýoly, 100.

Türkmen döwlet neşirýat gullugynyň Metbugat merkezi.
744015. Aşgabat, 2127-nji (G. Gulyýew) köçe, 51/1.

